This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

A 667442 DUPL

Šmilovského

SPISY VÝPRAVNÉ

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

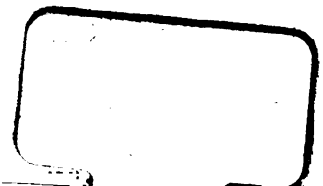

Digitized by Google

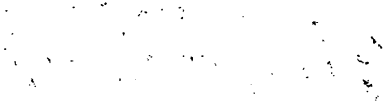

Digitized by Google

Digitized by Google

A. V. ŠMILOVSKÉHO

SPISY VÝPRAVNÉ.

ÚHRNNÉ VYDÁNÍ.

SVAZEK VII.

POD DOŠKOVÝMI STŘECHAMI. — SPÁLENÝ ŠIMÁK. — BARON KRUŠINA. — PERLA V HRUBÉ KAZAJCE. — LESNÍ PANENKA.

V PRAZE.

NAKLADATELÉ F. ŠIMÁČEK KNIHTISKÁRNA.

1891.

Digitized by Google

891.868
S642
1897
v.7

Digitized by Google

Slavic Studies
Feilstein
[illegible]
[illegible]

Pod doškovými střechami.

Povídka z kraje.

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Jest podvečer májový, sobota, dva dni po sv. Janě. Je po dešti. Silnice rozvlhla a pole se napila. Osení, trávník a stromoví, občerstvené hojnou vlahou, kypí samým životem, že radosť podívati se a dýchati do sebe vonný a vlažný vzduch. U okresní silnice stojí v pravo, těsně při obecním lese, mezi dvěma starými lipami kamenná kaplice, zasvěcená sv. Janu. Černá vrátka jsou dokořán. Pro samé máje, věnce a kytky sotva uvidíš sochu světcovu. Před oltáříkem klečí děvče těla dobře urostlého a otuženého prací. Má na sobě tmavomodrou, bíle tečkovanou plátěnou kytlici, ošumělou černou jupku a na hlavě vlněný šátek barev vyplavělých. Modlí se. Ruce polní prací zhrubělé má sepiaté a z očí jí kanou potůčkem slzy. V pravo od kapličky po vozové cestě vychází z lesa rolník. Statná to věru postava, třeba mu vlasy již starobou prokvétaly. Těla jest zavalitého a hřmotného, tváří okrouhlých a plných; ze sivých očí mu svítí rozum i síla duševní. Oděn je všecek po staročesku. Má vysoké boty s vyleštěnými holinkami, černé čisté koženky, vestu až po krk žlutými knoflíky zapiatou, modrou krátkou kazajku a na hlavě má klobouk z hrubé černé plsti se širokou střechou. Když povyšel z lesa, zastavil se před silnicí, sňal s ramene motyku a

Digitized by Google

opřel obě ruce o ni. Za kapličkou zpívala někde v houští linduška: „orej, orej, vlač, vlač!“ Stařec chvíli poslouchaje odpočíval. Na to popošel za kaplici a sundav klobouk, podíval se do ní. Poznal i ze zadu děvče, jež se tam modlilo, a čekal, až vyjde ze svatyňky. Dívka vstala a měla se k odchodu. Zarazila se, když spatřila rolníka, i upřela naň uplakané oči.

„Vida, vida,“ dával se s ní rolník do řeči. „Dorotka tu a oči si vyplakala do červena. Odkud bolesť, děvče?“

„Potkalo mne neštěstí, hospodáři,“ odvětilo děvče, oči klopíc k zemi.

„A tys tu na Hlohovci hledala úlevy?“ pokračoval stařec.

„Dobře jsi učinila. Bůh vládne štěstím i neštěstím, a šťastný ten, kdo svým neštěstím umí se káti a učí se z toho, co škodí. Ostatkem pomysli si, že neštěstí a štěstí sobě sousedy jsou, že jedno zvrací se v druhé.“

„Ach! proč mne Bůh stvořil,“ zalkalo děvče. „Co na mne čeká? Trápení a zármutek, opuštěnosť!“

„Zmoudři, Dorotko! Tys tu hledala pomoci a úlevy v zármutku; kdo ví, nenajdeš-li jich tady.“

Dorotka se důvěrně podívala na rolníka.

„Co se tak diviš? Vždyť jsi odtud ještě neodešla. Kdo ví, nepřivedl-li mě sem k tobě sám Pánbůh. Říkával jsem vždycky, že ten Beda je slavíček z úlehle — že ti ta známosť a láska s ním na nic dobrého nevyjde. Ale on ti popletl srdce i hlavu. A v tom je ta klička! Kdybys se byla v čas k moudrým a zkušeným lidem o radu uchýlila, nebylo by ti nyní mladé dny v hoři proplakávati. Řekneš, že jsem starý člověk a mladému rozumu že nerozumím. Ovšem, mladý rozum a starý rozum nerady spolu táhnou. Ale to je právě ta chyba u vás mladých lidí, že jdete jen po své hlavě. Vidíš, Dorotko, měl jsem tě odjakživa rád, nikdy nespouštěl

Digitized by Google

jsem tě z očí, Bůh ví, rád jsem to viděl, že se z tebe, opuštěného sirotka, udělala pracovitá a mravopočestná mladice . . .“

„Bůh vám to tisíckrát zaplať, hospodáři, co jste mně, opovrženému tvoru, a mé ubohé nebožce matce dobrého učinil,“ vpadla rolníkovi Dorotka do řeči.

„Bůh to zaplatí. Ale snad i na tobě je, abys mi splácela a zaplatila, děvče,“ namítal rolník. „Neříkej, že jsi opovržený tvor. Co může dítě za to, že nevyšlo z manželského lože? Nešťastní rodiče ať za to odpovídají. Tys chovala se povždy počestně; to svědectví ti musí každý dobrý člověk dáti. Byl bych tě rád vzal do statku na službu, ale má nebožka — dejž jí Bůh nebe! — měla svou hlavu. A pak u Korců, ti tě tak říkajíc odchovali; a když jsi na těle sesílila, byla by z toho pošla mrzutosť, kdybych tě byl k sobě vnadil. Po té jsi sobě začala s Bedou. Víš, že jsem tě z toho zrazoval. Pamatuješ se tamhle na Bartošovu hrušku, jak jsem ti, na sv. Václava budou tomu čtyři léta, do duše domlouval? Slíbila jsi, slíbila, a skutek utek'. Jako bych byl svou radu na vítr sázel.“

„Měla jsem ho tuze ráda.“

„Ovšem, vody nezameleš, lásky nepřesoudíš. Ale teď mi pověz, děvče, jak to mezi vámi dopadá?“

„Špatně, hospodáři, špatně! Lásce naší odzvonili. Beda je už třetí rok na vojně a o mne nic nedbá. Sešla jsem mu z mysli, vyšla ze srdce. Včera večer vrátil se domů Novákův Francek. Jsou spolu v Praze u jedné setniny. Co se dřív o Bedovi povídalo, nevěřila jsem. Teď už musím věřiti. Beda vede rozpustilý život a zavěsil se nějaké poběhlici na krk. Té prý už se nevymkne; drží jej kleštěmi. Jsem tak opuštěna, jako kůl u cesty. Myslila jsem dnes celý den, že se mi hlava i srdce rozskočí. Pro slzy jsem neviděla ani na práci. Na prsou mne to tlačí jako skála. Šla jsem

Digitized by Google

na pole k černému kameni na trávu. Zdálí viděla jsem bělati se kapličku. Běžela jsem o překot a prosila Pánaboha, aby se nade mnou smiloval. Vždyť už nemám ani živé duše na tom světě, která by ulevila mé bolesti. Lepší děvčata se mne štítí; a ta horší nejsou mi po mysli. Nemám, kdo by mně dal dobré slovo . . .“

„Máš ještě mne, Dorotko, a ne jedno, ale na tisíce dobrých slov slyšeti můžeš ode mne. Vem si mne, Dorotko, za muže.“

Děvče ustoupilo leknutím o krok a vyvalilo na rolníka oči.

„Trneš samým podivením?! Ovšem, tobě jsou dvacet dvě léta, a já jsem dobrý šedesátník. To je nějaký skok. Ale běžeti po rovině dovede i slepá kobyla. Musíme si dobře porozuměti, Dorotko. Především si nemysli, že tě chci nějak úskokem vehnat do kouta. Měj docela na vůli odpověděti mi tak nebo tak. Spokojím se, jak rozhodneš, a nebudu mít k tobě hněvy, odmítneš-li, co ti po zralé a dokonalé rozvaze nabízím. Ty jsi mladá, zdravá, silná a k světu podobná. To jsou věci, jichž nelze penězi odvážiti a jichž nekoupíš ani za celé naše Kameniště. Naproti tomu považ, co tě čeká v budoucnosti. Musíš se na službách protírati mezi cizími lidmi, a dobře víš, to že není žádný med — že často chléb služebnosti v ústech hořkne. A kdo ví, co vody uplyne, než o svůj krajíc zavadíš a jak tenký ten tvůj krajíc bude. Jako bývalý rychtář nasbíral jsem zkušeností dost a dost, i znám to, jak se chudí a služební lidé mají, když zdraví a síly přecházejí věkem a tvrdou prací. U mne bys měla dobré bydlo a jistý a teplý koutek až do smrti. Jsem stár, ale zdráv jako hřib. Že nejsem mrzoutem, ví každé dítě. Bude to ovšem nějakého hluku, až se řekne: Vojtěch Duha, sedlák a bývalý rychtář — známý čtenář, béře si na stará kolena mladici

Digitized by Google

a nad to nemanželskou dceru nebožky podruhyně Knerovy, kterou nechal seděti voják. Ale to bude hukot prázdných sudů. Toho se leknu až desátý den. Mluvte si, však domluvíte. Já jsem svým pánem. Co konám, z rozumu konám a z toho, co mi vnuknul Bůh. Synové mi pomřeli všichni tři a obě dcery mám šťastně přes pole vdány. Divili se lidé, že jsem ani jedné, ani druhé nepopustil statku. Ale já chtěl zůstati pánem na svém zděděném statku, nemaje chuti státi se povalečem a výminkářem, pokud mám zdravé kosti. Zadlužil jsem se ovšem, ale za těch deset let, co sám hospodařím, jsem se z hrubších dluhů zase vysekal. Také si nemysli, Dorotko, že pro tebe budou po mé smrti mé děti zkráceny. Toho mne chraň Bůh! Na děti z tebe už u mne naděje není, a až zamknu oči, dostanou dcery, co jest jejich. Ale o tebe se v čas postarám, abys mohla býti šťastně živa jako vdova po Vojtěchu Duhovi. A teď věc nejdůležitější. Řekneš, Dorotko, proč v tak pozdním věku tebe právě, tak mladou osobu, chci si vzíti. Nemysli, že to dělám z rozkoše. Nebožtík tvůj otec pobloudil velice, že se zapletl s tvou matkou. Nebožtík Petřík byl už tenkrát v pokročilém věku a dlouhá léta ženat a měl dost hodnou ženu. Byla ovšem churava, a děti jim pomřely, ale proto dopustil se ohavného hříchu, že se stal otcem tvým. Leč stalo se, co se stalo, a nesuďme ho; však je na pravdě Boží. Trpěl a strádal za své provinění dost a dost. Červa svědomí chtěl ubožák utopiti v pivě a pálence i ustlal si před časem hrob. Byli jsme už za mladých let kamarádi a žili jsme spolu po všechen čas v lásce, jako dva listy na stromě. Když už se chudák strojil na pouť do věčnosti, byl jsem u něho sám druhý. Tu řekl mi chraptivým už hlasem: ‚Vojtěše, pro Boha tě prosím, neopusť mé nemanželské dítě. Ujmi se ho!‘ Odpověděl jsem: ‚Petříku, umři spokojeně. Já se o děvčátko postarám.‘

Digitized by Google

Po té v těchto mých rukách zesnul v Pánu. Slovo u mne platí. Jak se mám o tebe nejlépe postarat? Kdyby byl Beda k čemu, byl bych vám už nějak pomohl. Jinak žádný pořádný člověk se k tobě neměl. Pustiti tebe do ciziny, kde tvůj rod neznají, abys tam štěstí učinila, se mi nezdá. Mohla bys pro svou nezkušenost tam někdy býti ve psí. Čekati ještě několik let, namane li se ti nějaký obstojný ženich, bylo by také stavěti na písku. Za služebnou tě k sobě vzíti nechci z lásky k nebožtíku Petříkovi. Co tedy zbývá? Buď mou ženou! Tak budu míti aspoň někoho, kdo mne věrně opatrovati bude, až choroby stáří na mne přikvačí; tak ti dám svoje jméno a napravím vinu Petříkovu; tak bude dobře smazána s naší obce jedna tmavá skvrna. Tak jsem ti pověděl všecinko, milé dítě. Nehartusím na tebe s odpovědí. Rozmysli si. Nechme to třeba odležeti. Srovnáš-li se v mysli se mnou, přijď zítra v neděli nebo za týden v neděli navštívit naši Bětu. Nepřijdeš-li, uvidím, kolik u tebe bilo.“

Dorotka mlčky mu políbila ruku a pokropila ji slzami. Doprovodila Duhu až k „Bartošově hrušce“, odkud se vinula silnice dolů ke vsi, k Starému Kameništi, jež dole se prostíralo mezi bujným stromovím. U hrušky se rozžehnali. Duha šel po silnici dolů a Dorotka v pravo od hruše do polí na trávu.

Druhou na to neděli přišla Dorotka navštívit Bětu k Duhovům do statku. Duha vyšel na zápsí, podal jí srdečně ruku a pravil:

„Požehnej Bůh tento první krok tvůj do mého domu!“

Digitized by Google

II.

Minulo pět let. Dorotka stala se hospodyní na statku Duhově a přestála šťastně vše protivenství a všecku kyselosť, kterou zvláště po prvý čas sousedky-selky život jí přikalovaly. Jednu pěknou vlastnosť měla Duhová. Nezpýchala štěstím. Tím naklonila si posléze srdce i nepřejných a závistivých lidí. Duhovi byla více vděčnou a poslušnou dcerou nežli manželkou. Tak on tomu právě chtěl a vážil si každým dnem více mladé ženy své. Lidé říkali, že z Dorotky mládne. A v pravdě on mládl na duchu i na těle, ale rozumu i vážnosti při tom ani za mák nepozbýval. Nastal čas voliti nové představenstvo v obci. S bývalou obecní správou nebyli občané spokojeni. Mnohé neshody a škodlivé nepořádky vedraly se po roce šedesátém do obce, které občanstvo hnětly. „Musíme se na novou volbu obouti," šel po Starém Kameništi jeden hlas. „Tak, jak to bylo, neshledali bychom se nikdy s dobrým. Třeba nového výboru a nového starosty jako soli na chléb."

Bylo to shonu, domluv a pomluv před volbou, že bys jich ani třemi páry koní neuvezl. Vávra chtěl za starostu Havla, Vavruška Havelku, Mikeš Hykše. Div si nohy neuběhali, jazyk neumluvili, hlavu neumyslili. Jak už tomu bývá, každý skrýval své »proč« pěkně pod klobouček; ale své »proto« vykládal na krám a nabízel ke koupi, komu libo. „Co jest obec," myslili si, „ne-li my? Těch práv nemáme právě na fůry. Ale co máme, toho si dbejme a vážme, toho využitkujme pro sebe." Pro všelijaké rozumy nebylo shody. Z těch, kdo nejvíce proti staré správě brojili a pro novou, posud záhadnou zuby nehty pracovali, prvním byl Kokoška „od zvonice". Byl to možný sedlák a říkali mu prostě „od

Digitized by Google

zvonice", protože byl v Kameništi ještě jeden chalupník téhož jména. Kokoška byl jaksi na slovo vzat a měl hromadu přívrženců. Povah byl chladných a počítavých a tak brzy si u nikoho nezadal. Tím ovládal snadno ty, kdož měli krev prudčí a neuměli tak počítati jako on. Byl suché postavy. Špičatý jeho nos a špičatá brada svědčily na pohled, že je bystrým a rázným. Jen do očí nemohl se nikomu dívati, když mluvil, a to mu dělalo ne-li nepřátele, aspoň nedůvěrníky. Jakož náhlosť jest příznakem povahy dobré, tak asi chladnosť a uměřenosť bývá znamením povahy zlé. Občané to jaksi tušili, dali se sice Kokoškovi voditi, ale zplna mu nedůvěřovali. Snažil se opravdově o to, aby se stal novým obecním starostou, leč tajil se tím, pokud to šlo. Z jara musil stavěti i počítal, že by si jako starosta už nějak lacino dříví opatřil z obecního lesa. Nikdo o tom nevěděl a netušil. Kokoška před vlastní ženou ani neprojevil slabiky o tom, co jím hýbalo. Na oko předstíral největší starosť o dobro obecní, a čížkové sedali mu na vějičku. Byl čtenářem novin, rád vykládával v hospodě a ve schůzích politiku. Z novin naučil se mnohým lesklým průpovědem, kterými uměl v čas posluchačům zamydlovati oči. Aby byl v novinách opatrně vyhledával ducha časového, k tomu neměl s dostatek vzdělanosti. Kokoška byl asi v třetím koleně příbuzný nebožtíku Petříkovi, nemanželskému otci Dorotčinu. Hanba, kterou tím vážený sedlák Petřík celému příbuzenstvu udělal, padala také na něj. Proto nerad viděl, když si Duha Dorotku vzal za ženu, a vykládal mu to ve zlé. Byl to už druhý vroubek, který měl Duha u něho. Prvý pocházel už ze starších dob. Vojtěch Duha byl před rokem šedesátým, za doby Bachovy libovlády, po všechen čas obecním starostou. Měl tenkráte dost krušnou práci s nadřízenými zemskými úřady. S počátku si stavěl hlavu, srdnatě háje obec, když časem nahlédl, že proti

Digitized by Google

palici není šermu, a hrst moci že více zmůže než pytel práva, povoloval, aby pánů proti obci nepobodl, hledě s nimi dobře vycházeti. Tím ovšem zdálo se na oko, že nadržuje pánům na účet rolníkův, a potají budila se ve vsi proti němu nevole. Obci i občanům bylo sice leckterou tvrdou oběť vykonati, ale nebyli by se ani bez ní obešli, kdyby se byl i Duha rozkazům úřadů protivil. Tak musilo Kameniště vystavěti novou školu a nad to novou okresní silnici, která stála mnoho práce i nákladu. Nespokojenci pak vinu sváděli na starostu. Vidouce, ani úředníci s Duhou vlídně zacházejí, jednak mu záviděli, že se povyšuje nad rovnými, jednak i broukali o něm, že pod palcem ledacos dělá, co je jim na škodu. Když přišel konstituční diplom, a zase poprvé správa obce se obnovovala, prohlásili Duhu za zpátečníka, jenž nadržoval úřadům na újmu obce z pánovité choutky, a srazili mu vrch. Zkusili to s Bartošem. Ale ten byl přílišný dobrák a obecní věci, jež byl Duha odevzdal za nejlepšího pořádku, se zhatily. Na to se tiskl Kokoška ku předu, ale nezvítězil a podržen opět Bartoš. S obcí to šlo s kopce, neboť požadavky obci ukládané značně rostly. Nyní se v tom srovnávali za jeden člověk, že třeba v čelo obce postaviti občana bystrého a rázného. Sem tam proskakovaly hlasy: „Volte Duhu!“ To bylo Kokoškovi pískem do očí. Pracoval zuby nehty proti takovým náhledům, rýpal a podrýval pokrývaje se škraboškou muže svobody a pokroku milovného, jenž bojuje proti zpátečníku z dob Bachových, čímž ovšem myslil Duhu. Duha sám nikdy slovem ani se neprohlásil, že by stál o to, aby jej opět zvolili starostou. Maje z dřívějších let dobrou poučenou, nezapomněl posud, že odepřeli mu sousedé spravedlivé uznání za práci pro obec mnoholetou. Ale nestranil se také nikdy obecních záležitostí, maje za to, že jména občana nehoden je ten, koho netýkají se věci obce, k níž náleží. Že Kokoška

Digitized by Google

mu přeje jako kuna slepici, to věděl; ale nedal toho na sobě znáti a jen tak, když mu Kokoška naběhl na pěst, tal jej leckdys do živého.

Byla neděle a v úterý na to měla býti volba. Ve čtyři hodiny chtěli se voliči sejíti ve škole, ve dvě přišlo jich několik, jimž rozumy jinak narostly než Kokoškovi a jeho příznivcům, na potaz a výzvědy do statku k Duhovi. Náhledy jejich šly různo. Duha je pozorně a klidně vyslyšel, uvážil, odvážil a odpověděl:

„Milí sousedé! Všecko se mi zdá, jako byste měli rýmu a jako byste vědomky i nevědomky chtěli, aby obec kýchala. Leč kdo řekne k tomu: ‚Pozdrav Pánbůh?‘ V tom leží, sousedé, zajíc. Nestřílejme vysoko, nestřílejme nízko, abychom cíle nepřestřelili.“

„A koho voliti?“ tázal se Kolesník.

„Kdo počestně myslí a cítí; kdo ví, čeho žádá čest a blaho obce; kdo má chuť a sílu k tomu, aby obci ke cti a dobru dopomohl,“ odvětil Duha.

„Řekněte nám jej,“ ozval se Vrba.

„A jakpak bych vám ho řekl! Vyhledejte si ho mezi sousedy,“ vytáčel se Duha.

„Vy byste se hodil,“ — prohodil Skalský.

„Koho zvolíte, toho budete míti,“ dodal Duha.

Rozešli se s nepořízenou. Podobenství o rýmě a kýchání roznesli po vsi. Jen Kokoškovi náhodou pro horlivosť jeho nepřišlo k uším. Schůze ve škole byla hlučná. Kokoška dral se se svými rozumy do popředí. Když byl v nejlepším výkladu, jakého muže má obec potřebí, aby ji zvelebil, tu zarazil se a vše svaly v obličeji stáhly se mu křečovitě, jakoby chtěl kýchnouti.

„Čechmant ví,“ prohodil, „mám hroznou rýmu.“ Posluchači se na sebe podívali a vypukli v hlasitý smích. Kokoška myslil, že se smějí jeho posuňkům, a dodal:

„A odkýchnout si nemohu.“

Digitized by Google

»To aby obec za vás kýchala,« odsekl Kolesník, jenž odjakživa rád čtveračil, a kýchnul ze vší síly.

Po něm kýchala většina občanův o překot a hlasitý smích pobízel shromážděnými voliči. Kokoška ztratil nadobro koncept a byl pro tentokráte hotov. V úterý zvolen nový výbor a v neděli na to byl starostou Duha. Kokoška, jenž měl už v Hlohovci nejlepší kmeny vyhlídnuty, propadl. A jak už bývá i v nejvážnějších často věcech, vtip a žert rozhodl.

Na večer sešli se nově zvolení starší obce v dolejší hospodě. Kokoška se dostavil také. Nechtěl svou nepřítomností ukázati, jak těžce svou porážku nese, a na posměch býti sousedům. Duha brzy odešel a sotva že vytáhl paty, jali se někteří jej chváliti.

»Ve vsi sedláci a ve škole žáci vždy se radují novým představeným,« prohodil kysele Kokoška.

„My nejsme žáci, a Duha není žádným novým starostou,« odsekl rázně Skalský.

Slovo dalo slovo. I povstala hádka čím dál tím hlučnější. Nebyla by zajisté Kokoškovi na nic dobrého vyšla, kdyby se najednou v šenkovně nevyskytla nová, vychudlá postava s vojenskou čapkou, s chatrným vojenským kabátcem a režným filcem. Dopadala silně na levou nohu.

„Pozdrav vás ruka Páně, krajané,« zvolal příchozí pozdravuje. „Či snad se neseperete?«

„Beda Kouřilovic!« vykřikl jeden hlas.

„Tak mi odjakživa říkají,« odpověděl vesele voják. »Přicházím z vojny domů.«

Kokoškou to trhlo. Usmál se ďábelsky, vstal a dávaje Bedovi připiti pravil:

„Pij, Bedo, na zdraví, na shledanou!«

„Zdrávi připíjeli,« odpověděl Beda a jedním douškem vyprázdnil sklenici.

Bedou se hovor obrátil. Huba mu jela jako meč,

Digitized by Google

když vypravoval o tažení polním proti Prušákům. Večer, když podnapilý z hospody odcházel, šel za ním Kokoška.

„Bedo," pravil, „pojď se ke mně vyspat."

„Děkan s kaplanem pro dnes. Musím k rybníku, k staré tetě Opletalce," odpověděl Beda.

„Dobře, přijď tedy zítra. Potřeboval bych nového čeledína. Budeš-li chtíti, až si odpočineš po špitále, můžeš ke mně."

„To by se hodilo. Snad mi to půjde zas i s tou kulhavou nohou. Zatím dobrou noc, hospodáři!"

Rozešli se.

III.

Stará Opletalka, vdova po obecním ponocném, bydlela ve vlastním baráku vzadu u rybníka. Živila se, jak Pánbůh dal, a pro dobrotu nebyla nikterak bita. Bedu právě po mateřsku nepřivítala. První slova, jež mu v ústrety volala, byla:

„Snad mi nejdeš zmrzačený na krk?"

„Nevídáno," odpovídal Beda. „Pro začátek mi snad kus jídla dopřejete; a pak i bez vašeho chleba zuby na slunci sušiti nebudu."

Na to se v chudobné světnici uvelebil, jak vůbec bylo lze, a uložil se do postele, kterou mu, že právě byl po cestě, pro dnešek teta nabídla. Opletalka byla by se ráda od něho dověděla hodně novin. Bedovi však nebylo do řeči a brzy usnul chrápaje, jakoby hrál na basu.

Záhy z rána šla Opletalka po svých, uvařivši Bedovi hrnek zemčat k snídaní. Bratrovec spal dlouho do bílého dne. Po té nasnídal se zemčat a vyšel si na zahradu, aby si nohu umyl a pak pěkně vyhřál na sluníčku. Neseděl dlouho, když se za ním ozval známý hlas:

Digitized by Google

„Jak jsi se vyspal, vojáče?“

Beda se obrátil hlavou. U chatrného plotu stál Kokoška.

„Do důchodu, hospodáři!“ odpověděl Beda. „Škoda, že se mi nic nezdálo. Byli bychom vsadili do lutrie.“

Tato příliš důvěrná řeč se Kokoškovi nelíbila. I ušklíbl se a pravil:

„Což nohu nemáš zahojenou?“

„I mám,“ pokračoval Beda. „Ale tím věčným řezáním, než mi kouli z ní dostali, a tím věčným ležením ve špitále mi seslábla. Doktoři poručili, abych ji občas koupal; a když ji hřeju na slunci, dělá mi to dobře.“

„Jak jsi se rozmyslil stranu služby u mne?“

„Rád k vám půjdu za nějaký časek. Zatím bude noha do skoku. Co dáte?“

„Jako Vaškovi. Chce se na zimu oženiti.“

„Blázen! Svoboda nade všechno. Když člověk jedl po osm let komisárek jako já, pak teprve pozná, co je svoboda.“

V tom přicházela ode vsi Opletalka. Kokoška spatřiv ji pravil utlumeným hlasem:

„Až si odpočineš, přijď za mnou do pole. Budu odpoledne nad úvozem pod Hlohovcem.“

„Dobrá, přijdu,“ odvětil Beda.

Kokoška odešel směrem k rybníku.

Opletalka se zastavila na jeho místě u plotu.

„Co máš s Kokoškou?“ tázala se.

„Stojí o mne,“ odsekl Beda ledabylo. „Vašek prý se ožení.“

„Vezme si Syrových Pepku někdy při sv. Václavu,“ vysvětlovala teta. „Ty bys tedy šel na jeho místo. Vida, vida; to není jenom tak, že Kokoška o tebe stojí. Z dobrého vnuknutí to nedělá. Kdo se nemůže lidem dívati do očí, když s nimi mluví, jako Kokoška, v tom není dobroty nazbyt. On má něco s tebou za lubem.“

Digitized by Google

„Co je to něco?“ tázal se Beda zbystřiv uši.

„Kokoška si mohl nohy uběhati, aby ho zvolili starostou; sklaplo mu. Duha, jenž hrubě o to nestál, porazil ho jako David Goliáše. A podle mého sprostého rozumu Duha Kokoškovi ani vody nepodá. Tím se Kokoškovi zdvihla žluč, a jako že mně říkají Opletalka, jistě ten po tom prahne, aby si ji na Duhovi vylil. A věru, ty se mu k tomu hodíš, jako by tě k tomu ušil.“

„Já?“

„Což ti ještě nepadá bělmo s očí? Tys měl před osmi lety známost s Dorotkou, nynější hospodyní Duhovou, a vězel jsi jí dlouho v srdci. Dávno nejsi hoden těch potoků slz, které pro tebe ta první léta proplakala, co jsi byl na vojně. Však ono v tobě nikdy nic dobrého nebylo, a dobře řekl jednou Duha, že jsi slavíček z úlehle.“

„Jen ať mu nezazpívám, až mu zalehnou uši,“ rozhorlil se Beda.

„To je to, co má Kokoška s tebou za lubem. Ten počítá jako žid. Ženská je ženská: koho měla za mládí opravdu ráda, toho jí ani kleštěmi ze srdce nevytrhneš. Beda by byl blázen, aby toho ku svému prospěchu neobrátil. Vysloužilý voják — hotový lenoch; ale lenoch potřebuje peněz. Začne si s Duhovou pěkně pod pokličkou, a Duhová ho ze staré známosti neoslyší. Bude-li Kokoška tebe míti ve stavení a po ruce, nebudeš míti s prací zle. On si tě otočí a ochočí, aby šlo všecko hezky po jeho vůli, a zatopí starému Duhovi v jeho domácnosti, že z něho poteče. Ztrpčí mu pelyňkem stará léta a schladí si na něm žáhu, že ho vytiskl z představenstva. Co tomu říkáš, Bedo?“

„Že jste tlachalka,“ prohodil ledabylo Beda.

„A ty jsi chytrý na zmrzlé křepelky,“ odsekla Opletalka a odešla do baráku.

Digitized by Google

Beda se zamyslil. Cítil dobře, že tetiny nápady nejsou z modra. Znala ona více než kdokoli jiný, nejen líc ale i rub celé vesnice. Beda se vzchopil, zapálil dýmku a vyšel zadem ze zahrady na hráz. Bezděky zamířil v levo k Hlohovci. Uprostřed na hrázi zastavil se a rozmýšlel. Dobrý duch — svědomí se v něm ozvalo. Že jeho příchod nebude Duhovi po srsti, to věděl. Také jej teta proti němu dopálila. Ale Dorotka? Měl jí za to, že by ho byla z lásky za ňadry do nebes vynesla, nyní, když nalezla po svízelích pokojný u Duhy koutek, mrzutosti a žalosť způsobiti? Ona mu ovšem pro lehkovážný jeho život dávno z mysli vyšla; ale lhostejnou mu přece nebyla. Vědomky jí ubližovati, bylo by přece jen hříchem. Měl jíti za Kokoškou, či neměl jíti? Byl na vahách. Cítil, že blaho dvou spokojených lidí visí na tom, dá-li se ke Kokoškovi do služby čili nic. Lépe bylo by vystříhati se Kokošky jako moru. Za takových myšlének popošel asi dvacet krokův. Najednou se zastavil a otřásl se, jako by smrť byla po něm sáhla. Před ním stál Duha.

„Tak jsi zase přišel do Kameniště?“ oslovil jej vážně Duha.

„Přišel, starosto.“

„Ale nehodláš tu snad zůstati?“

„Zůstanu.“

„A jsi schopen k práci, abys se poctivě vyživil?“

„Mám gracial, starosto — mám zdravé ruce.“

„Vypadáš sešlý. Ostatně chceš-li se pořádně živiti, nemám ničeho proti tomu.“

„A kdybyste i měl, mne chrání právo a zákon,“ odvětil prudce Beda a zarděl se vzdorem.

Duha se na něj díval pokojně.

„Ty si mou řeč špatně vykládáš,“ pokračoval důstojným hlasem. „Ostatkem přeju ti, abys tu našel dobré bydlo. Jen tolik tě žádám, abys se mého domu

Digitized by Google

vystříhal. Proč, víš sám tak dobře jako já. Nezapomeň, že bys měl se mnou, s Duhou, co jednati.«

Po té pozdraviv zvolna odcházel v levo.

Zaťav zuby hleděl Beda mlčky za ním. Z očí mu sršely hněvy.

»Pyšný krocane!« uklouzlo mu z úst a více ani slovíčka. Po té pohodil vzdorně hlavou a šel nahoru k Hlohovci za Kokoškou. Asi za hodinu se oba do vsi vrátili a zastavili v židovně.

»Mouříku,« nařizoval Kokoška židovi, »nalejte panu vojákovi hodný kalíšek ode zdi ke zdi, ale to vám povídám, té nejlepší. Já zaplatím.«

Starý žid, jenž vlastně se jmenoval Mauric Kac, jemuž však přezdívali v Kameništi Mouřík, roztáhl svá ústa k nejlíbeznějšímu úsměvu a prohodil:

»Mám tu, pantatínku, rosoličku, že by ji mohl císař pán píti; nato tuto náš poddůstojník, pan Kouřil. Když ji lízne, každá žíla si vejskne. Juchej!«

Beda si mlčky zakroutil kníry a vypil s gustem dva kalíšky. Kokoška zaplatil.

»Mouříku,« pravil Kokoška odcházeje. »Pamatujte, že já tu byl s Kouřilem.«

»Božínku náš! Poroučejte! Celý krám je váš třeba o půl noci.«

Beda s Kokoškou odešli.

Mouřík šel do vedlejší světnice a pravil k židovce: »Sáro, vidělas vojáka, co tu byl s Kokoškou?«

»Všimla jsem si ho dobře.«

»Dej mu na křídu, co bude chtíti. Kokoška má peníze a platil za něj.«

»Slyšela jsem.«

»A Kouřil byl asi před devíti lety milencem nynější Duhové. Z toho můžeme míti dobrý užitek.«

»Nestarej se. Já na to také hned pomyslila.«

Digitized by Google

IV.

Za těch několik let, co byla Dorotka vdána za Duhu, stala se z ní švarná selka. Stav manželský šel jí vůčihledě k duhu. »Vidíte,« říkávali mužští, »co dobré bydlo nedělá?! Podívejte se na Duhovou! Žena jako květina. Tváře krev a mléko, tělo kypro a pěkno, jakoby je na soustruhu vykroužil! A za svobodna hrubě si jí hoši nevšímali. Pravda, na službě musila pořádně táhnouti a polní práce — tvrdá práce, krásy nepřidá, těla neokrouhlí. Z Dorotky se stala za nedlouho dobrá hospodyně. Znalať dobře práci polní, dvorní i domácí a k tomu, co jí bylo nového, naváděl ji Duha ochotně a trpělivě. Nalézaje u ní dobrou vůli a výborné schopnosti, vychoval si ji za hospodyni, kterou právem se pyšniti mohl. Ač železnou rukou vládl v domě, jak ani u větším hospodářství jinak nelze, přece nikdy nedal Dorotce pocítiti, že z opuštěného sirotka učinil z ní vážnou a možnou selku. Naopak byl k ní vždy laskavý po otcovsku a v slabostech jejích, kterých ovšem prázdna nebyla, hověl jí jako svěcené kosti. Jako každá žena, byť i po kvítí chodila, touží po tom, čeho nemá, tak i Dorotka přese všecko dobré bydlo lecčehos postrádala. Bolelo ji, že žádná ze sousedek, jež ovšem potají nad rodem jejím nos ukřivovaly, se s ní nechtěla upřímně spřáteliti.

»K čemu bys tím duši trudila,« říkával jí Duha, muž to životem kalený. »Pánbůh a měšec, to je přítel pravý: ti druzí zřídka kdy stojí za lítost.« Druhá věc, jež mnohem tužeji Dorotku hnětla, byla ta, že neměla žádných dítek. Jako to obilíčko po vláze, práhla ona po dětských očkách a na samotě dost často si proto tesklivě zaplakala. Moudrý Duha jí nikdy nepřipomněl,

Digitized by Google

že u kapličky svatojanské jí řekl, děti že už asi míti nebudou, nýbrž říkával vesele:

„Ale, ale, bloudku můj! Což ty víš, co Pánbůh dá! Než se rok s rokem mine, kdo ví, nebudeš-li tuhle u okna kolébati.“ I dodal při tom sám sobě v duchu: „Co bych za to dal, kdybych ji viděl děťátko povíjeti. Leč budiž v tom vůle Boží. Co Bůh učiní, dobře učiní.“

Tak se měly věci u Duhů, dokud nepřišel do Kameniště Beda. Dorotka sice leckdys na to pomýšlela, a přece ji ta novina tak velice polekala, že si ty strachy ani nedovedla vyložiti. Loni o pruské válce mluvívalo se ve vsi o Bedovi; ano i pověsti probíhaly časem, že někde u Hradce padl. Nejeden „Otčenáš“ pomodlila se Dorotka za jeho duši. Nyní přišel Beda zmrzačen. Co si počne, jak se mu povede? Mimo Opletalku, jež dosti strakatě ten život protloukala, neměl tu ani živé duše. — Ona byla ženou Duhovou, muže starce, jemuž co do ctihodných povah nebylo v okolí rovno. To byly otázky, jež jí skličovaly duši i srdce. Duhovi samému nevedlo se hrubě lépe. Když ještě večer se dověděl, že Beda je v Kameništi, bylo mu, jako by z nenadání sáhl na hada. Myslel si: „Promluvíš s Kouřilem. Snad tu nezůstane; a zůstane-li, snad zmoudřel trampotami a zkušenostmi.“ Viděli jsme, že první jich promluva bledě vypadla. Druhého dne Dorotka ani ze stavení nevyšla. Bála se spatřiti Bedu. K večeru odešel Duha do školy. Vystavili si tam ještě za jeho úřadování světnici, v níž scházeli se obecní starší na poradu. Včera hned položili si na dnešek první schůzi. Starý výbor měl své věci odevzdati novému, a Duha chtěl jako nový starosta opravdově počíti svou činnost a položiti první kameny k dílu, k němuž si jej opět obrali občané. Neodcházel s velikou chutí z domova. Dorotka jej nerada viděla odcházeti. Nevěděla ani sama proč. Byl asi hodinu

Digitized by Google

pryč, když do čeledníka, v němž Dorotka skládala prádlo, vstoupila Opletalka. Dorotku píchlo u srdce.

Opletalka slušně a úlisně pozdravila, ač ji Dorotka k řeči nevybízela, dala se do lecjakého povídání a točila řeč svou tak, aby se Duhová ptala po Bedovi. Ale Duhová jakoby z ní slova ukrajoval. To prohnanou bábu nezmátlo. Spustila sama.

„Víte-li, selko," hovořila, „že včera večer Beda se vrátil z vojny domů. Nešťastný chlapec, jak vypadá! Když jsem ho spatřila, div mi srdce bolestí nepuklo. Kámen by se nad ním rozplakal. Je vám ho už jen stín, holá kost a kůže. Tváře mu zapadly, tělo má zmořené jako Kristuspán, odpusť mi Pánbůh hříchy, že člověka k němu připodobňuji. A co nad to, mrzák je vám, učiněný mrzák. U Náchoda dostal kouli do levé paty. Od léta celou zimu a jaro mučili jej ve špitále. Nohu mu řezali, pálili a Bůh ví, co s ní dělali, najíst se mu nedali; pravý vám to zázrak, že to ten chlapec přestál. A co má za to, selko? Žebrotu, psotu, nuzotu — tu má teď z toho."

Opletalka natáhla moldánky a škytala. Po straně však pokukujíc viděla dobře, jak se Duhové ruce třásly a jak jí kusy prádla z rukou padaly.

„Co si tu s ním počnu?" pokračovala bába. „Vždyť, kdyby nebylo Boha a těch dobrých lidí, hlady bych padla. Jsem chudá, a to víte, selko, na chudého všudy teče. Smiluj se Bůh nade mnou a Rodička Boží svatohorská! K práci on teď není, aby si nějaký groš vydělal. Vždyť je chuďátko jako ta moucha. Hrozno povídati a ještě hůře viděti. Víte, selko, nepřipomínám ráda lonských sliv; já vím, že vám svou lehkovážností Beda mnoho žalostí způsobil. Ale vy máte srdce jako z másla, a Bůh vás miluje za to; sice by vás jinak do nejlepšího statku v Kameništi nepostavil za hospodyni. Kdybyste ho viděla, srdce by vám ztuhlo. Myslela jsem

Digitized by Google

si, půjdeš nejdříve k Duhové. Vždyť tu mimo mne ten Boží mrzák Beda nemá nikoho jiného, kdo by měl s ním útrpnosť. Ona tě jistě neodbude s prázdnou. Bůh jí dal všeho hojnosť, ona se nezatvrdí nad tím, kdo by byl jindy pro ni do ohně skočil. To jsem si myslela, Duhová.“

Dorotce se dělala kola před očima a hrdlo jakoby jí byl někdo zadrhnul. Stěží vypravila ze sebe:

„Pojďte, já vám něco dám.“

Opletalka šla za ní do komory. Duhová jí dala asi čtvrtci mouky, něco vajec, kus másla, ano i hromadu sušených švestek, co právě měla po ruce. Opletalce svítily oči radostí.

„Bože, Božínku,“ zvolala, „jaká vy jste učiněná dobrota k chudým lidem. To upeku ubohému Bedovi buchty, a ty budou jeho noze dobře dělati. Zaplať Pánbůh! Oh, on chudák! Má jen jedinou košili.“

„Počkejte,“ řekla Duhová, odešla do vedlejší světnice a přinesla bábě dvě staré košile.

„Tak! A teď už jděte,“ dodala Dorotka i odešla rychle do čeledníku.

„Jdu, jdu už, má zlatá duše! Bůh vám to tisíckrát zaplať!“

Opletalka odcházela ze stavení. Na zápsí podívala se oknem do čeledníku i spatřila, ana Duhová u stolu sedí a pláče. Teta Bedova šla bez jeho vědomí k Duhové. Počítala, že s prázdnem neodejde a nesklamala se. Také Bedovi nic neřekla, co dostala. Buchty si pěkně pro sebe upekla a jemu udělala jen ledabylo dolky.

Zatím rokoval Duha s obecními staršími ve škole. Kokoška jsa výborem byl také při tom. Důstojně a klidně převzal nový starosta do své správy záležitosti obecní a rozkládal pak své myšlénky, co a jak by se

Digitized by Google

dalo poopraviti neb zvelebiti, a které nové podniky by asi bylo lze provésti, aby obci byly s užitkem.

„Jenom peníze kdyby byly," namítaly některé hlasy. „V tom je suk."

„I ten se dá pomocí Boží vyraziti," odpovídal Duha. „Myslím, že by spravedlivě důchody se daly rozmnožiti. Víte, přátelé, že povždy mluvím bez narážky, bez urážky. Ale jako starosta, jemuž první i poslední věcí je prospěch obce naší, musím se někdy dotknout i sousedův, žádá-li toho povinnosť, kterou jste mně na ramena zavěsili."

Na to rozložil katastrální mapu na stole a ukazuje na ni prstem pravil:

„Tuhle nad Hlohovcem je obecní pastvina. Soused Kokoška, protože se mu to dobře hodilo, přioral si z ní kus k svému poli. Já vím dobře, že si to nechce přivlastňovati, ale obci se z toho neplatí. My ovšem, jako sousedé souseda, neutlačíme ho; ale byl by to hned nový důchodek, a Kokoška jistě nebude proti tomu."

Kokoška zbledl a zaťal zuby. Každá žilka v něm hrála, ale na venek zůstal zcela chladným. Po chvilce, poněvadž všech oči naň se upíraly, pravil:

„Přivlastniti si ten kousek nechci. Mně se to při orání dobře hodilo. Je tomu teprve asi třetí rok."

Duha, vytknuv tu vadu ještě u dvou jiných sousedův, vylíčil pak, jak chatrna je zvonice, že zajisté každý příchozí člověk si toho všimne. Po té pokračoval o cestě vozové, jež nahoru vede k polím, kdež říkalo se „na bubnování", že tam na pěšinách země pod kroky duněla.

„Ta cesta, zvláště jedeme-li s kopce dolů, je tuze chatrna. Dobytek tím trpí, povozy trpí, a my všichni tudíž trpíme, především ve žních, kdy svážíme obilí. Nutno, aby důkladně byla opravena, prospěch celé obce

Digitized by Google

tomu chce. Stráně jsou při cestě pozemkem obecním, nic nám nepřekáží.“

„Ta cesta leckoho pálí,“ podotkl Kokoška kysele. „A jak by nepálila? Vždyť loni si tam váš kůň, starosto, zlomil nohu.“

„Co mně se přihodilo loni, může se letos přihoditi jinému sousedu, a třeba vám, sousede! Ostatně před čtyřmi lety si tam na zimu Opletalka zlomila pádem ruku.“

Kokoška sebou trhl. Domníval se, že Duha naráží na to, že chce Bedu vzíti k sobě a že jeho záměry prohlédá. I šlehl okem po starostovi. Ten však pohled jeho zcela pokojně snesl.

„Vy ovšem máte v tu stranu hodně polí,“ nahodil Kokoška.

„Milý sousede,“ odvětil Duha, „jsem starý kovář, nebojím se jisker. Jiní tam také pole mají.“

Po té hned přešel k jiným řečem.

Sousedé se rozešli. Když přišel Duha domů, tázal se Dorotky podle zvyku:

„Nebylo tu nikoho, co jsem byl z domu?“

„Byla tu Opletalka,“ odvětila Dorotka klopíc oči.

Duha sebou hnul a podíval se bystře na ženu. Teprve nyní viděl, že plakala. Neříkal však ani slova a dodal toliko nejistým hlasem:

„Co tu chtěla? Prosila?“

„Dala jsem jí mouku a kus másla.“

„Dobře jsi učinila, děvče! Po druhé až přijde, a já nebudu doma, odkaž ji na mne.“

Večer nemohl ani Duha ani žena jeho usnouti. Oba měli něco na srdci; ale na jazyk se tomu nechtělo.

„Upomínka na zašlé časy,“ myslil Duha, „ostýchá se, mně se svěřiti. Plakala. Nebylo by dobře, kdybych ji bral na skřipec. Však to přejde jak ten sen.“

Digitized by Google

V.

Beda nepospíchal ke Kokoškovi do práce, a Kokoška naň nehartusil. První si myslil: „Kokoška mne k svým pletkám potřebuje; nač bych se mu horempádem svou krví zapisoval?“ Druhý si myslil: „Však on mi Beda neujde, a do žní se bez něho obejdu. Chlapík se chce povalovati a dobře se míti, ale s prázdnýma rukama těžká zahálka. Až ho pan Hladký upomínati bude, což on Beda přileze. Však si jej ochočím podle chuti. Znám své trumfy, až se dám do hry v karty.“

S počátku se Bedovi v Kameništi jak náleží líbilo. Nedělal nic a žil pěkně do vůle Boží. Leč brzy nedostávalo se mu peněz, aby si příjemně chvíli ukracoval. Dorotce se posud uhýbal s cesty. Bál se Duhy a myslil si, že opatrnosť, hlavně pro první čas, nebude na škodu. Teta mu vyzradila, že byla u Dorotky, a rozumí se, že mu živými barvami vymalovala, jak Dorotka se třásla i plakala, když jí o něm vypravovala. »Ležím jí posud v srdci,“ rozumoval Beda, „to se mi může vyplatiti. Byl bych blázen, kdybych netrhal slívy, když mi zrají.“ Beda rád pil a kouřil. I o to nebylo zle; Mouřík mu rád čekal, věda proč. „Co nezaplatí Kokoška,“ myslil si, „zaplatí Duhová.“ I Opletalku si Mouřík opatrně nadcházel. Věděl dobře, že kam nemůže čert, nastrčí bábu, a chytrosť a hrabivosť tety Bedovy nebyla mu žádnou novinkou. Tak to šlo několik neděl Bedovi pěkně hladce jako po másle. Leč najednou počalo se dobré jeho bydlo hatiti. Duhová odkázala Opletalku na Duhu. Teta Bedova se kroutila a točila jako úhoř, ale nevytočila se. Dorotka bojíc se opravdově o domácí pokoj a blaho nepoddala se ani těm nejúlisnějším výmluvám a přemluvám. To byla jedna rána pro Bedu. I druhá brzy padla. Mouřík se ptal po penězích. Obleki

Digitized by Google

si na to sice rukavičky, ale přece stál na svém, kdy a jak Beda zapraví účet, jenž zatím po židovsku vzrostl. Beda odkázal na Kokošku. Kokoška znal se v tůčkách. „Něco již zaplatím z lásky k tobě, Bedo; ale sám nahlížíš, že bez práce nejsou koláče. Mám ženu — děti, a míšek je přede žněmi scvrklý. Starej se sám, vždyť jsi muž a pro rozumy nepůjdeš do lékárny.“ Beda mu porozuměl, jinými slovy to bylo řečeno: „Proč se nemáš sám k Duhové? Víš, co chci. Navař Duhovi hodně kyselé jíchy, a já pak už sáhnu do kapsy.“ Třetí kříž měl Beda s tetou. Do každého sousta, které mu dala, namíchala mu hořce. „Proč jsi takový bezhlavec? Duhová by dala, kdybys se k ní přitočil. Já už jí toho plnou hlavu namluvila. Máš naseto, a obilí zrostlo, nabrus kosu a sklízej!“

Jsa takto mezi několika ohni nevěděl Beda, kam se vrhnouti. A pomoci byl lačen jako pták Božího vzduchu. Kdyby to jen trochu chytře navlékl, Duhová by dala peníze. A přece jej něco od ní odráželo. Byla to jiskra Boží v něm, bylo to svědomí. Ale on tu jiskru zasypal popelem a smetím chtíčů svých nezřízených.

Byl počátek června po obědě, jejž mu teta ztrpčila hádkou jizlivou. Po té odešla; a on se převalil v zahradě do trávy. Za hodnou chvíli se teta vrátila a pravila:

„Duhová šla sama za olšinky. Má tam len. Jdi za ní!“

Beda se vzchopil a šel za olšinky. Přese všechnu špatnost jeho bušilo v něm srdce kladivem. Nedbal toho. Zdálí již poznal Dorotku. Plela len a byla k němu zády obrácena. Dodal si srdce a šel k ní. Nebe bylo zataženo, a vlčkové běhali po obilí, jež bylo vyrostlo již po pás. Dorotka se ho nenadála. Když ji pozdravil známý jeho hlas, jakoby jí srdce nožem projel. Neměla síly, aby se naň podívala, ale poděkovala mu zděšeným

Digitized by Google

hlasem. Beda viděl z toho, že jí není posud cizím. Ohlédl se. Daleko široko nebylo živé duše.

„Tak jsem tě přece našel, Dorotko," promluvil laskavě. „Však už kdo ví kdy pasu po příležitosti, abych s tebou mezi čtyřma očima mohl porozprávěti."

„Porozprávěla už se mnou dost tvoje teta. Co ty bys mi mohl chtíti?"

„Mluvíš ke mně jako cizí osoba. Kde jsou ty časy, kdy jsi jinak mluvívala! A ani se na mne nepodíváš, ani mi ruky nepodáš."

Dorotka obrátila k němu oči, ale ruky mu nepodala. On stál na mezi, ona klečela ve lnu asi deset krokův od něho. Dorotka sklopila oči.

»Kdyby nás tu někdo viděl, co by z toho bylo pomluv. Jdi, Bedo, s Pánembohem!"

„Odháníš mne jako pobertu ze stavení. Ovšem, ovšem, tys bohatá selka za to, že jsi svou mladosť prodala starci. Já jsem ubohý, ubídněný voják, ale nezapomněl jsem na to, co jsem před lety tak upřímně v srdci nosil a nač posud tolik vzpomínám."

„Nemysli, že ti polezu do pasti. Duhy se nedotýkej. Ty nejsi hoden, abys mu prach setřel s obuvi."

„Bůh ti odpusť ta tvrdá slova. Já ti odpouštím, a třeba mi srdce krvácelo. Spíše smrti bych se byl nadál než takového shledání. Ale mysl ženská májový sníh. Jsem nuzák a bídák v bitvě schromený. Ale od této chvíle jsem bídák nejbídnější pod nebem."

Dorotka se vztýčila, a hnědé její oko utkvělo na Bedovi. Chytila se rukou za srdce, oči se jí zakalily.

„Co chceš?" vypravila stěží ze sebe.

»Nic, Dorotko, nic! Jen tebe vidět a pak umřít!"

„Však ty neumřeš!"

„Kdyby jen Bůh se smiloval a vzal mne odtud. Nebo vidím, že z kamene oleje nevytlačím."

Digitized by Google

Dorotka zaštkala. Z očí se jí vyvalily slzy, a dala se do usedavého pláče.

„Co mám tu na světě?“ naříkal Beda. „K těžší práci jsem neschopen, lehčí neumím a nemám, čím bych ukrotil hlad. Žebrati se stydím. Teta má sama málo a sousto, které mi dá, opepřuje pokaždé výčitkami; abych šel, odkud jsem přišel. Ó, jak se neminouti s rozumem! A ta, na niž jsem skládal ty zbytečky v slzách utopených nadějí, ta řekne mi: ‚Jdi s Pánembohem!‘“

Beda se zamlčel, Dorotka se vyplakala.

„Nemyslila jsem to tak, jak to, Bedo, bereš. Bůh ví, není tolik klasů v poli, cos mi nadělal žalostí. Ale kamenem nejsem, a dá Bůh, že nikdy nebudu. Co mám pro tebe učiniti? Či mám bráti z toho, co není mé, co je Duhovo? To bych byla nevděčnice a špatná osoba. Duha je muž, že rovného nenajdeš. Oh, staví na mne hrady, a já bych jej měla klamati? Já s ním promluvím; on nebude od toho, on tě bude podporovati, dokud si nebudeš moci sám chleba vydělati . . .“

„Toho nech! — za to tě prosím a zaklínám,“ přejal jí kvapně Beda řeč. „Raději za plotem zahynouti, než z jeho ruky bráti podporu. On je ke mně necita, on mne urážel, když jsem proléval krev na vojně, on mne urážel, sotva jsem přišel do Kameniště. Na vrch hlavy by se ti vysmál, kdybys mu přišla s takovou. A pak by žehral na tebe . . .“

„A vidíš, přece mne potají vyhledáváš a nedbáš o domácí mou spokojenosť, kterou mne Bůh po tolika trampotách obmyslil. Co tedy chceš ode mne?“

„Nevíš-li to ty, já to nevím. Nedej mně zahynouti!“

Dorotka přemýšlela a po chvíli dodala:

„Ty chceš jíti ke Kokoškovi do služby?“

Digitized by Google

„Až se trochu seberu a sesílím, abych mohl do polí.“

„Nechoď k němu a jdi z Kameniště. Já učiním pro tebe, seč jsem.“

„Kam jíti?“

„Kamkoli, všude Boží země.“

„Ale nikde koutek, kam bych mdlé údy položil. Ten aspoň mám u tety. A pak tys tady a ty mne jistě neopustíš.“

„Lépe by bylo, kdybys odešel. Ukládám ti to na pamětnou. Pro dnes již mne tu nech samu. Zítra po osmé ráno potkáš mne na silnici u kapličky nahoře. Přinesu ti na přilepšenou. Zatím s Pánembohem. Mohl by nás tu někdo viděti.“

Mlčky podával jí Beda ruku. Dorotka mu dala navzájem svoji. On ji rychle vztáhl a přitiskl k srdci a zvolna odcházel.

Když byli zabráni do rozmluvy, nevšimli si, že kus od nich za žitem objevil se Mouřík s rancem na zádech. Sokolí jeho oko poznalo bývalé milence a zajiskřilo radostí. Vida, že se rozcházejí, sedl si na mez za žito a seděl tam hodnou chvíli, aby jim nepadl do oka. Přišed domů mnul si vesele ruce a Sáře své vypravoval, co viděl. Když pak se večerem Beda zastavil u něho, nezmínil se ani slovíčkem o placení a ochotně dal Bedovi, čeho si přál. I Beda vypadal, jakoby ho proměnil. Chytrý židák té změně dobře porozuměl.

VI.

Den na to před osmou hodinou potkal se Beda s Dorotkou nahoře u Hlohovce u kapličky. Ona šla ze vsi a v koši nesla lidem na pole snídaní. Beda šel

Digitized by Google

ke vsi. Když se k sobě na několik kroků přiblížili, pravila polohlasem:

»Zdvihni opatrně uzlíček, který upustím, ale až poodejdu.«

Beda ji pozdravil, a ona šla dále. Teprve, když byla kus zašla, upustil hůl svou a zvedaje ji zvedl též uzlíček a ukryl jej v kapse. Na to zevluje chvíli po silnici zahnul do lesíka, kdež v houštině uzlíček rozbalil. Byla v něm v papíru svinutá desítka. Beda v duchu zaplesav asi za půl hodinky ubíral se druhou stranou do vsi a zastavil se v krámku Mouříkově na snídaní. Žid jej důvěrně přivítal. Když pak Beda k odchodu se maje tobolku vytáhl, div očima nepohltil, co je v ní. Beda měnil desítku, dal z ní několik zlatek židovi na svůj účet, ostatek uschoval a odešel.

»Vida,« mluvil Mouřík sám k sobě, »Beda není starý, ale umí to. První dostaveníčko s Duhovou vyneslo deset zlatých, druhé vynese dvacet. Skoro jsem myslil, že je ona chytřejší. Hloupých lidí netřeba síti, sami se rodí.«

Po té prohlížel účty nějaké. Uslyšev na silnici hrčeti vůz postavil se do dveří, aby snad čeledína na nějakou skleničku přivábil. Tenkrát přijížděl Kokoška. Spatřiv žida, an se již z daleka potutelně usmíval, pravil k němu Kokoška, když dojel k židovně:

»Snad mne nechcete už po ránu upomínati pro toho nedopitu Bedu?«

»To, to, pane hospodáři! Beda má peněz jako železa. Před chvílí tu měnil desítku a platil.«

Kokoška zastavil povoz, jakoby něco na něm prohlížel a prohodil ledabylo:

»Vida. A kde je nabral?«

»Nepůjdete dál? Mám slivovici, že jsem jaktěživ neměl takové.«

Digitized by Google

Kokoška vstoupil do krámu. Žid nalévaje kalíšek švitořil:

„Mezi námi, hospodáři; Beda se včera odpoledne s Duhovou za olšinkami slezli. Vidíte, jaký čtverák je ten Kouřil. Desítka jsou nějaké peníze. Ale to mezi námi!“

„Jakoby se země nad tím slehla,“ odvětil Kokoška, oči se mu rozjiskřily a v duchu si přidal: „Dobře, že jsem jej zapletl s židem. Slívy se zapalují, budeme česati.“

Po té zaplativ odešel a cestou řekl si v duchu: »Počkej, Duho! Já ti připravím rýmu, že se div kýcháním nepřetrhneš, a celá ves ti řekne: „Pozdrav Pánbůh!“

Minulo několik dní. Přímý Duha neměl o tom ani potuchy, že jeho žena v polích s Bedou se potkala. Od hodiny k hodině můrou ji tlačilo pomyšlení, že poprvé, co je vdaná, ukrývá tajemství před mužem, jenž skládá všechnu víru v její upřímnosť. Stokrát chystala se mu všechno pověděti, ale nikdy nenabralo se k tomu síly a odvahy. Cítilať, že dopouští se proti němu hříchu, a předvídala, jak by v jeho očích ztratila, kdyby odjinud se o tom dověděl. A přece nemohla se donutiti k přiznání toho, co sama nazývala vinou a co ji pálilo, bodalo v duši. Konečně sama sebe vymlouvala před sebou. Beda přišel za ní sám, a ona mu k tomu nikterak nenadhodila příležitosti. A těch deset zlatých, které mu dala, byly z její pokladničky; stržila je za máslo, vejce a drůbež a měla je na svou parádu. Měla již v městě vyhlídnuté šaty. Peníze ustřádané byly na ně. Ze soucitu odřekla se té radosti a peníze dala Bedovi. Nebyl-li to čin křesťanský? A přece jí zmítal nepokoj. Cítila, že mezi ní a Duhou rozstupuje se jaksi půda šťastného manželství a že rozstupuje se vinou její, neupřímností její . . . Beda jí tanul stále před očima. Nebyl to

Digitized by Google

Beda ze šťastných dob její lásky: a byl to jako přízrak z děsného sna, jenž ji čarodějnou silou za sebou táhl.

Jednou odpoledne potkal Kokoška Duhu, an se sáhovkou v ruce šel z té strany, kde leželo jeho pole při Hlohovci. V Kokoškovi vzkypěla žluč. Nemyslil jinak, než že starosta už vyměřoval kus, který si byl z obecní pastviny přioral. Leč nalíčiv lhostejnou tvář pozdravil a pravil:

„Kde jste chodil, starosto?“

„I mám tak na stará kolena všelijaké starosti v obci i doma.“

„Věřím rád,“ odvětil Kokoška s důrazem. „Kdyby mně to moje žena udělala, nevím, co bych . . .“

Duha vyvalil naň oči a čekal chvilku, až dopoví. K tomu však se prohnaný Kokoška neměl.

Starosta ptal se nejistým hlasem:

„Co to povídáte o mé ženě?“

„Inu, což víte jako já a jiní, že se za vašimi zády schází za olšinkami s Bedou Kouřilem!“

Duha chtěl vykřiknouti: „Lžeš!“ a měl sto chutí, zlomyslného utrhače sáhovkou přeměřiti, leč v okamžení se vzpamatoval a ptal se hlasem vážným:

„Klepy, hloupé klepy! Odkud je máte?“

„Mouřík viděl na své oči, jak spolu důvěrně rozmlouvali. Asi tak před deseti dny.“

„Neviděl dobře.“

„Ó, žid vidí krejcar v studni. Ale musím k lidem, buďte zdráv.“

Duha šel rovnou cestou domů. Kolena klesala pod ním, a stará, zkušenostmi druhdy tak utužená hlava šla mu kolem. Nebyl by sobě pomyslil, že by ho něco na světě tak dojati mohlo jako tato novina. Sotva že vrátky vstoupil na zápsí, potkal Opletalku. To mu dodalo.

„Co jste tu chtěla?“ ptal se zhurta zaražené báby.

Digitized by Google

„Chtěla jsem prositi, starosto! Hospodyně mne odbyla, až vy prý přijdete.“

„Dobře učinila. Přijďte zítra před polednem.“

Opletalka odešla.

Mysl maje podrážděnou a srdce rozbouřené vkročil Duha do čeledníku. Dorotky tu právě nebylo. Duha byl tomu rád a složiv ruce do zadu prošel se několikrát po světnici, aby uspořádal rozházené své myšlénky a upokojil rozlítostněné city. Co se jindy ocelivé jeho vůli hračkou dařilo, s tím měl dnes práci, že mu až pot na čele vyvstával. Leč setřev s čela pot byl zase ten starý Duha, starý a pevný jako ten dub, jehož listím bouře jen otřásá, ale jehož kmen a kořání nikdy se neviklají. Když byla Dorotka do čeledníku vstoupila, podíval se mlčky na ni. Ale pohled jeho, přísný a vážný, tolik v sobě zavíral bolesti, lítosti a útrpnosti, že se jí břitvou vryl až do dna srdce. Sklesla na zemi k lavici u okna, a hlasitý její pláč rozlehl se čeledníkem. Duha stál na svém místě jako přimrazený, ale v srdci jeho vzňal se najednou oheň, jenž mu slzy do očí vehnal. Přikročil zvolna k ženě a položiv jí na hlavu pravici jako osyka se třesoucí, promluvil k ní slovy otcovskými:

„Nevěřím, děvče, že bys mi vědomky rakev tesala. Chtěl jsem z úst tvých uslyšeti nepokrytou pravdu, a Bůh ví, žíznil jsem po ní jako ušlý kůň po nápoji. Ale teď se více po ní neptám. Potoky takových slz nedává Bůh těm, kdo jsou špatni. Mně odpadává skála s duše.“

Dorotka nevstala se země a chytila oběma rukama jeho pravici, přitiskla své rozpálené a mokré tváře na ni a jala se Duhovi vypravovati, co se mezi ní a Bedou sběhlo od těch dob, co vrátil se do Kameniště. Duha si sedl k ní na lavici a pokojně ji vyslechl. Když na konec ho prosila za odpuštění, odpověděl vážně:

Digitized by Google

„Máš už odpuštěno, děvče. Zůstaneš-li mým věrným srdcem, budu tobě železným štítem. Mým pak ochráncem budiž Bůh! Rány na nás mířené odrazí se a budou ve psí.“

VII.

Přes to, že Duha v pravdě mužnými povahami svými šťastně vyrovnal první roztržku, kterou Dorotka více ženskou svojí nestatečností než neupřímností mezi sebou a jím způsobila, neměl v noci po té pokoje. Nechtělo se mu nikterak spáti, a hejno myšlének trudných a bouřlivých prohánělo se duší jeho. Byl' Duha bílou vranou mezi sousedy. Předkové jeho snad již od třicetileté vojny drželi statek, jejž nyní on spravoval, jakožto poslední ratolesť z Duhovského kmene. Nebylo ve vsi pamětníka, jenž by byl něco nekalého na Duhy věděl. Rod jich platil za čistý jako panna a prost byl všeliké úhony. Na tom si náš Duha velice zakládal. Vychování neměl Duha lepšího než jiné děti z Kameniště. Ale nebožtík starý učitel Valenta, jenž nejen paměť, ale i rozum i srdce žáků svých cvičil, poznal záhy zdravý a jadrný rozum chlapcův a dal si na něm více záležeti než na jiných, aby mu dělal česť. Když vystupoval ze školy, řekl k němu mezi čtyřma očima Valenta: „Nemysli, Vojtěše, že dost umíš. Nelituj nikdy groše za dobré knihy; čítej v nich, abys se řádně okoval na kamenitou cestu života a abys byl na užitek obci, která jen tenkrát prospívati může, jsou-li v ní rozumní a poctiví občané.“ Bystrý chlapec si to pamatoval; a ve vsi věděli, že je čtenář, a svým časem zvolili jej za starostu. Jako starosta obcoval Duha po léta se vzdělanými lidmi. Takovým způsobem nabyl Duha živého smyslu pro osobní občanskou česť i pro česť obce. Jako nikomu vědomky neubližoval, nedal i sobě ubližovati,

Digitized by Google

a se zlou se potázal, kdokoli z jakékoliv příčiny jeho cti se dotknul. Jako vojáci svou korouhev, tak držel vysoko svou čest, a jako vojáci byl také hotov pro ni dáti se do boje. Proto se lidé divili, že nemanželské dítě bere za ženu. Ale oni rozuměli jen té plané zevnější cti a ne té pravé, vnitřní cti, jak ji bral Duha. Dorotka byla mravopočestná, to mu dostačilo; ona jevila pevnou povahu tím, že přes všecky útrapy věrně držela k Bedovi; to se mu na ní líbilo. Při tom měl něco za lubem, co ukrýval před každým. Nadál se od ní mužského potomka; hnětlo jej, že jím Duhové vymírají. Proč neoženil se dříve, nebo byl dlouhá léta vdovcem? Pro samé rozvažování. A dnešní noci si položil otázku tvrdou jako oříšek kamenáček, zdali vybíraje nepřebral. Dorotka svým nestatečným jednáním ranila jej na cti. Slova: Žena Duhova schází se za jeho zády s bývalým hochem svým; slova, která slyšel z úst Kokoškových, pálila jej nade všecko. Nahlížel, že chybila jeho žena jen z měkkosti ženské, a že pravé viny na ní není. Co se stalo, nemohlo se již odestáti, to bylo nade vši pochybnosť; ale což budoucnosť? Chyba chybu táhne! Duha nemohl spáti samou starostí a přemýšlel, jak by nejlépe zalehl cestu příšeře, jež se ukrytými pěšinami k domu jeho loudí. Staré pravidlo jeho: „Jedno minouti, druhé svinouti, k třetímu pomlčeti — cesta k pokoji,“ tenkráte se mu nehodilo. Běželo mu tu o nejdražší statek jeho, o čest. A tu nebylo na jiném, nežli jednati. A přece se na mysli rozpakoval. Řekněme bez obalu: Duhovi, starci životem kalenému, bylo Dorotky líto. Za těch několik let, co spolu z jedné mísy jedli, přilnul k ní statečný stařec nejen láskou otcovskou nýbrž i manželskou. Duha byl by s ní tu Boží duši rozdělil. Ta láska mu nyní vázala ruce.

Hned ráno šel ke Kolesníkovi a rozmlouval s ním

Digitized by Google

dlouho a důkladně. Kolesník na to vyhledal Bedu, beztoho že návodem Duhovým.

„K čemu si dělati Duhu nepřítelem?“ vyjednával Kolesník. „Víš, hochu, on jako starosta že je dobře u pánů zapsán a že mnoho zmůže. Bude-li na svém státi, vystrnadí tě ze vsi tak jako tak. Hlavou dubu nepovalíš.“

„Oho,“ namítal Beda, jemuž se nyní právě v Kameništi začalo líbiti. „Ještě mne při nepoctivosti nepostihl. Strachy prachy! Nejsem hloupý vesnický pecivál, jsem ostřílený voják. Kameniště mi za obydlí vykázáno jako vysloužilci. Proč bych se sám odtud dral, když mi tu dobře.“

„Kdybys odtud šel,“ poučoval Kolesník, „starosta by svou ruku od tebe neodvrátil. Dokud bys chleba vydělávati nemohl, byl by tvou podporou. Sám tak řekl. A jeho slovo není řečeno do větru; však ho znáš. Vem, Bedo, rozum do hrsti a nebuď sám proti sobě. Blázen bys byl, abys pohrdal vlastním užitkem.“

„Ať mne podporuje zde!“

„To by si nasadil mol do kožichu. Sám to nahlížíš. Jde mu o to, aby měli on a žena od tebe pokoj. On ví všecko, co tvá teta a ty máš s jeho ženou. Ona mu všechno řekne od a až do z. Také ví, že ti Duhová z vlastních peněz dala desítku.“

„Když mi půjčila z vlastních peněz, jeho škoda to není.“

„Ale teď můžeš na to umříti, že ti Duhová už ani krejcaru nedá.“

„A kdo vám řekl, že na ní něco chci? Jsem zasloužilý voják a žádný žebrák. Rád bych, abyste věděl, jak se mnou mluviti.“

„Pomysli na zadní kolečka.“

„To je moje věc a nikoho třetího. Dokud se mi

Digitized by Google

nebude chtíti, z Kameniště nepůjdu. To starostovi vyřiďte. S Pánembohem!«

Co zbývalo za takových řečí Duhovi? Nic, než býti Dorotce železným štítem, jak jí byl pravil, a ostříhati ji bedlivě, dokud její srdce bude mu věrno.

»Však on Beda dříve nebo později ve vlastních léčkách uvázne, jako každý nehodný člověk,« potěšil se Duha. »Co jsem jednou mlčky svinul, nesvinu po druhé.«

Dokud měl Beda něco peněz Dorotčiných v ruce, nebylo zle. I když došly, byl k němu Mouřík nějaký čas přívětiv a půjčil mu několikrát, ne sice mnoho, ale půjčil přece. A tabák i pálenku dával ochotně na křídu. Ale to netrvalo věčně, a u Bedy začala zase stará s novou. S tetou měl doma pravý očistec. Vyčítala mu každou chvíli, že ho živí, naváděla jej přímo i nepřímo, aby opět zaklepal u Duhové. Leč Beda měl poprvé více chuti a ráznosti než po druhé. Bál se Duhy. I úskočný Kokoška zahýbal opatrně s cesty, kterou se posud bral a k níž Bedu přismažil. I on ještě nějaký čas měl s Bedou dobrou vůli. Ale brzy přesvědčil se Beda, že přízeň Kokoškova chodí po ledě. Kokoška byl pálená kopa. Ať dělal, co dělal, na oko si uměl vždy dobrou pověst zachovati. A kdyby i nadále s Bedou držel, věděl dobře, že by se ctí neobstál. Nahlas řekl k Bedovi: »Milý hochu, mám ženu a děti — mám starostí na fůry, a ty máš kachní žaludek. Nedokrmím se tebe.« A potajmu si myslil: »Duhovi jsem už kyselé jíchy navařil. Aby to šlo dále a hůře, o to postaráš se už ty sám s Mouříkem. Však jsem vás dohromady na zdařbůh nespletl. Teď je na mně, abych ve vší počestnosti si umyl ruce.«

I v Bedovi se hnula žluč, ale pil ji pěkně v skrytosti. Nechtěl se nadobro s Kokoškou rozkmotřiti, ač viděl, že Kokoška jest úhořem, jenž se umí z ruky vy-

Digitized by Google

mykati. Čím déle si Beda zvykal na lehký život bez práce a namáhání, tím hlouběji zabřídal v kaliště. Mrzutě se ohlížel, kde by se zachytil. Nezbýval mu než žid Mouřík. Ba o tom se sám domníval na konec, že nejlépe to s ním smýšlí. Nečil, že Mouřík ukazuje beránčí tvář a z oka že mu kouká vlčí duše. A když si Beda ještě zpíval jako skřivan, kroužil už nad ním vysoko ostříž Mouřík. I Mouřík spustil jinou proti němu. Zdráhal se najednou půjčovati peníze, nechtěl déle dávati na dluh jiné věci z krámu svého. Beda byl na holičkách a již tenkrát i zlých věcí schopen.

»Jakých komedií naděláte s Duhou,« popichoval jej Mouřík. »Starosta bývá častěji v městě, a Duhová sama doma. Proč byste k ní nešel, aby pomohla.«

»Ale ona muži všechno poví,« namítal Beda.

»Houby poví, když vy to u ní chytře navlečete, aby nepověděla.«

»Rozmyslím si,« omlouval se Beda.

»Jak chcete. Já vás k ničemu nenavádím,« odvětil Mouřík. »Ale považte, kdyby vám zase Duhová na čas pomohla, i já, jako starý přítel váš, proti nějaké oběti nebudu. Jen když kapinku uvidím, že zase některak ke svým těžce vydělaným penězům přijdu.«

Beda přemýšlel. I napadlo mu, opentliti žida. Kdyby se mu povedlo hodně peněz na Duhové vymámiti, mohl prásknouti do bot; a Mouřík ať si ho hledá! Se svými úřady by si to už Beda spravil. Udělal si tajný plán a nemukl o něm ani živé duši. Čekal jen na příhodnou chvíli. Ta mu nadešla asi za čtrnácte dní. Duha byl za svým řízením v městě na úřadě, a bylo známo, že se vrátí až večer. Lidé ze statku byli na poli. Bylo skoro jisto, že Duhová bude skoro samojediná doma. Beda přelezl opatrně za humny plot do Duhovy zahrady a zadními vrátky dostal se na dvůr. Pes zaštěkal, ale Beda na to nedbaje vrazil do čeledníku. Dorotky

Digitized by Google

tam nebylo. Beda šel rovnou nohou v levo do komory, kde manželé Duhovi spávali. Dorotka tam seděla na podnožce u okna, jež vedlo do zahrady, a šila. Vyskočila leknutím. Beda klesl na stolici v levo ode dveří a zaúpěl:

»Pro živého Boha, Dorotko, dej mi jísti! Umírám hlady.«

Dorotku bodlo u srdce. Odešla, a než by deset napočítal, přinesla mu skývu chleba se sýrem. Beda se dal do chleba jako vlk. Dorotku polily slzy.

»Jsem tu naposledy, Dorotko! Do smrti mne více u sebe neuvidíš,« bědoval Beda, když chleba dojedl. »Já vím, jaké peklo jsi měla se starostou, žes mi ondyno dala peníze. Ale nemohu si pomoci. Žebrati neumím, a nehodno to pro zmrzačeného vojáka. Teta mermomocí nechce více k vám. Co mám počíti? Dorotko, zaklínám tě pro lásku, která byla tou jedinou květinou ve hloží a bodláčí mého smutného života, nevyháněj mne od sebe s prázdnou rukou. Smiluj se a pomoz mi! Bůh ti to zaplatí. Dej mi peníze, dej je na cestu a do smrti mne neuvidíš. Několik zlatých mne nespasí. Dej hodně, co můžeš, a máš navždy ode mne pokoj.«

»Nemám peněz,« odpověděla Dorotka, když se po chvíli vzpamatovala. »Nemám, nemohu, nesmím tobě dáti. Však tě Duha sám chtěl podporovati a vzkázal ti po Kolesníkovi. Proč jsi nechtěl, Bedo?«

»Tenkráte mi střecha nad hlavou nehořela,« odpověděl Beda. »A Duhu mi nepřipomínej! On mne připravil o všecko štěstí,« dodal zpurně a vyskočiv se stolice pokročil o několik kroků proti Dorotce.

Dorotka o nějaký krok leknutím odstoupila. Úzkostlivý její zrak padl na starodávný psací stolek, jenž stál v levo ode dveří. Tam měl Duha uloženy peníze, asi dvě stovky, jež tyto dny utržil za oves. Napadlo jí, že Beda o tom ví. Klíč od stolku měla Dorotka v kapse.

Digitized by Google

Duha jí neobmezeně důvěřoval a tudíž, kdykoliv šel přes pole, odevzdal jí klíč, kdyby snad za jeho nepřítomnosti Bůh oheň dopustil, by peníze neshořely. Dorotka mžiknutím skočila před stolek, vyndala klíč a držela jej v zaťaté pěsti. Beda si toho dobře všiml.

„Snad nemyslíš," zasípal zlostí, „že jsem zloděj a že se vlámu do stolu, který svým tělem zakrýváš? Žes taková ještěrka, do smrti bych neřekl."

„Bedo, jdi, pro Boha tě prosím."

„Dej mi dobrovolně peníze, pak půjdu. Máš od nich v ruce klíč."

„Nedám."

„Povídám ti, dej dobrovolně, dej, anebo . . ."

Beda spustil svou levici pádmo na rameno Dorotčino a stiskl ji, co měl síly. Duhová se mu vymkla a skočila k oknu druhému, jež vedlo k návsi. Klíč držela v napřažené pravici a zvolala:

„Nepůjdeš-li, vyrazím okno a vykřiknu, že hoří."

„Nevyrazíš," soptil Beda a chytiv Dorotku bleskem za ruku, táhl ji, že zavrávorala doprostřed světnice. V tom pocítila něco pod srdcem, co ji za tohoto okamžiku nevýslovnou úzkostí naplnilo. Cítila s jistotou, že bude matkou. Studený pot vyrazil se jí na čele a na tvářích.

„Nesahej na mne, Bedo," zvolala úpěnlivě, „abys neměl dva životy na svědomí. Bůh mne učinil matkou. Pro to ubohé dítě, které pod srdcem nosím, pusť mne a jdi!"

Beda ji pustil a ustoupil novinou tou ochromený. Lidský cit, jenž mu projel duší, zvrátil obrátkou ruky všechny jeho plány.

„Dobře," pravil po chvíli, když se vzpamatoval, „odejdu pro dnes, ale dříve mi přísahej u tohoto obrazu Kristova, že neprozradíš ani slabikou, že jsem zde dnes

Digitized by Google

byl u tebe, aniž co jsem na tobě chtěl. Přísahej, že před Duhou a před nikým o tom ani nemukneš.“

Dorotka nechtěla přísahati. V Bedovi kypěla krev. Chytil ji oběma rukama za ramena a lomcuje jí doléhal: „Přísahej, anebo . . .“

Dorotka vidouc nezbytí a myslíc na svůj drahý plod zvedla dva prsty k nebi. Přísahala.

Beda odešel, kudy přišel; nikdo ho nepozoroval.

VIII.

Večer vrátil se Duha z města. Novina, že Dorotka chodí sama druhá, rozveselila jej tak, že jako mladík po čeledníku poskakoval a samou radostí div že Dorotku na rukách nenosil. Neměl příčiny, aby se s tou novinou tajil. A tak rozneslo se to po vsi a došlo k ušim Mouříkovým. Když druhého dne Beda k němu přišel do krámku, vypravoval mu zajímavou novinu a při tom se naň tak potutelně usmíval, že měl i Beda sto chutí drzého žida na hromadu seprati, kdyby se byl nebál, že by si s ním všechno pokazil. A ďábelský ten úsměšek židův utkvěl v Bedovi a vzbudil v něm myšlénky, jichž se z počátku zhrozil, ale které čím dále tím silněji bouřily a ovládaly jeho duši. Beda stranil se nějaký čas lidí; o čem pracoval, nikdo netušil. Jen jednou, když Opletalka přinesla domů novinu, že Duha odpoledne zastřelil svého psa „Cikána“, poněvadž se báli, že se pomine, bylo jí divno, že Beda, jak to slyšel, vyskočil, jakoby jej zmije uštkla. Některý den na to, jakoby se pytel s novinami v Kameništi roztrhl, se ráno záhy roznášelo, že u Duhů byla spáchána smělá krádež. V noci před tím pršelo, jen se lilo, a vítr neslýchaný burácel. Duha nebyl té noci doma. Úřední komise, jež někde na blízku odhadovala nějaké pastvisko, přibrala jej k sobě

Digitized by Google

jakožto znalce krajiny. Na večer se strhl prudký déšť, a Duha zůstal přes noc mimo domov. Z rána hned, jak byla krádež zpozorována, poslala Duhová na rychlo posla pro muže, jenž mu zvěstoval, že v noci mu ukradeny byly peníze ze stolku psacího v komoře. Duha vrátil se domů a ze všech lidí ve statku více méně podšených jevil krev nejchladnější. Že nikdo z vlastní jeho čeládky nebyl zlodějem, tím byl jist. A když v duchu již na cestě připomínal si všecky podezřelé osoby z Kameniště a okolí, které znal jako starosta takřka z paměti, připlétal se mu stále na mysl Beda, aniž sám věděl proč. Všeobecná sklíčenosť, jakou doma shledal, jej potěšila; viděl, jak čeládce škoda hospodáři učiněná k srdci jde. Nejzděšenější byla Dorotka, a to právem. Věřila na jisto, že jiný není zlodějem než Beda, a přece vázala jí přísaha jazyk a ležela jí jako centnýř na srdci, že strachy a hořem ustávala. Duha ji těšil: »Však peníze ještě nejsou ztraceny. Ničema, jenž nás okradl, spravedlnosti neujde.« Po té vyptal se na všecko do podrobna a vyslechnuv čeládku promluvil s Dorotkou v komoře mezi čtyřma očima:

„Koho bys měla v podezření?“ tázal se.

Dorotka měla srdce jako v kleštích. Než pravda jí šla nade všecko. I odpověděla:

„Bedu.“

„A proč?“ vyptával se Duha pozorně dále

„Neptej se, muži! Zavázala jsem se přísahou, nesmím mluviti.“

„Bedovi?“

Dorotka přitakala.

„Kdy?“

„Minulý pátek byl tomu týden.“

Duha zbledl jako stěna. Kolena se pod ním třásla, že se musil zachytiti blízkého stolku. Zapomněl nadobro na peněžitou ztrátu; jiná, mnohem hroznější věc

Digitized by Google

zaujala místo její tak, že div o rozum nepřišel. Trvalo hodnou chvíli, než byl s to, aby promluvil.

„Nežádám od tebe," vypravil ze stísněného hrdla, „abys dobrovolně danou přísahu rušila."

„Má přísaha nebyla Bedovi dána dobrovolně. On mi ji vynutil," namítla Dorotka.

„Že vynutil? Pak pojedeme na faru."

„Ó, jeďme, muži, jeďme!"

„Pojedeme, až zařídím, čeho doma potřebí."

Nechtě býti soudcem ve své vlastní při, požádal starosta Kolesníka, jenž byl zároveň radním, aby pátral po vinníkovi. Ponocný nevěděl o ničem. Zloděj se vloupal oknem, jež šlo ze zahrady do komory. Promáčknul sklo, vypáčil okenici, jež snad dobře nedržela. Nešťastnou náhodou nespala Dorotka na dnešek v komoře. Čekala až do noci na Duhu. Když nepřišel, zůstala s děvečkou v čeledníku. Přes hukot větru spaly obě tak tvrdě, že žádného podezřelého lomozu neslyšely. Psací stolek otevřel si zloděj nepravým klíčem. Vzal peníze s knížkou, v níž byly bankovky uloženy, stolek nechal otevřený a odešel asi, kudy přišel. Že byl Cikán zastřelen, posloužilo mu velmi; jinak byl by asi špatně pochodil. Stopy zřejmější po sobě nezůstavil. Jen podlaha v komoře byla poblácena otisky bosých nohou. Kudy přišel, bylo lze v trávě zahradní stopovati. Za humny, za plotem ale ztrácela se stopa; liják ji smyl. Poučen Duhou šel Kolesník k rybníku k Opletalce. —

„Je Beda doma?" tázal se jí potkav ji cestou.

„Je. Myje si chromou nohu."

„Byl v noci doma?"

„A kde by byl v takovém nečase."

„Spal v noci ve světnici?"

„On nespí ve světnici. Říká, že tam nemůže horkem vydržeti. Co jsou teplé noci, spí vedle v kolničce."

Opletalka šla ke vsi. — Kolesník zašel za plot a

Digitized by Google

pozoroval, jestli se po něm ohlídne, kam jde. Ona ani jednou se neohlédla. Kroutil hlavou a vešel do jejího baráku. Bezpochyby že dnes poprvé vycházela z baráku a posud nevěděla o krádeži. Byla by jistě o ní mluvila. Podle všeho soudil Kolesník, že má dobré svědomí. Do baráku šel Kolesník ze strany tak, že ze světnice nebylo ho viděti. Vstoupil do kolničky. Kolnička měla dobrou střechu a na zemi nebylo mnoho stopy po nočním dešti. Mohl tam tedy Beda v noci spáti. V koutě byla postel z prken stlučená. Lože bylo uváleno. Snad tedy Beda v noci nikde nebyl. Kolesník šel se podívat ještě do světničky. Našed tam Bedu dal se s ním do hovoru. Leč nepozoroval při něm žádných rozpaků.

Zatím dal Duha rychle zapřáhnouti a jel na faru. Stařičký farář vyslyšel pod pečetí zpovědní Duhovou, pokáral ji, že přísahu vůbec složila, ale prohlásil zároveň, že přísaha ta jest neplatna. „Neboť," tak pravil, »přísahajíc, z dvojího jste to učinila donucení. Šlo vám o život vlastní a o život manželského vašeho plodu. Pro tyto dvě příčiny není to hříchem, svěříte-li manželu všecko, co jste mně svěřila."

Duha, jenž sám povoz řídil, vyslechl cestou Dorotku. Byl chladný při tom a lakotil slovy. Jen tolik prohodil:

„Všecko se mi zdá, že Beda spáchal krádež. Kdybys byla v komoře spala, byl by násilím na tobě vynutil, abys mu dobrovolně peníze dala. Za dne si všecko náležitě vyhlídl; v noci neměl mnoho práce. Bůh ti vnuknul, abys zůstala v čeledníku."

Přišed domů dal si starosta Bedu předvolati. Beda se dostavil. Nejistý jeho zrak, ač jinak Beda se dělal nepodjatým, projevoval zkušenému Duhovi, že se svým podezřením neklame. Duha zavedl z úmysla Bedu do komory. Byli sami.

„Ukradeny mi byly v noci dvě stě zlatých," spustil

Digitized by Google

Duha hlasem vážným a důstojným. »Podezření všechno padá na tebe, že jsi to spáchal.«

»Kdo to řekl první, hanebně mi utrhá na cti,« odpovídal Beda dosti pevně, »a musí mi za to k slovu státi.«

»Tys tedy ty peníze neukradl?«

»K takové otázce má jen soud právo.«

»Však před soudem starosta a muž Dorotčin. Pamatuj, Bedo, že lež má plitké dno. Zapíraje přilíváš jen louže do bláta.«

»Neupírám, že jste, starosto, moudrý muž. Ale i mistr tesař se utne. I vy jste se uťal, že ve mně hledáte zloděje.«

Duha hleděl chvíli k zemi. Na to ukázal na podnožku, již byl schválně dal přistaviti k oknu, aby stála tam, kde Dorotka seděla, když Beda k ní samojediný vrazil.

»Znáš tu podnožku?« tázal se klidně.

»Co na tom sejde, znám-li nebo neznám-li ji?« ptal se Beda zblednuv.

»Víš, kdo na ní seděl, když jsi, v pátek bylo tomu týden, odpoledne do této komory vrazil?«

Beda ztrnul na těle a na duši. Duhovi to neušlo.

»Znáš tento klíč?« tázal se dále Duha klidným hlasem, klíč od stolu zvednuv do výše.

Beda mlčel.

»Podívej se tuto na Krista. Znáš tu tvář? Víš koho jsi donutil, aby ti přísahal, že tebe neprozradí? Kdo tebe prosil, abys ušetřil plod, jejž nosí pod srdcem?«

Bedu projela ďábelská myšlénka.

»Nemyslil jsem si,« prohodil jizlivě, »že plod lásky mé vás právě bude tolik zajímati.«

»Padouchu padouchův,« zařval Duha Bedu za rameno křečovitě chopiv. »Odvolej okamžitě svou ďábelskou lež!«

Digitized by Google

»Co bych odvolával? Dorota je se mnou matkou.«

Duha svěsil malomocně hlavu. Beda viděl, že je na vrchu, a rozvázal jazyk:

»Bídně miluji, starosto! Co mi zbylo, než za vašimi zády s Dorotkou se opět zaplésti, aby mi dala prostředky ze své hojnosti. Nač to vyšlo, už jsem vám řekl; a byl bych mlčel jako hrob, kdyby se nebyla proti mně zatvrdila. Bála se vás. Hrozila mi vám prozraditi, musila mi tedy přísahati. A co bych neřekl pravdu? Já ukradl vám, bídou přinucen, těch dvě stě zlatých. Teď dělejte si se mnou, co chcete. Tím jsem aspoň jist, že se o mého potomka postaráte,« dodal jizlivě.

»Lžeš-li, jako že lžeš, co nebojíš se věčnosti?« tázal se Duha důrazně.

»Nebojím.«

Duha přistoupil k almaře a sňal s ní pistoli. Klapl kohoutkem, aby Beda viděl, že je nabita. Po té vstoupil do dveří a nařizoval pevným hlasem:

»Franěk vezme dvojku a postaví se pod okno z komory do zahrady. Ponocný ať je tu hned.«

Obrátiv se k ustrnulému Bedovi doložil:

»Tys mým vězněm podle zákona. Buď opatrný a mírný. Nemám příčiny, abych tebe šetřil.«

U okna objevil se Franěk s dvojkou a za chvíli přišel ponocný.

»Svažte Bedovi ruce do zadu. Tamto visí provaz. Stojíte mi za něj svým chlebem.«

Skřípaje zuby dal si Beda ruce svázati.

»Zůstanete s ním,« nařizoval Duha ponocnému, »zde v komoře. Zde máte nabitou zbraň ke stráži.«

Duha odešel do zahrady. Přemýšlel. Nemluvil s nikým. Neobědval. Po obědě řekl Dorotce:

»Pojď se mnou!«

Šli do polí, kde všechno kynulo samým božím požehnáním. Cestou nepromluvil Duha ani slova. Do-

Digitized by Google

rotka mlčky slzela. Na místě, kde říkali „na jilovišti“, zastavil se Duha. Smekl klobouk. Stáli pod dřevěným křížem. Duha rozpřáhl náručí a zvolal hlasem, jenž Dorotce ledví i kosti pronikal:

„Kriste Spasiteli! Ty jsi pravil: kdo chce ke mně přijíti, vezmi kříž svůj a následuj mne! To je jinými slovy: Odříkej se vezdejšího blaha, odepři sobě, co ti nejdražšího, žij a jednej po mém příkladu. I já sobě odpírám tu nejsladší věc, býti otcem svého dítěte. Já ti odpouštím, Dorotko, já přijímám dítě Bedovo, které pod srdcem nosíš, za své, já se budu spravedlivě . . . .“

Nedopověděl. Dorotka vykřikla, popadla oběma rukama dřevo kříže a svezla se po něm do trávy. Byla bez ducha. Duha skočil k blízkému příkopu a nabrav do klobouku vody jal se ji chvatně umývati po skráních. Za chvíli přišla k sobě a obrátila k němu oko tak čisté, tak nevinné, že všecka duše v Duhovi okřála.

„Beda lhal?“ ptal se Duha.

Dorotka pokývla hlavou.

„Probůh, promluv slovíčko, jediné slovíčko, Dorotko, zlatá Dorotko!“

Dorotka se namáhala a nemohla promluviti.

„Pro milosrdenství Boží! Ty nemůžeš?“

Dorotka dala posuňkem na jevo, že nemůže.

„Ty jsi oněměla?“

Dorotka přitakala.

Duha zkameněl. On, starý, otrlý zkušenostmi Duha, byl lehkověrností svou příčinou, že věrná jeho žena oněměla. Duha rval si vlasy šedivé. Dorotka ho objala i smáčela slzami. Odnesl ji více nežli přivedl do statku. Tam čekal až do večera. Dorotka byla němá. I šel k Bedovi a řekl mu:

„Ne pro peníze, které jsi mi vzal, odevzdám tě soudu. Ale proto, že jsi svou bohaprázdnou lží mou

Digitized by Google

věrnou ženu připravil o řeč. Soud tebe za to nemůže potrestati, ale potrestá tě Bůh.«

Po té sepsal udání k soudu a druhého dne již záhy z rána odváděl četník bídáka Bedu do rukou spravedlnosti.

IX.

Bedova pře se u okresního soudu dlouho netáhla. Jsa vyslýchán odpovídal Beda ke všem otázkám pravdou. Přiznal se bez ohrádky, že peníze starostovi ukradl a že to učinil z bídy a nouze. Při tom ovšem že spoléhal na starou známosť, kterou měl s nynější manželkou Duhovou, dokud ho neodvedli na vojnu, a že myslel: „Doví-li se to Duha, že tys mu odcizil peníze, zamkne ne-li obě, aspoň jedno oko; bude rád, že tak laciným způsobem se tebe zbavil; umlčí tu ztrátu již k vůli ženě své a nepožene tebe na soud.« »Také,« dodával Beda o své ujmě a vůli, „neuhodil jsem daleko od pravdy. Starosta byl by mně zajisté prominul krádež, kdybych mu nebyl vyvedl jiný, mnohem špatnější kousek, jenž měl tak hrozné následky pro jeho ženu. Věc ta nenáleží před soud, nebo nebyl jsem o ni tázán; ale Bůh mi svědek, že lituji toho bídného skutku jako kající hříšník. Náš starosta ví, oč běží. Byl bych ničemným chlapem, kdybych tu věc před slavným soudem vykládal. Na starostovi jest, aby mluvil, co uzná za dobré.«

Soudce viděl, jak rozpačit je přítomný starosta, a proto neptal se po věci, jež ležela podle všeho mimo žalobu. Ale při tom chvíli pomlčel, jakoby čekal, zda-li Duha sám záhadu tu vysvětlí. Spravedlivý Duha seděl tu jako na břitvách. Leč překonal silným duchem svým všechnu ostýchavosť a vydal svědectví pravdě. Soudce ustrnul nad špatností Bedovou.

Digitized by Google

„A to-li pouhá lež, z čeho jste vinil manželku Duhovu před jejím manželem?“ tázal se Bedy.

„Čirá lež, jak Bůh nade mnou!“ odpovídal Beda.

„To vám budiž, starosto, dostatečným dostiučiněním,“ obrátil se soudce řečí k Duhovi.

„A co vás, Kouřile, ponuklo k takové hanebnosti před Bohem a lidmi?“

„Úsměšek Židův,“ odpověděl pevně Beda. I vypravoval, jak potutelně se naň usmíval Mouřík, když mu v krámu svém vypravoval novinu, že Duhová chodí sama druhá.

Úsměšek ovšem nenáleží před soud. Soudce to dobře věděl; ale proto té řeči z mysli nepustil a zatopil notně i Mouříkovi i Kokoškovi, již na udání Bedovo oba byli předvoláni. Soudce, jenž znal lidi ze smutné jejich stránky, pronikl také dosti šťastně všecky pletky, jež Kokoška a Mouřík, každý z jiného popudu a důvodu, s Kouřilem proti Duhovi splétali. Leč na kůži ani jednomu ani druhému se nedostal, ač byl o tom přesvědčen, že Žid i Kokoška jsou horší než sám Beda. Proto byl k nim neobyčejně přísný, aby před samým starostou odhalil všecku strojenost, v kterou se ukrývali. Takovým chytrým jednáním soudcovým spadlo Duhovi všechno bělmo s očí. Poznal i Kokošku i Mouříka v čiré jich nahotě.

K otázce, jak naložil s ukradenými penězi, odpověděl Beda:

„Jsou do krejcaru dobře uschovány v kolničce u mé tety Opletalky, když se vstoupí v druhém, pravém rohu, nahoře pod střechou, pod vetchým trámem, který jsem schválně pozvedl. Kromě mne neví o nich ani živá duše. Tam hledejte a naleznete.“

K poslední otázce, byla-li Opletalka některak s ním srozuměna, dal Beda zcela zápornou odpověď.

Digitized by Google

„Nevěděla o ničem," pravil. „Také jsem k ní neměl žádné víry a nerad bych se byl s ní dělil."

Ze všech svědků vyšla také jediná Opletalka čista. Kokošku a Mouříka ovšem nemohl soud odsouditi; za to je odsoudilo veřejné mínění. A poněvadž hlas lidu jest hlasem Božím, byl i trest, jenž na ně padl, těžký a táhl za sebou ještě těžší následky.

Peníze byly nalezeny, jak Beda udal, a vinník odsouzen jest na rok do těžkého žaláře.

Starostovi byly vráceny ukradené peníze. Leč, co mu byly platny, pomyslil-li na hrozné neštěstí, jež naň doma čekalo. Srdce se mu trhalo v půli, kdykoliv spočinul na něm zrak němé jeho ženy. Jak rád byl by všechen statek svůj, svůj život, ba i snad svou čest za to dal, kdyby byl jen ubohé Dorotce mohl k řeči pomoci! Leč všecky útrapy, jež Bůh z trestu za jeho lehkověrnosť naň seslal, nepodryly pevný kmen jeho povahy. Duha nezmalátněl, nezmalomyslněl; hned po žních jezdil s Dorotkou od lékaře k lékaři. Něžnou laskavostí, jakéž by nebyl nikdo v tom rázném starci hledal, nahrazoval jí neštěstí, které ji potkalo. Řekl-li mu jeden lékař: „Není pomoci," pomyslil si: „Nerozumí snad dosti svému umění" a vezl Dorotku k druhému a třetímu. Žádná cesta, žádné útraty ho nepolekaly. Nepořídiv nic u venkovských lékařův, odebral se k vyhlášeným lékařům do Prahy a do Vídně. Trpělivosť ho nikdy nepřešla, ač snad více než dvacetkrát do podrobna mu vykládati bylo před lékaři příčinu, proč jeho žena oněměla. Vraceje se z Vídně s nepořízenou, slyšel cestou od nějakého pána, že v této nemoci nejlépe by mu poradil jistý starý lékař v Praze, jenž prý sice je nevrlým podivínem a žije v zátiší, ale v nejhorších nemocech daleko široko vyhledáván bývá. Duha zajel k němu s Dorotkou. Teprve, když mnoho prosil a odbyti se nedal, a mnoho peněz sliboval, předpustil jej starý pán.

Digitized by Google

Dorotku tak důkladně prohlídl, jako posud žádný jiný lékař, a posléze pravil k starostovi:

„Škoda každého groše za léky a cesty k lékařům. Jeďte přímo domů. Vaše žena má silnou selskou povahu, to je jediné, co na ní za něco stojí. Jednou ranou, hrozným leknutím a bolestí přišla o řeč; jednou ranou, velikou radostí se jí může řeč vrátit. Kdyby byla slabého těla, nebylo by ani špetky naděje. Takhle je to možná věc. To je moje řeč. Stane-li se podle mého slova, pište mi. Jinak mi sem více nejezděte.“

Duha se vrátil domů. Slova posledního lékaře mu utkvěla v paměti i srdci. Nespouštěl se naděje a složil všechnu důvěru svou v Boha. Život jej znova těšil.

Všechen čas, jejž mu nezabírala správa statku a obce, vynakládal k tomu, aby osladil Dorotce její neštěstí. Dorotka pracovala zase jako jindy a dosti brzy se posuňky s domácími lidmi srozuměla. Když bylo nejhůře, psávala, co chtěla, na tabulku kamínkem. Tak bavívala se i s mužem. Duha, jindy tak málomluvný, stal se jí k vůli štěbetavým jako straka. Věděl jí vždycky co vypravovati. Nejvíce ji zajímaly příběhy Bedovy a všecko, co s nimi souviselo. Tu roznesla se zpráva, že Beda se ve vězení těžce roznemohl, a Opletalka plakala, kudy chodila. Dorotku ta novina velmi poděsila. Prvního dne nenapsala o tom žádné otázky na tabulku. Ale druhého dne k večeru, když přišel Duha domů, nesla mu v ústrety tabulku, na níž stálo napsáno:

„Jeď, muži, zítra k Bedovi do nemocnice. Kdyby umřel a s námi nebyl smířen, Bůh by se na nás hněval; a ubohý Beda neměl by v hrobě pokoje. Uvidíš, že nám Bůh ten skutek odplatí.“

Duha objal ženu a slíbil jí, že záhy z rána pojede k Bedovi a že se s ním smíří i ve jménu jejím. Druhého dne na úsvitě vyjížděl Duha ze vrat. Dorotka stála tam a hleděla za ním, dokud bylo viděti povoz.

Digitized by Google

X.

Prve, než směl Duha k Bedovi do nemocnice, musel si u soudu k tomu zvláštní povolení vymoci. Pak teprve pustili jej do pokojíka, jenž byl určen pro nemocné vězně. Beda ležel v rohu sám jediný. Nevypadal sice nikdy dobře od těch dob, co se z vojny domů vrátil; ale proto byl by se starosta do své smrti nenadál, že ten lazar, jenž tu leží před ním, je osoba, kterou hledá. Nebyl by ani Bedu poznal, kdyby na černé tabulce nad postelí nebylo bývalo napsáno: „Bedřich Kouřil, z vězení č. 8.“ Duha přistoupil k loži. Nemocný měl oči zavřeny a zdálo se, že nepozoroval, že někdo k němu přišel. Starosta usadiv se na stolici, kterou mu strážce nemocných podal, čekal, až Beda otevře oči. Trvalo hodnou chvíli, než Beda prohlédl.

„Znáš mne, Bedo?“ tázal se vlídně Duha.

„Znám, starosto,“ odpověděl nemocný mdlým hlasem. Pomlčev pak chvilku dodal:

„Co dělá Dorotka?“

„Zdráva,“ odvětil Duha.

„Je posud němá?“

„Němá; ale lékaři dávají naději, že časem opět dostane řeč.“

„Ó, jenom to kdyby Pánbůh dal! Co mi vzkazuje?“

Duha místo odpovědi vyndal z kapes tři pomeranče a podávaje je Bedovi odpověděl: „Posýlá ti tuto pomeranče.“

Beda zaštkal, jen jednou, ale tak křečovitě, že Duhu polily slzy. Teprve po hodné chvíli mohl nemocný promluviti.

„A ona mi posýlá pomeranče za to, že jsem takovou ohavnost na ní spáchal. Ó, můj Bože na nebi, — ó, můj Bože na nebi!“

Digitized by Google

„Utiš se, Bedo, a vyslechni mne. Přišel jsem k tobě, abych s tebou o vážné věci porozprávěl.“

Beda upial naň zkalené oči. Poslouchal.

„Bůh dopustil na tebe těžkou nemoc. Kdo ví, vybereš-li se z ní. Předvčírem jsme se teprve v Kameništi o tom dověděli. Včera mi napsala Dorotka kamínkem na tabulku, abych k tobě šel, abys snad neodešel s námi nesmířený na pravdu Boží.“

„Ó, ona píše na tabulku,“ naříkal Beda.

„Upokoj se, hochu! Nářkem nespravíš ani roztržené kamizoly. Mně i Dorotce běží o něco, co jde daleko za hrob. Já ti už dávno všechno odpustil, a opakuji ti to zde ještě jednou, abys, až Bůh tě k sobě bude povolávati, rozpomenul se na to a umíral se srdcem lehčím. Tu ti podávám ruky za sebe. Tak! A teď ti ještě vyřizuji, co vzkazuje ti po mně Dorotka. I ona vypudila ze srdce všecku hořkosť proti tobě. Co jsi jí z nepředloženosti učinil, jakoby s kamenem padlo do studně. Zde vezmi ruku mou. Podávám ti ji na smíření za ni. Ona si toho z té duše žádala, když jsem z Kameniště odcházel. Tak jsi smířen se mnou i s Dorotkou. Co kromě toho ještě tíží a znešvařuje mysl tvou, sejme s ní milosrdný Otec náš; to smyješ s ní upřímnými slzami lítosti a svatého pokání a vejdeš čist na pravdu Boží.“

„Ó, já bídný lotr!“ lkal Beda. „Ten slepejš na cestě více je hoden, aby se dobré lidské oko na něj podívalo, než já. A vy přicházíte ke mně na kolik hodin cesty, abyste útěchou nasytili duši mou, vyhladovělou bolestí. Bůh vám to stotisíckrát odplať zde i tam!“

„Poslyš, Bedo, kdo ví, je li nemoc tvá smrtelna čili nic. Byli už jiní ještě hůře na tom a povstali zase.“

„Oh, já víc nepovstanu. A kdybych povstal, co ze

Digitized by Google

mne bude, kam se vrtnu? Zloděj, propuštěnec z kriminálu!«

»O tom právě chtěl jsem promluviti ještě s tebou. Uzdravíš-li se a odsedíš-li si šťastně trest, přijď rovnýma nohama ke mně. Já se tebe ujmu. O kus chleba mi pro tebe nebude. Přidržím tě k práci a uvidíš, Bedo, že prací zase omládneš; že ti bude, jako bys se znova narodil. Nešťastná vojna! Ty jsi odvykl vydělávati si rukama chléb, naučil jsi se povalovati; a zahálka je odjakživa čertova poduška. To ti proto povídám, abys nemyslil, že proutek tvého života už docela uschnul. Věř a doufej! U dobrých lidí on se ti zase zazelená!«

Beda chtěl mluviti, ale pohnutí mu zavřelo hrdlo. Jen vděčný jeho pohled a ruka, kterou starostovi podával, byla všecka jeho odměna za zlatá slova šlechetného Duhy.

Duha se vzchopil, aby odešel.

„Nejsem tu u tebe naposledy," pravil starosta. Beda chytil ho za ruku a zlíbal ji. Duha mu udělal kříž.

»Pozdravujte Dorotku," zašeptal Beda. Více promluviti neměl síly.

Duha venku strčil nějaký groš opatrovníkovi, aby Bedu spravedlivě opatroval, a zašel k lékaři, jenž léčil vězně. Dal mu dobré slovo a nechal u něho něco peněz na léky.

„Nešetřte, pane doktore, drahých léků při Kouřilovi. Zde jsou peníze na ně. Bůh vám odplatí, vytáhnete-li ho."

Lékař kroutil povážlivě hlavou. Duha vrátil se s lehkým srdcem domů. Šťastný úsměv Dorotčin, kterým se naň smála, když jí vypověděl, jak všecko pro Bedu v městě zařídil, byl mu nejkrásnější odměnou za jeho šlechetný skutek.

V neděli po té byl Mouřík celý poděšen. Obecní výbor maje schůzi ve škole jednohlasně a svorně uzavřel vyzvati sousedy, aby sestoupili se ve spolek a za-

Digitized by Google

ložili v Kameništi na společný groš obchod pod jménem „Oul“. Měli už i vyhlídnutého krámského, a mělo se prodávati v tom obchodu vše, co prodával Mouřík. Návrh pocházel od starosty, jenž byl zároveň prakticky propracovaný plán předložil. Mouřík cítil, kam Duha při tom bije, a věděl už napřed, že mu v Kameništi odzvánějí umíráčkem. Hned za tepla běžel ke Kokoškovi, aby mu pomohl pracovati proti novému podniku. Ale brzy odcházel od něho jako umoklé káně. Kokoška vyslechl pokojně žida a všecky jeho úmysly a odpověděl chladně:

„Vaše plány, Mouříku, jsou cihly ze sněhu. Co Duha začne, to provede. Ostatní jdou teď za ním jako ovce za beranem. Naše chasa by nebyla tak zhejralá, kdyby nebylo židův, a naše hospodyně by nebyly tak mlsny, kdyby nenosily pod fěrtochem židům. A k čemu živiti mezi sebou lidi, již nás jako krtci podrývají? Svoji k svému! Tak to musí choditi.“

Den po té sbíral už Kolesník podpisy po staveních. Duha zařídil písemnosti a zadal k úřadům. Mouřík chodil jako ztrápený oficír. Kupců mu co den ubývalo. Rolníci spikli se proti němu, a čeládka měla od hospodářů poručeno, aby se z daleka vyhýbala židovně. Mouřík proklínal Kokošku a Bedu, kudy chodil.

XI.

Ale i Kokoška neměl do smíchu. Sedl-li si v hospodě k jiným sousedům za stůl, vytrácel se druh za druhem; byl-li on první při stole, zasedali druzí k jinému. Ano i vtipy na něj skládali. Tak povídali, že prý s Mouříkem chce založiti nový „Oul“, anebo že s ním chce aspoň vstoupiti do kumpanie, aby mu pomohl z bahna.

Digitized by Google

„Jen aby z toho nedostal rýmu a neodkýchal to," přidávali druzí.

Kokoška mohl vyletěti z kůže.

Lidé dobře vyrozuměli ze soudního jednání, proč asi Kokoška brojil proti Duhovi, a odsuzovali jej na dobro, že šel za svým cílem takovými nečistými pěšinami. Dali mu to také cítiti, ba i vesnické ženy vyhýbaly se jeho ženě. Děti z jiných stavení nechtěly s jeho dětmi hráti. Ob chvíli mu chodily děti jeho se žalobou, že jiné děti jim nadávají žíďat. A Kokoška neměl zbraně, aby se bránil. O Kokoškové bylo známo, že má jazyk jako meč. Neposekal-li ho kdo mimo dům vtipem neb urážlivým nevšímáním, posekala jej žena doma jazykem.

Kokoška nahlížel, že není na jiném, než přidati se na stranu Duhovu, ač nechce-li Kameništi vale dáti. Vhodnou záminku si brzy nalezl. Potkav jednou Duhu na polích pozdravil jej a pravil k němu laskavě:

„Starosto náš, musím si u vás postěžovati. Sbírali u nás podpisy sousedů k zařažení „Oulu" a ke mně nikdo nepřišel o podpis."

„Mysleli asi, sousede, že držíte pod palcem s Mouříkem."

„To mne bolí, že i vy tak o mně smýšlíte."

„Neřekl jsem, že tak smýšlím já. Ale je to obecný hlas, a proti tomu těžko šermovati."

„Odpusťte mi, starosto, čím jsem vám ublížil. Dejte mi ruku na smířenou a buďte mi zase dobrým."

„Tu si mějte ruku mou. Ale dobrým vám nemohu býti, dokud nedokážete, že s námi všemi jedním dechem dýcháte. K tomu je však času třeba, milý sousede!"

„Děkuji vám z toho srdce. Vy jste se na starostu narodil. Dokáži vám, bohda, že nejsem ten, koho ve mně hledají."

„Mně, jako starostovi se tím zavděčíte. Nebo co

Digitized by Google

je do obce, kde jeden chodí sem a druhý tam. Jen rovně a společně: pak dá Bůh, že bude dobře.«

Na večer seděl Kokoška v hospodě u stolu samojediný. Přišel tam Duha a přisedl k němu. Ostatní sousedé vzali své sklenice a šli k nim. Duha se v hospodě nikdy dlouho nezdržel. Když odcházel, šel Kokoška s ním po návsí a vyprovázel ho domů.

»Zaplať vám Bůh, starosto, že jste ke mně přisedl. Do nejdelší smrti vám toho nezapomenu. Což doma? Co žena?«

»Čeká se každou chvíli. Proto se nikde rád nezdržím.«

»Dejž Bůh, aby vám to šťastně dopadlo.«

»Bůh to dej!«

Téhož dne Dorotka ulehla. Bylo to šumu ve statku i po vsi. Cestu do Říma měla Dorotka krušnou. Duha nezamhouřil ani oka. Kroky jeho po celou noc rozléhaly se čeledníkem, a každou chvíli naslouchal u dveří u komory, neuslyší-li dětský pláč. Ranní červánky svítily již ze dvora do čeledníku, a Duha měl již malinkou dušičku v sobě, když zaslechl z komory dětský křik. Chtěl vraziti do komory, ale nohy mu radostí zdřevěněly. Za chvíli otevřela babička dvéře a držíc v ruce zavinuté dítě volala:

»Starosto, pojďte sem!«

Duha přiskočil jako jelen. Babička mu vložila dítě do napřaženého náručí:

»Tu máte, starosto, kluka jako buka.«

Duha běžel s klukem k loži Dorotčinu, zavýskl si jako jonák a zvolal:

»Dorotko, má zlatá Dorotko! Já mám kluka, já mám Duhu. Duhové se mnou nevymrou! Za sto světů nedám našeho kluka!«

Dorotka obrátila k němu mdlou hlavu svou a namáhala se mluviti.

Digitized by Google

»Muži, muži!« promluvila polohlasem.

Duha radostí ztrnul a div kluka nepustil. Babička ho šťastně chytila. Stařec vrhl se k Dorotce na kolena, chytil ji za obě ruce a zkrápěje je potoky slz prosil:

„Dorotko, má ze všech nejmilejší ženo, promluv, prosím tě, jen jedno, jen jedno ještě slovíčko!“

„O, muži,“ promluvila hlasitěji Dorotka, »ty dobrý muži můj!«

„Dost, dost, dušičko má, aby ti to neškodilo,“ napomínal stařec. „Však si toho ještě dosti napovídáme. Já bych tě tu celou věčnosť poslouchal, ale raději odejdu, aby se ti nic nestalo. Jen jednou mi zašeptej, jen tak malinko: „muži“.

Dorotka zašeptla: „muži“.

„Tak už jdu a vy, babičko, opatrujte mi ženu i kluka jako oko v hlavě. Po Duhovsku vám naměřím za vaši službu.“

Duha vyrazil bez klobouku ze stavení na náves. Lidé se již trousili ze stavení. Koho Duha spatřil, k tomu běžel.

„Má žena mluví. Mám syna!« volal z daleka a běžel ke druhému.

A běhutým ohněm šel po vsi hlas:

»Duhova žena mluví. Duha má syna.“

XII.

Nebylo v Starém Kameništi pamětníka, jenž by byl pamatoval takové slavné křtiny, jaké vystrojil starosta Duha svému synovi. Šest plných vozů hostí doprovázelo novorozence do kostela, pěší ani nepočítaje. Chlapci dali jméno po otci, a malý Vojtíšek při celém křtu ani nezaplakal, což si vykládali, že bude po otci

Digitized by Google

mírných povah. Když bylo po křtu, pravil stařičký farář, Duhův přítel:

„Dejž Bůh, aby chlapec se potatil!“

Jedním hrdlem k tomu odpověděli hosté: „Dejž Bůh!“ Duhovi se vzedmulo srdce pýchou a radostí. Myslil si, že těmito prostinkými, ale od srdce jdoucími slovy se mu stala chvála, kterou pokládal za nejpěknější odměnu svého jednání. Dorotka sice nějaký čas nebezpečně stonala, ale dosti brzy se vybrala a rozkvetla pak jako ta fiala za jarního sluníčka. Sousedky ji nyní div nezasypaly dobrou vůlí svou. Neštěstí její, že po několik měsíců byla němá, zahladilo a vyrovnalo všecku kyselost. U Duhů na statku to nyní vypadalo, jakoby nějaká dobrá čarodějka jej dobromyslí nakouřila. Samý svátek, žádný smutek! Vojtíšek rostl jako z vody. Také nezůstal Vojtíšek jedináčkem. Přišel po něm ještě Václav i Jan.

Opletalka, jež dříve každou chvíli Bedu od sebe vyháněla, naříkala nyní, kamkoliv přišla, že Bedou zbavena jest jediné podpory. Ale lidé vyrozuměli licoměrné bábě, a kdyby se jí byl Duha neujal, byla by bledě na tom bývala. Hlava její nikdy nespala; vymyslila si novou výživu. Vykládala lehkověrným lidem karty. Duha jí zastavil řemeslo. Když neuposlechla po dobrém, vyhrožoval, že ji udá na úřadě, že lidi o peníze omamuje. To vydalo. Bála se starosty jako ohně a stala se neškodnou.

Beda v nemocnici neumřel. Bez pochyby, že Duha šlechetným svým jednáním ochabělou jeho mysl tak pozvedl, že i churavé tělo opět pookřálo. Když uslyšel, že Duhová opět nabyla řeči, cítil takovou úlevu, že skleslé zdraví jeho zase se pozdvihlo. Uzdravěl opět tolik, že jej zase odvedli do vězení. To nebylo ovšem místo k zotavení, ale Beda vydržel mnoho. Cítil na sobě, že dlouho živ nebude, ale toužil přece po svo-

Digitized by Google

bodě jako pták zavřený v kleci. A když jej propustili, vzkázal Duhovi, smí-li mu na oči. Duha vzkázal, jen aby přišel jako domů. V Kameništi se rozhlásilo, že Beda ze žaláře se vrátil a že jej Duha přijal pod střechu. Lidé dobrého srdce a zdravého rozumu chválili to Duhovi; málo bylo těch, kdo se na tom pozastavovali. Ale i to přešlo, neboť viděli na Bedovi, že asi dlouho trávu šlapati nebude. Nebylo ani potřebí, aby starosta Bedu k lehké práci přidržoval. Beda sám se hnal do práce, aby ukázal lidem, že nejí zadarmo chléb milosti. Ale bylo již pozdě. Kořeny jeho života byly utrpením a nemocí tak rozhlodány, že úplně více neozdravěl. Čerstvý letní vzduch a živná potrava jej sice na čas občerstvily, leč přišla dlouhá zima, a Beda se vůčihledě ztrácel. K jaru byl již jako pára nad hrncem. V březnu ulehl nadobro, aby více nepovstal. I Duha i Dorotka byli k němu přívětivi. Předvídajíce, že asi brzy odjede, odkud není žádného návratu, ulehčili mu poslední neděle jeho života upřímností a vlídností svou. Ke konci měsíce dubna bylo se Bedovi s hostiteli jeho loučiti. Odešel smířen s Bohem i s lidmi — pokropen upřímnými slzami Dorotčinými. Poslední jeho slova byly díky, kterými děkoval Duhovi i ženě jeho za lásku, kterou mu, nehodníkovi, prokázali.

„Přineste mi Vojtíška," prosil hlasem umírajícím. Udělali mu ~~po~~ vůli. Spatřiv dítě vztáhl po něm ruku. Ale ruka bezmocna klesla. Poslední vzdech, a Beda dodělal.

Starosta se ženou vystrojili mu slušný pohřeb a doprovodili ho na poslední jeho cestě.

Krátce po Bedovi odešla z Kameniště nadobro ještě jiná nám známá osobnost. Myslíme žida Mouříka. Přes všecky svízele a bídný výdělek čekal pořád ještě Mouřík, že občané se svým „Oulem" spláčou nad výdělkem. Ale chyba lávky! „Oul" se zmáhal, neboť měl krám-

Digitized by Google

ského muže zkušeného a poctivého. Mouřík podrýval podnik ze vší síly a vším vtipem, ale kameny, jimiž po něm házel, padaly mu samému na hlavu. Na konec ustálilo se v něm přesvědčení, že by byl nerozumným bloudem, kdyby si jinde štěstí nehledal. Žena mu to už dávno radila. Odložil tvrdošíjnosť svou a uposlechl ji. Domek od něho koupila obec a přenesla do něho svůj „Oul“. Jak přišel před drahnými lety do Kameniště, tak i nyní odešel.

Záhy z rána, ještě za soumraku, jako zlý duch vyklidil se ze vsi. Nedal nikomu upřímné „S Bohem“ a jemu také nikdo. Za nějaký čas jako by se byla země pod ním slehla. Ani živá duše ho nepohřešovala.

Duha žije posud, ač je mu už skoro osmdesáte let. Je posud zdráv jako ta ryba v řece. Je sice poněkud dětinský, ale tím jsou vinny asi jeho děti, kterým je otcem laskavým ale i moudrým. Starostou je posud a živý cit pro česť a dobro obecné jej omlazuje. Dobrým jest štítem, zlým však dle potřeby moudrým karatelem a rádcem anebo kladivem. Česť vlastní a obce své drží posud vysoko, jako vojáci svůj prapor. A bojovati pro ni umí rovněž tak, jako umí milovati Dorotku svou a jako umí vychovávati jaré děti své.

Starý kříž „na jilovišti“ dal na svůj groš pěkně obnoviti a v neděli odpoledne za jarního a letního času rád si tam s celou svou rodinou zajde. Lidé nevědí, proč právě tam chodívá. On však a Dorotka vědí to dobře.

Digitized by Google

Digitized by Google

Spálený Šimák.

Kus vesnických dějin.

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Jest polovice března měsíce. Na nebi plno černošedých chmur, jež poháněny vichřicí líně k západu se válejí. Chvílemi dává se na déšť, chvílemi padají těžké vločky sněhové, jež dopadše rozměklé země v blátě se rozpouštějí. Jest sychravo, zima leze do těla.

Po rozjezděné okresní silnici, jež táhne se nahoru lesem, ubírá se ušlý chodec. Všecken jeho zevnějšek připadá výborně k dnešnímu nečasu. Máť šedivé spodky z hrubého sukna, zastrčené do bot, a upiat jest až po krk v kabátec stejné barvy a látky. Na hlavě má čapku z beránčí kožešiny, obarvené na černo, na zádech kožený tlumok a v pravici hlohovou sukovou hůl. Kdo jest od Jičína, nehádal by dlouho, kdo jest ten osamělý poutník. Tak oblečeni vycházejí z nešťastných Kartouz trestanci, když vystáli sobě trest vyměřený zákonem a odbila jim dlouho očekávaná hodina žádoucího vysvobození.

Obličej chodce našeho není nikterak vábný. Oči dívají se mdle do světa; viděti na nich, že byly uvykly uzavřené prostoře. Oholené tváře jsou plny vrásek a čelo rovněž tak. Rysy kol zaťatých úst projevují chladnou a bolestnou trpkosť duše. Vlasy krátce ostříhané jsou prošedivělé. Ze vší tvářnosti a chůze soudil bys, že

Digitized by Google

v těle tom leží srdce těžké jako olovo, že není to muž, jenž v duchu těší se na zlatou ženu a dobré děti, které v krátce přivine k srdci. Ba naopak, jako ta silnice v březnu měsíci, zdá se, že rozjezděná jest mysl jeho obavami z toho, co nejbližší dnové mu přinesou. Leč přes to přese všecko nejsou ty mdlé a hnědé oči chodcovy prázdny všeho půvabu. Bystrý pozorovatel by vyčetl z nich modlitbu asi tohoto rozumu: „Pane, dej mi síly, abych po křesťansku snášel všecka protivenství, jež padnou na mne z tvého dopuštění za budoucích dní života mého.“

Silnice táhne se nahoru lesem, jemuž lidé říkají „Starý bor“. — Když chodec došel na kopec, ohlížel se v pravo po lese. Nalezl asi, co hledal, neboť nedlouho se zastavil. V pravo při silnici, na rozbrázděném kmenu staré borovice visel pod stříškou za sklem obraz Rodičky Boží s Ježíškem. Obraz ten byl mu asi znám. Muž sňal čapku s hlavy a chvíli mlčky pohlížel k němu. Modlil se asi v duchu, nedbaje studených dešťových krůpějí, jež mu šlehaly do tváří, ani vichřice, jež hučela borem prohýbajíc vrcholy sosen. Po chvíli polohlasité propověděl:

„Osmnácte let!“

Vzdychl si a hlavu pokryl zase čapkou.

„Bylo nějak, bude nějak,“ promlouval k sobě, by si dodal srdce. „Kdo toho unesl tolik jako já, nedostane závrati pod žádným břemenem.“

Po té dal se dále cestou. Za chvíli zdálo se mu, že slyší za sebou lehké kročeje. Zastavil se, obrátil se. Kus za ním přicházela vesničanka se sukní přes hlavu. Dle rychlé chůze soudil, že to nějaké děvče. Nemýlil se. Když ho dohonila, pozdravila jej. Poděkoval jí a dal se s ní do řeči.

„Kam pak, panenko?“ otázal se jí.

„Do Podolšan,“ odvětilo ledabylo děvče.

Digitized by Google

„To máme stejnou cestu," pokračoval chodec. „Není-li ti proti mysli, můžeme kus jíti spolu."

Děvče změřilo jej opatrně od paty do hlavy a nevidouc na něm nic nebezpečného odpovědělo:

„Můžeme. Daleko bez toho nemáme."

„Čí jsi?" vyptával se soudruh.

„Vejvodova."

„Petra Vejvody?"

„Petra, z čísla patnáctého."

Chodcem to slovo škublo. Děvče si toho nevšimlo.

„A kolik ti let?"

„Na sv. Tomáše apoštola sedmnáct."

„A jak ti říkají?"

„Anna. Což vám po tom, že se tak na všecko vyptáváte?"

„Protože jsem rodič z Podolšan."

„Možná-li?! — Vždyť jsem vás jaktěživa neviděla."

„Když jsem odešel z Podolšan, nebylo tebe ještě na světě. Jak bys mne znala? Jinak jsem tomu rád, že jsme se náhodou sešli. Aspoň se ledacos od tebe dovím. Šimákovou od starého stromu přece znáš?"

Děvčeti vstoupila krev do tváří. Sklopila oči k zemi a nejistým hlasem odpověděla:

„Jak bych neznala?"

„Zdráva-li?"

„Zdráva."

„A což syn její, Ondřej?"

Děvče se ještě více zapálilo. Po chvilce teprv odpovědělo:

„Zdráv. — Hospodaří s matkou na chalupě."

„A vede-li se jim dobře v hospodářství?"

„O chléb jim není zle. Aspoň se tak ve vsi povídá. Šimáková prý ovšem před lety zkusila, že by se byl kámen nad ní rozplakal. První léta, co jí muže odvedli do šatlavy, bylo prý jí hůře, než nahému v trní. Než

Digitized by Google

to všecko již přebolelo, všecko to tam. Čas všemu vyláme zuby, říkává starý Opozdil; všecko přestane kousati.«

»Jen zlému svědomí zuby nevypadávají,« prohodil vážně pocestník.

»Pravda,« pokračovala Vejvodova dcera. »Leč Šimáková zlého svědomí nemá. Co může žena za hříchy mužovy? Co spáchal Šimák, to padlo na jeho hlavu.«

»A zvoník Opozdil, zvoní-li posud?«

»Posud.«

»A což lidé ve vsi? Hledí posud s kruchty na Šimákovou?«

»Lidé mají dlouhou paměť, a Šimákovou právě v lásce nemají, ač není horší než jiné sousedky. Není se také čemu diviti. Šimák byl zlý člověk, jenž hromadu nevinných lidí přivedl do neštěstí. A kdo se zlým člověkem pod jednou střechou bývá, z jedné mísy jídá, neujde podezření a potupy, a třeba byl čist jako rosa nebeská. Není to snad spravedlivo, ale není tomu jinak.«

»Mluvíš dost moudře na svůj věk, milé děvče. Než něco musím ti přece říci. Osudy lidskými Pánbůh různo a divno točí. Máme dost příkladů, že lidé nevinní byli z hrozné viny nařknuti, a že se nespravedlivě dlouhá léta v puchu žalářním mořili. Mnozí byli aspoň tolik šťastni, že než dokonali svůj život, nevinnosť jich se vynesla na jevo. Jiní se po soudě Božím ani toho nedočkali, ač dnem i nocí po tom lačnili. Že císařský soud uznal Šimáka za vinníka, není ještě před Boží tváří důkazem, že byl zlosynem.«

»Bůh to suď! Ale nikdo u nás neuvěří, že se Šimákovi stala křivda. Což o mne? Já vím o tom jenom z doslechu. Ale lidé pamětníci myslí co jeden člověk, že on před lety sousedy vypálil. A Simáková i Ondřej mají z toho do smrti památku. V chalupě říkají teď »u spálených Šimáků.«

Digitized by Google

Pocestný sebou trhl, jakoby mu byla sršeň kol uší zabzučela. Zahleděl se temně do země a neodpovídal ani slovíčkem. I šli chvíli mlčky vedle sebe. Les po pravé straně řidnul, v levo bylo mlází.

„Jak nám ta cesta za řeči ušla," přerušila dívka pomlku. „Hnedle jsme na kraji lesa."

Muž zvedl hlavu a podíval se před sebe. Přestalo zatím pršeti, a obzor se poněkud projasnil. Kus před nimi, v mírném, rolnatém úvalu prostírala se dosti úhledná vesnice. Pocestný se zastavil a prohodil hlasem jaksi bázlivým:

„Podolšany!"

„Budeme tam co nevidět," podotkla dívka, šaty na sobě rovnajíc.

„Já tě tady opustím," omlouval se pocestný. „Cesta mne vede odtud v pravo."

Při tom ukázal holí na pěšinu, ježto se v pravo od silnice podél lesa vinula.

„A ani jste mně neřekl, kdo jste," pozeptalo se zvědavé děvče.

„Však se to dovíš, Vejvodová. Budeme se v Podolšanech dosti často vídati."

„Tedy na shledanou! Mějte se hezky."

„Buď s Bohem!"

Děvče šlo svou cestou, a muž zahnul v pravo na pěšinu, ob chvíli ohlížeje se po dívce, jež ze zvědavosti asi dvakráte po něm se otočila. Když byla kus zašla, usedl si u lesa na mezník a díval se dolů k Podolšanům.

„Spálený Šimák!" pravil sám k sobě, a ústa se mu tak trpce stáhla, jakoby polykal hořec.

„Spálený Šimák! Začínám nový život pod novým jménem. A poprvé jsem je musel slyšeti z úst dcery Vejvodovy! Věru, kdybych nebyl dobře okován, raděj bych se pustil na kraj světa, nežli ke svým do Podolšan. Podle prvního uvítání nic dobrého na mne nečeká.

Digitized by Google

Zvolna, Šimáku! Špatný kovář, jenž se jiskry bojí. A co jest tlach hloupého děvčete, ne-li hluchá jiskra? Počkám tu, až se trochu setmí, aby snad děti za světla na mne nepokřikovaly . . .«

Odmlčel se a uložil hlavu do dlaně. Na západě protrhávala se mračna — prokmitalo večerní slunce. Nad hlavou Šimákovou ve vrcholích sosen hučela vichřice.

II.

Vejvodova dcera nedošla domů bez zastávky. Kus přede vsí stanula u můstku a bystře rozhlížela se v levo po krajině. Silnice šla v těch místech přes lučinaté údolíčko, jež prorýval úzký potok, vroubený vrbovím. V pravo od kamenného můstku, při samé silnici, byl kus rovné pastviny, na níž stálo různo asi devět starých, rozkladitých topolův a uprostřed nich starožitná socha sv. Anny, jak učí panenku Marii z knihy. Proto říkali milému tomu místečku a lukám i rolím při něm „u sv. Anny“. Místečko to měla podolšanská mládež nejraději a i starší lidé rádi tamtudy chodívali. V zimě v létě bývalo u sv. Anny veselo. Na podzim se obyčejně potok po přilehlých lukách rozlíval, a když voda zamrzla, mládež se tam klouzávala. Na jaře trhali tam chudobky, petrklíče a kukačky. Na Filipa a Jakuba pálívali tam čarodějnice. V létě byl tam pochládeček jako nikde jinde. Na podzim nikde jinde neskládaly se tak pěkně ohníčky jako tam. A kde kdo věděl nějakou pohádku, tu jistě staré ty topoly znaly, protože ji rok co rok slýchávaly; neboť nebylo místečka, kde by se tak pěkně pohádky vypravovaly a poslouchaly, jako pod topoly u sv. Anny. Jen jednou, dvakráte do roka se mládež sv. Anny vystříhala, to když přišli do krajiny cikáni; neboť tito měli již ode dávna pažit pod topoly svato-

Digitized by Google

anenskými takořka pro své táboření pronajatou. Anna Vejvodovic rozhlížela se po polích. Oko se jí najednou rozjiskřilo. V levo nahoře ukázal se povoz s plavými voly. I rolník, jenž kráčel podle vozu, ji asi zpozoroval, neboť zastavil spřežení a horem pádem běžel k ní. Anna zatím sběhla mezi topoly, kdež patrně naň čekala. Mladý rolník sestoupil v údolíčko, přeskočil zručně potok a zaměřil k ní. Byl to hoch asi dvacetiletý, svižný, štíhlý a silný jako doubec v mlází. Dívka i mládec měli v tváři podivnou podobu.

Mladý rolník již zdaleka napřahoval k ní pravici, a když k ní došel, stiskl jí ruku, ohlédl se opatrně na všecky strany, a nezočiv nikde živé duše, ohnivě ji políbil.

»Jsi tu, Andulko, dříve nežli jsem se nadál,« rozmlouval k ní srdečně. »Myslil jsem na tě po celý Boží den. Tu při silnici byl bych na tebe čekal, jak jsme si včera řekli. A ty zatím čekalas na mne.«

»Jsem tu malou chvilku,« odpovídalo děvče.

»Jak jsi se měla v Ohrobci?«

»Dobře, až na tu ošklivou cestu. Ale na cestě k domovu měla jsem divnou příhodu s nějakým mužem.«

»Mladým?«

»Je již dobrý padesátník a je rodič z Podolšan. Buď bez starosti; do zelí ti nepoleze.«

»A kdo je?«

»To mi neřekl. Na kraji lesa dal se pěšinou k Březinkám. Mluvili jsme spolu o tvém otci Ondřeji, a on se ho ujímal, že prý už dost lidí nevinně dlouhá léta sedělo v žaláři.«

Ondřej zbledl a zasmušil se.

»Co je ti, Ondro?« tázala se dívka.

»Aby to nebyl on!« vyjelo z Ondřeje.

»Kdo?«

»Můj otec.«

»Tvůj otec?! — Což ho čekáte?«

Digitized by Google

„Každý den ho čekáme, protože mu v březnu dojde trest.“

„A mně jsi o tom neřekl ani slova.“

„To víš, že já i matka o tom neradi mluvíme. Také jsme pořád doufali, že otec bude míti tolik rozumu a nevrátí se do Podolšan. Můžeš si pomysliti, jak nám bude, přijde-li tatík domů. Lidé po tolika letech zapomněli na něj, a měli jsme až na tu přezdívku svatý pokoj. Nic jiného nám také po něm nezbylo než ta přezdívka, pro kterou jsme se, já i matka, dost naplakali. Přijde-li domů, co z toho může pojíti? Všecka ves se pobouří proti nám znova, děti budou naň prstem ukazovati, a on bude pro nás jen břemenem. Do práce se mu nebude chtíti! Však víme, že ve velikých žalářích trestanci přivyknou zahálce a že jim tam bývá lépe než na svobodě.“

„Nelíbí se mně na tobě, Ondro, že tak bezcitně mluvíš o vlastním otci.“

„Bůh ví, že nejsem necita. Ale otec a otec je veliký rozdíl. Co je mně můj otec? Živil mne, dokud jsem těmito rukama si nemohl vydělati? — Neživil! — Šatil mne, staral se o mne? — Nestaral! — Dal mně nějaké vychování? — Nedal! — K tomu ke všemu ho ani neznám. O hanbě, o hoři, které nám způsobil, nechci ani mluviti. Co mám proň cítiti? — Snad se mám z toho radovati, že nám na stará kolena přichází na krk?“

„Mluv, co mluv! Otec je otec, a krev není žádná voda. Že mi s takovou o svém otci přijdeš, nebyla bych nikdy do tebe řekla. Věř mi, Ondro, že se tebe od nynějška skoro bojím.“

„Co bys se mne bála? Bůh mi svědek, že bych ti modro s nebe snesl, kdybych uměl.“

„Na jedné straně hoříš jako sláma, na druhé studíš

Digitized by Google

jako ten led. Máme příklady, že by děti byly pro své nešťastné rodiče skočily do ohně.«

»To byli jiní otcové!«

»Kdo ví?«

»Řekni mně, není-li všecko pravda, co jsem o svém otci řekl? A pravda, třeba nevoněla, jest přece stokrát lepší, než licoměrnosť sebe barevnější. Abych se před tebou pokrýval lžemi, do toho se mi nechce. A pak ... darmo mluvit! — Já jsem už nešťastný tvor!«

»Co ti zase vlezlo do hlavy?«

»Něco, co se z ní tak brzy nevykouří! Považ, děvče! Otec tvůj a otec můj byli odjakživa nepřáteli. Ovšem již od těch dob mnoho stromův odkvetlo. Ale co nikdy nebylo, nebude zase. Za jedním stolem spolu nikdy nebudou sedati. A co z toho pro nás dva pojde!? Před osmnácti lety vypálil můj otec tvého otce na popel. Či myslíš, že mu to tvůj otec zapomněl? Až mu »spálený Šimák« přijde na oči, nevypukne-li stará nenávisť ve tvém otci na novo plamenem? A my, my dva — my to odneseme! Bůh mně odpusť, hřeším-li; ale věř mi, prst ze své pravice dal bych za to, kdyby se můj otec nevrátil do Podolšan. Oh! Něco ve mně říká mi, že na naši rozmarynu padne mráz, že ... Darmo mluvit! — Slova to nespraví.«

»Nedělejme si strašáků, dokud k tomu nemáme příčiny. Bude-li zle, čeho nás matka Boží ostříhej, pak uvidíš, že nejsem třtinou na rybníce, že se dovedu s tebou postaviti v neštěstí.«

»Snadno mluvit, ale vykonat!«

»Tu je ruka, že co jsem řekla, dokážu skutkem. Co jsi se tak zamyslil, Ondro? Kam se tak strnule díváš?«

»Vidím před sebou panský rybník.«

»Panský rybník? Co ti po panském rybníku?«

Digitized by Google

„Věř mně, Andulko, že bych raději se stavidel do té černé hlubiny vskočil, než abych upustil od tebe.“

„Pusť s větrem takové hrozné myšlénky!“

„Tvoji rodičové o tom ani slovíčka nevědí, že se máme rádi. Kdyby se to proneslo — a pronésti se to musí — a kdyby otec můj přišel domů . . . Řekni mi spravedlivě, Andulko, kdyby bylo zle, nejhůře kdyby bylo, skočila bys ty se mnou do hloubky . . .?“

„Z tebe jde dnes hrůza, Ondro!“

„Vytáčíš se!“

„Nevytáčím. Co jsem ti dříve slíbila, při tom stojím, dokud mi duše v těle. Tu je ruka.“

„Dobrá, kdy tě zítra uvidím?“

„Nebude-li pršeti, budu odpoledne „u černého kamene.“

„Bude-li deštivo?“

„Zaskočím na večer k Mařce Vlachovic.“

Oba milenci se pozorně ohlédli a rozloučili se vroucím políbením. Vejvodova dcera šla do vsi. Ondřej vrátil se k svému povozu a jel domů. Doma se jen chvíli zdržel a s matkou ani hrubě nepromluvil. Šimáková si všimla, že jest všecek pobouřený.

„Co je ti, hochu?“ otázala se ho.

„Musím se ještě někam podívati. Večeřeti budu, až přijdu,“ odvětil vyhýbavě.

Po té vzal do ruky hůl a ubíral se rychle stranou k sv. Anně. Setmívalo se. Přišed za ves napínal do dálky zrak, neuvidí-li postavu, které šel naproti. Teprve hodný kus za sv. Annou zočil muže, an zvolna ubíral se k Podolšanům. Ondřeje bodlo u srdce. To-li jest otec jeho? Jak se spolu poprvé v živobytí shledají? Když otce jeho před osmnácti lety odváděli četníci v železích, bylo Ondřejovi dvě léta. Kéž by se byl raději nenarodil!

Když se oba muži asi na třicet kroků k sobě při-

Digitized by Google

blížili, zastavil se Ondřej. Nohy mu zdřevěněly, a mráz i horko střídavě ho rozrážely. Nemohl živou mocí dále. I pocestný si ho z daleka všimnul, i jím zmítal nepokoj, jehož nedovedl ovládnouti.

Když přišli k sobě, pozdravil jej Ondřej a zajíkavě otázal se ho:

„Nejste li Blažej Šimák z Podolšan?“

„Jsem, příteli. Proč se ptáte?“ odpovídal Šimák.

„Jsem Ondřej, váš syn,“ vykládal Ondřej a podával zdráhavě otci ruku vlhkou a studenou.

Šimák mu potiskl pravici a cítil, jak se synovi třese.

„Přišel jsi mně naproti? Odkud víš, že dnes přicházím? Či jste mne očekávali?“

„Nečekali jsme vás, ačkoli každého rána jsme myslili, že do večera můžete být doma. Děvče, jež se odpoledne s vámi ve starém boře sešlo, přivedlo mne na tu myšlénku, že byste vy to mohl býti.“

„Byla to dcera Vejvodova.“

„Byla.“

„A ty jsi mně přišel naproti? To mne na tebe těší, Ondřeji.“

„Šel jsem vám naproti, protože mám cosi na srdci. Matka neví, že jsem šel a že vy jdete.“

„Proč jsi jí to neřekl?“

„Chtěl jsem s vámi prve sám promluviti a jednu věc vám vyložiti tak mezi námi.“

„Mluv!“

„Mluvím bez obalu, otče! Také jsme sobě cizí, neboť jakživi jsme se neviděli, až dnes ponejprv.“

„Buď Bohu žalováno! Zpozoroval jsem hned, že jsi ke mně cizí. Než co z toho. — Vylož jen svůj krám, abych viděl, co si z něho vybrati mám.“

„Otče, ušetřte mne a matky — nechoďte do Podolšan! — Proč? Víte sám. Vždyť jste muž protřelý životem.“

Digitized by Google

„Krásné to první uvítání od syna, jenž jest kus těla mého! Vida, já po dlouhá léta myslíval na tě vždycky s láskou, a ty jsi věru po synovsku za to vděčen!“ odpovídal lítostně i hněvivě Šimák. „Ovšem, neočekával jsem, že mi radostně poletíte do náručí, protože toho nezasluhuji. Ale že had nevděku synovského na mne syčeti bude, nežli přestoupím práh domova svého, toho jsem se přece nenadál. Výklad, proč tak ke mně, Ondřeji, jednáš, můžeš si uspořiti. Jsem v pravdě životem tak protřelý, že bez brejlí vidím, proč jsi mně přišel naproti. Nač bych ti povídal, jak mne to bolí. Tebou by to nehnulo, poněvadž jsi mně cizí.“

„Co hodláte dělati?“ tázal se Ondřej.

Šimák se zastavil a rozmýšlel. Po chvíli odvětil:

„Kdyby tě byla matka mně naproti poslala se vzkazem, který jsi mně vyřídil, byl bych se obrátil, ač jsem ztrmácen cestou a těžkými starostmi sklíčen. Matka je posud paní ve stavení, ona pro mne těžce zkoušela i má tudíž právo mluviti ke mně třeba tak, jako tys mluvil ke mně. Ale tebe nepovolal nikdo za advokáta mezi mnou a matkou. Toho měj prozatím dost a zapiš si to za uši. Nejsem-li ti po mysli a chuti, nemohu ti pomoci Svět jest daleký a široký; ty máš mladé, zdravé nohy a můžeš se spíše do něho pustiti, než já, jejž neštěstí schvátilo na mysli a na hnátech. Tak ti odpovídá otec tvůj, zdárný synáčku!“

Ondřej ani nedutal. Všecka smělost byla ta tam. Nebyl tak zatvrzelé mysli, aby nenahlížel, že otec na jeho hranatou otázku dal ještě dosti kulatou odpověď. Cítil, že otec má pravdu a že si vede důstojně. Byl překvapen; otce si docela jinak představoval, než jej shledával. Muž, s nímž mluvil a jednal, nebyl žádný obyčejný propuštěnec, jenž přichází, aby pohodlně krájel si z chleba, pro nějž se jeho domácí potili a potí. Probrav se z úkvapu prohodil Ondřej:

Digitized by Google

„Jednejte si, otče, jak vám rozum narostl. Já vykonal jen, co pokládal jsem za svou povinnosť.“

„Jen že jsi zabrousil trochu dál, než jsi měl,“ odpověděl Šimák. „Ostatně neznal jsi třeba dobře cestu, a proto udusil jsem všechen hněv v sobě.“

Za řeči došli oba mužové k sv. Anně. V Ondřejovi se srdce pobouřilo. Vzpomněl si na Andulku a na to, co před hodinou tu spolu mluvili. Břitká obava stáhla mu srdce a úžila dech.

„Co naplat?“ pomyslil si. „Osudu koněm neobjedeš!“

Přišli mlčky k prvnímu stavení ve vsi. Bylo již téměř tma a znovu poprchávalo. Nepotkali živé duše. Lidé odpočívali po denní lopotě ve vytopených světnicích. Došli k svému domovu. Lapák ve dvoře zaštěkal. Šimáková přistoupila k oknu. Bodlo ji u srdce, když spatřila za Ondřejem cizího muže s tlumokem. Kolena jí klesala . . .

III.

Spálený Šimák vstoupil za synem do světnice. Bylo tam skoro tma.

„Rozsviť, matko,“ pravil Ondřej. „Přivádím otce domů.“

Šimákové bylo, jakoby jí byl hrdlo zadrhnul. Nebyla schopna řeči. Šimák přikročil k ní a podávaje jí ruku pravil velmi pohnutě:

„Pozdrav tě ruka Páně, ženo!“

Podala mu ruky a mimoděk mu padla okolo krku. Vypukla v pláč. I Šimákovi se oči zalily slzami. Ondřej vyhledal kahanec a rozsvítil jej.

„Odlož, tatíku, odlož,“ vypravila ze sebe Šimáková, vzala mu z ruky hůl i čepici a sundavala mu tlumok

Digitized by Google

se zad. „Budeš míti po cestě hlad. Uvařím ti polévku z mléka.“

Po té odešla ze světnice.

Šimák si zul mokré boty, natáhl trepky, jež mu podal Ondřej, a zasedl v pravém rohu za stůl na lavici. Rozhlížel se po světnici. Stavení bylo z kamene, světnice čistě vybílena, stůl i lavice vydrhnuty jako křída. Zvláštní zámožnosti nebylo na ničem viděti, ale i po nedostatku nebylo žádné památky. Šimák si pomyslil:

„Buď Bohu dík a chvála. — Zle se jim nevedlo a nevede.“

Příjemné teplo, jež kachlová kamna dýchala, velmi mu svědčilo. Unavené tělo se tudy posilnilo, a mysl se občerstvila. Slzy, jež byla žena vítajíc ho na prsa jeho vykropila, byly dobrotivou rosou na spráhlou květinu jeho života. V daleké svaté zemi roste prý v přímořském písku květinka, jižto vichřice snadno ze sypké půdy vychvacuje. Říkají jí růže z Jericha, a zbožní poutníci berou ji s sebou domů co drahou památku na svou pouť a povídají o ní, že panenka Maria Ježíškovy plénky na ní sušívala. A květina ta, vytržena z půdy, potuluje se druhdy v pustinách, schoulí se v kouli a sesýchá na troud. Ale když nebeský déšť ji porosí, tu se zelená na novo a rozkvétá znova. Tu pěknou pověst slyšel nejednou Šimák z úst faráře Kartouzského, jenž k ní dodával poučení: „I mezi vámi jsou mnozí takové růže z Jericha, vytržené z půdy a zanešené do žaláře. Buďte trpělivi a zbožni jako poutníci do svaté země. Až se vrátíte domů, slzy vašich přátel porosí vás a zazelenáte se v nové jarotě.“

Nebyly-li slzy ženiny takový déšť, jejž mu lidumilovný kněz v Kartouzích sliboval?

Tato myšlénka tak projímala Šimáka za stolem sedícího, že již pouhým pomyšlením slzy měl skoro na

Digitized by Google

kahánku. A přece si myslil již po dlouhá léta, že oko se mu již nikdy nezarosí!

Šimáková se vrátila s misou, z níž příjemně se kouřilo. Ondřej donesl lžíce a bochník chleba. Přišedše ke stolu dali se do večeře. Matka i syn se jen tak v jídle ponimrali, za to otci chutnalo za tři. Vždyť po osmnácti letech jedl poprvé z domácí mísy, za rodinným stolem, pod vlastní střechou. Rozehřál a posilnil se sytným pokrmem rolnickým a odkládaje lžíci promlouval k ženě i k synovi:

„Zaplať vám Pánbůh za tu dobrou večeři. Jaktěživ jsem si tak nepodráhnil jako dnes.“

„Nemám ti skočiti do hospody pro sklenici piva?“ tázala se Šimáková.

„Nestojím o ně.“

„Chceš-li si snad, tatíku, lehnouti a odpočinouti?“

„Nemám zmeškáno. Lépe bude, porozprávíme-li si tak pěkně při kahánci. Není beztoho pozdě.“

„Osmá minula,“ podotkl Ondřej.

„Půl třetího dne jsem na cestě a šel jsem pořád po svých. Bylo mi líto každého groše za svezenou. Myslil jsem si, že již budeme věděti, kam s těmi třiceti zlatými, které s sebou z Kartouz přináším. Proto však spaní na mne nejde, a jsem tak rád, že jsem doma, že bych do bílého rána vyseděl. A teď mi, matko, vypravuj, jak to vypadá s vaším hospodářstvím. O sobě vám toho svým časem napovídám, kolik bude vám po vůli. Nemysli si, že tebe nebudu rád poslouchati. Hospodářství mne jindy ovšem netěšívalo, a bylo mi to jistě na zkázu. Leč nyní starý kabát jsem zahodil. Nejsem, co jsem býval, a Bůh dá, že vám nepadnu za obtíž. Tu hromádku let, kterou mi Bůh popřeje trávu šlapati, rád bych strávil užitečně, je-li v tom vůle Boží. Vypravuj, stará, vypravuj.“

Digitized by Google

Šimáková, jež posud jako zařezána při stole seděla, dala se do vypravování o své živnosti. Prostě vylíčila všecko to hoře a protivenství, jakých jí bylo zakoušeti, když jí muže odvedli do vězení.

»Byla jsem hůře na tom než ta žebračka,« vykládala. »A kdybych tenkrát nebyla měla svou matku na živě, Bůh ví, co bych si byla bez ní počala. Matka byla ovšem chudá i neduživá; leč nebylo přece na světě jiného místečka, kam bych se byla mohla se svým ne štěstím a malým chlapcem utéci. Lidé se mně na deset kroků vyhýbali, když jsem je pozdravila, nepoděkovali; kdybych byla někoho poprosila za tu nějakou pomoc, hůl by na mne byli vzali. Stavení, chlévy, stodola byly vypáleny, dluhů plno, úroda všecka ta tam a zima za humny. I ten kus šatův a peřin, co jsem vynesla, mně zlí lidé pokradli.«

Zamlčela se.

»A jak jsi sobě z té bídy pomohla?« otázal se Šimák všecek zasmušilý.

»Všelijak. Byl to kus mozolné práce a pomalu jí ubývalo,« odpovídala nejistě Šimáková, a zrak její rozpačitě se vyhýbaje přímému pohledu mužovu svezl se k zemi.

»A nenašlo se ve vsi někoho, kdo by se tebe po přátelsku ujal?« pátral Šimák.

Šimáková si vzdychla jako člověk, jenž maje těžké srdce neví, kudy kam. Chvíli se rozmýšlela, nežli odpověděla:

»Jeden člověk se mne ujal. Půjčil mi něco peněz, že jsem přece chalupu udržela. Vejvoda to byl.«

Šimák sebou trhnul a zamračil se, jakoby mu s čela pršeti mělo.

»Který Vejvoda? Starý či mladý?« doptával se ženy.

»Mladý.«

Digitized by Google

»Mladý?!« zvolal Šimák všecek podivením trna. „Můj nejúhlavnější nepřítel, který proti mně tak zarputile svědčil, který mne přivedl do Kartouz, který byl ne-li původcem aspoň prvou a hlavní příčinou toho, že jsem svůj život v železech promarnil, ten že ti pomohl z bídy?! Totě novina, z níž mi rozum různo jde! A nikdy jsi mně o tom ani slovíčka nepsala! A proč to učinil? — Zadarmo ani kuře nehrabe — nad to Petr Vejvoda!«

Šimáková se třásla jako z omrazu. Ač netroufala si očí pozvednouti, dobře cítila, že pronikavý zrak mužův až do té hlubiny duše ji bodá, jakoby vyryti v ní chtěl tajemství, jež byla by raději viděla tři lokte pod zemí. Co měla odpověděti? Pomyslivši sobě, že s mlčením nejdál dojde, pronesla chlácholivě k popuzenému Šimákovi:

„Nepopouštěj, tatíku, svému hněvu, abychom všichni toho nelitovali. Vejvoda má peníze, rozum i moc. On je v obci starostou . . .«

„A já propuštěncem, jemuž předkem bude s ním jednati,« dokládal Šimák pokojněji, ale rozkyselen.

„To ještě ke všemu,« dodal po chvilce trapně i bolně. „První osoba z Podolšan, s níž se potkávám, je Vejvodova dcera. Sotva jsem si doma zkřehlé údy ohřál, přijdete mi s Vejvodou, že vás vytrhl z bídy a nouze. Bůh buď se mnou! Myslil jsem, že budu otrlejší, než v pravdě jsem.«

„Nezapomeň, tatíku, co jsme já i Ondřej pro tebe vytrpěli,« promluvila Šimáková. „Nebudeš-li mírného a trpělivého ducha, zapleteš nás do nových protivenství a ztrpčíš nám jen život beztoho málo oslazený.«

„Nemějte starosti o sebe,« odvětil Šimák. „Nebyl bych hoden, aby slunce na mne svítilo, kdybych všecko své jednání nespravoval podle vás a pro vás. Nepřicházím, abych zadarmo jedl od vašeho chleba. Chci poctivě s vámi

Digitized by Google

se starati a s vámi pracovati, pokud Bůh mi dá síly. Kdybych jinak smýšlel, nebyl bych se vrátil do Podolšan. Jsem ovšem skoro padesátník žalářem zmořený, ale proto bych i jinde hladem nezemřel. Z práce roste všude chléb a z víry v Boha potěcha. Já přicházím ještě pro něco jiného do Podolšan. Jak Bůh na nebi a Kristus Ježíš, já nevypálil Vejvodu a polovici vsi. Jinde ve světě bych se ztratil jako komár v povětří; doma doufám, že zašlapaná nevinnosť má přijde na světlo Boží, prve nežli umru. To mi vnitřní hlas zde v srdci už dlouhá léta povídá, a proto právě vracím se domů. Mějte již se mnou svatou trpělivosť a v jednom udělejte mi po vůli.— Nezmiňujte se mi o Vejvodovi — vystříhejte se jeho a jeho rodu jako jedovaté zmije a jejích háďat. Více od vás nechci. Jsi-li mu, matko, ještě něco na penězích dlužna?«

»Nejsem,« odvětila Šimáková.

»Tím mi trochu tíže od srdce odpadá,« dodal Šimák. »Ponocný troubí devět, pojďme na lože a vyspějme se. Já budu spáti, jak jsem už dlouhý, dlouhý čas nespal. Jsem unaven do úpadu. Dej vám Bůh dobrou noc!«

Zdvihli se od stolu a šli po svých ložích. Šimák brzy tvrdě usnul, ne tak Ondřej na peci a Šimáková v komoře. Ondřej měl srdce v kleštích, a sen ho mermomocí nechtěl obejíti. Poslední otcova slova o Vejvodovi a jeho rodu vyděsila ho ze všech těch lahodných myšlének, kterými jej druhdy uspávala jeho láska. Ať přemýšlel, odnikud mu nesvítalo světlo nějakého štěstí. V duchu proklínal sebe, otce a celý svět a když pak utrmácen dlouhými myšlénkami usnul, házel sebou nepokojně na lůžku až do bílého rána.

I Šimáková v komoře darmo oči zavírala. Spaní nešlo. Podušky její byly vlhké slzami. Na duši její

Digitized by Google

seděla těžká můra, jež střebala z ní nejlepší sílu. Byla to snad můra špatného svědomí, či starosti a obavy, co pojde z návratu mužova v nejbližší budoucnosti?

Kdo to uhodne? — I slzám bývá někdy těžko rozuměti.

IV.

Záhy z rána roznášela se od stavení k stavení novina, že „spálený Šimák“ navrátil se z Kartouz. Třeba nepadla ta novina jako jiskra do troudu, přece byla tolik překvapná a důležitá, že staří i mladí ji na všecky strany obraceli a rozumy své si o ni brousili. Starší lidé ve vsi, kteří Šimákovu minulost do podrobna z vlastní zkušenosti znali, kroutili nad ní povážlivě hlavami, a na prstech by byl spočítal ty, kdož se nerozhřívali a jen klidně rozmlouvali:

„Inu přišel a je doma. — Kam měl jíti, ne-li domů?“

Veliká většina rozumovala asi takto:

„Raději bychom viděli Šimáka deset mil za Podolšanami. Jest to přece opovážlivosť, choditi nám na oči po tom, co se stalo. Čas ovšem vše vyrovná, ale nad zlým skutkem nemá moci. Utopte jej a vyplave z vody; spalte jej, vyleze z popela. Nepůjde to ani nám ani Šimákovi k duhu, že přišel. Uvidíte.“

A jak už bývá, že když se jedna husa napije, pijí druhé všecky, tak i mladí, kteří Šimáka jen z přeslechu nebo doslechu znali, měli stejné rozumy se starými. Mysli všech byly novinou tou pobouřeny; a když se lidé rozešli do polí, neodešel nikdo tak pokojný za tím Božím chlebem, jak chodíval jindy.

Nejvíce ovšem sekaly do té noviny jazyky ženské. Nenadsazujeme tvrdíce, že všecky všude zmije v české zemi nemají tolik jedu, co ho toho rána ženské na „spá-

Digitized by Google

leného Šimáka“ vychrlily. Při tom tak mimochodem vyneslo se ze starých rumů pomluvy i leccos na Šimákovou, a staré otruby se přemílaly bez vody po staveních i po polích. Nebudiž nám to k divu. Rovněž tak jako lidé zapomínají rádi na dobré skutky, tak neradi zapomínají na skutky zlé. A „spálený Šimák“ ublížil po jich soudě tak mnohým do krve, ba i dva životy lidské měl na svědomí.

Před lety nebyl Šimák takový, jakým jsme ho shledali ve Starém boru a v chalupě u jeho ženy. Na rodiče jeho nevěděl nikdo ve vsi nic špatného, ale tatíka jeho v lásce neměli. Měl tu šerednou vlastnosť, že rád jiné popichoval a dopichoval, rád si z jiných šašky tropil. Tím jedněm strojil smích a druhým kyselosť; u jedněch ani druhých však neměl dobrého oka. Synek jeho, Blažej, se po něm potatil. Sotva že odrostl kantorově metle, byla ho plná ves. Nebylo šibalského kousku, aby při něm nebylo Blažeje. Vybírati ptáky, chytati koroptve do ok, vábiti cizí holuby do svého holubníku, neuměl žádný jiný chlapec tak obratně jako on; a brzy šel o něm jeden hlas, že kluk sice ví jméno houbám, ale dobrotu jeho srdce by cacorka na ocásku unesla. Dostal sice častěji poučenou od lidí a mnohdy i lískovou mastí omaštěnou, ale jinším nebyl. Všecko poučování padalo s něho jako s husy déšť. Když byl výrostkem, chápal se sice dosti dobře polní i dvorní práce, ale při tom i dýmky, džbánku a těch čertových malovaných obrázků. Potají chytal se také flinty, jež leckterého dobrého selského člověka do špatných konců zavlékla. Bez kamarádů Blažej nikdy nebyl. Vejvodův Petr a Sádlův Franěk byli z jeho kumpanie. Když si do něho druhdy lidé stěžovali u tatíka, říkával Šimák: ‚Mladé víno! Ale ono se vykvasí.‘ Marně mu namítali: „Povolujete, Šimáku, čepu a hnedle bude po pivě;“ — otec buď nechtěl, buď neuměl hocha v kordě

Digitized by Google

držeti, a hoch mu přerostl přes hlavu. To se nejlépe ukázalo, když přišel rok čtyřicátýosmý. Tenkráte, když král Ferdinand Dobrotivý dal konstituci a zrušil robotu, bylo i v Podolšanech živo jako na Pražském mostě. Lidem šel tou Boží svobodou rozum kolem. Obtížné svazky s vrchností se přetrhaly, každý se cítil svým vlastním pánem a vedl si také ne-li po pansku, aspoň tak, jako nikdy před tím. Blažejovi bylo tehdy dva a dvacet let i byl jonákem na pohled tak švarným, že žádná mladice by nebyla mu řekla: „Já tebe nechci.“ Jinak měl chyb až dost. Ale což mladé ženské! Kdo umí se k nim uctivě točiti, jako listí ve vzduchu tancovati, kdo jim toho o své lásce a jich kráse napovídá, až se hory, doly zelenají, ten je u nich bez chyby.

Blažej ťukal tu a ťukal onde, chodil tu a chodil tam na pobyt, ale opravdivé ženitby se mu jaksi nechtělo, ač otec, který churavěl, rád by to byl viděl, aby mu přivedl nevěstu do chalupy. Celé boží dni, ba i noci toulal se s flintou po polích, a nenarodil se zajíc, kterému by byl kožich nevyprášil. Z toho vznikly mrzutosti v samé vsi, neb Blažej sváděl i jiné k nekalé své kratochvíli a dostal se s rozumnými lidmi v potyčky, z kterých se málokdy se ctí vyvadil. Jednou ho i panský myslivec lehce do levé ruky postřelil. Ale i to mu hlavy nenapravilo. Starý Šimák nyní cítil, jaký bič si v Blažejovi na sebe upletl, ale pozdě bycha honil. Ochuravěv byl doma pátým kolem u vozu, a Blažej s otcem nenakládal po synovsku.

Tu se něco nového do Blažejových příhod zapletlo. Studený za školou měl tři dcery. Pepku provdali před několika lety do Labské Lhoty, Bětuška měla zůstati na chalupě, Anežka, třetí, byla na rozdanou. Byla Anežka děvče jako kytka a na potkání voněla rozmarynou. Mnoho ovšem neměla — nějaká tři nebo čtyři sta — ale tenkrát byla nejonačejší mladicí v celé vsi.

Digitized by Google

Ano, starší pamětníci říkali, že tak pěkného děvčete Podolšany dlouho neměly a neviděly. Hoši se jí jenjen na paty věšeli, pomyšlení by jí byli udělali a v hospodě o muzice div se o ni nervali. Záletnému Blažejovi padla Anežka Studených do oka i do srdce. Na neštěstí nebyl on sám jediným jejím nápadníkem; Petr Vejvodův ze statku a Franěk Sádlův, ač byli skoro nejlepší jeho kamarádi, zpívali s ním stejnou. To je mezi sebou rozkyselilo, že nemohli sobě ani na jméno přijíti, a že druh druhu dělal, co mohl nejhoršího. Když se ukazovalo, že vyběračná Anežka Blažejovi nadržuje, popadly Vojvodu a Sádlo hněv, záští i nenávisť proti šťastnějšímu Blažejovi, jenž je svou popudlivostí a pohrdavostí ještě více dopaloval a rozpaloval.

Starý Studený byl by ovšem nejraději dceru svou přivdal do Vejvodova statku; ale čím více dceři mluvil do duše, tím vzdorněji stavěla si hlavu a na vrch hlavy vysmála se Petru Vejvodovi, an na cestě do kostela jednou přísahal, že padni, co padni, Anežka musí býti jeho; Blažej s mysliveckým kloboukem se jí sám více líbil, než oba jeho soupeři dohromady. Že se mezi sebou kohoutí, dělalo jí potěšení. — Mladá dívčí hlava! — Odkud by se v ní vzalo rozumné rozvahy?!

Vejvoda i Sádlo když viděli, že jim štěstí u Anežky mermomocí nesvědčí, spolčili se proti Blažejovi. Vejvoda nebyl tak zlý jako mstivý a nezvyklý snášeti odpor a urážku. Byl ze statku, a Blažej byl z chalupy. Uražená pýcha jeho nedala mu spáti. Sádlo, ač stejný věkem, měl však za oba dva rozum. Ve společnosti poslouchal raději, než mluvil a kdykoli mluvil, nevydal se nikdy ze svého. Vtipně a hladce uměl všecko ku prospěchu svému obrátiti, co se jen obrátiti dalo, a opatrně držíval se toho, z čehož mu koukal užitek. Ze všeho uměl se příhodně vykličkovati a kdykoliv něco před se vzal, zanechal si vždycky kozí vrátka. Na Bla-

Digitized by Google

žejovi a Vojvodovi znamenal brzy jejich slabosti a dobře věděl, jak je popadnouti, kdykoli se mu udála k tomu příhodná chvíle. K Vejvodovi se dělal, jakoby spolu pod jednou duchnou líhali, ale nenáviděl ho právě tak jako Šimáka, protože sám o Anežku tělem i duší stál. Sádlo nejednával nikdy zprudka, při všem vyčkával času a pak vysmíval se pošetilcům, z jejichž slabosti těžil, a kteří se z něho nevyznávali.

Zatím začínal Blažej sklízeti ze setby, kterou si zasil.

Ve Vídni, v Praze, po vší zemi začínal se obraceti vítr. Uherská vojna byla ukončena — svobodě přitaženo. Na Šimáka nosily se žaloby stranu jeho nedovoleného pytlačení, jehož se posud nemohl odříci, ač byl opatrnějším. Měl s úřady opletačky; z některých se vypletl, v jiných uvázl. Byl odsouzen k pokutám a trestům, které si musil odseděti v šatlavě. Vejvoda i Sádlo jásali, Blažej skřípal zuby. Lidé ve vsi nebrali tresty, které Blažeje stihaly, na přísnou váhu; myslili si, že zajíci, koroptve a bažanti nerostou jen pro panský žaludek, že i sedlákovi chutná zvěřina.

Ale rozumnější říkali: „Všeho do míry. I Šimák přeměřil. Pamatujte, že mu jeho kousky na nic dobrého nevyjdou.“

Roku padesátého v létě zastavil se v Podolšanech zlý host. Byla to cholera. Lidé chodili jako těla bez duše, a za pět neděl vyteklo více slz, než jindy za pět a deset roků. Hromada lidí odebrala se před časem na věčnosť, mezi nimi i starý Šimák a starý Studený. Smrtí Studeného odpadla Blažejovi a Anežce překážka, neb on byl by s těží dopustil, aby se milenci dostali za sebe. Blažej musil chtěj neb nechtěj živnosť převzíti a pomýšleti na svatbu. Všecko se také již k tomu schylovalo, ač Vejvoda i Sádlo tajně i zjevně proti tomu se opírali a kde jen mohli, Šimákovi kamení do cesty

Digitized by Google

házeli. Anežka stála věrně k Blažejovi přes to, že ztratil pověsť zachovalého muže, i oblomila matku i poručníka, že rádi neradi dali své svolení. O masopustě měly býti ohlášky a svatba. Leč z nenadání Blažej si to všecko pohatil.

Druhou masopustní sobotu přišel z města, kde dvacet dní pro nedovolené pytlačení seděl. Rovnou cestou letěl k Studeným a pozdě večer přišel do hospody, kde našel několik známých. I Vejvoda i Sádlo tam popíjeli. Jak se stalo, tak se stalo: Šimák dopálen vězením a rozpálen pivem, rozpustil se neslušnou řečí o soudě, o úřednících a Bůh ví o čem. Někdo to potají udal, a prostořeký mladík zapleten jest do vyšetřování, jež bylo horší všech předešlých. V úterý potom přišel pro něj četník, a Podolšany měly novou hanbu na krku. Vinili Šimáka, že urazil veřejně císaře pána. Po dlouhém výslechu a vyšetřování odsouzen jest na půldruhého roku do těžkého žaláře. Byl tenkrát divný shon ve vsi. Jedni říkali, že jej Sádlo chytře a ošemetně k takovým řečem popichoval, jiní sváděli vinu na Vejvodu. Mnozí musili u soudu svědčiti, nejvíce však svědčil prý Vejvoda.

Nejdivnější bylo lidem, že Sádla u soudu za svědka nevzali. Když byl Šimák nejhůře rozvázal, nebylo prý Sádla ve světnici. Ale Šimák podezříval nejvíce Petra Vejvodu. Aspoň když se vrátil domů ze šatlavy, svatosvatě prý před důvěrnými lidmi přísahal, že dokud bude na něm který vlas, Vejvodovi nezapomene, co mu udělal.

Každý rozumný člověk by myslil, že po takových věcech Anežka od Šimáka upustila. Ale chyba lávky! Byl-li jí Vejvoda dříve trnem v obuvi, byl jí nyní solí v očích; a po všechen čas, co byl Šimák v žaláři, chovala se Anežka jako počestná vdova. Když se Šimák vrátil z káznice k usoužené a nemocné matce své, i lepší

Digitized by Google

jeho někdejší přátelé vyhýbali se mu z daleka. Leč on si z toho na oko nic nedělal; vždyť našel za to náhradu u Anežky, jež přese všechno protivenství lásky své k němu nezměnila. Nebyl Šimák nikdy špatného srdce a proto její lásku a věrnosť cenil vysoko a choval se některý čas, jak se sluší a patří na rozumného člověka. A takovou měrou odklidil protivenství, kterými si byl cestu k štěstí zavalil, a na zimu přivedl si Anežku k sobě domů jako milovanou ženu svou. Krátce potom pochoval svou matku, a svobodná sestra Anežčina se provdala. Švakr však málo znal se k Šimákovi, a lidé vůbec neradi s ním sedávali na téže lavici. Mladí manželé měli dost a dost práce i starostí, aby zanedbaná živnosť zase k čemu byla podobna. Leč pro Šimáka bylo to právě dobrodiním: po nějaký čas nechal aspoň ostatní svět na pokoji. Vejvoda i Sádlo pořád ještě se neženili.

V.

Nepokojná krev v Šimákovi nadobro neusnula. Ona jen dřímala, jako ten jezevec dřímá v zimě pod zemí. Když sejde sníh, a jarní slunéčko topí, pak opět chodí za svým lupem, jako před zimou chodíval; Šimák nebyl ani rok se svou ženou, když se v něm starý hříšný Adam počal opět ozývati. Divná věc! Sádlo rozkmotřil se zatím s Vejvodou a zatáčel zase nějak k Šimákovi. Šimák, jenž nebýval nikdy dost ostražitým, rád to viděl, že aspoň někdo ze starých známých mu dává dobrá slova. Také ho trápila ta poustevnická samota, které se již skoro celý rok držel. Pozvolna, aniž sám věděl jak, vracel se znovu k veselejšímu životu a leckdy potají si v noci vystřelil na selských gruntech. Žena jej od Sádla zrazovala; ale on stavěl svou vůli a své choutky výše než její žádosť. Také se mu živností mnohem

Digitized by Google

označeji vedlo a nějakým grošem mohl si už přilepšiti. „Není domu bez dýmu," říkávají, a u Šimáků nebylo bez mrzutosti; ale zlé bylo na tom, že Šimák, ač nejvíce vinen byl těmi mrzutostmi, se k tomu nikterak nechtěl znáti. Na konec i domácnosť hrubě ho netěšila, ač se jim narodil kluk jako řípa, jemuž po kmotrovi dali jméno Ondřej.

Šimáková nyní nahlížela, že se v Blažejovi zklamala. Myslívala si po všecky časy: „Až bude mít pořádnou domácnosť, bude jinší." Ale on byl zase tím, čím býval jindy — člověkem, jenž živou mocí v dobrém se nemohl anebo nechtěl ustáliti. S Vejvodou byl stále na štíru. Ba nenávisť Šimákova proti němu byla tím horší, čím více ji v sobě po drahný čas dusil, aby plamenem nepropukla. Leč takové železné síly nebylo v Šimákovi, aby pro všecky časy ji v sobě udržel. Spatřil-li jen z daleka Vejvodu ráno, nebylo až do večera nic do něho.

„A já mu zaplatím, co jsem mu dlužen," říkával častěji k ženě, »že bude toho míti až do smrti dost, ten šibeničník!"

„A což já a dítě?" namítala Šimáková »Po nás ani tvůj zaslepený nerozum nevzdychne?"

„A kdybych věděl, že se za to nebe na mne zboří," rozpaloval se Šimák, »já se s Vejvodou vyrovnám, že mi více stébla do cesty nepoloží."

Nebylo ani na jiném, leč že se leckdys Vejvoda i Šimák potkati musili, že bylo třeba, aby na sebe promluvili. Jakou řečí se pak ctívali, můžeme si pomysliti. Druh byl nad druha štiplavější. O mastné výčitky a hranaté narážky nebylo mezi nimi nikdy zle. Hrdý Vejvoda chlubíval se předkem svojí občanskou zachovalostí, z kteréžto stránky byl Šimák nedůtkliv jako vřed. Lidé předpovídali, že dostanou-li se jednou pořádně do křížku, ten ani onen zdráv neodejde. Vejvoda

Digitized by Google

byl posud svoboden; a ženské klepny si potají povídaly, že hříšnýma očima hází po Šimákové. Beztoho že některá milosrdná duše Šimákovi to dosti makavě napověděla; on však toho hrubě nedbal maje za lubem věc mnohem důležitější — pomstiti se totiž nad nenáviděným Vejvodou. Považoval ho stále za původce a hlavního strůjce nehody, jež stála jej půldruhého roku těžkého žaláře. Sádlo jej v tom chytrácky utvrzoval a kdykoliv se mu událo, dolíval příhodně oleje k ohni, aby neuhasnul. Roku padesátého čtvrtého na den nanebevzetí Panny Marie bylo v Podolšanské hořejší hospodě veselo. Byla tam hudba. Za stoly seděly hromady sousedův, s nimi Vejvoda i Šimák.

Vejvoda napařen pivem a vínem urazil veřejně Šimáka tak důtklivě jako posud nikdy. Vykládal, že je to hanbou hanboucí, ani v hospodě nemíti pokoje před dotíravým chlapem, jenž se zločinci jídal komisárek v Praze u sv. Václava. Šimák se více necítil a byl by se jako hladový vlk řítil na protivníka, kdyby sousedé mu byli v tom nezabránili, proti vůli jeho nebyli ho z hospody vyvedli. Jako šílenec číhal Šimák ve vsi na Vejvodu, až půjde domů. Ale tento byl opatrný a když k ránu odcházel domů, nešel sám. Šimák byl, jakoby ho vyměnil. Na práci nebylo ani pomyšlení. Po celé dny toulal se v polích a lesích osnuje krvavé zámysly. Ve středu po té, k večeru, když se Vejvoda již mněl býti bezpečným, potkali se okem v oku v háji „pod březinkami“. Dali se do hádky, a Šimák tasil na svého protivníka nůž. Co do síly druh druhu nic nezadal. Bůh ví, co by se bylo nestalo, kdyby se byl Podbřezinecký revírník k tomu nenamanul. Svědka se Šimák přece bál. I schoval nůž a v čas uklidil se od Vejvody praviv:

„Štěstí tvé, že nejsme sami, padouchu! Však mi neujdeš, a kdybych na sto mil mél tebe hledati.“

Digitized by Google

Ráno toho byla plná ves, a Vejvoda byl by jistě proti Šimákovi soudně zakročil, kdyby byl míval svědka. Revírník, jemuž strany té věci domlouval, zůstal na tom, že sice viděl z pozdáleč, jak se spolu hádají, ale více ani tolik, co by za nehet padlo. Příhoda ta nadělala v Podolšanech zlé krve až nazbyt. Tito nadržovali Vejvodovi, oni opět Šimákovi. Leč první strana byla silnější. Nepokoje a kyselosti přibývalo v obci, že sám obecní starosta, starý Mudroch, do toho se musil vložiti.

Asi čtrnácte dní po té, bylo to v pondělí, nalezl ponocný v noci na návsi u zvonice paličský list. Hrozilo se v něm celé vsi vypálením. Strach pojal všecku obec. Pátráno, ale nedopátráno pravdy. Lidé zbystřili svou opatrnosť, mlátili o překot navozené obilí a prodávali ve městě. V noci zařídili si hlídky.

Uplynulo čtrnácte dní bez všeliké zlé příhody. Lidé se upokojili. Po té nalezen opět v noci list druhý. Znova se zdvihla v obci bouře, leč nevydala již tolik jako první.

»Věřte, lidé,« vykládal leckterý rozumný soused, »že jsou to nástrahy asekurací. Chtějí z nás hodně peněz vymámiti.«

Leč stáli na omylu. Asi devět dní po té chytilo u Vejvodů v stodole. Nepršelo už kolik neděl. Všecko všudy bylo suché jako troud. Vítr se zdvihl, a než lidé doběhli z polí, těžko bylo na hašení pomysliti. Za hodinu bylo půl vsi v plamenech. Sotva že ten svůj dobytek uchránili. Vejvoda shořel na popel a hromada sousedů s ním. I Šimák vyhořel. Jeho stavení bylo poslední. Tam se oheň zastavil.

Kdo zapálil? — Otázka ta zmítala všemi hlavami. Všecko podezření padalo a utkvělo na Šimákovi. Někteří lidé, když běželi z polí do vsi, na své vlastní oči viděli, že když u Vejvodů hořelo, Šimák s flintou v ruce seděl

Digitized by Google

kus za vsí u potoka pod olší, odkud bylo dobře k Vejvodovům viděti, a že se smál hledě na vyšlehující plameny.

„Bůh ho zaslepil," tvrdili. „Zapomněl na svou vlastní kůži z radosti, že se mu pomsta na Vejvodovi povedla."

Lid se rozlítil. Rozběhli se k Šimákovům a byli by snad Šimáka roztrhali na kusy, kdyby ještě v čas dva četníci nebyli se ho ujali. I četníci neušli nadávkám a kamenům, ale Šimáka před jistou smrtí zachránili. Ale bylo by mu lépe bývalo, kdyby byl zahynul v plamenech.

Ještě v noci téhož dne odvedli Šimáka do města k soudu. Byl-li vinen, byla jeho vina veliká. Škoda na staveních a na obilí byla nesmírná. A co nad to, dva životy lidské přišly při požáru v niveč. Podruhovi Formánkovi uhořely dvě děti: Toníček a Bětuška. Matka, jež byla známa v celé vsi jako hodná žena, div nepozbyla rozumu. Kromě toho byla těhotna a z leknutí porodila před časem. I ten třetí nebohý tvoreček padal na vrub žháři.

U soudu zavedeno dlouhé vyšetřování se Šimákem. Lidmi z Podolšan třásla zimnice nedočkavostí, jak to se Šimákem dopadne. Nebylo ani jednoho svědka, aby dal dobré slovo za Šimáka, z každého mluvila jistota, že nikdo jiný nezaložil nežli on. Soud měl velmi krušnou práci, protože Šimák zatvrzele na tom zůstával, že není žhářem. Leč okolnosti všecky vyvracely samy od sebe jeho nejisté, ba podezřelé výpovědi. Nemohl nikterak odůvodniti, proč asi sedl, když oheň vyšel, zrovna na místě, odkud to dobře viděti mohl. Nemohl zapříti, že se nesmál, nemohl Vejvodovi do očí zapříti, že ho na smrť nenávidí, že tasil naň v lese nůž a že mu přísahal pomstu a kdyby i na sto mil měl jej hledati. Kromě toho zrovna v den před ohněm pojistil se

Digitized by Google

dosti značně v městě u asekurace; den potom v poledne pojistka jeho nabyla právní platnosti, a k večeru vyšel oheň. Marně se proti všemu zastíral zlou náhodou: zdravý lidský rozum, ať vše uvážil tak nebo tak, nemohl se ubrániti přesvědčení, že Šimák lže, a že svědkové mluví pravdu. I vlastní jeho žena byvši pohnána k přísaze nemohla to příkoří pravdě učiniti, aby nebyla vyznala, že častěji Vejvodovi přísahal, že se s ním hrozně vyrovná. A co nejhoršího: Šimák sám za to žádal, by mu žena byla za svědka, že je nevinen.

Pře se protahovala, až tolik uzrála, že vynesen byl nad Šimákem rozsudek. My nález ten již známe. Šimáka div nezdrtil! Osmnácte let těžkého žaláře! Soud se tu opíral hlavně o trojí věc: Předkem viděl při žháři zjevný úmysl, aby položením ohně po žních Vejvodovi a i těm, kdož by spolu vyhořeli, velikou škodu na jmění učinil; potom přišly vinou žhářovou dva, ba přísně vzato, tři životy lidské na zmar. Nad to byl vinník vícekráte již trestán pro pytlačení a neprojevil nikdy nějaké nápravy, ba dopustil se i zločinu, uraziv veřejně císaře pána. I po tomto těžkém trestu byl stále nepokojným a vášnivým člověkem, jenž ohrožoval i život svého spoluobčana. I zarputilé jeho lhaní vzal mu soud za zlé. Toho, co zoveme polehčujícími okolnostmi, při Šimákovi nebylo.

Vrchní soud potvrdil rozsudek krajského soudu; — Šimáka odvezli do Kartouz. —

První noc spal Šimák doma pokojně a tvrdě. Bylo již světlo, když ráno protřel oči. Před snídaní prohlédl si domácí hospodářství do podrobna. Pořádkem, který všude nalezl, potěšil se. Po té vyhledal si svoje papíry a chystal se, aby podle předpisu řádně se ohlásil u obecního starosty. Tím byl, jak již víme, nejúhlavnější někdejší jeho nepřítel, Petr Vejvoda.

První cesta jeho v Podolšanech nemohla ovšem býti

Digitized by Google

krušnější. Ale Šimák nebyl už dávno ten, jenž býval před osmnácti lety. V trpké a dlouhé škole neštěstí a útrap vychladla horká jeho hlava, zmoudřel pošetilý jeho duch, upokojilo se nepokojné jeho srdce. Vejvodu měl ovšem posud v nenávisti, ale nad nenávistí tou stála při něm věc vyšší a důležitější: dočkati se té chvíle, by ukázal světu, že nebyl paličem.

Pokřižovav se vyšel před osmou hodinou pravou nohou ze stavení. Sklopiv hlavu ubíral se zvolna po návsi na druhou stranu k statku Vejvodovu.

Lidé vybíhali k oknům a dívali se za ním. On to cítil, než nedbal na to. Koho potkal, toho vážně pozdravil. Kus od zvonice stála stará žena. Byla to stará Vedralka, jež vedla už po dlouhá léta hospodářství staroborskému hajnému Sádlovi. Její zelenavé ještěří oči nemohly se jaksi Šimáka spustiti. I ji Šimák pozdravil, leč na ni se nepodíval. Stará Vedralka stopovala jej očima potud, pokud nezašel k Vejvodovům. Potom se zdvihla a odcházela z Podolšan. Ještě před sv. Annou zabočila v pravo na pěšinku a bručíc něco k sobě ubírala se na svůj věk dosti rychle k Staroborské hájovně.

VI.

Do hájovny bylo z Podolšan asi hodinu cesty. Byl to pořádný barák ze dřeva vystavený a doškami pokrytý, se zahrádkou na zeleninu, se sádkem a políčkem. Stál při samém lese. V levo od stavení byl rybníček, nad nímž stála stará vrba. Několik kachen se na něm šplíchalo. Na špalku v pravo ode dveří seděl hajný Sádlo spravuje si něco na lovecké brašně. Byl to muž asi stejného věku se Šimákem, ale menší do vzrůstu a celkem sešlejší. Bylo na něm viděti, že nevězí ve zdravé kůži. Liboval si patrně na ranním výsluní.

Digitized by Google

Vedralka se všecka udýchána u něho zastavila.

„Nesu vám, hajný, novinu," oslovila ho na polo chraplavým hlasem.

„Jakou pak?"

„Šimák se vrátil domů."

Sádlo sebou trhl a zděšeně podíval se na ni.

„Který Šimák?" tázal se zhruba.

„Který jiný? Šimák, palič!"

„A co tu chce?"

„Co by chtěl? — Přichází domů z Kartouz."

„Mohl tam zůstati!"

„Ba že mohl, ale nezůstal. — Viděla jsem ho, jak šel právě k starostovi po návsí."

Hajný škrábal se ve svých sporých, prošedivělých vlasech za uchem. Po chvíli pravil nějak nejistě:

„Zatopte, teto. Půjdu do lesa — do večera je dlouho. Třeba něco sníst."

„Bůh ví, že s vámi není žádné řeči," vytýkala mu Vedralka. „A Šimák přece vámi hnul."

„Co by se mnou hnul?" odsekl Sádlo. „Hnul se mnou jako každým jiným."

„Kdo ví?"

„Jděte zatopit a nechte hloupého tlachu."

Vedralka se ušklebila a odešla ze stavení.

Hajný se posupně zahleděl do země, a Bůh milý ví, kam se zatoulal myšlénkami svými. Práce mu ležela nedotknutě na klíně, ba ani nepozoroval, když za hodnou chvíli Vedralka opět za ním přišla.

„Ten „spálený Šimák" nejde mi z hlavy," dávala se znova s ním do hovoru. „Či myslíte, že zůstane v Podolšanech, kde na něj každé dítě prstem bude ukazovati, či že půjde do světa?"

„Co mi do toho!" ozval se nevrle hajný.

„S lepší by se potázal," pokračovala statečně Vedralka, „kdyby šel zase, odkud přišel. Myslí-li sobě, že

Digitized by Google

je doma chléb lacinější nežli ve světě, to se asi středně zmýlí. Jen aby chtěje ujíti dýmu neupadl do ohně.“

Hajným to škublo.

„Co mluvíte o ohni?!“ vyjel si na Vedralku. „Co mi připomínáte dvacetileté slívy?!“

„Nevídáno, mluví-li člověk o Šimákovi, jak by nemluvil o ohni! A vy hned vyskočíte, jakoby vás uštípl sršeň. Však si nemyslete, že jsem v hlavu uražena. Mám, Bohu buď chvála, lepší oči nežli páni s brejlemi.“

„Jste stará zlice, nevděčná osoba,“ rozhříval se Sádlo. „Kdybych vás nebyl k sobě vzal, teklo by na vás, a svých několik zubů sušila byste na slunci.“

„Ruka ruku myje, hajný! Také vám nechci spláceti nevděkem za dobré služby vaše. Ale proč zastrkáváte přede mnou věčně závoru? Proč nejste ke mně otevřeným? Já bych se vám třeba dobře za to odsloužila. Co bylo mezi Šimákovou a Vejvodou, když první léta seděl Šimák v Kartouzích, neví nikdo tak jako já, protože jsem mezi nimi vyjednávala. Já jediná mám prostředek po ruce, abych „spáleného Šimáka“ vystrnadila z Podolšan. A já bych to třeba pro někoho, rozumíte, hajný, pro někoho — vás já nejmenuji — udělala, aby ten někdo měl na stará kolena svatý pokoj. Ale ten někdo mně nevěří a zastírá se věčně tajemstvím, kterému já už dávno vidím na dno. V tom jest ten suk.“

Hajný vyskočil a díval se chvíli prázdným zrakem dolů do polí. Nalíčiv chladnou a pokojnou tvář odpověděl dvojsmyslně:

„Víte co, teto? Rozumný člověk se neptá nikdy po tom, co už ví. A že máte rozumu za jiné tři, to bych vám dal písemně. Rozumný člověk také ví, že když může přátelům svým prokázati službu, nesmí se motati v prázdných řečích a musí chutě chopiti se díla. Kdybych byl ten, za kterého mne považujete, nezapo-

Digitized by Google

mínejte, že kdyby se mé tajemství prozradilo, že byste přišla o jistý chléb, který u mne jíte, a že byste sama propadla trestu, protože jste tajila, co jste měla udati.“

„Mluvíte zpropadeně moudře jako advokát,“ namítala Vedralka. »Ostatně co jste mně ke konci řekl, už mne také dříve napadlo. Myslíte tedy, hajný, abych Šimáka z Podolšan vystrnadila?“

„Dá-li se, udělejte to.“

„Dá-li se! — To je moje starosť. Vím ještě jednu věc. Jeho Ondra béře na Vejvodovou Andulu. Vím to jistě. Slízají se potají u Vlachů.“

„Vejvoda o tom neví?“

„Nemá o tom ani potuchy, že mu roste na jeho švestce pucher.“

„Dobrý strom to nebyl nikdy.“

»Ve vsi také o tom nevědí. Děti jsou chytřejší, než byli otcové. Nepomůže-li mně první prostředek, pomůže druhý. Vejvoda jest starostou, a Šimák propuštěncem z kriminálu!“

„Vy umíte každou věc chytiti za pravý cíp. Udělejte, o čem jsme se uradili.“

To praviv odcházel Sádlo do hájovny. Vedralka šla za ním.

Když byla Vedralka z Podolšan odcházela, aby hajnému důležitou novinu donesla, vstupoval Šimák do příbytku Vejvodova.

Starosta seděl za stolem počítaje v kontribuční knize.

Šimák jej zdvořile pozdravil a zůstav nedaleko dveří vykládal:

„Jsem Blažej Šimák. Včera v osm hodin večer vrátil jsem se z Kartouz domů. Přicházím, abych se podle předpisu ohlásil u vás, starosto, že jsem v Podolšanech. Nesu vám tuto papíry, které se mé osoby týkají.“

Digitized by Google

Po té řeči přistoupil k Vejvodovi a odevzdal mu své papíry.

Starosta ob chvilku měnil barvu, a ruka se mu třásla, když papíry přijímal. Mlčky přistoupil s nimi k oknu a četl je pozorně k Šimákovi ani nepohlédnuv. Tento klopě zraky k zemi stál jako socha nedaleko dveří. Po hodné chvíli, v níž bylo takové ticho, že bylo každou mouchu slyšeti, jak letěla, promlouval Vejvoda nutě se k vážnému úřednímu tónu:

„Propuštění vaše, Šimáku, je zcela v pořádku. Také jste, jak vidím, z Kartouz šel tou cestou, která vám byla do Podolšan předepsána, a přicházíte v předepsaném čase. Poněvadž chcete dále živnosť svou v Podolšanech provozovati, musím vám jako starosta obecní pověděti, podle čeho jest se vám říditi, abyste zákonu dostál. Zdržovati se máte jen v okresu právomoci obce, bez povolení obecního úřadu nesmíte se ani na hodinu cesty ze vsi vzdáliti. Kdykoliv byste za svou živností dále musil, jest vaší povinností v čas ohlásiti to u starosty a za ústní povolení žádati. Chovati se musíte jako každý řádný občan, nebo každé čtyři neděle musí starosta o vás k okresnímu úřadu dáti zprávu, jak se chováte. Chcete a budete se takto v Podolšanech chovati?“

„Chci a budu, starosto,“ odvětil Šimák. »Jsem tomu naučen, zachovávati na vlas každý předpis i poslouchati svých představených.“

„Dobře.“

„Buďte zdrávi,“ pozdravil Šimák a měl se k odchodu.

Již bral za kliku, když naň zavolal Vejvoda: „Šimáku!“

Šimák se zastavil.

„Nemyslil jsem, Šimáku,“ promluvil Vejvoda řečí, jež se třásla pohnutím, „že ještě někdy za živa tváří v tvář před sebou státi budeme. Bůh usoudil, že se

Digitized by Google

po osmnácti dlouhých letech zase potkáváme. Buďme oba muži, kteří žijí po křesťansku. Co bylo mezi námi, je to tam. Nelámejme si více o to hlavu. Čeho jste se dopustil na mně a sousedech, to je podle zákona odčiněno. Vypuďme všelikou hořkosť z mysli a ze srdce, je-li v nich ještě která. Podejme si ruku.“

Šimák zbledl a nabízené ruky nepřijal.

„Neopovažuji se, starosto,“ odvětil pokorně ale pevně.

„Dobře,“ pravil Vejvoda vykládaje si jednání Šimákovo jinak, než jak tento myslil. „Pak mi aspoň slibte, že bude-li toho třeba, přijdete ke mně ne jako k starostovi obecnímu, nýbrž jako k Vejvodovi, s nímž jste v jedné obci vyrostl, s nímž jste do jednoho kostela a do jedné školy chodil!“

„Zachovám se podle vašeho přání, starosto,“ odpověděl klidně Šimák.

Rozešli se.

Vejvoda postavil se k oknu a hleděl chvíli za Šimákem, jenž ubíral se návsí k domovu. Všimnul si jeho těžkých kročejův. Zdálo se mu, že vlekou ty nohy těžká pouta za sebou.

Vejvodovi bylo poprvé za jeho živobytí Šimáka líto. Do světnice vešla Andulka a přistoupila k otci. Vejvoda se ohlédl k dceři. Oko jeho bylo navlhlé. Radostný pocit pronikl srdce dívčino. Slza ta v oku otcově sňala rázem těžkosti s jejího srdce. Pomyslila si:

„Není a nebude bohdá po lásce mé a Ondřejově!“

Vejvoda mlčky odcházel ze světnice.

VII.

Šimák byl již několik neděl ve svém rodišti. Lidé mu ponenáhlu více přivykali, než on jim. Ten i onen se s ním druhdy ze zvědavosti zastavoval i dával se do

Digitized by Google

řeči. V krátce šel po celé vsi jeden hlas, že je Simák slušný a pořádný člověk, jen že málomluvný a málo družebný. Že od lidí leckterého trpkého příkoří zakoušeti musil, bylo očekávati. On však pokaždé je trpělivě přijímal nikdy neodmlouvaje, nikdy sebe neháje, nikdy se zjevně nehněvaje.

Nejvíce mohli na Šimákovi očí svých nechati žena a syn. Byli oba od jakživa na sebe uvyklí a svatě si myslili, že s otcem nebudou moci obstáti. V tom se notně sklamali. Co byl Šimák doma, pracoval mírně ale stále a neukazoval nikdy žádné příchylnosti k zahálce. V hospodářství jim nekladl ani stébla přes cestu, takže i za něho chodilo všecko starou svou obvyklou chůzí. On ovšem všeho si všimnul a důkladně se na to přeptával; jestliže však něčeho nechválil, nikdy nic nepohanil. Myslili, že vůli svou bude stavěti nad vůli jejich; ale i v tom byli na omylu. Šimák se rozumně jich vůli podroboval a nevynášel nikdy sebe, nýbrž prospěch jich živnosti. Sám tvrdohlavý Ondřej se nad tím zarážel a dost ho mrzelo, že tenkrát šel otci naproti a že ho hrubě zrazoval, aby domů nechodil. Očekával na jisto, že tatík bude ho za to plísniti a kárati; ale Šimák nikdy ani slovem o to nezavadil a nejevil nikterak k němu nějakého nechutenství. V jídle a pití byl Šimák střídmý. V neděli a ve svátek nedopřál si ani sklenice piva. Za to však sám posýlal Ondřeje, by za prázdné chvíle pobavil se s chasou říkaje, že slušná zábava je druhým chlebem mladému člověku. Všecko obcování a jednání Šimákovo svědčilo o pravé jeho zbožnosti. Nebyla to zbožnosť snad jen nalíčená, nýbrž zbožnosť pravá, která se prýští z čistého přesvědčení a mnoholeté zkušenosti jako studánka ze skály. Šimák si přinesl ve svém tlumoku z Kartouz asi tři nábožné knihy. Z těch si v neděli a ve svátek nejraději říkával a někdy z nich čítal i své ženě.

Digitized by Google

„Nejlepší poklad na světě," říkával nejednou ženě, „je duch mírnosti, tichosti a pokoje křesťanského, který plodí živá víra. Musil jsem po léta železa nosit a v trapné vazbě žíti, než jsem toho ducha pochopil. On ale vstoupil do mne. Za to velebím Božskou prozřetelnosť."

Přes to měl Šimák na mysli skvrnu ohyzdnou. Byla to žhavá nenávisť k Vejvodovi, která jej ovládala. Neměl zajisté tolik vůle a síly, aby ji v srdci udusil. To kalívalo mu onen šťastný pokoj, o němž se ženou mluvíval, a bylo asi příčinou, že časem ještě mnohý zármutek padal mu na srdce.

Některý den po příchodu otcově svěřil Ondřej matce, že mu Vejvodova dcera k srdci přirostla. I bral s ní radu, jak by lze bylo obejíti nebezpečenství, jež lásce jeho se strany otcovy hrozilo. Neboť řeč otcova, kterou pronesl se o rodu Vejvodově hned prvního večera po svém návratu, tlačila duši jeho jako skála.

Šimáková zbledla jako stěna a po první chvíli nevěděla si žádné rady. Když se vzpamatovala, prosila snažně syna, by Andulku vypustil z mysli. Ale to byla jen sláma do ohně umíněnému Ondrovi. Domýšlel se, že matka se jenom táhne k řeči otcově, a vzdorně odvětil:

„Toho bohdá nebude, dokud bude která kapka krve ve mně. Než bych se odřekl dobrovolně Anduly, raději si život ukrátím. Také je to smutná věc, že vy, matko, otce více se přidržujete nežli mne. Otec nám tolik zármutku nadělal. Já poctivě jsem po všechny časy pro vás pracoval. Očekával jsem, že se mi větší láskou odsloužíte."

Šimáková slzela.

„Bůh mi svědek, Ondřeji," pravila po chvíli, „že jsi ty ta jediná sladkosť v hořkém živobytí mém. O nic milého Pánaboha neprosím, než aby ti dal štěstí. Ale

Digitized by Google

věř už své ustarané matce, že nejsi ještě na dobré cestě. Mineš se ho, dobrý hochu, půjdeš-li po své hlavě. Vejvodova dcera nevyrostla pro tebe.«

»Proč by pro mne nevyrostla? Nejsem žádný chudý čeledín bez domova. A dcery ze statků často si brávají chalupníky. Dříve nebo později bude chalupa moje. K tomu má mne Andula tak ráda, že kdyby jí dávali bohatého sedláka a mne na vybranou, jistě by mne vybrala. Toho mám od ní jistý slib. Proto dokud budu živ, od ní neustoupím.«

»Vejvoda ti ji nedá, uvidíš.«

»On ji má rád, on by časem povolil. Kdyby nebyl otec přišel domů, jistě že by mně ji byl dal.«

»Ach Bože, Bože! Co na mne ještě čeká!« vzdychla si Šimáková.

»Ženský nářek nic nespraví. Promluvte, matko, o tom s otcem, aby mně nekazil štěstí. Však jsem mu také nic neudělal, aby mne zarmucoval.«

»To je těžká věc, Ondřeji!«

»Nechcete-li, promluvím s ním sám.«

»Nedělej to, hochu, prosím tě za to sepiatýma rukama.«

»Nejsem blázen, abych své štěstí zahazoval. Budiž! Počkám s tím ještě nějaký čas; ale orati sebou nedám. To vám, matko, povídám bez obalu.«

Tím se skončila rozmluva Ondřejova s matkou. Šimáková neměla od těch dob pokojné hodiny a stárla vůčihledě. Vypadala beztoho všecka ustaraná. Nikdo by jí nebyl hádal, že je teprve něco přes čtyřicet let. Však co zkusila ona, sotva jedna ze sta žen zkusila. Kdyby nebyla silného ducha, sotva by se byla toho věku dočkala.

Stará Vedralka zatím přemítala ustavičně na mysli svůj plán, jak by »spáleného Šimáka« vypudila z Podolšan. Leč zlá její vůle narážela stále na nějaké pře-

Digitized by Google

kážky. Kdykoliv vyhledávala Šimáka, nikdy se jí valně nevedlo. Šimák nevycházel ze stavení leda do kostela a na pole za prací. A tu bývala s ním buď žena, buď Ondřej. Také se jí zdálo, že se jí schválně vyhýbá. Nevěděla, jak si to vysvětliti, a bylo to přece zcela přirozeno. Znal ji ode dávna jako zlou a jedovatou ženu a nechtěl se s ní střečiti, poněvadž se obával, že by si ho jizlivě nabírala. Potom sám Bůh jí šel do cesty. Dostala studený jed do nohou a hromadu neděl nemohla z hájovny.

Z poslední rozmluvy s hajným nabyla jistoty přese všecku vychytralost Sádlovu, že co již dávno tušila, je holou pravdou. Vedralka měla odjakživa rozum tak pronikavý, jako měla bezcitné, ba zlé srdce. Vždy a všudy honila se za svým užitkem a prospěchem. Jí nenestačilo přísloví: „Nejprv Sobek, potom Tobek," u ní platilo: „Povždy Sobek."

Sotva Šimáka k soudu do vyšetřování odvedli, domnívala se hned, že on nezapálil. Měla spíše v podezření Sádlo, jenž byl synem z nevlastní její sestry a jejž znala od peřinky, protože v domě u sestry po několik let bývala pečená vařená. Sádlo se jejím povahám v ledačem podobal, a proto mu asi rozuměla lépe než kdokoliv jiný.

Proč by byl Sádlo Vejvodu vypálil? Vždyť ani živá duše v Podolšanech na tu myšlénku nepřipadla. Vedralka, jež povždy měla oči napřed i vzadu, rozvázala si ten uzel takto. Šimák uvázl několikrát v tenatech. Jest tedy při všech svých špatných stránkách hlupákem; a hlupák nebývá tak zlý, aby založením ohně v nebezpečenství a zkázu přivedl sousedy, kteří mu nic křivého neučinili. K tomu třeba jest bezcitného šibala. Krátce před ohněm zahořel Sádlo nenávistí k Vejvodovi. Lidé nevěděli, proč; ale bylo tomu tak. Potom se spřátelil na novo se Šimákem. Což

Digitized by Google

aby se s ním byl spřátelil jen pod zástěrou, aby, když schladí si žáhu na Vejvodovi, Šimák zaň před světem odnášel? Sádlovi to bylo podobno. Neboť když tak jednal, docílil dvou věcí: roztrhl Šimáka od mladé ženy snad navždy a Vejvodu také.

Neboť tolik bylo předvídati, že pak Šimáková se bude Vejvody jako moru vystříhati. Sádlo se pak mohl domýšleti, že Šimáková bude jeho. Že se ve svých plánech zklamal, nebylo Vedralce divno. Chytřejší lidé než její sestřenec zapletli se již v léčkách ještě bystřeji nastražených!

Téhož odpoledne, když vypukl oheň, chvíli po polednách viděla Vedralka z pozdáleč Sádlo, an obcházeje za humny statek Vejvodův stodolu si pozorně prohlížel. On si jí nevšimnul. Nepozastavovala se na tom a odešla po svých. Ale bylo jí divno, že právě v té stodole oheň tenkrát vyšel, a že když na večer zvonili na poplach, Sádlo k ní a matce své pravil:

„To mně Pánbůh dal, že jsem od božího poledne nevyšel ze stavení. Jsem s Vejvodovic Petrem na štíru, a lidé by si byli mohli o mně Bůh ví co mysliti.“

Opatrná Vedralka tenkrát neprozradila, že ho viděla po polednách u stodoly Vejvodovy, také zpočátku sama myslila, že Šimák jest paličem. Až když byl Šimák při soudě na svém stál, že je nevinen, zmáhalo se v ní znova podezření na syna sestřina. Nedivme se, že jeho šetřila. Spravedlivosť a poctivosť nestály v jejím desateru. Sádlo byl její příbuzný, a pak si myslila:

„Kdo ví, co dobrého mi z toho jednou nepojde, dám-li ústa pěkně na závorku.“

Sádlo běžel k ohni pomáhat a pomáhal za tři, takže si z toho nemoc odnesl, z níž se dlouho nemohl vzpamatovati.

Bezbožná Vedralka neviděla v tom prst Boží. Lidé neměli ani špetku podezření do Sádla. Proti Šimákovi

Digitized by Google

mluvily všecky okolnosti, jakoby se byly proti němu spikly, a soud uznal jej za žháře. Sádlo byl potom asi půldruhého roku doma. Od Šimákové jej vytiskl bohatý Vejvoda. Rozhořčen odešel do světa, jak povídal, za lepší výživou a vrátil se teprve v roce šedesátém do Podolšan. Ve světě si udělal známosti, sloužil u bývalé vrchnosti a po smrti Staroborského hajného stal se panským hajným. Za ženu si vzal nebožtíkovu dceru, jež stále churavěla a do roka mu zemřela. On sám nejsa nikdy dobře zdráv stal se mrzoutem, jenž zatvrzele se vyhýbal Podolšanům.

Vedralka, jež byla zatím sestárla lidem jsouc na obtíž, uchýlila se k němu, by aspoň na stará kolena z jeho postavení vytěžila, co se dalo vytěžiti. Pod barvičkou napověděla mu, co si o něm myslí, a on místo odpovědi vzal ji k sobě za hospodyni. Ale v pravdě byla mu budíčkem, jenž se o to staral, aby neusnulo v něm jeho špatné svědomí.

Novina, že se Šimák vrátil, padla na hajného jako krupobití na hubené osení. Od těch dob nemohl se nikterak vzpamatovati. Když pak sám a sám bloudíval po lesích, pokoušela ho často ďábelská myšlénka sáhnouti si na život. Leč jako pravý sobec neměl ani k tomu síly s dostatek. I těšil se jen tou nadějí, že teta Vedralka Šimáka z Podolšan vypudí. Ale i tato naděje se mu hlavně hatila nemocí, jež Vedralku sklíčila; trapný strach, že starý jeho zločin se pronese mezi lidmi, kopřivami tepal churavé jeho svědomí.

Konečně Vedralka tolik ozdravěla, že ji nohy dobře nosily. Kdyby ji nebyl hajný k tomu upomínal, byla by sama o sobě šla vyhledat Šimáka. Tenkráte se jí to hned na první ránu povedlo. Šla na puškvorec k panskému rybníku a tam v polích zastihla Šimáka samotného. Byl by se jí asi vyhnul; ale oraje strniště nevšiml si jí, dokud nedojel až skoro k ní.

Digitized by Google

„Pánbůh s vámi," oslovila ho Vedralka. „Jste vy to, Šimáku, či někdo jiný?"

»Jsem, Vedralko, jsem. A skoro bych vás byl také nepoznal," odvětil mírně a klidně Šimák.

„Věřím vám ráda," rozpřádala Vedralka rozprávku. „Léta užírají zdraví, hrbí tělo a bělí vlasy. Tak, tak, jste opět u nás z Kartouz! — Čím to, že za tolik neděl nezastavil jste se ještě v hájovně?"

„Mám jiných starostí."

»Věřím ráda. — Kdož by jich neměl! — A pak vy. — Můžete si bez křídy vypočítati, že jste nepřišel k žádným koláčům. Lidé mají dobrou paměť; na lokte by ji nezměřil. Kdo jim něco zlého udělal, ten jim vězí do smrti v hlavě. Není to žádný med pro vás, ukázati se třeba po letech v Podolšanech. — A pak doma! — Nu, také to tam není, jak by mělo býti po Bohu. — Co vaše žena? Pro Boha vás prosím, jak vás přijala?"

„Jako žena, která zná křesťanské povinnosti k muži svému."

„Mluvíte jako z knihy, Šimáku! — Škoda věčná, že těch křesťanských povinností nebyla pamětliva v ten čas, když vás odvedli do kriminálu."

Šimáka ta slova bodla. Zasmušil se a vážně mlčel.

„Inu, vy se na to neptáte!" pokračovala Vedralka i usedla si na mez. »A dobře máte. K čemu klábositi o loňském sněhu, ačkoli sníh a manželská nevěra k sobě se hodí jako pěst na oko. Já bych svou chválu na vás nechala. Petr Vejvoda je boháč, je naším starostou v obci; vy jste propuštěnec z Kartouz, a on vás podle úřadu svého musí míti na očích. K čemu se s ním kočkovati?! Moudřeji dělá ten, kdo tu špínu zakryje křesťanskou trpělivostí a přivře ústa."

Šimákova prsa pracovala vnitřním nepokojem, že div se nezalknul. Z očí mu vyšlehly blesky na starou

Digitized by Google

hadici, jež se jim studeným úsměškem vyhýbala. Leč za chvilku tak ukrotil bouřku v sobě, že pronesl mírně, ba skoro chladně:

„Co tu povídáte, jsou hloupé babské báchory.“

„Jako že slunce na nás svítí,“ zařídkala se Vedralka, „není žádnou báchorou: tak není báchorou, co jsem vám pověděla, Šimáku. Chci umříti na to, že jsem holou pravdu rozprávěla. Ostatně je-li vám po chuti, dělati se, jakobyste o tom nevěděl, k čemu bych vám vaši chuť brala. Víte beztoho o tom dost, že vás už uši brní.“

„Nepřetvařuji se; nevím o tom ani slova.“

„Vy že nevíte, jak Petr Vejvoda v noci chodíval za vaší ženou k Studeným do chalupy? Jděte s kuklou na blázny, ne na mne, zkušenou osobu. A pak, což byla by mohla chalupu znova vystavěti? Což by byla mohla zase hospodářství začíti, kdyby jí nebyl Vejvoda dal ten hříšný žold? Z jeho peněz si pomohla, z ničeho jiného. Lhu-li vám, ať se zdráva z místa nehnu, ať mne šlak na místě porazí.“

„A co mně to povídáte?“ vyjel Šimák zhruba na Vedralku.

„Protože jste mne podezříval, že lhu. Ó, já bych vám mohla, Šimáku, celé kroniky vypravovati a do večera bych nebyla s nimi u konce.“

„Mám až po krk toho, co jste už pověděla.“

„Věřím ráda. Proto jsem se ptala, jak vás žena ráda uviděla; proto jsem si myslila, že jste doma nepřišel ke koláčům. Já na vašem místě, na mou duši, raději bych v cizině kopala křen, než bych jen den byla na živnosti, která stojí na prokletém žoldu hříchu a nevěry manželské.“

„Starej se každý o sebe — zametej smetí a neřád na vlastní záhrobni. He, volky, hoj, hybaj!“

Šimák obracel na kraji pole voly.

Digitized by Google

„Zdrávi poučovali,“ pokračovala Vedralka nedavši se zakřiknouti. „Neméjte mi za zlé, Šimáku. Ale co jsem vám pověděla, není to nejhorší. Ďábelské bejlí má semen jako máku. Víte, Šimáku, že váš Ondřej a Andula Petra Vejvody . . .“

„Nechci nic věděti. S Pánembohem! Hi, hoj, volky, aby do vás . . .“

Šimák odjížděl oraje novou líchu. Vedralka stála chvíli na svém místě hledíc za ním udiveně.

„Vida, nechce mne slyšeti,“ bručela pro sebe. „Pro mne! Ať neposlouchá. Málo mluví, pravda, jakoby slova ukrajoval. Ale na tom nic nesejde. Kdo málo mluví, více myslí, více cítí. A jak se starostou dají se do sebe, však on mu hrdý Vejvoda ukáže, kudy se chodí z Podolšan do světa.“

To pravivši odcházela k rybníku pro puškvorec.

VIII.

Šimák stěží dotáhl líchu. Na druhém konci pole se zastavil. Myšlénky jako roj zlých much bzučely — hučely mu v mysli a štípaly ho do živého srdce. Bezděky sedl na mez a zabral se do přemýšlení o tom, o čem se právě od Vedralky dověděl. Tedy žena jeho a nenáviděný Petr Vejvoda, člověk, jenž mu život tak podlomil, jako nezvedený kluk u cesty . . . Není-li to všecko jen lež a nález jedovaté, staré klepny? — Co by z toho měla, kdyby jej byla lžemi obloudila? — Vždyť je již starou osobou, na niž z blízka kývá hrob, ta brána k věčnosti; proč by tolik nad ním hřešila?! V tom jej projela břitvou nová myšlénka. Vzpomněl si na první večer, který v březnu měsíci mezi svými doma strávil. Tenkrát, když vyptával se po živnosti a ženě dal otázku, zdali někdo ve vsi za těch lopot po přátelsku

Digitized by Google

se jich ujal, jmenovala mu jediného dobrodince Vejvodu. Ano, mladého Vejvodu. A když se jí potom dotazoval, proč a zač to Vejvoda učinil, tu třásla se žena, jakoby ji popadala zimnice. Nebyla s to, aby se mu do očí podívala a zamluvila tu otázku tím, aby nevystupoval nepřátelsky proti Vejvodovi, jenž jest starostou — aby nezapomněl, co byli ona i Ondřej pro něj už zkusili, a aby jim nedělal nových těžkostí. Ano, ano, na to všecko se Šimák rozpomínal, jakoby mu to někdo právě do ucha šeptal. Od těch dob, ač myšlénka ta často mu na mysl vstoupila, nikdy se ženy neptal po vysvětlení. Nyní mu do té tmavé pohádky posvítila Vedralka. Nyní dobře věděl a chápal, proč Vejvoda se ujímal ženy jeho, když učil se on po studených chodbách Kartouzských železa vláčeti . . .

A žena jeho, jež snad byla jediným původem všeho jeho neštěstí, ona v ten strastný čas dala se obtáčeti ramenem Vejvodovým. Slzy vytryskly Šimákovi z palčivých očí a tlačily se skrze prsty jeho rukou, jimiž obličej si zakrýval.

Přemýšlel a bojoval, až domyslil a dobojoval. Uzavřel, že se ženě ani slovíčkem o tom nezmíní, co slyšel od Vedralky, že nebude ji výčitkami mučiti. Vždyť po neštěstí, do kterého skrze něj uvržena byla, stála tu ubohá jako kůl u cesty! A kdyby byla z bídy a opuštěnosti onoho ohavného hříchu se dopustila, nevyvážil její prohřešek ani oněch hořkostí a útrap, kterých po hromadu let za něj vrchovatou měrou zažila. Mimo to, jak viděl, vychovala Ondřeje svědomitě; a to jí musil jako spravedlivý člověk za velikou zásluhu počítati. Ženy chtěl ušetřiti, ale nikoli Vejvody. Ještě dnes chtěl s ním vážně promluviti a přesvědčiti se, byla-li pravda, co mu Vedralka řekla, neb utrhačný a bezbožný výmysl. Šimák prosil Boha za ducha mírnosti, by u Vejvody nepřekypěl a způsobem klidným, ale důrazným

Digitized by Google

dobral se u něho jádra pravdy. Obrátil pluh, zajel na vozovou cestu a ubíral se domů Na práci nebylo bez toho už dnes ani pomyšlení. Kus přede vsí, v hlubokém úvoze přicházel mu Ondřej naproti.

»Kam jdeš?« tázal se otec syna povoz zastaviv.

»Jdu za vámi, tatínku,« odpovídal Ondřej oči k zemi klopě. »Rád bych s vámi beze svědků o jisté důležité věci promluvil.«

»Co na srdci, to na jazvku. Mluv!«

Ondřej se chvíli rozpakoval. Pak vykládal:

»Mám něco na srdci, co mne tlačí jako můra. Musím se vám svěřiti, padni, co padni. Matka-li vám o mně něco pověděla?«

»Nic od ní nevím o tvém trápení.«

»O mé známosti s Vejvodovou Andulou?«

Šimák zbledl a zvedna čapku poškrábal se na hlavě.

»Matka mně nic nepověděla,« odpovídal zvolna synovi. »Ale odjinud se mi dnes odpoledne něco dostalo k uším. Ty stojíš o dceru Vejvodovu?«

»Stojím, otče, a budu státi, dokud mi Bůh popřeje života.«

»Tak! A co chceš ode mne?«

»Chci, abyste to ode mne věděl; abyste se jako rozumný člověk mému štěstí nestavěl do cesty.«

»Otázka, není-li to lichou bublinou, co máš po mladém rozumu svém za štěstí. A pak jestli já, právě že jsem rozumný člověk, nemusím se ti v tom do cesty stavěti.«

»Myslím, že jste-li dobrý otec, nemáte práva, abyste mně bránil. A pak jsem si na vás toho nezasloužil, abyste mně kazil štěstí. Co jste doma, nedělal jsem vám v ničem příkoří. Jestliže se k vám nechovám jako dítě, nedivte se! Známe se jenom maličký čas. A odkud by se vzala dětinská láska k vám?«

»Dávám ti za pravdu; neboť milejší je mi suchý

Digitized by Google

chléb pravdy než ocukrovaný pamlsek pokrytectví. Kdybys vybral sobě jakékoliv jiné děvče, jen když by bylo počestno, a řekl ke mně: ‚Tatíku, dejte mi požehnání!‘ — neváhal bych jistě, ani co by oko mžiklo, a dal bych ti je. Jen k dceři Vejvodově neměl jsi srdce a vůli obraceti. Vidíš, hochu, zkusil jsem ve světě za tisíc jiných lidí, a neviděl jsi posud, že bych proti lidem měl v sobě hořkosť a jed. Při všem, co jsem zkusil a vytrpěl, prosím tebe, pusť myšlénky na dceru Vojvodovu s oblaky nebeskými. Vypuď ji z hlavy jako vše, jež pod tváříčkou štěstí v sobě ukrývá zlou a nebezpečnou kletbu, která by tě časem do záhuby schvátila.«

»Myslíte, že by mně ji starosta nedal?«

»Dal nebo nedal: na to nemyslím. Já myslím na něco, co ti ani vypověděti nemohu a nesmím. Viděl jsi posud, že v ničem svou vůli nad tvou nestavím, a uvidíš, že nebudu nikdy jiným. Jen v této věci nejednej proti vůli mé a časem přesvědčíš se, že jsi mne nadarmo neposlechl.«

»Očekával jsem,« odmlouval mrzutě Ondřej, »že se z nenávisti k starostovi budete vzpouzeti. Ale ta vaše nenávisť není po mém soudě rozumná. Co není rozumno, neodstraší mne od mého předsevzetí. Já vám spravedlivě řekl, co mne hněte. Ale od této chvíle je mezi námi roztržka. Já budu jednati po svém. Hodíte-li mně kamení do mé cesty, hodím já kamení do vaší. Řekněte si třeba, že jsem nezdárníkem. Já za sebe nemohu. Jsem krev z vaší krve.«

»Nedej Bůh, Ondřeji, aby tě ta slova jednou nemrzela. Ostatkem buď jist, že v té věci ani o stéblo dál nepůjdu, než kam sahá moje svatá povinnosť, a že svou povinnosť nebudu konati z nenávisti k Vejvodovi neb z kyselosti k tobě, nýbrž jen z přesvědčení, že ji konati musím. Chceš-li po mně hoditi kamenem, nezapomeň, že Bůh ještě nikdy bez trestu nenechal té

Digitized by Google

synovské ruky, jež se napřáhla proti otci. Buď moudrým, hochu, pusť Vejvodovou z mysli, a Bůh ti jednou hoře nahradí.«

Šimák mluvil poslední slova tak důstojně, mírně, ba laskavě, že se v Ondřejovi hnulo srdce. Nevěděl, co by odpověděl; ale tolik síly neměl, aby otce byl odprosil anebo mu dokonce slíbil, že aspoň uváží jeho slova. Kolísal se chvíli mezi umíněností svou a mezi povinností synovskou. Onano dostala však převahu. Pozdraviv suše otce pohněván a rozpálen odcházel do polí.

Šimák jel domů. Obstarav voly šel rovnou k starostovi. Vejvoda přijev před chvílí z města byl sám ve světnici a večeřel.

„Co byste rád, Šimáku?« oslovil bývalého trestance.

»Když jsem se poprvé u vás, starosto, ohlašoval,« vypravoval Šimák nedaleko dveří se postaviv, „a byl jsem už od vás na odchodu, řekl jste mně, starosto: ‚Šimáku, bude-li toho třeba, přijďte jen ke mně ne jako k starostovi, nýbrž jako k Vejvodovi, s nímž jste v jedné obci vyrostl.«

„To jsem řekl a od toho neodstoupím,« odpověděl Vejvoda. »Však už dávno na to čekám, že se na to rozpomenete a také jednou za jinou věcí ke mně přijdete, nežli za věcí úřední. Rád to vidím, máte-li dnes toho potřebu.«

„Mám.«

„Pak mluvte, Šimáku, jako doma. Jsme sami. Sedněte si.«

Šimák si nesedl. Podívav se kratičce prosebně na krucifix, jenž visel mezi okny vedoucími do dvora, jal se takto mluviti:

„Když mne tu noc po velikém ohni odvedli do města do kriminálu, zanechal jsem tu mladou ženu a dítě, jež právě počínalo mluviti. I nebylo tu nikoho, ke komu bych byl mohl říci: Bratře, příteli, ty promluv

Digitized by Google

k nim otcovskými slovy — nedej jim zahynouti na těle i na duchu. Rád věřím, že se tu mé osiřelé ženě hůře vedlo než hladovému psu na řetěze, a třeba jsem toho na své oči neviděl, však jsem si to dnem i nocí myslil a slyšel jsem o tom ve vězení od ní a od jiných. Co jsem si měl počíti? Živé duše přátelské jsem neměl, peněz nikde žádných nebylo, modliti k Bohu jsem se tenkrát neuměl, protože jsem s kletbou vstával a s kletbou chodil spat. Z okna té mé separace bylo viděti kus staré věže, kde bylo plno kavek. Myslil jsem si: když i ty kavky ten život protlukou, neumře snad ani žena, ani dítě hlady, a neotráví je snad nenávisť sousedův. — Víte, že mne odsoudili za paliče — že mne zavezli do Kartouz na osmnácte let. Uštván, ztrmácen, schromen na duši neštěstím a křivdou, kterou na mně spáchali, vlekl jsem se životem jako ušlápnutý had a div jsem si lebku nerozbíjel o tvrdou, studenou stěnu svého žaláře. Jediné jen světélko zakmitalo mně v šeredné mrákotě, v které jsem se motal jako ta bludička na smrdutém močále. Bylo to pomyšlení na mou mladou, hezkou, roztomilou ženu, již jsem doma zanechal v bídě a opovržení, a pak pomyšlení na dítě. Myslil jsem, doufal jsem, snad se najde dobrodinec, který jim pomůže dobrou radou a několika zlatými, aby nepršelo na ně, aby nemrzly, aby neplakaly hlady. A ten dobrodinec se našel, Vejvodo!«

Šimák se odmlčel. Jeho zraky utkvěly na starostovi asi tak, jako míří ostříž na skřivana, jejž si vyhlídl k zádavě. Vejvodovi sprchala všecka barva s tváří, a sousto, které právě jedl, tak mu v hrdle vzrostlo, že div se nezalknul. Nutil se všemožně, aby pohled Šimákův snesl, než nebyl s to. Zahleděl se temně do stolu před sebou. Ruka se mu tak třásla, že vidlička, jižto držel, klepala o stůl. Chvíli oba mužové nepro-

Digitized by Google

mluvili. Konečně se Vejvoda aspoň tolik sebral, že mohl nějakou myšlénku pronésti.

„Dopustil jsi se hrozného zločinu," promluvil nejistě k Šimákovi, „a ženě tvé se ovšem vedlo zle a zle."

Místo aby odpověděl, šel Šimák vážným krokem ke kříži mezi okny, položil pevným ruky vzmachem dva prsty pravice své do krvavé rány na Kristově srdci a pravil hlasem rovněž tak mírným, jako velebným a přesvědčivým:

„Já tebe nevypálil, Vejvodo!"

Starostu obešel ledový mráz, a před vytřeštěnýma očima jeho hopkovaly mžitky. Chtěl vstáti, promluviti; ale nebyl s to.

„A kdybych ihned byl tebe vypálil," pokračoval Šimák rovněž tak vážně jako prve, prstů z rány Kristovy nesnímaje, „kdo ví, jestli by vina má byla horší, nežli vina onoho člověka, který, když já jsem seděl v železech, a když má žena byla opila bědou a ochmelena slzami, k ní se úskočně lísal — jejího smutku, její nouze k tomu používal, aby si na ní schladil tělesné choutky, aby ji svedl k manželské nevěře, a který pak ďábelský svůj zločin pozlatil prokletou mzdou peněžní."

Na čele starostově vyvstal smrtelný pot, a zsinalá jeho tvář vydávala, co se v jeho útrobě vařilo.

„Věděl jsem, že jednou na mne trhne," promlouval všecek sklíčený. „Nikdo není na světě bez „ale", i vlas má svůj stín. Já hřešil. Ale ty, Šimáku, jsi přece se mnou na omylu . . ."

„Ty krůpěje na vašem čele, starosto, odpovídají mně za celou knihu řečí," přejal mu mírně Šimák rozhovor. „Nepřicházím k vám, abych vás bral na skřipec; přicházím, bych se domakal pravdy. A té se mi u vás řízením Božím, kolik třeba bylo, dostalo."

„Přeoráváš přes meze, Šimáku!"

„Jsem křesťan, starosto! Co tu mezi námi se

Digitized by Google

sběhlo, padne s námi do hrobu. Vše se ukončí samo sebou při hromnici. Tak i naše pře. Omluvami a výmluvami hřích nezbělí. Abych pak se snad pásti chtěl na vašem skrouženém vyznání, do toho je u mne daleko. Nepřišel jsem, abych vás pokořoval.“

Ve Vejvodovi se hnula jeho přirodilá hrdost a pýcha. Poslední slova ranila ho do živého.

„Dobře, dobře,“ odpověděl studeně, ba pánovitě.

„Mám ještě jednu věc,“ pokračoval Šimák, „kterou bych rád s vámi dnes vyřídil. Můj Ondřej tajně chodí za vaší dcerou Annou. Oba se chtějí, staň se, co staň. Uznávám, že vám to nemůže býti po mysli a po vůli: mně to také není. Ondřej je z krve mé ženy, Anna z krve vaší; byl by to před Bohem hříšný sňatek. Žádám vás věrně a nepokrytě: udělejte tomu důkladně přítrž, Vejvodo.“

Vejvoda vyskočil s lavice a rozběhl se po jizbě. Kdyby byl vedle něho Boží posel udeřil, nebyl by se tak lekl jako této chvíle. Andulka byla jeho miláčkem. Myšlénka, provdati ji za syna žhářova, div mu nespletla rozum.

„Víš to jistě, Šimáku?“ zahromoval na svého druha.

„Jistě, od Ondřeje i odjinud.“

„Bůh mne tresce,“ naříkal pyšný starosta. „A hůře mne nemůže trestati než na tom dítěti!“

Znovu se rozchodil po světnici založiv ruce do zadu. Rozum jeho pracoval parou, aby vybředl z tísně a těžkostí. Čelo se mu topilo v potu. Na čem tu měl zůstati? Měl poslechnouti rady Šimákovy a milovanému dítěti snad život a štěstí zkaziti; či měl poslechnouti onoho tajného ponuku v duši, jenž jej pobádal, aby tak nejednal, aby použil té příležitosti k smíření a zahlazení viny, kterou byl před lety v mladické nepředloženosti a vášnivosti Šimákovi ublížil? Jako bludný chodec v děsných pustinách nevěděl Vejvoda kudy kam.

Digitized by Google

Dobrá stránka jeho duše nabyla posléze převahy. Za hodnou chvíli se zastavil a nastavuje Šimákovi pravici pravil k němu vlídně, měkce, po přátelsku:

„Ať se vezmou, Šimáku! Děti ať smíří otce. Podej mi ruku, Šimáku, na odpuštěnou, na smířenou. Což? Ty nepřijímáš mé ruky?!“

„Nepřijímám, starosto.“

„Rozmysli si to, Šimáku.“

„Mám rozmyšleno.“

Vejvoda se necítil. Myslil, že šlak se o něj pokouší. Zavrávoral ke stolu a opřel se oň, aby se udržel na nohou. Oddychoval tak těžce, že každičký jeho dech bylo slyšeti. Krev se mu vehnala do hlavy, že jí žíly sotva stačily.

»Zlým mi toho nevzpomínej, Vejvodo,“ pravil klidně Šimák. „Kdybys byl na mém místě, zrovna tak bys jednal.“

Vejvoda vytřeštil naň oči, jakoby nevěděl, co se s ním děje.

„Dobře,“ vypravil za chvíli ze sebe. „Já vykonal, co šlo nad mou sílu, a ty . . . Dobře, Šimáku — jdi s Bohem.“

„Ještě slovo,“ ozýval se Šimák. „Mluvil jsem dnes s Vejvodou nebo se starostou?“

„S Petrem Vejvodou,“ odvětil hrdě se vzpřímiv Vejvoda.

Rozešli se.

IX.

To bylo ve čtvrtek na večer. V neděli potom asi k páté hodině odpoledne rozletěla se po Podolšanech hrozná novina, že Ondřej „spáleného Šimáka“ a Andula Vejvodova skočili se stavidel do panského rybníka, kde je největší hloubka, aby si ukrátili život. Kdyby

Digitized by Google

byl z nenadání nepřítel přepadl Podolšany, nebyla by se ves tolik pobouřila. Kde kdo měl zdravé nohy, běžel o překot přese všecko všudy k panskému rybníku.

„Už je po nich," volali jedni.

„Není ještě po nich," tvrdili druzí.

„Více hlav, více rozumu. Snad je ještě vzkřísíme! Honem, lidičky, honem!"

Bez čepice a kabátu běžel Vejvoda se ženou k rybníku. Na cestě dohonili Šimáka se Šimákovou. Šimáková každou chvíli se zastavovala. Dech se jí krátil a nohy měla jako z olova. Šimák byl bledý na smrť.

„Máš to na svědomí, Šimáku," prohodil Vejvoda trpce k němu a ubíhal ku předu.

Na hrázi u stavidel stála již hromada lidí kolem utopencův, kteří leželi tu na zemi. Někteří křičeli, jiní klečeli u nešťastných obětí zoufalosti všelijak je křísíce. Když přišel Vejvoda se ženou, lidé umlkli a rozstoupili se.

„Pro Krista Pána," zvolal Vejvoda tak, že se lidem srdce trhalo v těle, a vrhl se jak široký tak dlouhý na mrtvolu dceřinu.

Za chvilku přišel Šimák se svou ženou. Šimáková omdlela jako špalek. I Vejvodovou musili držeti, aby neupadla. Jen Šimák byl klidný; ale ledový chlad v jeho obličeji věstil hrozná muka, jež mu srdce užírala.

„Zpátky, starosto, zpátky, rodiče!" rozkazovali srdnatější muži, „ať je vzkřísíme, je-li v nich ještě jiskra života."

„Jděte pro lékaře, potrhejte mi všecky koně," nařizoval Vejvoda.

Jeden ze sousedův, silný jako hora, chytil Ondřeje za nohy a drže ho v povětří začal ním třásti. V tom přiběhl starý Opozdil, zvoník.

„Bodejž vás husy pošlapaly, Kubši," dal se stařec do křisitele. „Kdybyste ho hodil do rybníka, zrovna

Digitized by Google

tak byste ho vzkřísil, jako když z něho tu Boží duši vyklepáváte. Položte Ondřeje na znak. Tak. A hlavu mu podržte trochu nahoru. Dobrá. Nohy mu ohněte hezky k životu. Tak to chci! A teď, doutná-li v něm jen nějaká jiskřička života, já ji v něm rozdmychám.«

Po té přiklekl stařec k utopenci, rozhalil mu šaty a položil své kostnaté ruce dlaněmi na břicho zrovna pod žebry a zvolna pevně je tlačil. Při tom švitořil bez přestávky:

»Ženské pozor! Co já dělám Šimákovi, udělejte některá Andulce. Odneste si ji hezky mezi sebe. Alou!«

Ženské poslechly.

Ondřejovi vyhrklo něco vody z úst.

»Ondřeji, mé zlaté dítě!« vykřikla Simáková.

»Odveďte ji, lidičky, ať máme pokoj,« rozkazoval Opozdil. »Všecko se mi zdá, že to trefíme bez doktora. Dobrá čáka. Břicho mi odporuje.«

»Trochu se začervenal. Vydechl,« vykřikl jeden hlas.

Opozdil uvolňoval tlakem a za chvilku zvolna pokračoval.

»Dýchá!« zvolal Šimák.

»Tak to vidíte,« rozumoval Opozdil, »jak jsem napálil kostnatou Mařenu. Táta trpěl na oheň a synek na vodu. Pak mi řekni někdo, že jablko zachovává rádo chuť stromu svého! Už je při sobě. Tu ho máte!«

Ondřej zatočil očima po okolostojících. Kalný jeho zrak padl na otce. Šimák se chytil za srdce.

Za maličkou chvíli bylo slyšeti jásavý hlas ze skupení ženských:

»Vydychla!«

»Andula Vejvodova také obživla,« prohodil jeden sousedk Opozdilovi.

»A proč by neobživla,« vykládal Opozdil. »Hloupá nebyla odjakživa. A když Ondra je živ, proč by cho-

Digitized by Google

dila bez něho do jámy? To si beztoho ve svém kontraktu neudělali. — A jak se to, lidičky, sběhlo?«

»Kozina je vytáhl,« odpovídal jeden hlas.

Opozdil se rozhlédl. Někteří ustoupili, a starci se objevil letitý muž, mokrý jako myš a chudobně oblečený.

»Já, tento, chytal rybičky a seděl, tento, ve vrbičkách,« vypravoval Kozina. »Koukám na brček, ono tento, bums do vody. Podívám se k stavidlům, a oni, tento, oba dva tam po krk. Andula už se topila. Od hodil jsem kamizolu — hajdy za nimi. Bums, tento, a už jsem byl ve vodě. Ji jsem vytáhl za sukni, ale s Ondrou, tento, bylo hůř. Co já? Skočím do vody za ním. Pod vodou vidím, tento, bez brejlí a chytil jsem ho za vlasy. Vytáhl jsem ho jak by smet. Nějaký kluk pásl tu dole na poli. Křičím na něj, aby, tento, šel do vsi. Když mi porozuměl, vzal nohy na ramena. Tak se to stalo.«

»Co s nimi uděláme?« ptali se někteří.

»Odneseme je opatrně pod střechu, kam máme nejblíž,« rozkazoval Opozdil. »Tam ať je svléknou, usuší, zahřejí. Pak ať jim dají po několika kapkách. Ostatní beztoho nic jiného nespraví než kněžská štóla.«

Co Opozdil poradil, stalo se. Vzali opatrně Ondru i Andulku a odnášeli je zrovna přes pole do nejbližšího stavení k Staňkovům. Ondru složili na postel ve světnici — jeho potěšení na lože v komoře, a zaopatřili je podle rady zvoníkovy. Lidem se ani od stavení nechtělo, leč na slovo starostovo rozešli se do vsi. Jen Šimákovi a Vejvodovi zůstali u dětí. Ondrovi se lépe vedlo nežli jeho milé. Na Andulku šla mdloba za mdlobou, a těžko poznávala i vlastní rodiče. Leč Hoffmannské kapky i ji posilnily. Podřimnula posléze rovněž tak jako Ondřej. Mlčky a slzíce seděly matky u loží nemocných svých dětí. Vejvoda vyšel z komory do

Digitized by Google

světnice, kde v pravém rohu za rodinným stolem seděl Šimák v trapných myšlénkách všecek zatonulý. Vejvoda přisedl kus od něho ke stolu a opřel si hlavu o obě ruce. Hodnou chvíli ten ani onen nepromluvil slova. Bylo slyšeti jen cvakot hodin a chvilkami vzdechy nemocných nebo hlasitější štkání matek. Starosta první přetrhl trapné ticho. Pravil přidušeným hlasem, aby ho slyšel jenom Šimák:

„Jaké naučení si vybíráš, Šimáku, z dnešní truchlivé příhody?“

„Jsem nešťastný muž,“ odpovídal po chvíli otec Ondřejův.

„Ne tak z dopuštění Božího,“ pokračoval polohlasitě Vejvoda, „jako ze své nešťastné zarytosti. Dvakrát jsem ti podával ruku na smířenou — dvakrát jsi ji odmítl. Ty ani já nebyli jsme za svobodna žádní andělé. Oba jsme byli křehké nádoby, a chyby námi vládly. Ode čtvrtka věřím, že nebyl jsi paličem. Ale řekni spravedlivě, kdo z nás je horší, ty či já?“

„Tys lepší člověk.“

„Víš-li, Šimáku, proč Bůh tvou nevinu nevynáší na jevo? Proč tobě upírá, po čem lačníš jako člověk, který dva dni sousta chleba neviděl? Proto že mne nenávidíš, že jsi umíněný nesmířlivec.“

„Možná.“

„Nevidíš-li v tom prst Boží, že naše děti v rybníce neutonuly? Ty ovšem Vondru nemáš tak v lásce jako já Andulku. Tys ho nevychoval, on je ti cizím. Ale může-li hoch za to, že nejsi k němu otcem po zákonu Božím?“

„Za to může někdo jiný.“

„Máš hořkosť v srdci, že tak mluvíš. Ostatně, Šimáku . . .“

Vejvoda nedopověděl. Do světnice vstoupila ubídněná žena. Cáry na ní visely, a tlumok na zádech

Digitized by Google

svědčil, že je to žebračka. Starosta vstal, vytáhl váček a dával jí almužnu.

„Odkud jste," tázal se vlídně.

„Jsem zdejší. Ale bída i čas mne tak změnily, že mne nepoznáváte, pantáto Vejvodovic," odpovídala žena.

„Jak vám říkají?"

„Formánková."

„Ta, jíž před osmnácti lety uhořely děti?"

„Ta, pantáto. Když Šimák zapálil Podolšany, uhořel mně Toníček a Bětuška. Přicházím se podívat po jejich hrobečku. Ach, vedlo se mně zle od těch dob! Se zdravím mým bylo od těch dob jak by uťal. Vystěhovali jsme se odtud s mužem. Nechtělo se mu tady déle pracovati. Několik let jsme se jakž takž vytloukali, a pak mi už dílo nešlo od ruky. Přišla na nás bída a trpkosti. Formánek se na mne dřel až do úpadu. Nikdy jsme se pořádně neohřáli. Bůh ví, dlouho jsme nemohli nikde vydržeti. Naposledy pracovali jsme při železnici až někde za Plzní. Formánek se mi tu zasypal. Minulý čtvrtek byly tomu zrovna tři neděle. Už je pod zemí, kéž bych i já tam byla."

„A teď přicházíte obci za obtíž?"

„Pánbůh to suď! Co jsem si měla počnouti? — Kam se vrhnouti? Ostatně ten kousek chleba si už u dobrých lidí všudy vyprosím a dlouho už na tom světě lidi obtěžovat nebudu. Také sem nepřicházím ani tak pro žebrotu, jako pro něco jiného. Slyšela jsem, pantáto, že Šimák si zdráv trest v Kartouzích vyseděl a že je zase v Podolšanech. Tu mně to nedalo pokoje ve dne ani v noci. Myslila jsem si: smrť tvých ubožátek, Toníčka a Bětušky, musí ho páliti na svědomí jako ten řeřavý uhel. Kdo ví, bude-li moci umříti, až přijde jeho hodina. Jsem už tak jako ta rosa na trávě. Sebrala jsem se a pustila do Podolšan. Vyhledám Šimáka, podám mu ruku a řeknu mu: Vytrpěl jste dosti,

Digitized by Google

Šimáku, za svůj ohavný skutek. Jsem křesťankou; zapomínám na všecko, co jste mi udělal, odpouštím vám to, abyste pokojně vypustil ducha, až dobije hodina vaše. To je to, Vejvodo, proč přicházím. Nejdu pro almužnu; ale jdu, abych ještě před smrtí svou vykonala milosrdný skutek.«

Vejvoda se obrátil k Šimákovi a pravil:

»Slyšíš tu ženu, Šimáku?«

»Pro Krista Spasitele!« zvolala Formánková. »Já o něm, a on tu.«

Šimák vstal a vrávoraje blížil se k starostovi a Formánkové, již stáli u dveří.

»Vidíš, Šimáku,« pravil Vejvoda hlasem, jenž rozdíral otci Ondřejovu srdce, »vidíš, co dovede pravá křesťanka. Ohněm přišla o své děti, o svou radosť, o své štěstí; ohněm přišla o zdraví a uvržena byla v nedostatek a bídu; a teď váží dlouhou cestu sem — žebrá dům od domu, aby ještě před svou smrtí odpustila tobě, jenž, jak si ona myslí, původem jsi všeho jejího neštěstí. Ó, Šimáku, podívej se, co umí slabá, nemocná žena; podívej se a přirovnej, jak ty, životem a neštěstím kalený muž, ke mně se chováš považuje mne zrovna tak klamně za původce svého neštěstí, jako ona tebe. Formánková, podejte si s ním ruku, třeba nebyl vinen smrtí vašich dětí. Povídám vám já, obecní starosta Vejvoda: Šimák tenkrát nezapálil.«

»Pak to nebyl nikdo jiný nežli Sádlo,« odvětila po té Formánková.

»Sádlo!« vykřikli oba muži udiveni.

»Proč Sádlo, Formánková?« dodal po chvíli Vejvoda.

»Když jsme před lety šli za prací Prahou,« vysvětlovala Formánková, »dověděli jsme se, že je Sádlo tam u vrchnosti ve službě. Stavěli jsme se u něho, by nás vzal na nocleh. A když nás z nenadání spatřil, tu jsme

Digitized by Google

se zhrozili, jak byl vyděšen. Kdyby ho byl jedovatý had uštknul, nebyl by zděšenější! Bylo na něm viděti, že nás chtěl po švábsku odbyti, ale nebyl s to. Honem nám dával peníze, co jich měl, jen abychom šli, a skoro nás od sebe vystrkoval. Neuměli jsme si to vysvětliti. A když jsme byli v hospodě na noclehu, pamatuji se, jakoby to bylo dnes, že řekl mi nebožtík Pepa: ‚Bůh milosrdný ví, co se to se mnou děje; ale věř mi, ženo, kdyby nebyl soud Šimáka odsoudil, řekl bych s poctivým svědomím: Nikdo jiný nepřipravil nás o děti nežli Sádlo.‘ Já jakoby Boží posel mne porazil. Já si, pantáto, dříve nežli muž můj myslila zrovna to.“

Šimák měnil všecky barvy, a kdyby mu byl Pánbůh všecky hříchy odpustil, slova ze sebe vypraviti nemohl. Vejvoda pravil:

„Formánková, neříkejte ani živé duši, co jste nám tu řekla. Podali jste si ruce se Šimákem, a na tom dosti! Jděte ke mně do statku na noc. Chci se opravdově o vás postarati.“

Formánková odešla.

Šimákovi vyhrkly slzy z očí. Chytil oběma rukama pravici Vejvodovu a tiskl ji k svému tlukoucímu srdci.

„Mlč, starý,“ promluvil starosta, pohnutím se zajíkaje. „Já se o to postarám, abych tě před světem očistil z nařknutí a pak . . . Nu, tvůj Ondřej a Andula má zpečetí naše smíření, aby nikdy nevzalo konce.“

„Ó, Vejvodo,“ volal Šimák v slzách se rozplývaje, „co je všecko moje utrpení proti tvému přesvědčení, pod kterým oživuji jako ta seschlá růže z Jericha pod blahodárným deštěm! Tisíce a tisíce lidí nezkusili na sobě, co já nyní na sobě zkouším. Nemám slov, abych ti pověděl, co váží mé hluboké přesvědčení, jak Bůh je ke mně neskonale dobrotiv!“

Když se Ondra i Andula vzbudili, odnesli je domů.

Digitized by Google

Vejvoda i Šimák spali dnes tak šťastně, jako posud nespali za svého živobytí.

Téhož ještě večera šel přespolní člověk mimo hájovnu. Zastavil se s Vedralkou, jež sedíc na pažitu ohřívala se na večerním slunci, a vypravoval jí, jaké divné věci se dnes sběhly v Podolšanech. Když všecko vypověděl, dodal:

„Když je k sobě přivedli, donesli je k Staňkovům. Matky, Vejvoda a „spálený Šimák« zůstali u nich. Lidé si povídají, že starosta a Šimák jsou ode dneška spolu jako dva květy na stromě.“

X.

Vedralka běžela, co jí nohy stačily, do hájovny a zpravila o všem hajného, jenž už asi třetí den polehával.

Sádlo neodpověděl na to ani slova. Oči jeho vytřeštěně se koulely a toulaly po stropě. Za chvíli napomínal ji, aby mu se svou řečí dala pokoj, aby si šla lehnout. Zatím se setmělo. Vedralka chtěla na noc rozsvítiti kahan. Hajný si to zapověděl. K deváté si Vedralka lehla. Sádlo nespal a házel sebou na loži, jakoby se válel v ostružinách. Venku se udělal vítr a svištěl kol hájovny. Chvilkami klepaly těžké krůpěje na okénka. Hajného popadly kašel i těžkosti. Sedl si na loži a sepial suché a žluté své ruce na peřině.

»Proklatý život!“ zasípal k sobě.

Venku se vítr vzmáhal. Meluzina vyskočila. Hajný sedě strašlivě se zachechtal. Vedralka se vzbudila.

„Nespíte, hajný?“ tázala se z postele.

Sádlo si ulehl a neodpovídal. Byla mu protivna, a nejen ona — všecko, všecinko se mu hnusilo a nejvíce ten jeho bídný život. Zdřímnul. Zdálo se mu,

Digitized by Google

že přišel k němu Šimák, že ho uchvátil železnýma rukama za hlavu a že jím mrštil do propasti. Letěl do ní dlouho, dlouho; pak padl na něco měkkého, kluzkého, studeného. Hýbalo se to a svíjelo pod ním i kolem něho a syčelo to pekelným sykotem. Byla to hromada hadův. Ti lezli mu po nahém těle a syčeli a štípali ho do krve; — jeden z nich, největší a nejdelší, ovinul se mu kolem krku, stáhl se, zadrhoval mu hrdlo. Sádlo se dusil, chraptěl, lapal po vzduchu a ubrániti se mu nemohl. Křičel ze spaní. Vedralka vyskočila a vzbudila ho. Rozsvítila. Sádlo byl do poslední nitky spocený a oči měl jeden oheň. Kašlal křečovitě. Nemohl se dobře vzpamatovati, měl noční mlhu. Konečně poznal Vedralku.

„Necítíte nic, teto?“ vypravil ze sebe po chvíli; „jakoby něco hořelo. Cítím dým a smrad. Chytá-li střecha . . .?!“

„Co vám to napadá, hajný,“ vymlouvala se mu Vedralka.

„Jakoby se škvařilo lidské maso!“

„Pro Pánaboha, hajný, kam to myslíte.“

„Spát, spát, teto! Jděte spat. Nechte mne . . .“

„Jak vás mám nechati?!“

„Už je mi hezky. Ty pekelné sny! Už mám toho po krk. Spat jděte, chci míti pokoj. Zhaste! Pokoj!“

Vedralka shasila světlo a znovu ulehla. Hodiny právě bily půlnoc. Lapák v boudě vyl. Zachoulila se úzkostí pod peřinu a usnula znovu. Na Sádlo spaní nešlo. Bila jedna. Sádlo vyndal nohy z postele, jakoby chtěl vstáti. Seděl tak dlouhou chvíli, pak zase si lehl. Bila druhá. Opět vstával a opět si ulehl. Bila třetí. Sedl si opět tak, ale více se neuložil. Ke čtvrté hodině vstal z postele a jako zloděj kradl se ze světnice. Venku se šeřilo a meluzina hvízdala komínem. Vedralka nespala a všimla si, že jde ven, ale nevstala. Nechtělo se jí za-

Digitized by Google

ním. Sádlo vstoupil do síňky po tmě a makal po stěně. Na dřevěném kolíku namakal provaz. Sňal jej a vyšel z hájovny. Venku bylo chladno a sychravo. On toho nedbal, ač byl v košili. Svázal pevně oba konce provazu a dole udělal kličku. O koleno zkoušel, drží-li hořejší uzel. Držel. Sádlo zaměřil k rybníčku a škrábal se na starou vrbu, jež stála šikmo nad rybníkem. Lapák vystrčil hlavu z boudy a skučel. Na silné větvi uvázav provaz trhnutím zkoušel, drží-li. Držel. Sádlo udělal kličku a prostrčil jí hlavu, pak se spouštěl dolů. Pustil se. Bosé nohy mu přišly do studené vody. Voda vystřikla. Sádlo visel.

Vedralce to zatím trvalo dlouho, co se nevracel. Vyšla z hájovny a spatřila oběšence. Kmitem skočila do stavení a vyběhla s velikým nožem. Měla krušnou práci, ale provaz přece přeřízla. Při tom Sádlo i ona spadli do rybníčku. Vytáhla ho a táhla ho za ruce do hájovny po pažitě. Nějaká žena šla mimo do polí.

„Matko, běžte pro kněze," volala na ni Vedralka.

Žena jí pomohla. I dali Sádlo na postel. Žena běžela na faru, Vedralka křísila hajného. Přicházel těžko k sobě, ale mrtev ještě nebyl. Začal dýchati a když za hodnou chvíli potom mohl promluviti, zasípal: „Zlořečená zmije! Co jsi mne nenechala viseti?"

Bylo asi půl šesté hodiny. Přijel farář s kostelníkem; Sádlo jevil hnusnou nevoli, nechtěl se dáti zaopatřiti. Kněz ho dobrými slovy posléze obměkčil. Dal na jevo, že se chce dát zaopatřiti. Zůstali spolu sami skoro půl hodiny. Vedralka s kostelníkem seděli zatím mlčky před hájovnou.

Kněz vyšel posléze ze dveří a nařídil kostelníkovi, aby úprkem jel do vsi pro starostu a jednoho souseda. Vedralka zbledla, chtěla k Sádlovi, ale kněz jí to zakázal a sám šel k nemocnému. Asi za hodinu přijel

Digitized by Google

starosta Vejvoda, jeden soused a »spálený Šimák«. Vejvoda se pro něj zastavil.

Vstoupili do světnice k hajnému. Kněz tomuto velebným hlasem rozkázal, aby vyslovil veřejně přede svědky, co třeba, ač chce-li býti účasten milosti Boží. Hajný měl už duši téměř na jazyku. Když spatřil Šimáka, tak se zarazil, že nebyl s to, aby promluvil. Na laskavou domluvu kněze promluvil ztěžka sice, ale srozumitelně:

»Já ti, Vejvodo, zapálil stodolu. Před osmnácti lety . . . Půl vsi nevinně shořelo . . . Šimák není paličem.«

Nastala pomlka přerušovaná jen bolestivým chrapotem hajného.

Jako stromy v lese stáli tu s knězem svědkové, bude-li Sádlo ještě mluviti. Neměl se k tomu. Vejvoda se otázal:

»Proč jsi mně to udělal, nešťastníku?«

»Ty jsi nařknul mou matku v hrobě . . . tys ji tupil . . . že byla . . .«

Nedopověděl. Smrtelné křeče ho popadly a zmítaly jím, že přítomným mužům vlasy vzhůru vstávaly. Najednou trhl sebou a nepromluvil, ale zařval jako divoké zvíře k smrti zmučené:

»Ty děti . . . Shořím . . .«

Škubl sebou a obrátil hlavu ke zdi. Bylo po něm.

XI.

Po pěšině, jež vinula se polemi od staroborské hájovny k Podolšanům, kráčeli za sebou tři muži: Vejvoda, Šimák a obecní starší Ševčík. Strašlivá hodina Sádlova a vyznání jeho tak je schvátily, že cestou skoro ani slova nepromluvili. Starý Ševčík šel kus za Vej-

Digitized by Google

vodou a Šimákem. Zdálo se mu, že mají spolu něco na srdci, k čemu třetí svědek je zbytečným. Kus před sv. Annou se zastavil a promluvil:

»Starosto, jdu se podívat na písky k čeledínovi. Kdybyste mne potřebovali, víte, kde mne máte hledati.«

Vejvoda popošel k němu a podal mu ruku. Ševčík se dal v levo.

»Že vím, Šimáku,« pravil starosta, »proč jsi tak zamlklý? Jak jsou ty cesty Páně divny! Včera na večer sotva jsi mně dal ruku na smířenou, dověděli jsme se od Formánkové, že by Sádlo mohl býti paličem. A dnes, sotva jsme se po tom vyspali, máme toho již neomylnou a plnou jistotu. Bůh nedal mu zemříti, dokud se nedokázalo, že jsi nevinně trpěl nejkrásnější léta svého života.«

»Uhodl jsi,« odvětil vážně Šimák.

»Jsem tomu rád, že nás Ševčík nechal samých,« pokračoval starosta. »Máme spolu ještě ledacos vyrovnati. Nedá mi to, abych s tím otálel. Kde dva, tu rada, kde tři, tu zráda. Podívej se na to Boží slunce, jak po smutné, větrné noci krásně stoupá na oblohu. Pojďme tamto k sv. Anně. Je to místečko, kde jsme spolu jako šťastní chlapci hrávali. Tam, dá Bůh, vyzpovídám se ti, Šimáku, aby odtáhly i ty poslední mraky, které ještě kalí dobrou vůli mezi námi. Nesnesl bych toho, abys o mně něco křivého myslil. Nežli děti naše půjdou spolu od oltáře, musí býti jasno mezi námi. Pojďme k sv. Anně!«

Odbočili v pravo, překročili potok a došli pod topoly u sv. Anny. Na stupni sochy si usedli a oba zahleděli se na chvíli do zlatých pruhův, které ranní slunce mezi topoly po pažitu nadělalo.

»Dvakrát jsem proti tobě vydal svědectví,« dával se Vejvoda do řeči, »a Bůh mi svědek, po obakrát s pokojným svědomím, ačkoliv jsem při tom potají záštím

Digitized by Google

a nenávistí k tobě hořel. Po prvé i po druhé vydalo snad více než výpovědi ostatních svědkův a bylo snad prvou příčinou, žes byl odsouzen. Myslil jsem, že slouží pravdě a spravedlnosti; jen to bylo u mne hříchem, že jsem měl z toho nekřesťanskou radosť, když jsi propadl trestu i pokutě. Bůh ví, že mi nenapadlo, abych jednal a mluvil proti pravdě. Také mi šlo o vlastní mou kůži. Tys v háji pod březinami vytáhl na mne nůž. I kdo ví, zdali bych tu dnes seděl živ a zdráv, kdyby se nebyl revírník k tomu namanul. Nediv se tedy, že jsem si dříve pokojně neoddechl, dokud tebe neodvezli do Kartouz. Tys byl v Kartouzích. Škváry a oharky byly po ohni odklizeny, popel a rumy deštěm smyty, tesaři a zedníci měli plné ruce díla. Tu jednou potkal jsem v polích u rybníka tvoji ženu. Pravda, byla přepadlá a ztrápená; ale její pěknosti nebylo to aspoň v mých očích na ujmu. Naopak mně se zdála desetkrát hezčí nežli dříve. Ty její oči, třeba se na mne laskavě nepodívaly, tak mne pomátly, že mi rozum šel jaksi kolem. Promluvil jsem na ni: co, už nevím, ale tolik vím, že nic zlého jsme si neřekli, ač by ona byla měla k tomu příčinu. Když jsme se rozešli, nemohl jsem s ní očí spustiti; a když zašla, všecka má mysl za ní hnala jako oblaky po větru. Všecka moje žádosť po ní, kterou jsem měl, když jsi se ty o ni ucházel, oživla znova ve mně a rozmohla se dvojnásobně. Co dbal já na to, že je ta žádosť hříšná. Byl jsem mladý, pyšný a prudký. Mladá krev je horká krev i pomátla mne, strhla mne, udusila ve mně každou moudrou a rozumnou myšlénku. Ještě toho odpoledne nadělal jsem si plánů na kopy, jak bych svou žádosť po ní nasytil. Všecky okolnosti hodily se mi do krámu. Tys byl pryč — kdo ví, jestli kdy se vrátíš. Tebe nebylo se co obávati. Ona byla v bídě a opovržení. Kdyby byla někomu ze vsi řekla: ‚pomozte mi jen ně-

Digitized by Google

kolika groši', byli by psa na ni poštvali. Proklínali ji pro tebe. Kdyby se byla oběsila nebo do vody skočila, nebyl by se zajisté nikdo ani za duši její pomodlil. K tomu Sádlo po ohni stonal. — Ze všech nás tří soupeřů byl já jediný na bojišti pánem. Myslil jsem si: budeš-li chtíti, musí se státi tvojí, a na jejích ňadrech zhojíš se za všecko odříkání, za všecky útrapy, co ti jich nadělala pro lásku svou k Šimákovi. A když choutky své nasytíš — nu, nevídáno: žena paličova! Kdo si jí všimne? Kdo udělá pro ni krok ze stavení? Také jsem si myslil: můžeš-li se lépe mstíti na Šimákovi, nežli když si ze ženy jeho uděláš povolnou souložnici? Chvílemi ovšem se ve mně ozývalo svědomí; ale byl jsem už na tom, že všecka má dobrá vůle šla do dýmu. Při tom měl jsem tolik rozumu, že jsem viděl, že nesmím s bubnem na vyhlídnutého ptáčka. Sřečil jsem se s Vedralkou. Věděl jsem o ní, že za nějaký zlatý propůjčí se mi za kuplířku. Tak jsem šel za svým plánem. Tvá žena vězela po krk v dluzích po tobě, nemohla stavěti, nemohla obstarati hospodářství, aby pro budoucí rok měla od čeho živu býti. Já si mohl zaopatřiti peníze.«

„Nechci nic dále poslouchati," namítal Šimák.

„Neodsuzuj, Šimáku!« pravil vážně Vejvoda, „dokud jsi mne nevyslyšel. Vedralka je chytrá hadice. Co tvé ženě, co asi matce její namluvila, nevím; ale tolik vím, že jsem jednou — bylo to v sobotu večer — mohl přijíti k tvé ženě potají k Hubeným. Ve světničce, kde tvá žena s matkou prozatím bydlela, byla Anežka sama. Matky její tu nebylo. Na posteli spal tvůj Ondra. Ona seděla na židli vedle něho. ‚Co chcete ode mne, Vejvodo?' ptala se mne nehrubě vlídně; ale tak vlídně, že moje chtivostí rozpěněná krev se mi srážela. Když jsem se vzpamatoval, řekl jsem jí, že jí chci pomoci; ale že ani kuře zadarmo nehrabe, že ruka ruku myje, že . . .

Digitized by Google

Podívala se na mne: oči naše se setkaly. Já jejího pohledu nesnesl, oči mé hledaly zemi. Připadal jsem sobě jako nezvedený kluk před přísným kantorem. ‚Dobře,‘ pravila žena tvá. ‚Chcete-li mně z dobrých úmyslů pomoci, do smrti vám toho nezapomenu. Ale pakli si myslíte, že za vaši pomoc zapomenu, že jsem před Bohem ženou Šimákovou, to jděte raději řešetem vody nabírat. Raději skočím tuhle se svým Ondrou do rybníka, než abyste si se mnou nabažil vůli.‘ Vytáčel jsem se, že si ještě jindy o tom promluvíme. Bůh ví, nevím ani, jak jsem se tehdáž dostal domů. Ale i přes to nedal mi ďábel pokoje. Myslil jsem si: Co nepovedlo se po prvé, povede se po druhé, po třetí. Byl jsem rozdrážděn a poučen, ale pokořen jsem ještě nebyl. Vedralka se o to starala, abych neustoupil od svého zámyslu. Šel jsem ještě po druhé k ženě tvé, šel jsem po třetí. Ale po čtvrté jsem už více nešel. Ty nevíš, jakou ženu máš, Šimáku. Pravda, Bůh tě zkoušel hrozným trestem, že by deset jiných zdrávi z něho nevyšli; ale naproti tomu dal ti v ženě tvé poklad, jenž dvojnásob vyváží celou horu tvých utrpení. Ta ubídněná, opuštěná, opovržená žena, které švakr její každé sousto chleba, jež jí dal z milosti, prve posypal pelyňkem, ta ze mne lehkomyslného, hříšného člověka, rozmařilého bídáka za hodinu udělala poctivého muže. Bůh ví, jak se to událo: ale událo se. Když jsem mermomocí nechtěl od svých žádostí upustiti, řekla mi: ‚Když zloděj ukradne sousedu poctivě vydělaný groš, když palič vypálí nevinným lidem stavení, když vražedník zabije v lese pocestného, jsou to samé zločiny, které zákon dovede potrestati a snad i napraviti. Ale když někdo z hříšných choutek svádí ženu bližního svého k manželské nevěře a po rozumu svém všech prostředků k tomu používá: je to zločin, na nějž nedostačují vše zákony a všecky soudy na tom světě. Takový zlosyn

Digitized by Google

horší je nad zloděje, žháře i vraha, protože na tyto stačí zákon a soud: ale na něj nestačí. A kdybyste mi nůž do srdce vrážel, Vejvodo, horšího zločince nežli je zloděj, palič a vražedlník dohromady já z vás neudělám, a třeba jste mne vážil za ženu žhářovu. Tu je ruka na to, Vejvodo, kterou vám proto podávám, že vám zároveň po křesťansku odpouštím a že vaší hanby před světem nevyzradím, a kdyby ze mne maso kleštěmi trhali, protože si myslím, že až si to rozmyslíte, stane se z vás zase pořádný člověk.' A já jí podal ruku, Šimáku, a nový člověk jsem od ní odešel."

Vejvoda se odmlčel.

„A peníze jsi jí přece dal?" tázal se Šimák.

„Dal, aby mohla vystavěti a pole opatřiti. Kdyby na mně byla chtěla poslední kabát, byl bych ho s radostí se sebe svlékl."

„A dluhy ty ti nahradila?"

„Já nechtěl o dluzích těch ani slyšeti; ale žena tvá nedala jinak. Do deseti let vyvadila se ze všeho. Mně zatím Bůh požehnával. Asi za rok po tom, co jsem ti spravedlivě až do poslední písmenky vypověděl, jsem se dobře oženil. Lidé si mne vzali do vážnosti a lásky, a to všecko jen proto, že tvá žena ze mne udělala poctivého člověka. Když jsi ve čtvrtek přišel ke mně a na mně chtěl, abych ti složil účet z nejhanebnějšího skutku, kterého jsem se kdy odvážil, nediv se, že mi smrtelný pot vyvstal na čele. Také bych ti byl všecko vyložil, kdybys mne byl pořádně pustil k slovu a kdybys nebyl býval tak prudkým, nedůtklivým. Snad to bylo dobře. Aspoň to slyšela tady sv. Anna, před níž jsme si hrávali jako nevinní chlapci, jak jsem se před tebou ze svého hrozného hříchu očistil."

Šimák mu podal ruku.

Zdvihli se a šli do vsi. Když Šimák přišel domů, padl své ženě okolo krku. Ona udiveně naň hleděla.

Digitized by Google

„Ženo," zvolal, „nyní pokojně umru. Bůh se mi dal dočkati dvou věcí. Vyšlo na světlo, že Sádlo zapálil a ne já; a že jsi ty tak ctnostná žena, že stonásob mně nahrazuje všecky ty svízele, které jsem za hříchy své mladosti vytrpěl."

XII.

Novina, že nikoliv „spálený Šimák", nýbrž staroborský hajný Sádlo Podolšany před lety vypálil, rozletěla se běhutým ohněm po vsi. Lidé nemohli z toho míti dost rozumu. Kdyby nebyli toho měli plnou jistotu, že starosta a starý Ševčík to z úst Sádlových, krátce než odešel na věčnosť, na obě své uši slyšeli: nebyli by té novině ani uvěřili. Takto se všechen jich soucit obrátkou ruky obrátil k Šimákovi, jejž považovali za mučenníka, kterého si neštěstí a osud k tomu vybraly, aby za schytralého, všeho schopného padoucha přišel do žaláře a tam nejkrásnější léta svého života, daleko od domova, ženy a dítěte, strádal. Jestli že mu prve, kde jen mohli, na palec nastupovali, vynášeli ho nyní do oblak a hrnuli se k němu jako procesím, aby mu ukázali, jak ho litují. I prosili za odpuštění, že mu dříve nevědomky ubližovali aneb aspoň že se mu jako prašivé ovci vyhýbali. Ač Sádlo byl již na pravdě Boží, přece jeho památky neušetřili. Těžké kletby posýlali za ním na věčnosť a vypouštěli hořké hněvy své na Vedralku, o níž se domýšleli, že nebyla-li se Sádlem spolčena při zločinu, aspoň po všecky ty časy o pravém žháři věděla i zarputile o něm mlčela. Že na ni dojde, o tom nebylo nikde pochybnosti. A když ještě v pondělí hned po obědě starosta, Ševčík a „spálený Šimák" na bryčce do města k soudu odjížděli, doprovázeli je lidé až za ves a volali za nimi:

„Nezapomeňte, starosto, zasolit Vedralce!"

Digitized by Google

Podolšany byly vzhůru. Jediný Šimák, ačkoli všecky řeči kolem něho se točily, zůstával tím pokojným a rozvážlivým člověkem, jakým byl prve. Soucit a přích ylnosť lidí ho nepomátly. Trpkostmi života svého byl tak otužen a snad i otupen, že i ta největší radosť, po níž byl prahnul jako uštvaný srnec po pramenu, nepřivedla ho z míry. Ke všem věcem odpovídal vážně a důstojně:

„Bůh jest spravedliv. Vemte si ze smutných příběhů mých pro sebe a potomky své naučení. Tím mi uděláte nejlepší vděk.“

Hajný Sádlo měl smutný pohřeb. Nikdo ho nedoprovodil ku hrobu, ani Vedralka nešla. Bála se lidem jíti na oči. Hrob jeho zarostl bejlím, ale zlá památka po něm nezarostla. Utopte zlý skutek: on vyplove; upalte jej: on vyleze z popela; zakopejte jej: on se z hrobu dobude.

Vedralka měla se soudem opletky. Přišla do vyšetřování, že věděla o zločinu Sádlově. Chytrá babice se sice pánům z ruky vysmekla jako hladký úhoř, ale co jí to bylo platno? V hájovně směla zůstati jen do zimy a pak nevěděla kam. Do Podolšan nemohla pro starostu. Šimák mu pověděl, že Vedralka mu prozradila, kterak prý v noci za jeho ženou chodil. Starosta si předvolal Vedralku, by se jí podle spravedlivé míry poděkoval. K tomu dostávala opět studený jed do nohou a v okolních vsích belhala se o holích dům od domu. Před vánocemi, když prvé mrazy uhodily, nalezli ji nedaleko pazderny u březinek zmrzlou. Zakopali ji, kam náležela, po bok Sádlovi. Ani po smrti neměla pokoje. Posud si děti u sv. Anny povídají, že prý strašívá.

Ondra i Andula dostali se za sebe ještě před adventem.

Přivdala se do Šimákovy chalupy, již Šimák synovi

Digitized by Google

postoupil. Byla to svatba, jaké už dávno v Podolšanech nebylo rovno. Vejvoda dal dceři pěkné věno, a Ondřej stal se takto zámožným mužem.

Aby manželé Šimákovi nebyli dceři na závadu, koupil jim Vejvoda v Podolšanech živnůstku, z níž až do smrti slušně živi býti mohli. Šimák se dlouho zdráhal dar ten přijati, ale na konec přivolil k tomu hlavně k vůli své ženě. Lidé si ho pro jeho zkušenosti a utrpení vzali do lásky a ukázali mu to zřejmě, když bylo voliti do obecního výboru. Po dvě léta před svou smrtí zasedal v obecních poradách jako radní.

Ondřej si svou chalupu zvelebil a podle své chuti přestavěl. Na památku nešťastných osudů svého otce dal na přední stěně udělati ozdoby na způsob řetězů. Ty řetězy je posud viděti, a všimne-li si jich nějaký příchozí člověk, každé dítě mu poví, že je dal syn udělati na památku, poněvadž jeho otec osmnácte let nevinně seděl v Kartouzích.

Šimák přežil hajného Sádlo jen o nějakých šest let. Duch mírnosti a pokoje křesťanského nikdy od něho neustoupil. Když mu posléze vypršela hodina, neoplakávali ho jen žena, syn, snacha a vnuci; celá ves zarmoutila se, a kdo byl zdráv, každý ho doprovodil k poslednímu jeho odpočinku, aby mu svou lásku ukázal. Vejvoda mu dal na památku postaviti pěkný pozlacený kříž s nápisem.

S hrobem „spáleného Šimáka“ uzavřel se kus dějin Podolšanských, jaké zřídka kdy ve vsích se přiházejí.

Digitized by Google

Baron Krušina.

Povídka z kraje.

1878.

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Každá ves má svoje lidi: jedna Nováky a Sedláčky, druhá Pavlíky a Říhy, třetí Horáky a Dvořáky. Náš Zelený Újezd má své Krušiny a Vytlačily. Krušinů jest u nás všeho všudy aspoň osm. Kam by se nedělo, aby lidé, by je od sebe za řeči rozeznávali, jim všelijak nepřezdívali. Máme u nás „dolního a hořejšího“, ba i „chromého“ Krušinu. Chromý Krušina má nohy jako svíčky a jeho pět kluků rovněž tak, ale dědek jeho dopadával silně na pravou nohu, a proto všichni potomci jeho musí slouti „chromí“. Ale co jsou vrabci proti slavíkovi, to jsou všichni naši Krušinové proti „baronu“ Krušinovi.

„Baron Krušina!“

Na dvě míle do kola jinak se na něj nedoptáš! A on si také na té přezdívce zakládá: však je to lichotka, když člověk je sedlákem, a lidé mu říkají: „barone“. To je přece nějaký rešpekt! Tolik rozumuje aspoň baron Krušina. Jinak lidé. Ti se mu po straně a někdy i do očí smějí, nebo každý chlapec ví, že baron Krušina jména všem houbám neví, a že kdyby mu někdo dal hádanku, kam pěnkava nosem sedá, hadač by naň ústa na celé kolo otevřel. Ale což na tom, že má baron Krušina málo pod čepicí, jen když má hodně v kapse.

Digitized by Google

A peněz má baron Krušina jako řezanky. Kam by se nedělo!

Statek, který stál nahoře, kus nad rybníkem, Krušina dědil po tatíkovi. A byl to statek z nejlepších v Zeleném Újezdě. Bylo při něm asi ke dvěma stům měřic polí a luk, z nichž asi osmdesát zapsáno bylo do první třídy. K tomu doženil se tří nebo čtyř tisíc dobrých peněz. Snadno býti hospodářem, když je člověk šetrným, lakotným a děti mu polovici úrody nesnědí. Náš Krušina neměl dlouho žádných dětí. První dítě umřelo mu v šestnácti nedělích, Krušinová pak upadla do těžké, smrtelné nemoci; když pak ozdravěla, uplynulo dlouhých deset let, než opět po druhé chovala. Za ten čas hrnuly se peníze valem do domu. Krušina udělal terno s Krušinovou. Ona nehonila parádu, neměla mlsný jazýček a v počítání vyznávala se lépe než sám hospodář. Kde nedostačoval rozum Krušinův, nastavovala svůj, a společný rozum jim všude dostačoval. Lidé sice o ní říkali, že nosí hlavu jako panský kůň. Ale taková pýcha nic nestojí; a že by byla někomu z úmyslu ublížila, nikdo o ní říci nemohl. Že muž její není z chytrých, věděla lépe než kdo jiný ve vsi; že si před lidmi okázale, ba pošetile zakládá na svých penězích, nic ji nepálilo. »Každý podle svého,« myslila si; »proto nám krávy nebudou méně dojiti, a na polích nebude horší úrody. Kdyby pil, v karty hrál, po kratochvílích se toulal, bylo by hůře.«

S hloupou jeho moudrostí mívala ovšem doma často svatý kříž; ale pro každou seč měla dobrý meč: shovívavosť, zdravý rozum a kdy třeba bylo i ráznosť. A Krušina nevida zniku na konec ustupoval. V jedné věci měla Krušinová za ušima: hospodáři neukázala nikdy slovem, že je skutečnou paní ve stavení. Naopak nechávala mu často med skrze sklo lízati říkajíc:

Digitized by Google

„Ty jsi hlava na statku a proto musíš to a to udělati.“

A Krušina si povídal v duchu:

„Já jsem hlava na statku! Žena má pravdu. Musím to udělati.“

A nahlas odpovídal:

»Inu, tak vidíš. Udělám tak a ne jinak, jak jsme se spolu uradili,« ač měl říci: »jak ty mně radíš.«

Krušinová ho uměla bráti za slabinu.

Za prvních deset let, co hospodařil Krušina na svůj vrub na statku, silně bohatnul.

Kmotr Vytlačil od školy mu jednou pravil v dolní hospodě:

„Ty nám všem uletíš, Krušino. Půjde-li to takhle s tebou, za nedlouho si koupíš podbořanský dvůr. Je beztoho pořád pod kladivem.“

„Inu vidíš, kamaráde,“ odpovídal Krušina tváře se tak vážně, jakoby podbořanský dvůr mu nestál ani za slovo. „Podbořanský dvůr! — To bych si dal. Nevím sám starostmi, na čem mi hlava stojí. Považ, skoro dvě stě měřic vlastního pozemku! To je něco! A pak mám jmění. To víš, starostí na kopy, aby mi ta čeládka nic neroznesla. Já to myslím tak, kamaráde! Vyplácím si pěkně dluhy do jednoho. To víš, já a dluh! Pšenice a pejr! A pak si ukládám pěkně do spořitelny. Za deset let budu míti dost a dost. Pak pronajmu statek, koupím ve městě dům a budu žíti ve městě se ženou jako b a r o n. Tak vidíš, kamaráde, jak to myslím.“

Po té si pořádně ze sklenice přihnul, aby si občerstvil rozum po tak znamenité a dlouhé řeči.

Do kola sedělo více sousedův a ti to slyšeli. Druh mrkal potutelně na druha, a když odcházeli domů, neopomenul ani jeden Krušinovi říci:

„S Pánembohem, barone Krušino!“

Digitized by Google

Krušina se blaženě usmíval jako Filip na jelito. Jen švec Jakubána ho dopálil.

Ubíraje se z hospody pravil ke Krušinovi:

„S odpuštěním, barone Krušino. Škoda věčná, že se neumíte podepsati.“

Krušina sebou trhl, jakoby mu sršeň sedl do tejla.

Od těch dob neříkali mu v Zeleném Újezdě jinak než »baron Krušina“.

Když se tím doma večer před selkou pochlubil, rozčepejřila se v duchu na jeho pošetilosť, ale nahlas odpověděla:

„Co na tom sejde! — Mnohý baron nemá tolik jako ty.“

„Máš pravdu, Madleno! Je to vlastně pro mne česť. Alsi mně tak s Pánembohem říkají; svědčí to aspoň, že mají přede mnou rešpekt.“

II.

Už je to jednou venku! Jako že rád píši pro náš drahý český lid: baron Krušina se neuměl podepsati, ač měl skoro dvě stě měřic vlastního pozemku. Se čtením to ještě jakž takž procházelo, zvláště byl-li to tištěný švabach. S latinkou už to klopýtalo a s písemnostmi se často notně zapotil, než je zmohl. Doma bylo hej: selka pomohla; ale mimo dům! A baron Krušina, jako hlava na statku, měl dnes pořízenou u představenstva, zítra u soudu neb jiného úřadu, pozejtří ve městě mezi obchodníky, a všude bylo potřeba čísti a psáti.

„Zpropadená učenosť,“ naříkal si zhusta nechtě se k své nevědomosti přiznati. »Taková hlouposť a byla by přece našinci dobrá. Kdyby byl starý učitel, dej mu Pánbůh radosť věčnou, trochu rákoskou připomáhal, bylo by to přece se mnou šlo. Teď leckterý holobrádek,

Digitized by Google

který se nají sotva bramborů, si dělá ze mne úšklebky, když mám něco podepsati. Eh! hloupost! Peníze jsou chléb, ostatek samá pleva. Proto jsem přece baron Krušina.«

Baron Krušina chodil jako každý jiný chlapec ze vsi do školy po několik let. Ale což naplat! Když měl tak málo místa v hlavě, že se mu nic do ní nevešlo. Také se nikdy pořádně neskamarádil se školou. Byl tam, nebyl tam, což tenkráte se o to dbalo. Tatík platil za něj pořádně sobotáles, a o ten nejvíce běželo učiteli, jenž rok co rok měl přes půldruhého sta dětských hlav opatřovati mlékem moudrosti a dobrých mravů. Na štěstí měl dobrý žaludek a snesl hodně tuhou buchtu, ale proto byl přece rád, když mu asi třetina dětí do školy nepřišla. »Pařízky« (tak říkával žákům hloupým a nedbalým) měl seděti pěkně pohromadě ve zvláštních lavicích, a mezi nimi byl i nynější náš baron Krušina. Když měl pan vikář přijíti na visitaci do školy, věděl si nebožtík učitel dobrou radu. Nechal si »pařízků« po škole a pravil k nim vážně:

»Ten a ten den přijde jemnostpán vikarius na zkoušku do Újezda. Vy, co jste tady, zůstanete onohodne hezky doma; do školy nechoďte, nebo on by se tuze na vás rozhněval, že nic neumíte. Jiným žákům to ale neříkejte, nebo pak byste musili ke zkoušce.«

Pařízkové se nehněvali. Pan učitel si místo nich vypůjčil od sousedních učitelů schopnější žáky a žákyně, by mohl při zkoušce hodně na ně otázky dávati, a pan vikář byl vždycky spokojen. Chytrost nejsou žádné čáry.

Tak se stávalo, že »pařízkové« se jen ledabylo naučili čísti; psaní se málokterý přiučil. Rodiče si tenkrát mnoho z toho nedělali, zvláště zámožnější.

»Inu, chlapci není s hůry dáno,« těšívali se. »Jen

Digitized by Google

když bude uměti psáti pluhem na poli, kdypak bude potřebovati péro a papír!«

Tak mudroval i otec Krušina. I zapřáhl mladého Bartíka pomalu do hospodářství, v němž desetkrát lépe prospíval než ve škole, poněvadž starý Krušina připomáhal svou mozolnou pravicí, kdykoli v něčem zpozoroval nedbalost, lenost nebo tupotu.

„Čím dále v les,“ poučoval ho tatík, když si Bárta stýskal, „tím více dřev. Nevytluku-li ti dnes jednu chybu, uděláš zítra dvě. Uč se pořádně sedlačit.“

A než bylo Bartoloměji dvacet let, zastal už tatíka ve dvoře, stáji i na poli, jak se patří na selského synka a budoucího hospodáře. Asi dvě léta po té zesnula selka v Pánu. Starý Krušina, jenž už před tím obě dcery ze statku vyvdal, oženil Bartoloměje s Madlenou Dvořákovic z Nového Sedliště, kteroužto měl pro něj už dávno vyhlídnutou, vykázal si pro sebe dobrý výminek a statek odevzdal mu právně. Štěstí mladého hospodáře hladilo. Dostal dobrou selku, dětí neměl, léta byla úrodná, a po čtyřech letech umřel mu tatík náhle od cholery. Stal se samostatným, neodvislým pánem na statku otcovském nestaraje se o nic jiného, než jak by rozhojnil své jmění a peněz nadělal.

Od těch dob, co ukázal škole paty, neměl baron Krušina kromě kalendáře a knížky na daně žádné jiné knihy v ruce. Když ho sousedé vyzývali, by se předplatil s nimi na některý hospodářský časopis neb nějakou hospodářskou knihu, říkával:

„Fůra hnoje je mně milejší než tři fůry hospodářských knih. — Kdo je píše? — Lidé z města. A já přece lépe tomu rozumím nežli ti panáci.“

O novinách nechtěl ani slyšeti.

„Co v nich stojí?“ rozkládal své rozumy. „Samá lež. Kdepak by se pravdy každý den tolik nabrali?

Digitized by Google

A ten ždibec pravdy, co je v nich, o tom dovím se na ulici nebo v hospodě bez předplacení.«

A přece byl Zelený Újezd probudilejší než každá jiná obec na dvě hodiny dokola. Sedlák Dvořák nad lomem skupoval za dvacet let českých knih, že stály bratrovi za tisíc zlatých, čtenářův a čtenářek byl ve vsi dostatek, a v obou hospodách, dolní i hořejší, nalezl jsi každý den dvoje čerstvé noviny. Nebylo národního podniku obecně prospěšného, aby Zelený Újezd chutě se nesúčastnil. Obec byla spořádána podle potřeb časových. O nezbytnou chudinu a děti její staráno pečlivě, škola byla jako zámek, kaplička jako z cukru, ba i postaráno o to společným úsilím, jak zkáze majetku zabrániti, kdyby Bůh oheň dopustil. Mladí rolníci sestoupili se v malý hasičský sbor, jemuž obec za dva tisíce zlatých koupila výbornou stříkačku a zvláštní čerpadlo. To se zavezlo dolů do rybníka, a odtud hnala se po hadicích voda v jednom kuse na kterékoli místo, třeba až do stavení na výpichu. Se špatnou by se byl potázal, kdo by při ohni neposlechl, co hasiči rozkazovali. Starosta ho spravil na místě, že mu zašla chuť. Proti pití kořalky, které v okolních obcích bylo obecnější, brojili probudilí občané Újezdští slovem i skutkem. »Pije kořalku,« byla největší překážka, když volili do obecního výboru.

„Kdo pije kořalku," vykládal jednou starosta v obecním shromáždění, „je zloděj na svém těle a na své duši, je lupič svých dětí, své ženy a svého hospodářství.«

A slovo to rozneslo se až do nejchudobnější chýše a vydávalo dobré ovoce.

I u úřadů těšil se Újezd dobré pověsti.

„Kdyby byly všecky obce jako je váš Újezd," pravil nejednou pan soudce veřejně, „byla by to radosť v české zemi."

Digitized by Google

A Újezdští si to dobře zapsali do paměti a byli na to hrdi.

A v takové obci byl baron Krušina jedním z nejbohatších sedlákův. Ký div, že si ho vzali do zvyku, že ho nabírali a dopichovali, že si z jeho slabostí a pošetilostí střápali smích. Napraviti ho, k tomu neměli ani síly, ani trpělivosti, neboť věděli, že chabý rozum rád jezdí na své hlavě, a že vyvraceti hloupé předsudky je vejcem do kuželek kouleti. Na štěstí baron Krušina jejich narážkám a úštěpkům sotva napolo rozuměl, neb dovtipu měl tak málo jako zpěvu čáp. Proto se také na sousedy nehněval a od nich neodlučoval, ano stoje a sedě na svém vyhledával společnosť, aby ukázati mohl svou vážnosť a důstojnosť, ku kterým měl podle svého bohatství spravedlivé právo, a své moudré rozumy, o kterých opět podle jeho mínění svědčilo jeho bohatství. Okolo své pýchy a hlouposti točil se jako chmel okolo tyčky, a čtveráci ho k té tyčce ještě úžeji přivazovali.

Zlých povah baron Krušina nebyl, nenávisti a mstivosti neznal. Když se rozhněval, byl jeho hněv jako sníh v březnu měsíci. Přes týden neležel. Jen když mu nikdo neklepal a nesahal na měšec. Nejvíce se veřejně nareptal na nové obecní a okresní přirážky. Ty mu byly trnem v botě.

„Kdybych já byl v okresním zastupitelstvu nebo v obecním výboru, viděli byste. Já bych tím hospodářstvím jinak zatočil.“

„Vy byste nepodepsal protokol?“

„Podepsal, nepodepsal; podle případnosti.“

„Leda byste udělal tři křížky. A na křížkáře v obecních úřadech nečekají.“

Baron Krušina se rozčepejřil.

„Nevídáno,“ odporoval; „hlavní věc je rozum a já jsem . . .“

Digitized by Google

„Moudrý jako Šalomounovy holenky," dopověděl za něj Jakubána.

U všech stolů v hospodě strhl se smích. Baron Krušina se zapálil.

„Zdráv jsi povídal, ševče," bránil se rozježený Krušina. „Na mou milou, kdybych o vánocích měl choditi bos, na boty si u tebe nedám míru vzíti. A ty víš, že vyplácím hned do krejcaru. U mne chuděra řemeslník nemusí čekati. A tak všecko se mně zdá, že si mne chcete nabírati. Já, Krušina, nemám toho potřebí. Mohu si jíti po svých."

Chlácholili ho, poseděl ještě chvíli a odešel pak všecek rozdurděn. Doma čekala naň druhá nelibost. Na stole leželo psaní z města od obchodníka s obilím, žida. Baron Krušina rozevřel psaní a hleděl vážně do něho.

„Prosím tebe," pravil po chvíli k selce, „přečti mi, co píše. Dnes mne v dolejší hospodě tak dopálili, že se mně zrovna těžce čte."

Krušinová mu přečtla list. Žid psal v něm Krušinovi o oves a žádal za písemnou odpověď do zítřka do desíti hodin dopoledne. Obchod ten sliboval Krušinovi dobrý výdělek, bylo třeba odepsati, ale zároveň v odpisu opatrnosti; žid je žid. Jindy vypomohla Krušinová, dnes bylo třeba zběhlejšího péra.

„Zajeď si zítra do města," radila hospodyně.

„Nic nepořídím," odvětil Krušina. „Žida není doma, a chce míti černé na bílém."

„Říkej mi tedy do péra, co mu chceš psáti, a bude to," poučovala selka.

„To není jen tak, milá ženo, k tomu aby byl advokát, a času je na míle."

„Víš co, dojdi k podučiteli, k Tejnurovi," ponavrhovala selka. „On ti za nějaký doutník psaní napíše,

Digitized by Google

a když mu řekneš, že je to obchodní tajnost, nedá tě ve vsi na buben.“

Baron Krušina se rozmýšlel.

Dcera jeho, Madlenka, jež u okna seděla a v nějaké knížce si říkala, vyskočila při těch slovech matčiných a zadívala se pilně z okna ven. Kulaté tváře jí jen jen hořely. Rodiče její si toho nepovšimli.

„Máš pravdu, selka,“ odvětil baron Krušina; „kde rozum, tam rada; půjdu rovnou k Tejnurovi.“

Po té složiv list a uschovav jej do kapsy vyšel vážně ze světnice.

III.

Jakubána byl švec. Barák jeho se zahrádkou dobře spořádanou stál dole při potoku, kus pod školou, pod březovým háječkem. Cestička k tomuto domečku byla dobře vyšlapána na důkaz, že občanstvo Újezdské si umění Jakubánova vážilo. Jakubána byl asi padesátník jako baron Krušina a byl žaludem z dobrého dubu. On zhotovoval ještě dědičné boty, to jest boty, jež tytýž synkové po tatících nosívali, a ač si dával práci dobře zaplatiti, přece lidé raději u něho si dávali míru bráti než u lacinějších ševců ve městě. Jméno: „Jakubána“ bylo přezdívkou. Po otci jmenoval se Jakub Vytlačil, Annu zdědil po nebožce matce. Otec Jakubánův byl také ševcem a rovněž tak paterákem bez oka jako jeho synátor. Veselá mysl, žerty a vtipy mu nikdy nedošly, třeba mu leckdy nebývalo do smíchu. K stavu manželskému vyhlídl si otec Jakubánův Drůbkovic Andulu. Byla to čistá ženská, pracovitá, ale poroučeti uměla jako jenerál a jazyk měla jako břitvu. Co jí přišlo do cesty, všecko břitkým jazýčkem svým oholila. Otec barona Krušiny prý ji za svobodna také rád viděl. Ale kam by to vedlo? On byl z bohatého statku a ona z cha-

Digitized by Google

lupy po krk zadlužené. Když byla mladá Vytlačilová poprvé sama druhá, přála si z té duše děvčátko, a sousedky a baby, kde která byla, ji v domněnce té utvrzovaly, že povije děvče. Leč člověk píše, a Pánbůh maže! Místo děvčátka narodil se ševci Vytlačilovi kluk jako řepa. Mladý tatík se v duši z toho radoval, leč nahlas nesměl se prozraditi; žena by byla satanila. Bylo již prve ujednáno, že děvčeti po matce dají jméno Anna; jak pokřtiti chlapce? Snad bude velebný pán věděti rady. Tím se těše důvěrně šel mladý otec ke křtu. Pan kaplan vyslechl trpělivě všecko, co měl Vytlačil na srdci, odvážil to a poradil:

„Chlapec se bude po vás jmenovati Jakub, a aby matka také něco z toho měla, dáme mu druhé jméno Anna.“

»Jakubána,“ zvolal radostně Vytlačil. „V celém světě není takového jména! Dá-li Pánbůh, bude to jednou všech ševců výlupek!“

Ten jest příběh podivného jména „Jakubána“. Dodáváme jenom, že Vytlačilová tenkráte po prvé, co byli svoji, muže svého pochválila.

Po Jakubánovi přišla ještě hromada dětí. Rodiče je odchovali a rozposýlali do světa. Jediný prvorozenec Jakubána uvázl na dědičném baráku ve své otčině. Nebyl nadarmo kudrnatý; za mláda mu seděl v každé kudrně šotek. A i když se protřel životem, když otrkal a obrousil, nevěšel nikdy zamračeně hlavu. Při něm byl vždycky masopust, nikdy půst. Kolikrát nevěděl, co dá zítra dětem k snědku. Ale proto mu veselá hlava s ramen nespadla.

»Nevím-li to já,“ mudroval, „ví to zajisté Pánbůh.“

A věru děti jeho nemřely nikdy hlady, třeba někdy trávily z bot, které tatík teprve ušiti měl.

Digitized by Google

„Veselá mysl jest jako máslo na suchý chléb," říkával Jakubána; „Vejskal přeskočí vždycky Stejskala."

Dobrých časů právě Jakubána nepožíval. Drobných nemíval mnoho a papírových ještě méně. Ale proto ve svátek a v neděli mohl si s prázdnou zasednouti v hospodě, když bylo zle. Sousedů se vždy nalezlo, již zaplatili za něj; on se jim už odvděčil dobrým, trvalým dílem a pak žerty a nápady. Na barona Krušinu míval vždycky spadeno Ne snad ze zlého srdce, jakoby mu záviděl jeho bohatství, jako z toho, že Krušina pýchou se nadýmaje na chudé lidi hledíval s kruchty a pak že, ač měl rozumu po skrovnu, rád se dělával moudrým člověkem. Pošetilosti se Jakubána nikdy nevyhýbal; kdekoli se s ní potkal, nastrčil jí nohu. Někdy mu to ovšem na dobré nevyšlo, ale on byl již takovým. Mimo to měl baron Krušina ještě jiné vroubky u něho. Nikdo z celé vsi nesmlouval se s ním o práci tak do krve jako bohatý Krušina. Také věděl Jakubána, že tatík Krušinův za svobodna chodíval za jeho matkou.

»Nevídáno!« rozumoval Jakubána. „Jaký rozdíl mezi mnou a baronem? Kdyby byl býval jeho tatík pořádným chasníkem a neměl srdce jako zajíc, byl by si byl moji matku vzal, a baron byl by z téže matky syn jako jsem já. Jsme si rovni. A když ho pozdravím, pošoupne jen tak ledabylo čapku k pravému uchu. — Bodejž ho! — Člověka dělá jen dobrá hlava a dobré srdce. A kdyby měl cvoků na fůry, není-li mu s hůry dáno, ani lotu dovtipu si tím nekoupí.«

Proto kdekoli se mu událo, rád si barona Krušinu dobíral.

Jiná nepěkná vlastnosť Jakubánova byla, že byl zvědav jako straka. Ve vsi i v okolí ani moucha mu neprolítla; kde jiný nic neviděl, viděl on ledacos. Z lidí uměl tahati rozumy bez kleští, ale svůj rozum si vždycky při tom zachoval. Proto však zúmysla lidem klevetami

Digitized by Google

neškodil; za to rád mluvíval k nim úštipem mysle si v duchu: „chop se toho dovtipem.“ Jeho bystrá hlava už jinak nedala.

Když v neděli k večeru baron Krušina šel k podučiteli Tejnurovi, by si u něho dal napsati list židovi do města, byl už Jakubána z hospody doma. Stoje u okénka svého baráku viděl, že baron Krušina dolejším stezníkem jde ke škole. Krušina se zastavil při škole a díval se oknem do příbytku Tejnurova. Pak vstoupil do školy. Jakubána měl hned všecko pohromadě. Předně ubíral se Krušina dolejším stezníkem, vrbami a olšemi více méně zarostlým, aby ho lidé neviděli; měl tedy nějakou tajnou chůzi. Za druhé dívaje se do okna Tejnurova nejde jinam než k podučitelovi. V Jakubánovi se rozbřesklo. Ondyno, bylo tomu asi čtrnáct dní, kopal v zahrádce na místečku, odkud průlinou stromoví bylo viděti k samé škole. Podívav se tam spatřil Jakubána Krušinovic Madlenku, ana domnívajíc se, že ji nikdo nevidí, se hodnou chvíli do Tejnurova okna zadívala.

„Saláte s octem!“ pomyslil si Jakubána; „tento sýr by se k tomu chlebu hodil. Fialy a růže za oknem, aby její oko tak přitahovaly, tomu věř baron Krušina! A pan Vojtíšek, vida! A ty, Madlenko, na něj beřeš!? Co řekne tomu pantáta? Odpoví asi koštětem. Ale které koště vymetlo kdy lásku z domu?“

Podučitele měl Jakubána v červené knize zapsaného. A nejen on, každý ho rád viděl.

Vojtěch Tejnura byl mládenec jako panna. Oči jeho byly přitemnělé jako tůně, ale nerejdili v nich čerti, nýbrž samí andělové. Dobrota jejich odmykala si na první pohled srdce každého člověka. Tejnurovi bylo asi dvacet a dvě nebo tři léta. V Zeleném Újezdě byl letos první rok, a školní děti by se byly po něm zabily. Ký div, že rodiče by mu byli snesli poslední koláče. Mnohé vesnické děvče, když ho potkalo, nevě-

Digitized by Google

dělo, má-li ho očima spolknouti neb oči před ním sklopiti. A k tomu ke všemu pěkný Vojtíšek si děvčat ani nevšímal. To ještě ke všemu. Jakubána měl svatou pravdu, když jednou k Vojtíškovi prohodil:

„Na mou víru a duši, pane učiteli, naše děvčata by vás všecka láskou snědla.“ A Madlenka Krušinovic nebyla z jiných. Její dobré hnědé oči nebyly slepé, a osmnáctileté její srdce hladovělo po lásce jako dítě chuděrovo po koláčích. Proto vyskočil jí na tvářích červánek lásky, když matka se tatíkovi o Tejnurovi zmínila; proto o čtrnácte dní dříve zahleděla se do okna příbytku podučitelova nepomyslivši si ani ve snách, že ji ostříží zrak Jakubánův ze zahrádky stihá.

Jakubána měl hned všecko pohromadě. Soudil takto:

„Baron Krušina, nebo raději selka přišla na stopu Madlenčiným choutkám po Vojtíškovi. Pantáta se tudíž pěkně pod pokličkou krade k Tejnurovi, aby se do něho pustil a řádně mu vyložil, že jeho Madlenka není pro leckterého učitýlka. Ale ještě jsem tu já. Já Jakubána! Mají-li se ti mladí rádi, proč by se za sebe nedostali? Pro hloupého tatíka? Pšc, kočka, tu kaši ti nedám smlsati! Musíme rozumné slovo pohovořiti s Tejnurou. On mi dává šíti a zaplatí, co řeknu. Ondyno mi řekl do očí, že když já mluvím, by to stálo za to, aby se to do knížky napsalo. Ještě jsme tu my, barone Krušino. Pomalu s tou flintou. A pak kdyby Tejnura stal se pánem na statku baronově, nějaká lícha pro brambory by už zadarmo pro mne odpadla. To je na povážení. Uvidíme.“

IV.

Zatím baron Krušina vstoupil do pokojíku Tejnurova. Podučitel kreslil právě na nějaké mapě, přivítal slušně bohatého rolníka a otázal se, co si přeje. Kru-

Digitized by Google

šina vyložil, jak uměl, proč přichází. Tejnura projevil se ochotně k službám, a za půl hodinky, za níž se Vojtěch nahmoždil s Krušinou více než s dopisem, bylo psaní zhotoveno.

Baron Krušina vstal se stolice.

„Já vím, pane učiteli," omlouval se pokorně, „že byste ode mne za to psaní žádných peněz nevzal; ale když vám dám několik doutníkův, nebudete se snad na mne horšiti."

Při tom položil na stůl pět dvoukrejcarových doutníkův a strojil se k odchodu.

„Nechte si jich," odvětil Tejnura pichlavě. „Mám ten šesták také na ně. A co bych vám neposloužil za nebožtíka učitele. Beztoho je to jeho vinou, že neumíe péro do ruky vzíti."

Baron Krušina shrábl se stolu doutníky a vstrčil je do kapsy.

„Nu, myslíte-li, zůstanu dlužníkem," dodával radostně, „a kdybyste něco potřeboval, však víte, kudy se chodí ke Krušinovi."

„Provázej vás Bůh," odpověděl ledabylo Tejnura.

Baron Krušina vyšel ze školy. Tenhle Tejnura se mu líbil. Jak hravě napsal mu odpověď a pak — zadarmo. To by bylo tak něco pro něj! To by se dalo dobře využitkovati. Nic tak Krušinu nedopalovalo, jako že mu strkají každou chvíli po lopatě, že se neumí podepsati. Což kdyby požádal Tejnuru, aby ho potají naučil aspoň se podepsati. Učitel je laciný. Co na krásně může za to chtíti? A kdyby chtěl zlatku za to? Vzal vítr zlatku! Kolikrát zbůhdarma přijdeš o víc. A pak Tejnura není žádný mluvka. Když ho slušně poprosí, nemusí se ani moucha o tom dověděti, že ho učí podpisování.

Baron Krušina zapálil si doutník a dýmal jako z komína; vždyť jakoby byl ty doutníky našel.

Digitized by Google

Vrátil se k podučiteli a kroutě se jako holub na báni přednesl mu, oč mu běží.

Tejnura se chvíli rozmýšlel a odpověděl:

»Proč bych vám nebyl po vůli? Aspoň by se vám po hospodách nevysmívali, že děláte jen tři křížky. Naší svatou povinností jest, šířiti vzdělání v zanedbaném občanstvu.«

Poslední větě ovšem baron Krušina nerozuměl, ale křížkům rozuměl. Proto tiskl po kovářsku Tejnurovi ruku a pravil:

»Uvidíte, že se vám dobře odsloužím. Pánbůh chraň, abych vás trmácel zadarmo.«

»O tom potom.«

»Kdy přijdete k nám? Do školy k vám choditi přece se nesluší.«

»Kdy chcete.«

»Víte co, přítelíčku, zítra po čtvrté. Ale za to vás prosím, přijďte, aby to nikdo neviděl.«

Tejnura se usmál.

»Přijdu zítra po čtvrté. Připravte si zatím tabulku s kamínkem. S pérem na papíře by to hned na poněprv nešlo.«

»Připravím, přítelíčku, připravím, jenom přijďte. A pak — nu, vždyť rozumíte, chytrému mrkni; aby to bylo hezky potajmu.«

Sotva že baron Krušina za roh zahnul, klepáno u Tejnury znova na dvéře.

»Vejděte,« zvolal podučitel trochu nevrle.

Vešel Jakubána se spravenou botou. Tejnura prohlížeje správku se otazoval:

»Kolik za to?«

»Pět šoufků,« odvětil Jakubána sivých očí s podučitele nespouštěje.

Tejnura ho vyplatil.

Jakubána se neměl k odchodu.

Digitized by Google

„Byl tu u vás baron Krušina?!“ prohodil ledabylo.

„Bodejž vás,“ žertoval podučitel, „vy abyste to nevěděl.“

»Že vím, co tu na vás chtěl?« zpytoval švec.

„Chtěl, abych mu napsal odpověď židovi stranu ovsa.“

„A ještě něco,“ přidal Jakubána.

„Ano, ještě něco! To má však zůstati pod kloboučkem.“

„Že chytím králíka za uši? Mluvil s vámi, pane učiteli, stranu Madlenky.“

Všecek překvapen a udiven vyvalil Tejnura své krásné oči na hadače. Ten hned viděl, že je na scestí, ale nazpátek se mu nechtělo. „Čemu se tak divíte?“ tázal se žertovně.

»Stranu Madlenky?« opakoval Tejnura.

„Má vás ráda.“

„Madlenka?!“

„Madlenka, dcera barona Krušiny.“

Tejnura zapomněl podivením přivříti ústa. Zahleděl se do země. Bylo na něm viděti, že nutí se k opatrnosti, jež ale přímým jeho povahám dobře neslušela.

»Pravda,« odpovídal po chvilce, „Madlenka jest jakoby ji vyndal ze škatulky. Je to tiché děvče a má tak milý zrak. Mně se už dávno líbila. Ale nikdy jsme spolu ani slova nepromluvili, aby . . .“

»Vy jste se tedy ještě spolu nepomodlili z modlicích knížek lásky? Ani jednu modlitbičku?«

„Vy jste čtverák, Jakubáno!“

»Inu, posud jsem špatně počítal. Smažu tabulku a budu počítati znova. Doufám Pánubohu, že po druhé nebudu mazati. Vy a Madlenka květ vedle květu. Chtějte, a kněz vás sváže štólou v utěšenou kytičku.“

Po té se dal do povídání, jak ondyno Madlenka se do oken Tejnurových zadívala. I vylíčil mladíkovi ži-

Digitized by Google

vými barvami, jak by se dobře oženil, kdyby moudře těžil z dívčiny náklonnosti.

„A kdyby nakrásně Madlenka mi přála," namítal pokojně Tejnura. „Starý Krušina mi ji nedá. Kdyby nic jiného: s hloupostí a pýchou je těžko chytiti se za pasy."

„Tomu, kdo nemá dost ohně. Pravý oheň uvaří i z ledu páru."

„Abych se vám přiznal, mistře, mně učitelství příliš nevoní. Pravda: děti mají mne rády a já je, ale život v zadýchané světnici v zimě v létě tráviti, to se mně nezdá. Širé pole je širé pole."

„To by připadalo jako oko k oku. Starejte se, byste byl nástupcem Krušinovým na statku. Madlenka jest jediná dcera; kdo uloví bohatou štiku, toho jest rybník. A nemůže býti lepší udice na ni nad vás, pane Vojtíšku! Vidíte, mám vás rád od té chvíle, co jsem vás ponejprve viděl. Proč: to Bůh milostivý ví. Ostatně děje se i jiným tak. Vy musíte zrovna sebou čarodějný laskavec nositi. Co chtěl na vás baron Krušina?"

„Abych ho potají učil psáti."

„To je trefa. Chce se mu obecního výboru a okresního zastupitelstva. Učte ho, tím ho dostanete za ruku. Ale to vám povídám, držte ho pořádně v kordech, aby si vás hloupou svou pýchou neosedlal. Nedělejte mu to lacino, aby nahlédl, že vaše umění stojí za peníze. Jinak nebude míti před vámi úctu."

„Vy jste po čertech bystrý člověk, Jakubáno. Škoda vás pro Újezd."

„I proč pak? Rostu, kam mne Bůh vsadil; jen když si ze mne může někdo něco pro sebe utrhnouti."

Rozešli se.

Digitized by Google

V.

Tejnura měl s neděle na pondělí nepokojnou noc. Zdálo se mu pořád něco o Madlence. Den po té byl ve škole roztržit a nemohl se ani čtvrté hodiny odpolední dočkati. Doufal jistotně, že sejde se s Madlenkou a že s ní mezi čtyřma očima promluví. Ale chyba lávky. Když po čtvrté přišel ke Krušinovům, byla matka i dcera na poli. Baron Krušina nechtěl míti svědků při svých lekcích. Když Tejnura do čeledníku vstoupil, šel s ním vedle do komory, vyndal z almary tabulku a kamínek a zasedl za stůl. Dali se do učení. Tejnura byl rady Jakubánovy pamětliv. Počínal si s Krušinou jako se žákem, tak že barona přešla kolikrát trpělivosť, a že mu samým lopocením čelo potem vlhlo. Tejnura myslil, že Madlenka přijde, ale po prvníkráte musil odejíti s nepořízenou.

Ve středu po té a v pátek nevedlo se ubohému učiteli lépe. Baron Krušina se měl za to tím hůře. Chuďas nevycházel za učení ani z potu. Nejednou, stokrát chtěl již tužku odhoditi, ale stud ho z toho zrazoval. Kolikrát se vymlouval, že jde mu jenom o podpis, že mu netřeba tak důkladně a pěkně psáti, jak toho na něm žádá Tejnura, ale učitel ho povždy jinak poučil.

„O podpis, jak jej umí jiní sedláci, nám nejde," vysvětloval mu rázně; „vy mi nesmíte hanbu dělati, vy se musíte uměti podepsati jako každý studovaný pán. A co, podepsati, vy musíte všecko umět psáti, aby byl jednou konec všem úštipkům posměvačných sousedův, a abyste ukázal, že vy, bohatý Krušina, z nich píšete nejlépe. Jen ještě nějaký časek trpělivosť a vstrčíte leckterého písaře od úřadu do kapsy."

Digitized by Google

To u barona Krušiny vydávalo. Šlo mu o to, by měl největší rešpekt mezi sousedy.

Posléze se sluníčko štěstí Tejnurovi ukázalo. Druhou neděli, co už mučil Krušinu krasopisectvím, potkal Madlenku samotnu v síni. Vycházela právě ze světnice a zarazila se, jak ho před sebou z nenadání viděla.

»Jdu k tatínkovi,« oslovil ji zajíkaje se Tejnura, »je-li doma?«

»Není,« odvětila nesměle dívka sklopivši oči. »Je ve městě, má tam nějakou pořízenou.«

»To přijdu jindy,« prohodil Tejnura, »s Pánembohem.«

Dívka zvedla k němu oči, z nichž čísti bylo lze výčitku: »Což nemáš pro mne ani chvilánky, abys mi řekl nějaké laskavé slovíčko?«

Tejnura těm očím dobře porozuměl.

Podal jí ruku na rozchodnou; Madlenka mu ji stiskla. S naším sličným Vojtěchem šel svět kolem. Nevěda ani čí je, rozpřáhl náruč po Madlence, přitiskl ji k bušícímu srdci a zvolav: »Madlenko, má zlatá Madlenko, já tě mám tak, tak rád,« zavěsil se dlouhým polibkem na její višňová ústa.

Vzpamatovav se odtrhl se rázem od ní a vyběhl ze stavení ven. Madlenka se musila zachytiti stěny, aby se neskácela. Tváře jí hořely plamenem, a srdce jí div šněrovačku neroztrhlo. Za chvíli teprve přišla k jasnému vědomí. Nevěděla, má-li plakati, má-li výskati.

»Já tě mám tak, tak rád!« znělo jí v prsou, znělo jí v hlavě, rozléhalo se kolem ní, jakoby nějaký čarodějník na kopy ptáků byl v síni rozpustil. V síni jí bylo teskno, rozběhla se do zahrady. Bylo před velikonocemi. V zahradě nebylo ještě veselo, ale Madlenka myslila, že vstupuje do ráje. Běžela až k plotu, odkud bylo viděti do širého pole. Tam se zastavila. Mimo plot vedla polní cesta.

Digitized by Google

„Ó, kéž by mně Bůh tou cestou přinesl Vojtěcha,“ pomyslila si Madlenka.

A Bůh jí ho přinesl. I Tejnurovi nechtělo se domů a do vsi. Rozběhl se do polí a do háje. Vraceje se zamířil ke Krušinově zahradě. Spatřil už z daleka Madlenku. Přijechal k ní.

Bylo nějakého povídání u plotu, že bys z toho kroniku napsal. Leč k čemu to vypisovati: vy, mladí, to nepotřebujete věděti, a vy, staří, to víte beztoho. Ale abych konec nezůstal dlužen, přidávám, že u plotu se tak brzy nerozešli jako před čtvrť hodinkou v síni.

VI.

Baron Krušina se u Tejnury doučil. Uměl se nejen dobře podepsati, ale vůbec všecko tak slušně napsati, že i každý posměváček musil říci: „Je to na něj dost.“ Po učení nastala lakotnému Krušinovi hořká chvíle. Šlo o výplatu Tejnurovi. Že mu pět doutníků za tolik práce nemůže dáti, to pochopoval; ale hluboko do váčku sáhnouti se mu nechtělo. Konečně rozumoval:

„Tejnura je z laciného kraje. Dám mu jeden rénský, a bude-li se ošívati, dám mu dva.“

Když tedy Tejnura nechtěl určitě udati, co na penězích chce, podával mu baron Krušina zlatku. Tejnura se hněvem zapálil, a každá žilka v něm hrála. Mlčel.

„Je-li vám to málo,“ vykládal po baronsku Krušina, „dám vám dvě.“

„To je málo,“ vyjelo Tejnurovi.

„Kolik tedy?“

Tejnura byl na vahách. Od těch dob, co byl s Madlenkou jedna ruka, posuzoval Krušinu zcela jinak nežli před tím. Nejraději by byl řekl, že nic nechce, ale v čas ještě vzpomněl si na dobrou radu Jakubánovu,

Digitized by Google

aby nedělal Krušinovi nic lacino, aby mu ukázal, že vzdělanosť jeho má značnou váhu a cenu, jinak že by si ho Krušina svou hloupou pýchou osedlal a za nic ho nevážil. Něco mu pořád říkalo, že u Krušiny více prohraje, když bude hověti jeho hrabivosti, než když se mu z té stránky rázně a bezohledně opře.

„Dlouho se rozmýšlíte, jakoby šlo o stovky," pobádal Krušina.

Tejnura odhodlal se jíti po hlase rozumu.

„Dáte mi desítku," odpověděl pevně a určitě.

Baron Krušina spráskl ruce a pracoval samým překvapením k slovu.

„Deset zlatých za trošku psaní!?"

„Dobrá práce žádá dobré mzdy," vysvětloval vážně učitel. „Vy si zakládáte na tom, že jste bohat. Ale co jest vaše jmění proti tomu, čemu jsem vás naučil? Stavení a stodoly mohou vám shořeti, úrodu na polích může vám krupobití zničiti, ano i o pozemky mohou vás zlí lidé a advokáti připraviti; čemu jsem já vás naučil, nemůže vám nikdo na světě vzíti, to je poklad nehynoucí ceny. Deset zlatých dáti za něj, je pravá šarapatka."

„Deset zlatých, šarapatka!"

„Nechci jich hned; vyspěte se na to."

„Dám tři zlatky."

„Neslevím ani vindry. S Pánembohem."

Baron Krušina se škrábal za uchem. Tejnura odešel. Krušina se rozchodil po čeledníku a huboval. Selka přišla domů.

„Co máš, tatíku?" tázala se ho.

„Považ, matko, ten učitýlek," ulevoval si Krušina. „On chce na mně desítku za ten krapet psaní. Není-li to zlodějský kousek?!"

„Tys mu ji nedal?"

Digitized by Google

»Co pak jsem dnešní!? Já, Krušina? A odešel chlap, jakoby ho fena honila.«

»To jsi hloupě jednal, tatíku, žes ho nechal v hněvích odejíti. On tě ze msty roznese ve vsi, že jsi na stará kolena se učil u něho písmu, a budeš míti z toho ostudy za sto zlatých.«

»Vidíš, ženo, na to jsem nepomyslil.«

»Protože vůbec neumíš mysleti, kdy máš mysleti.«

»Jaká rada?!«

»Běž za ním, šel někam k remízu. Sprav se s ním, než se vrátí do vsi, a než bude pozdě.«

»Ale deset zlatých!«

»I dej mu je. Nahmoždil se s tebou do sytosti. Co ti sejde na desíti zlatých, jsi baron Krušina.«

Krušina si povzdychl, vložil desítku do tobolky, vzal kašket a vyšel ze stavení stranou k remízu. Když přišel za zahradu, spatřil Tejnuru, jak právě pěšinou vchází do remízu. Šel zvolna za ním.

Byl tichý jarní večer. Libý větříček pofukoval po polích, a jemný soumrak spouštěl se zpovolna v blankytu k zelené zemi. Tu i tam notoval si některý skřivánek večerní zpěvanku, a obláčky, zlatem zapadajícího slunce vroubené, kolébaly se tu i tam po obloze. V polích nebylo živé duše viděti.

Baron Krušina šel k remízu tak rád, jako když strká kozla na hřeben. Než jaká boží pomoc, běželo mu o to, odvrátiti od sebe ostudu.

Vstoupil do remízu, jenž rozkládal se v malém úvale hodný kus cesty. O Tejnurovi nebylo ani pohádky. Krušina sestoupil dolů, kde byl větší prostranný pažit, a rozhlížel se. Napadlo mu, podívati se k vápence.

»Na vápence« říkali nejpěknějšímu místu na druhé straně remízu. Tam kvetly nejvíce petrklíče, lechy a konvalinky, a děti tam nejraději chodívaly. Tu najednou

Digitized by Google

donesl mu větřík stišený hovor k uším. Šel opatrně ku předu a zastavil se, jakoby z nenadání přišel na kraj neznámé propasti. Zdřevěněl nad tím, co tu spatřil pod jasanem na vápence. Na pažitě seděla Madlenka a těsně vedle ní Tejnura drže ji levicí okolo pasu. Pravice dívčina ležela v jeho pravici. Povídali si oko s oka nespouštějíce. Baron Krušina byl jako Teofil v ráji; nevěřil svému vlastnímu zraku. Myslil, že má slepicí mlhu, a protíral si oko za okem. A Tejnura s Madlenkou si pořád povídali. Divadlo tak neočekávané spletlo Krušinovi všecka kolečka. Rozum jeho, beztoho dost krátký, tak se leknutím scvrkl, že nezbylo v něm ani myšlenečky.

„Nic naplat," pomyslil si za chvíli, »tu musí mi žena rozum nastavit. Také je to její věc a ne má. Ten zpropadený Tejnura! A ještě chce na mné desítku. A, a, dali si po hubičce! Počkejte, já vám zasolím. Alou k ženě s teplým koláčem. Však si to zpravíme."

Krušina se rozběhl domů, jakoby mu šosy doutnaly. Všecek udýchán vrhl sebou na lavici u kamen.

»A tohle je novina!" zvolal sotva dechu popadaje. „A to jsi matka? A ty nic."

„Mluv po česku, kdo ti rozumí?" odpovídala klidně selka.

„Já, baron Krušina, dvě stě měr bez dluhů, jediné dítě! A, a, ona a on . . ."

„Kdo on?"

„Napověz moudrému, dovtípí se všemu. A ty nic!"

„Ty jsi blázen."

„A jak bych nebyl. Fi, žebrák, učitýlek, rád, když mu dá někdo z bochníku si ukrojiti, a on . . ."

»Tejnura."

„Na vápence pod jasanem. Madla a on. On ji držel okolo pasu, a dali si po hubičce. Fi!"

Digitized by Google

Selka zbledla a zarazila se. Po minutce dodala nutíc se k poklidu:

„Tedy se mají rádi. On je pěkný človíček . . .“

„Pěkný človíček!? Ty, ženská! Já to všecko pobiju, jako že jsem . . .“

„Baron Krušina,“ dokončila selka pichlavě.

„To je nějaký pořádek? Já řku, pořádek?“

„Proč jsi ho volal do stavení. Děvče je mladé, nezkušené, on je jakoby ho vymaloval.“

„Starým sýrem!“

„Vem, tatíku, rozum do hrsti.“

„Pohlavek vezmu do hrsti.“

„Prudký oheň brzy dohoří. Já děvčeti hlavu napravím, a bude po komedii. To je má věc. Ty už mlč.“

„Já jsem hlava na statku.“

„Jsi, ale nemáš někdy rozumu za hlávku zelí.“

„Nedopaluj!“

„Jen tiše seď, tatíku. Všecko se to spořádá, až promluvím s dítětem. Vezmu si ji moudře na paškál. Však ji znám; není sukovitá, dá se ohnouti. Kdyby to byl syn, spravil bys to ty moudrým způsobem; když je to dcera, je to mojí povinností. Děvče jde domů, nech nás chvíli samotných.“

„A vy prodáte mi kůži s těla.“

„Neprodáme, nech nás samotných. Já s ní důtklivě porozprávím.“

Bruče a na Madlenku právě vstupující ani se nepodívav odešel baron Krušina.

Když se asi za dvě hodiny vrátil, byla Madlenka všecka uplakána, a selka jakoby ji zařezal.

„Jak jsi pořídila?“ tázal se hospodář, „spravila jsi to?“

„Opatrnosti ještě nikdo nelitoval,“ odpovídala selka. „Musíme býti oba opatrni. Das tě ponoukal, že jsi se od Tejnury chtěl naučiti psáti. Pak jsi ho měl hned

Digitized by Google

vyplatiti, teď tě má za rukou. Je-li takový, udělá ti ostudu.«

»To je všecko nesolený hrách. Co Madla?«

»Nu, nedá-li si dnes říci, dá si zítra říci.«

»Však jsem si myslil, že se obě ještě proti mně spolčíte. A já povídám, že si ještě dnes musí dáti říci. Stando pede to dokážu.«

Po té vyskočiv šel k loži Madlenčinu. Dívka vzlykala. Baron Krušina toho nedbal. Založiv si do zadu ruce postavil se před ní jako soudce před zloděje a pravil k ní pomalu, slovu za slovem dávaje větší důraz:

»Povídám ti, holka: s Tejnurou nebude nic, a kdybych měl choditi bos po Újezdě, já, Krušina. Teď to víš a zapiš si to za uši.«

VII.

Kámen snadno vyhodíš, ale trefíš-li, kam jsi mířil? Slovo se vysloví, ale kde skutek? Jako kámen od kamene odrazila se vůle barona Krušiny od vůle dceřiny. Kdo by to byl do ní řekl? Umíněna byla jako tatík. Nic nechtěla než Tejnuru a opět Tejnuru. Baron Krušina by byl vyletěl z kůže, ale neměl k tomu křídel. Rozum mu pomalu vypovídal službu a šel do nájmu k selce. Ta věděla, že jinak nebude, a čekala trpělivě, až se to stane.

»Co uděláme, ženo?« dotazoval se jí Krušina. »Děvče je děvče, a matka je matka. Chytrému mrkni, to víš.«

Krušinová byla jako na jehlách. I ona měla s dcerou zcela jiné plány za lubem a přece svinouti to nemohla nikterak. Tejnura se jí líbil. Po vsi se roznesly slechy, co u barona Krušiny se stalo. Tejnura o tom věděl a přece nerozhlásil ani slovem, po čem posměváčkové

Digitized by Google

pásli. To se selce na učiteli líbilo. A pak vlastní krev není voda, a srdce mateřské nezná jiného otčenáše než štěstí dítěte. Jen je-li to štěstí štěstím pravým? Což kdyby Tejnurovi nešlo o Madlenku, kdyby mu šlo o statek? To byla možná věc a ku pravdě velmi podobná.

„Víš co," pravila asi desátého dne po události, o níž jsme vypravovali; „kdybychom Tejnuru dostali z Újezda, snad by si dítě dalo říci."

„To je rada jako růžička," chytil se toho Krušina.

„Mám švakra v Otočíně. On má sestru, ta je provdána za účetního v cukrovaru Otočínském. Cožpak kdybychom Tejnurovi pomohli k tomu, by šel k němu za příručího? Hodil by se k tomu, a časem by mu to více vyneslo, než potloukati se po školách. Teď umíš psáti, napiš to švakrovi, a jak přijde odpověď, dojdeš k Tejnurovi. Při tom mu zaplatíš za to, že tě naučil psáti, tím si ho navnadíš a pak mu všecko po sprostu vyložíš. On je rozumný člověk, on ti porozumí, a věru nebude mu to na škodu."

„To ti Pánbůh našeptal, ženo," odvětil Krušina. „Jen když Tejnuru z Újezda vystrnadíme. Vzal vítr tu zpropadenou desítku."

Ujednáno, provedeno. Maje v kapse příznivou odpověď od Otočínského švakra zašel si Krušina k Tejnurovi vyjednávat. Bohužel, že přišel baron Krušina po funuse s křížem. Dva dni zajisté před tím, v neděli, sešel se Tejnura prostřednictvím Jakubánovým, když Madlenka šla z města z kostela, u sv. Trojice pod silnicí se svou milenkou, kde si přísahali věrnosť na všecky časy.

Tejnura řekl:

„Madlenko, jestli ode mne upustíš, zastřelím se."

A Madlenka zdvihši dva prsty k sv. Trojici odpověděla zcela pevně:

Digitized by Google

„A kdyby mne nožem krájeli, nikoho nebudu do nejdelší smrti nežli tvou.“

O tom ovšem nikdo ve vsi nevěděl, tím méně baron Krušina.

Vstoupiv do příbytku Tejnurova dal se Krušina do vyjednávání tak, jak to uměl. Vyňal z tobolky desítku, položil ji na stůl a pravil:

„Pane učiteli, tu máte za to psaní.“

Tejnura odvětil vážně a přívětivě:

„Jak se věci mezi námi mají, nepřijmu, pane Krušino, ani vindry od vás. Schovejte si desítku a nemluvte už o tom.“

Krušina se v duchu radostně zasmál a, hupky, schoval desítku. Pro lakotu zapomněl, že mu žena přikázala, aby, kdyby bylo třeba, desítku Tejnurovi vnutil. Po té vytáhl z kapsy psaní švakra Otočínského a beze všeho dal je Tejnurovi přečísti.

Tejnura přečetl opatrně dopis a položil mu otázku:

„K čemu mně zjednáváte místo příručího v Otočíně?“

Otázka ta ubohého vyjednavatele spletla; nebyl na ni připraven. Po chvíli sbíraje všecky své rozumy odpověděl:

„Inu, myslíme vám dobře.“

„Rozumím-li dobře,“ pokračoval Tejnura, »rádi byste se mne zbavili. Povídám vám jednou pro vždy: za příručího do nějakého cukrovaru nepůjdu. Já dovedu si svými schopnostmi jisté místo při školství zaopatřiti, k čemu bych se pouštěl při cukrovarech do nejista?“

„Víte, pane učiteli, tento . . .“ vytáčel se zaleknutý Krušina. „Ona holka vás mermomocí chce, nu, a ona pro vás nevyrostla, jak říkáme. Jediná dcera na statku a na jednom z nejlepších statků. Ženich musí

Digitized by Google

býti, nu, víte, bohatý . . . Inu, víte: vrána k vráně sedá, rovný rovného hledá, jak říkáme.«

»Jen domluvte, příteli,« pobízel Tejnura, »co na srdci, to na jazyku.«

»Že to tak mám říci, vy nám ji svádíte . . .«

»Srdce srdce nikdy nesvádí,« odvětil důstojně Tejnura. »Jen špinavý zisk a nekalé smýšlení svádí nezkušené dívky. To vy ji svádíte více k zlému nežli já. Vy si myslíte, že lačním po vašem bohatství. Chyba lávky. Člověk jako já, který má upřímné srdce v těle a hlavu opatřenou dobrými vědomostmi, vyživí si ženu, kterou z lásky si vyvolí za manželku, docela dobře bez vašich polí, stodol a zahrad. Kdybyste vy všecko, co máte, výborně zpeněžil, ještě si daleko nekoupíte za tu trhovou summu to, co já umím. Vy tomu třeba nerozumíte, ale kdybyste měl z toho rozum, uviděl byste, že druh druhu si nic co do jmění nezadáme, naopak, že by se váha ke mně naklonila. Nechcete-li mi mermomocí dceru dáti, dobrá. Madlenka bude jednou plnoletá, já budu ustanoveným učitelem a odvedu si ji třeba v jedné kytlici radostně do své domácnosti a ještě si radostně červeným šátečkem zatočím. A vy si s Pánembohem hospodařte dále na statku, dokud svou hlavu unesete.«

Baron Krušina zkoprněl. Takové řeči přesahovaly aspoň o sáhovku jeho rozum. Nemyslil jinak, nežli že Tejnura pominul se s rozumem a že mluví s cesty. Prohlížel si bojácně učitele od bot až k hlavě. Tejnurovi sice svítily oči a planuly tváře, ale jinak stál tu před ním jako rozumný učitel před žákem. Všechen rozum Krušinovi došel. I nezmohl se k jiné odpovědi nežli:

»Ale Madla musí po nás děditi.«

»Snad ji přečkáte a budete vy děditi po ní. Co se mne týče, řídím se pravidlem: zle té kaši, která na cizí

Digitized by Google

mléko čeká,« odvětil ledabylo Tejnura. »Opatruj vás Bůh!«

»To jako abych šel?«

»Skoro.«

Baron Krušina se jako zmoklé káně sypal od Tejnury. Šel, kam šel, až ho zastavil drsný hlas:

»Já řku, kmotře, copak jste ztratil, že se země oka nespouštíte?«

Krušina vzhlédl. Byl u dolejší hospody, a u pootevřeného okna stál Matoka vesele se naň usmívaje.

»Pojďte si zavdat, kmotře,« sváděl Matoka. »Byl jsem ve městě, a u studánky se zastaviti, neškodívá poutníku.«

Krušina šel do hospody a přisedl k Matokovi. Byli v jizbě sami.

»Já řku, pijte, kmotře,« pobízel Matoka, »jde to od srdce.«

Krušina mu zavdal.

»Je to historie s vaší dcerou!« pokračoval Matoka mhouře potutelně oči. »Panenko Maria! Prosím vás, jak se to sběhlo?«

»Aby to krkavci roznesli na sto mil,« naříkal Krušina.

»Inu, mladý rozum chodí po ledě,« pokračoval Matoka. »Za to vy máte rozumu za tři advokáty, vy to spravíte.«

»Řekne se: spravíte, ale jak?«

»Inu, inu, já bych tomu věděl cestu, dobrou cestu, na mou věru, spasitelnou cestu.«

»Vy, kmotře?«

»Hospodský, nalejte, aby kola nevrzala.«

Hospodský znova nalil a šel opět po svých.

Matoka přistrčil důvěrně hlavu ke Krušinovi

»Vidíte, kmotře,« jal se polohlasně hovořiti, »dávno už chtělo se mi s vámi rozumné rozprávky. Ale myslil jsem si: co nebude dnes, bude zítra. Co se vleče, ne

Digitized by Google

uteče. Co říkáte mému Jiříkovi? Chlap je jako granátník, nu a k světu je také podoben. Kuchařka nemá jídlo chváliti, ale jsem otec, a ať mi někdo řekne, že by se Jiřík nehodil do nejlepšího statku a třeba to byl váš? Jiřík je z teplého hnízda. Buď Bohu chvála, za přičinlivostí jde požehnání, a u nás na statku je požehnáno. Jsou zlé časy, pravda, ale co si já a vy děláme ze zlých časův?! Třeba jsme před světem naříkali, mezi sebou si to můžeme říci: kolik má zlatka krejcarů, nemusíme počítati jako leckterý přiběhlý učitel, jenž je rád, když se někdy nají úkropu. Já řku, co říkáte Jiříkovi? Pracovati umí za tři a hospodařiti bude jen což. A vaše Madla? Je hodné, pracovité děvče a spořádané, že je jí k pohledání. Kdyby byli svoji, na sosně by jim rostly hrušky. Vy jste jak náleží moudrý člověk, Krušino, já řku, nu . . . nu, tak přece promluvte. Jiřík s holýma rukama k vám nepřijde. Já ho pořádně obvěním, a vy si můžete udělati výměnek, že Újezd na to vyvalí oči.«

Baron Krušina se rozehřál. Matokův návrh byl máslem na jeho okoralý krajíc. Kdyby Jiříka namluvil Madle, byl by konec pletkám s Tejnurou a svatý pokoj, a po tom zrovna práhl. Matoka neměl sice tolik jako on, ale byl z prvních sedlákův. Novoty byly mu solí v očích jako jemu a groš škrtil zrovna tak jako on. O Jiříkovi sice říkali, že je hloupý, ale co na tom: koně běhají za ovsem, a osli ho dostávají. Ovšem Madla má hlavu z kamene, ale když k ní Jiříka šikovně přitočí, proč by si nedala říci. Jen až co řekne selka. Kdyby ji tu tak měl.

»Nu, kmotře, vy na to nic?« pobodával ho Matoka.

»Je to na uváženou, kmotře,« odpovídal Krušina.

„Snad nechcete dceru tomu kantůrkovi dáti?«

„Nechci, jako že jsem Krušina.«

»Nu, nechci na vás tvrdě nastupovati. Vyplatil bych

Digitized by Google

tři, čtyři tisíce do groše, a teď, když to vaše děvče se zostudilo s tím ulízancem ze školy, je to, myslím, ženitba, po níž může každý oběma rukama sáhnouti.«

»Až co řekne žena.«

„Eh, co žena, muž je pánem světa, plácněte a bude to.«

„Já bych se přece rád na to vyspal, je o pořádek a pokoj v domě.«

»Přidám vraníka. Bratru stojí za dvě stovky.«

Baron Krušina se potil samou nerozhodností.

V tom vstoupil Jakubána do jizby. Šel si k hostinskému pro dílo. S oběma rolníky dal se hned do řeči. Oba zaplatili a chtěli mu uklouznouti. Chytrý švec to zpozoroval a proto se jich ani na cestě nespustil. Oba dali jazyk na zámek, jen když se cesty dělily, pravil Krušina k Matokovi:

»Nu, zítra nebo pozejtří si povíme.«

VIII.

Krušinová právě uložila čerstvě vrcené máslo do sklípku, když hospodář přišel domů.

»S jakou přicházíš, tatíku?«

„S dobrou, Madleno, s dobrou.«

„Půjde Tejnura do Otočína?«

»To to, nehne se, jakoby byl k Újezdu přivrtán.«

„Co tedy?«

„Má hlava uhodila na jiný prostředek. A na jaký! Ty se, ženo, podivíš. Nepadneš-li mi okolo krku, až to uslyšíš, ať jsem z koudele.«

Selka něco zabručela.

„Nu, tak přece vylož,« dodala netrpělivě.

„Já se dostal zajíci na kožich a jak chytrácky. My musíme Madle vyhledati ženicha, aby zapomněla. To

Digitized by Google

máš nejlepší medicinu. A já jí ho už vyhledal, já promluvil už s jeho tatíkem. Jen plácnout a bylo by to. Ženo, raduj se, bude svatý pokoj. Matokův Jiřík . . .«

»Což jsi se napil lilku, Krušino!?«

»Nu, není to ženich k pohledání?«

»Takový trulant! Ten by měl vésti mé jediné dítě od oltáře?«

»Ten, žádný jiný. Že není z chytrých, co na tom. Tatík má krásný statek, má peníze. Přižení-li se k nám, dá mu čtyři tisíce a vraníka, víš, toho . . .«

»A dva voly, aby tě jimi vozil v kočáře do města.«

»Jak to se mnou mluvíš? Já jsem hlavou ve stavení a teď, když se dcera s tím učitýlkem zostudila, můžeme býti rádi . . .«

Selka se zarděla hněvem jako pivoňka; z rozpálených očí střílel jí blesk za bleskem do polekaného Krušiny.

»Který hříšný jazyk smí se opovážiti o mém dítěti říci, že se s učitelem zostudila. Ať mi vstoupí na oči, touto rukou mu jej vyškubnu.«

Baron Krušina ustupoval ke dveřím.

»To jsi tatík, ty pletimozku, ty to přede mnou opakuješ. Anebo jsi to sobě dokonce vymyslil!? Což, podobno je to tvé hlouposti. V čem se mé dítě zostudilo, v čem? Já řku, v čem, Krušino? Kdes to slyšel?«

Selka si dupla.

»Inu, Matoka v hospodě . . .«

»Matoka! Však já ho spražím, Matoku. Ať on se stará o své haranty a ne o mé dítě. Ten pletichář! Mé dobré, zlaté dítě! Co z toho, že se jí Tejnura zalíbil? Sto takových žmolichlebů jako je tvůj Jiřík, není ještě jeden Tejnura. A ty, kmotře z boudy, chceš takového trulanta jako Jiřík dítěti vstrčiti na krk? Svatá trpělivosti, neopusť mne! Trulant k trulantovi, to byste byli tak dva na statku, českou zemi byste protrulantili,

Digitized by Google

neřku-li statek selský. Kdyby nebylo mne, kde bys byl, barone Krušino? Ale já ti povídám, že od této chvíle já vezmu bič a oprati do ruky. Jiřík Matokův nepáchne mi nikdy do stavení, já od nynějška držím s dcerou, já od nynějška nejsem žádnou nepřítelky ní Tejnurovi, já podepru si boky, a tak to půjde dál. Že tě nepředělám, to vím; havranu mýdlo nepomůže, ale panství tvému nad mým dítětem odzvonili.«

Baron Krušina ani nedutal. Jako úkropek seděl na lavici a maloval prstem po stole kliky háky. Hlava ho brněla, a dušička v něm byla tak malá, že by ji byla vosa snědla k večeři.

IX.

Baron Krušina měl hořké časy od těch dob, co selka na něj měla hněvy. Myslil si ve své sprostnosti, že žena přes noc zlosť svou zaspí, že její hněv bude jen krátký liják, který nedodrží, ale šeredně se zmýlil. Naopak: Krušinové se jeho plán s Jiříkem Matokou přes noc teprve jak náleží v mysli rozležel, a ty dni po tom nebylo s ní ani řeči, neřku-li pojednání. Palčivou potřebou pobodnuta vytrhla mu selka veslo z ruky, aby vyvezla dítě ze zrádné prohlubně, v níž pošetilostí otcovou tak snadno mohlo utonouti. Pravda: Tejnura jí nebyl po rozumu, ale za to Madlenka byla po její mysli voňavá růže, o niž každý státi musí, a proč by o ni nestál sličný a libý učitelský mládenec? Krušinová byla ženská, vzpomněla si na svá mladá léta a řekla si v duchu: ty bys tenkrát na vlas byla tak jednala jako Madlenka, kdyby tě byl měl nějaký Tejnura rád. Ovšem matka musí míti rozum za dceru, ale pouhý rozum nebývá jedinou silnicí ku štěstí dítěte. Kaž rozumu, když srdce se dobývá na vrch!

Tejnura byl už přes půldruhého léta v Zeleném

Digitized by Google

Újezdě. Krušinová se rozpomínala na všecko, co o mladém učiteli se povídalo. Zhýralcem a rozpustilcem nebyl, vycházel s každým dobře, nedral se v ničem do předu a nezadal si nikdy v ničem. Toho bylo na jeho mladá léta dost. K děvčatům byl vždy slušný a přívětivý, ale se žádnou si posud nezačal, ač by se mu byly rády na paty věšely. Říkali, že nosí hlavu trochu vysoko. To se Krušinové při něm líbilo, nebylať ona z pokorných. Vybíral si dlouho, až padlo jeho oko na její dceru. Lichotilo jí to. Což byl-li chtivý peněz? Což kdyby mu nešlo o Madlenku tak jako o její jmění? To byl zlý kámen na cestě, ten bylo třeba dříve odvaliti. Jak dostati se do tajné skrýše jeho duše? Krušinová s ním několikrát jen tak ledabylo mluvila, to nestačilo, aby ho byla poznala. Bylo třeba s ním opatrně porozprávěti, tak aby nečenichal pečeného králíka. Takhle náhodou bylo by nejlépe. A náhoda se na Krušinovou zasmála. Třetího dne z rána potkala ho v polích. Tejnura ji pozdravil a měnil napořád barvy. Bylo na něm viděti, že by rád se selkou mluvil, ale že se ostýchá. Chytrá žena tomu rozuměla, ale dělala se nevědomou a šla dále. Tejnura se zastavil a šel kousek za ní. Ona slyšela jeho kroky, ale neobrátila se. Vyrovnal se s ní v kroku a dal se s ní do řeči. Zastavila se; nechala ho mluviti. Jazyk jeho mluvil, čím mysl přetékala. Dokládal se Bohem, že má Madlenku rád, a prosil ji, by ho od sebe tak neodstrkovala jako hospodář.

„O mne ani tak nejde,“ dodával rozhřívaje se, „jako o Madlenku. Nebuďte k ní zlá, neodvracujte od ní srdce, dokud se nevezmeme, prosím vás za to sepiatýma rukama.“

„A kdy se vezmete?“ zeptala se na polo uštěpačně selka.

„Až budou Madlence dvacetčtyři léta,“ odpovídal pevně Tejnura. „Vím, že otec mi ji nedá, dokud půjde

Digitized by Google

o zákonité jeho svolení, protože si myslí, že chci s Madlenkou váš statek na sebe strhnouti. Až bude míti Madlenka svou vůli, pak se vezmeme, ať si Krušina nechá jmění, já budu míti dosti dcery. Kde upřímná láska, tam andělů na sta, říkají, a věru, já i Madlenka o bramborách živi nebudeme, třeba já groše s ní nedostal.“

Krušinové bylo nějak divno okolo srdce. Leč přemohla se a prohodila na oko chladně: „Do těch dob dávno vaše láska vychladne.“

„My si přísahali u sv. Trojice a křivopříseżníky nebudeme já ani Madlenka.“

„Jděte, kdo by si za našich drahých časů vázal chudou ženu na kříž, když nemusí.“

„Myslete si, co myslete, já vás jen za to prosím, nebuďte doma k Madlence tvrdá, Pánbůh vám to zaplatí, a my vám to oba láskou svou vrchovatou měrou odplatíme.“

Při tom pojal Tejnura Krušinovou za ruku, a ty jeho dobré oči, do kterých se mu podívala, prosily za Madlenku stokrát více nežli všecka slova.

Krušinové se srdce v těle obracelo, oči se jí zatopily slzami. Kdyby byl Tejnura nemluvil tak hrdě a přesvědčivě, byla by si ho bývala osedlala, ale takto cítila, že má před sebou člověka co do povahy rovného, a to jí dodalo.

„Což jsem vám, Tejnuro,“ vyčítala mu lítostně, „tak nepatrnou osobou, že jste nevěděl, kudy jde cesta ke mně, když se vám Madlenka zalíbila? Či jste si myslil, že se mnou není rovněž tak řeči jako s mužem mým?“

„Já si myslil, že jste, zač vás lidé vydávají, a že váš muž jedná po vašem návodu. Ale teď vidím, že jsem vám nevědomky křivdil. Vy jste dobrá a citelná žena, spravedlivá matka, a kdybych to byl věděl, věřte

Digitized by Google

mně na mou víru a duši, že byl bych dříve s vámi promluvil než se samou Madlenkou. Ale to tam. Mně se srdce spadla skála, co vím, že vy Madlenku nebudete výčitkami trápiti za to, že mne má ráda, a že aspoň vy nám dáte požehnání, až Madlenka půjde se mnou z domu.«

Krušinová nevěděla, co odpovědíti. Tak upřímně jako Tejnura nemohl žádný pokrytý člověk mluviti, to byl jiný muž než pošetilý její manžel, z takové povahy musí ženě růsti štěstí a kdyby jedla samé brambory. Nikdy ještě za jejího života nebylo jí v srdci tak teplo, tak lahodno, tak nebesky pěkné jako v této chvíli; cítila, že nejen Tejnurovi a Madlence přáti musí z té duše, ale že se jich musí proti Krušinovi ujati, a že padni, co padni, musí pro ně všecko udělati. Leč opatrnosť ji neopustila.

»Vy chcete zůstati při škole?« vyzvídala na učiteli.

»Kam jinam bych se vrtnul?« odvětil upřímně Tejnura.

»A hospodářství by vás netěšilo?«

»Těšilo, jsem sám ze vsi. Ale člověk musí míti budoucnosť před očima.«

»Pravda, než já a muž můj nebudeme věčně živi.«

»Kdybyste jednou řekla: Vojtěše, je tebe potřeba, pověsil bych učitelství na hřebík a šel bych hospodařit.«

»Dříve ne?«

»Dříve ne, abych ukázal, že jsem poctivý člověk.«

»Vy máte, Tejnuro, svou hlavu.«

»Svou hlavu a své srdce jako každý řádný člověk.«

»Mně se to na vás líbí; nemám proti tomu, že jste se s Madlenkou shledali.«

»Bůh vám zaplať za ta zlatá slova, Krušinová.«

»Teď víte ke mně cestu?«

»Vím a vážím si toho.«

Téhož dne k večeru, když si byla za dne všecko

Digitized by Google

v hlavě řádně srovnala, zeptala se Krušinová svého muže:

„Stojíš na svém, aby to dítě nic s Tejnurou nemělo?“

„Stojím a budu státi,“ vyjelo bezděky baronovi Krušinovi z úst.

„Pak ti povím dvě noviny,“ odvětila zcela chladně a určitě hospodyně. „Jednu, že já proti tomu nic nemám, ba že mi to po vůli, aby se vzali, a druhou, že až půjdou za sebe, půjdu s nimi. Hospodař si sám na statku; vzal tě vítr.“

Baron Krušina chtěl vyskočiti, ale nebyl s to. Kdyby mu byl někdo čepici s hlavy sestřelil, nebyl by se více ulekl. Co byl on na statku beze ženy? Nic, pranicoucí nic. Na to on ovšem ve své pošetilosti nepomyslil, ale tušil to a proto seděl na lavici, jakoby ho truhlář k ní přiklížil.

Selka odešla do dvora jakoby nic.

X.

Minula hromada neděl. Bylo po žních, prázdnin bylo na mále, a zedníci bílili již školní síně pro děti. Vítr pofukoval sice ze strniště, leč neprofoukal vedro, jež Zelený Újezd za dne tísnilo. Lidé nevycházeli z potu, a jen zimomřiví starci a babičky libovali si venku.

Baron Krušina za ten čas sešedivěl. S Matokou a jeho příbuzenstvem rozlil si ocet, se ženou a dcerou byl pořád na štíru a kam přišel, nabíral si ho soused za sousedem. Jakubána byl všude kápo, kde se mu událo, přismoloval barona, že ubohý už z daleka voněl smolou. Nic už Krušinu netěšilo, ani těch dvě stě měřic pozemkův, a tím vším byl vinen ten zpropadený učitel! Do hospody již ani kale nemohl; ve městě bylo

Digitized by Google

mu lehčeji, ale pěšky se mu v tom horku tam nechtělo a platiti mýto za koně, bylo mu ještě méně po srsti. Ať se vrtnul, kam vrtnul, všude se mu zdálo, že lidé naň prstem ukazují a si povídají:

„Vida, baron Krušina má dvě stě měřic a nemůže se zmoci na lepšího zetě pro jedinou dceru než na učitele. To je něco, smějte se, lidé!“

Zelený Újezd byl dlouhý a široký, ale po soucitné duši ani potuchy mezi tolika lidmi. Aby měl pokoj před úštipky, dal si domů zavézti vědérko a popíjel v bázni Boží doma. Když se dopil kuráže, začal si dobírati ženu, leč na dobré mu to nevyšlo. Když podle své moudrosti vyhodil trumfa, píchla mu jej selka větším, a neprohrál-li na dobro, nevyhrál a věčná prohra omrzí i trpělivého Joba, nad to pošetilce pýchou popnutého. Každého dne z rána si říkával: „Vím, co udělám,“ ale co věděl, neuměl si, bohužel, nikdy říci. A kdyby to byl hned věděl: od vědění k činu vede jen vůle a vůle jeho měla od těch dob úbytě, co žena jeho ji nevedla na provázku. A venkoncem od vůle ke skutku jest třeba ještě síly a kde se nabrati síly bez klidného rozumu?

Ký div, že baron Krušina šedivěl.

Tu jednoho jitra roznášely se po Újezdě zvláštní slechy. Týkaly se Tejnury a způsobily obrat v baronu Krušinovi netušený.

Nepovídalo se v Újezdě nic méně a nic více, než že učitel Tejnura po nějaké staré tetičce hromadu peněz zdědil.

„Svět je nohami vzhůru,“ mudrovaly staré, starostmi olysalé hlavy, „štěstí sedá k učitelům! Kdo to jaktěživ slyšel!?“

„To je tím,“ vysvětlovaly živé hlavy. „Kdyby byl učitel Tejnura rozmarinu u chudého děvčete hledal,

Digitized by Google

nebyl by se jistotně bohatství dodědil. Ale dcera barona Krušiny, kam by se nedělo! Peníze hledají peníze a nalézají je třeba u tet, o nichž ani vrabec na silnici nezašvitinká.“

Kdyby byl někdo pololeklého kapra do čerstvé vody hodil, nebyl by ten kapr tou vodou tak okřál, jako okřál baron Krušina tou novinou. Hloupost a lehkověrnost sedají na jednom kři, a Krušina se pranic nedivil, že štěstí tak z nenadání zabralo se k Tejnurovi.

„Chce mou dceru,“ mudroval, „a proto si ho štěstí vyhledává. Každému své určení, mně bohatý zeť.“

Že by novina ta nebyla pravdivá, nebo že by byla aspoň přehnána, Krušinovi ani ve snách nepřipadlo. Radosť, že dostane se mu bohatého zetě, tak ho zaslepila, že ani k mysli nějaké pochybnosti nepřipustil. Leč radosť tu mu přikalovala přece nová starosť. Věděl, že se s Tejnurou špatně rozešel, což kdyby nyní, když se karta obrátila, učitel se nechtěl s ním sejíti? Kdo má cvoky, podpírá si boky a má vybíravý jazýček. Což kdyby nyní Madlena byla Tejnurovi málo? Jak to navléknouti, by tučný ženich neuplách!? Baron Krušina nevěděl si rady. Promluvím se ženou, těšil sám sebe, k čemu ji mám, ne-li pro dobrou radu.

Vyhledal selku a padl vraty do domu. Krušinová ho vyslechla chladně a pokojně a když viděla, že mu rozum došel, pokrčila chytře ramenoma a dodala:

„Co jsi sobě nadrobil, to si sněz; já za tě jísti nebudu.“

Marně jí namítal, že je matka, že jde o štěstí dítěte: selka ho nechala na holičkách. K tomu ke všemu setkal se téhož dne k večeru s Matokou. Rozhněvaný soused se s ním zastavil a přimhuřuje oči pravil k němu jizlivě:

Digitized by Google

„Neměl bych s tebou ani mluviti, ale to ti musím povědĕti, že Tejnura je rozumný člověk a že nebude teď, když dědictvím zbohatnul, cestičku šlapati za dcerou takového hřiba, jaký jsi ty. Však má ve městě dost jiných slečinek na vybranou, nežli je tvá Madla. Dobře ti tak. Adié česká země!“

Baron Krušina měl hlavu jako vytopenou pec, jen že se žádný pořádný bochník v ní neupekl. V noci nešlo naň spaní, a nemohl se ani rána dočkati. Kdyby byl věděl, co věděla selka a co mu nepověděla! Ale to bylo tajemství známé jen čtyřem osobám z celého Újezda: jí, dceři, Jakubánovi a Tejnurovi. Pravda, Tejnura dědil po staré tetě, ale všeho všudy jen čtyři sta zlatých. U tety býval někdy na prázdninách a psával jí ke svátku jejímu a k novému roku vždy dlouhé, květnaté přání tím nejozdobnějším písmem, které uměl. Za to si teta ve své závěti naň vzpomněla. Když šel z města od soudu, kde mu tu příjemnou zprávu úředně ohlásili, potkal zrovna přede vsí Jakubána. Proč by mu nepověděl, čím mu mysl přetékala. Jakubána se lišácky pozasmál a pravil:

„Pane Vojtíšku, nikomu o tom ani nedutněte. Já pěkně z kouta rozhlásím po Újezdě, že jste dědil veliké jmění, a baron Krušina dá vám dceru oběma rukama. Duch lakoty ho omámí, je-li v něm ještě nějaká jiskra rozumu.“

„To by nebylo poctivě jednáno,“ namítal pevně Tejnura, „to nejde.“

„Všecko jde na světě,“ odvětil Jakubána, „jen když tomu umíme dáti nohy, a já nadarmo už hromadu let ty selské nohy neobouvám. Myslíte-li, že rozumem a trpělivostí barona oblomíte, to nadýmáte děravý měch. Na něj se musí s jinou.“

„A Krušinová a Madlenka?“

Digitized by Google

»Těm si povězte pravdu, ale ať mlčí jako nebožtíci. A pak promluvte si s Krušinovou a povězte jí, co jsem vám radil. Uvidíte, co k tomu řekne. Ona zná pana manžela zrovna tak jako já, ne-li lépe.«

Druhého dne přišel se Jakubána doptat. Tejnura byl znepokojen.

»Co Krušinová?« otazoval se švec.

»Přiznala, že nápad váš je pro Krušinu jakoby ušit,« vykládal Tejnura, »a že, nebudete-li prostořekým, nemusil bych na Madlenku čekati, až jí budou dvacet-čtyři léta.«

»Vidíte to. A vy?«

»Pro mne dělejte si, co chcete, ale na svůj vrub, ne na můj. Mně už hlava samými starostmi a nepříjemnostmi brní.«

»A když si svou provedu?«

»Tu je ruka, že budu vám uznalým.«

Jakubána pustil slech po vsi, pěkně z kouta; nikdo nevěděl, že od něho novina ta vyšla. Živá jeho hlava se v Krušinovi nezmýlila. Duch lakoty ho omámil, jak uslyšel o bohatém dědictví.

XI.

Bylo jména Panny Marie. Den byl slunečný, poněkud větrný; po polích lítalo babí leto, a po vší krajině prostírala se tichá veleba blízkého podzimku.

K Tejnurovi přinesl chlapec psaní tohoto obsahu:

»Velevážený pane učiteli!

Doufám, že Vás těmito několika řádky při dobrém zdraví vynatrefím. Je to věc hrozně důležitá. Kdybyste takhle přišel do remízu o třetí hodině odpo-

Digitized by Google

ledne. Všecko bych Vám pověděl tuze rád. Ta holka nechce jináč dáti. Nu, jenom přijďte, já tam jistě budu na Vás čekati.

Služebník s úctou

Bartoloměj Krušina
z čís. 45.

Ale tajně.«

Poslední slovo bylo dvakrát podtrženo.

Tejnurovo srdce projela radosť i starosť. Radosť, že konečně Madlenčin otec chce se s ním přátelsky dorozuměti; starosť, jak vyvadí se z nectného skutku, kterého se dopustil dav Jakubánovi právo, rozšířiti po Újezdě lež, že stal se boháčem, jež budoucímu jeho tchánu podle všeho pomátla rozum.

Srdce v poctivém mládci bušilo kladivem, když blížil se k remízu, kde po vozové cestě se vážně Krušina procházel.

Baron Krušina byl všecek svátečně oblečen a kouřil doutník. Přicházejícímu učiteli podal ruku a nabízeje mu doutník pravil:

„Tu máte, pane učiteli, zakuřte. Je to dobrý doutník, stojí čtyři krejcary.«

Tejnura si zapálil, a šli kus vedle sebe mlčky po cestě. Baron Krušina se najednou zastavil a hledě do polí prohodil:

„Nu, tak co?«

„Nevím, co mně chcete,« odvětil zajíkaje se Tejnura, „a prosím vás, abyste mi to pověděl.«

„Podívejte se na čtveráka, neví, co mu chci,« nutil se do žertu Krušina a obrátiv se k učiteli, dodal ruku nastrkuje: „Víte co, Vojtíšku, vemte se. Já mám s těmi ženskými doma horoucí peklo. Kam to vede? K ni-

Digitized by Google

čemu dobrému. Plácněte, Vojtíšku, a bude to, a půjdeme to domů zapit, jak se sluší a patří na pořádné lidi.«

Tejnura se zdráhal podati mu ruku; baron Krušina bledl.

»Já řku, Vojtíšku, snad se na mne nebudete do smrti hněvati pro nějakou hloupost,« domlouval se Tejnurovi. »Valach má čtyři nohy a kobrtne, nu a my jsme lidé. Chyba nám sedí v tejle. Plácněme si, a bude to.«

Tejnura mlčel a nepřijímal nabídnuté pravice.

»Víte co, Vojtíšku, nedáte-li na mne, snad dáte na ty ženské. Já řku, matko, kde jsi! Madlenko, děvče, pojďte sem!«

Z houští vystoupily Krušinová s dcerou.

»Nu, tak vidíš, matko. Nu, Madlenko, Vojtíšku, není-li to dítě jako vejlupek? Padněte si okolo krku, a bude to. Nu, což?«

Tejnura stál tu, jakoby k zemi přimrazen. Nebyl s to, aby oči ke Krušinovi a ženským pozvedl.

»Krušino,« jal se po minutce mluviti, »vy mně dobře nerozumíte. Bůh ví, krev toho srdce bych dal za Madlenku, ale vy jste se mnou na omylu. Vy si myslíte, že jsem dědil Bůh ví co, že jsem boháčem, a proto mně nabízíte své jediné dítě za manželku. Já jsem ovšem dědil, ale co je to proti vašemu jmění. Čtyři sta! Čtyři sta jsem dědil po tetě.«

Baronovi Krušinovi vypadl doutník z ruky. Mrákoty ho pojímaly.

»Jen čtyři sta?!« zvolal, »a Jiřík Matokův by přinesl čtyři tisíce a vraníka.«

»A co by statek z toho odnesl, na to nepomýšlíš, tatíku,« ozvala se srdnatě Krušinová. »Sto zlatých u muže jako je pan učitel stojí za milion u člověka, jaký jest Jiřík. Tys dvakráte, sám ze sebe, nabízel pravici Voj-

Digitized by Google

těchovi, aby plácl, a on? Neučinil to z poctivosti, proto že věděl, že jsi zaslepen mamonem. A taková poctivosť, nestojí ta za tisíce? Jen si to rozvaž, tatíku. Muže nedělá to, co má na penězích a pozemcích, muže dělá to, co ví, co umí a poctivosť jeho srdce a smýšlení. Prožili jsme spolu v Újezdě hezkou hromádku let, tatíku; já vím nazpaměť všecky ty slabé stránky, které máš, a pro které si dělají z tebe úštipky, ale proto jsem tě měla vždycky ráda pro jednu pěknou vlastnosť tvou, pro tvou poctivosť. A na tu tvou poctivosť teď klepám a k té poctivosti teď volám: dej Madlenku Vojtěchovi a neuděláš-li to, řeknu spravedlivě: já se zklamala ve svém mužovi, proto že je větší lakomec, větší pošetilec nežli poctivec.«

»Já jsem mezi vámi zaprodaný člověk.«

»Kdo se sám nezaprodá, není zaprodán. Jen tenkrát se zaprodáš, když nepůjdeš po své poctivosti, nýbrž po pošetilých choutkách svých.«

»A co by lidé řekli?«

»Musíš říci: co řeknou rozumní a poctiví lidé. Ti tě musí pochváliti za ten skutek, a pro chamraď ti přece vlasy nezbělají.«

»A ty myslíš, matko, že bude s ním dítě šťastno?«

»Kdybych to nemyslila, nehnula bych ani jazykem pro Vojtěcha.«

»Nu tak, staň se vůle Páně. Ať se vezmou.«

Tejnura padl Madlence okolo krku. Krušinová se rozplakala. Baron Krušina se shýbl pro doutník. Chtěl si jej zapáliti, ale nešlo to; slza mu zrovna na popel ukápla.

* * *

Po dvou letech pravil jednou v neděli Krušina k manželce své:

»Vidíš, matko, lidé mi darmo neříkali baron Kru-

Digitized by Google

šina. Máme všeho dost, sedím v obecním výboru, sedím v okresním zastupitelstvě, a Tejnura bude co nevidět první hlavou ve vsi. Abych ti pravdu pověděl, mne teprve teď ten život těší.“

„A jak by nás netěšil, vždyť jsme si jej založili na něčem, co nikdy nepovolí: na upřímném citu a spravedlivém a poctivém smýšlení.“

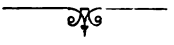

Digitized by Google

Perla v hrubé kazajce.

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Po jasném srpnovém dni nastal večer nehrubě příjemný. Vítr za dne neobtížný se otočil a zdvihl se takovou silou, jakoby jej listí na stromech mrzelo a sháněl se všech stran mračna. Obloha se zakalila jako duše, do níž vstoupají černé úmysly k hříchu. Lesové, prostírající se na pobřeží labském, rozšuměli se šumem, nezvěstujícím nic dobrého. Stébla travní a bodláčí na mezích a ladech, sítí a rákosí při mokřinách prohýbalo se a smutné krákorání vran, do lesů na spánek se ubírajících, chvílemi hlaholilo hranami po krajině. Kus za Porubou, vesnicí to při pravém břehu labském, stranou k lesům, stálo při dolíku pět dubů stáří ctihodného. Pod jedním z nich na kameni seděla vesnická dívka schoulená a v dlaních složený měla obličej. Hleděla upiatě před sebe. Ač táhlo na devátou hodinu, nebylo přece tolik tma, by nebylo na ni viděti, že hněte se na srdci starostí a obavou. Chvílemi se z ní vydíral vzdech, čehož duše jasná a spokojená nezná. A přece čekala tu na svého milého.

Za drahnou chvíli objevil se nad dolíkem vesnický jinoch, štíhlý a statný jako doubec. Spatřiv dole pod dubem dívku obzíral se na vše strany jako člověk, jehož svědomí není čisto a jemuž každý svědek je solí v očích.

Digitized by Google

Pak sestupoval váhavě k dívce a stanul před ní. Podle jeho obleku bylo viděti, že jest z dobrého hnízda.

»Marie!« zavolal hlas opatrně přidusiv.

Dívka sebou trhla a zdvihla k němu oči. Nevstala.

»Myslila jsem,« prohodila úsečně, »že dnes již nepřijdeš.«

»A proč bych nepřišel?!«

»Proto že děláš drahotu, co víš . . .«

Dívka nedopověděla; hlas jí patrně selhával.

»Ty máš pořád něco,« promlouval káravě mládec. »Kdykoli se potkáme, nevíš nikdy o ničem jiném, než...«

»Pro hořké utrpení!« rozehřívala se Marie vstávajíc s kamene. »S kým na světě mám o svém neštěstí mluviti, ne-li s tebou, jenž jsi jeho původce! Vždyť nemám nikoho, komu bych se svěřila, před kým bych si poulevila v těžkosti srdce svého, a těžko mi tak, jako bych ležela pod fůrou kamení. ‚Nedávej to na buben!‘ říkáš mi, když jen tak jako z milosti se mnou jednou za čas se sejdeš. Když jsme spolu sami, a srdce mi úzkostí přetéká, a chci si tobě postěžovati, tu klepá tebou netrpělivost a nevrlost, a mívám hned na míse: ‚Ty nikdy nic jiného nevíš!‘ A to jsou pro mne, Jeníku, prázdné oříšky. Já chci živného chleba pravdy a mám právo se ho na tobě dohlašovati. A nejen právo, i povinnost mám k tomu. Nejednám jenom pro sebe: — jednám já předkem pro ubohého tvora, jejž nosím pod srdcem, a k němuž ty veřejně nechceš se znáti za otce.«

Mladík mlčky ji poslouchal oči upíraje k zemi.

Po chvíli odpovídal:

»S vámi ženskými je věčná potíž. Div člověka o rozum nepřipravíte. Ovšem, rád bych dal polovici statku našeho za to, kdyby se nebylo mezi námi stalo, což se stalo. Dnem i nocí neschází mně ta myšlénka z mysli. Bůh ví, že nikdy jsem tak v noci hodin ne-

Digitized by Google

počítal jako nyní, co vím, že budeš chovati. Ani spáti mně to nedá. Každé sousto mi v ústech hořkne. Tatík, kdyby se o tom dověděl, nedal by mně ani spakovat ranec; vzal by hůl a vyhnal by mne do světa. Znáš ho, že má suky v hlavě. Co bys z toho měla, co dítě tvé? Já bych byl zkažen, a vy byste byli také na holičkách. Čas všecko vyhojí, i souchotiny. Počkejme, snad se i nám namane příhodná pomoc, snad nalezne se z toho smutného lesa cesta k dobrému domovu, aniž bychom v Porubě strhli poplach.«

»Těšínských jablek se ještě nikdo nenajedl, Jeníku! Máš-li takový strach před otcem a lidmi, proč byl jsi tak kurážný tehdy, když jsem ještě pod věncem chodila? Kde je ta bývalá tvoje láska, pro kterou bys byl pro mne do Labe skočil?«

Jeník sebou trhl, jakoby ho byl někdo z nenadání kopřivou na holou ruku šlehl.

Marie si toho nevšimla a rozhorlujíc se pokračovala:

»Když mne máš potkati, kdo uhýbá přede mnou z cesty? — Ty! — Když pro tebe vzkáži, kdo nepřijde? — Ty! — Když v kostele po tobě hledím, kdo se dívá jinam? — Ty! — Kolikráte jsem tady hodiny na tebe čekala, třeba za větru a deště, a čekala jsem na prázdno. Ondyno byla již půlnoc; — já tu ještě byla, ale tys si hověl zatím v peřinách.«

»Nebylo možno. Nemohl jsem se odprázdniti.«

»Ó, jdi mi k šípku se svými vytáčkami! Myslíš, že nemám očí, abych neviděla — uší, abych neslyšela?! Matka tvá má již pro tebe vyhlídnutou Kateřinu Starhonovou z Jarkovic. To jest ovšem teplá nevěsta do statku Klokošínských! Nu, řekni, není-li to pravda?«

Mladík zarputile mlčel.

»Mlčíš, poněvadž nevíš, co na to říci. Ale já nebudu mlčeti, a kdyby za to kamení na mne mělo pršeti — kdyby celá naše ves měla se na drtky roz-

Digitized by Google

padnouti. Mne už nic jiného neupokojí nežli slib a přísaha před živým Bohem, že letos ještě před adventem se mnou před oltářem dáš se oddati. Křivopříseżníka přece v tobě nehledám. Shledám-li ho v tobě, pokutě Boží se nevymkneš. Ještě dnes mi složíš přísahu a nesložíš-li, dávám hlavu na to, že zítra celý svět bude věděti, jaký jsi člověk; — Starhonovic budou to věděti první a rodiče tvoji druzí.«

Jeník se rozmýšlel a bojoval sám s sebou.

»Co k tomu odpovídáš?« dotírala Marie.

»Jsi příliš rozkvašena, Marie!«

»Jsem nebo nejsem, na tom ti nic nesejde. Povídám ti: odbyti se nedám a nedám; padni, co padni, ty se musíš rozhodnouti.«

»Dobře! Chci ti býti po vůli, již abych tě přesvědčil, že nejsem žádný falešník a že tebe mám tak rád, jako jsem tě vždycky míval už od těch dob, co jsme spolu chodili do školy. Když jsme pro sebe vyrostli, proč bychom nebyli svoji? Ale k přísaze jest potřebí viditelného znamení Božího. Tu na blízku není kříže.«

»Kus v lese stojí u cesty kříž,« odvětila dívka. »Bývali jsme tam spolu nejednou v noci, když se nebe na naši lásku mohlo usmívati. A pamatuješ-li se, jak jsme jednou jako děti byly na houbách, a jak jsi mně tam pod křížem nejpěknější hřiby své vysypal do mého košíku?«

»Máš pravdu, pamatuji se na to.«

»Což jsi dnes tak zamlklý?«

»Proto, že tě mám tak rád, že bych ti nebe přichýlil, Marie!« pravil vřeleji Jeník, přižehl dívku k srdci a líbal ji v ústa.

Marie se mu po chvíli vyvinula z náručí. Vroucí projev lásky zkormoucenou duši její naplnil medem. Přes to cítila, že Jeník se jaksi vnitřní zimou zachvívá.

Digitized by Google

„Je-li ti zima, Jeníku?“ otazovala se soucitně.

„Tak trochu. Vítr do mne jaksi leze. Je dnes nějak tvrdý a studený.“

„Pojďme do lesa. Tam budeme za větrem.“

„Pojďme, zlatoušku!“

Vyšli spolu z dolíku vedouce se za ruce. Kousek od dostaveníčka jich táhl se při samém Labi dlouhý sosnový les, jim dobře známý, neboť chodívali v něm často i pozdě večer na procházku za zlatých dnů své lásky. Dnes vítr smutně v borovicích šuměl, ale milenci si toho nevšímali. Vyhledali si mez a přešli na vozovou, dobře ujetou cestu vedoucí do lesa. Než vešli do lesa, objal znova Jeník Marii tak chvatně a vřele, že jí srdce radostí zajásalo. Tak laskav nebyl k ní už po drahný čas. Ubohá dívka si skoro v duchu vyčítala, že byla dnes k němu nad slušnost a potřebu tvrdá.

Omlouvala se také z toho, ale Jeník ji upokojil řka, že se jí nic nediví za stavu, v němž právě se nachází. — Otočiv pravici kolem krku jejího, vkročil s ní do lesa.

Šli, jen co noha nohu míjela. Důvěrně rozmlouvajíce větrné hrady do budoucnosti budovali. Když byli kousek v lese, tázal se Jeník:

„Svěřila jsi se matce, že jsi se mnou samodruhá?“

„Nesvěřila posud,“ odvětila milenka.

„Tedy neví nikdo jiný o tom než ty a já?“

„A Bůh — ostatně ani živá duše.“

Mlčky ubírali se dále.

Po pravé ruce hučelo Labe, dnešním větrem neobyčejně rozehrané. Plavci sebe lepší neodvažovali se v těch místech koupati zvláště od té doby, co Buckův Antoš z Moštína, plavec výborný a mládec jako hora, maje zrovna před svatbou, z furiantství a podnapilosti v těchto končinách bídně utonul. Bylo tomu již dobrých pat-

Digitized by Google

nácte let, ale věci zlé a smutné nevykuřují se tak snadno z paměti lidské jako věci dobré a radostné. Řeka místy se dotýkala samé vozové cesty. Tu i onde mohl jsi zrovna z cesty do děsivých hlubin labských se podívati, při čemž neostříleného člověka probíhal mráz, neb jílovitý břeh byl tu příkrý a přes dobrý sáh zvýší. Nežli se přišlo ke kříži, byla v lese malá zátočina, pro nebezpečnost vody rozhlášená. Kousek od břehu otáčel se silný proud; co ten uchvátil, po tom byla veta. Lidé zkušení kolikráte radili, aby se tam dalo zábradlí. Ale cizí lidé zřídka tudy chodili a jezdili — domácí jsouce při vodě vyrostlí byli již od dětských sukniček při takových místech opatrni. —

K té zátočině přišel Jeník Klokočínských s Marií a stanul s ní na samém břehu. Políbiv milenku chopil ji, pranic netušící, oběma rukama za ramena, zvedl a hodil ji vší silou s příkrého břehu dolů do dravých proudů.

„Ježíš, Maria!“ vykřikla dívka letíc do vody a jistého hrobu.

Po té bylo slyšeti pád do vody, po té krátké plácání ve vodě, pak bylo dole ticho.

„Konec! — Voda ji vzala!“ pomyslil si nešlechetný chasník stoje okamžik jako přimrazený nad hlubinou. Pak vzchopiv se uháněl k domovu, pobádán i štván líticemi procitlého svědomí.

II.

Vítr hučel a skučel v borovicích. Slabší stromy prohýbajíce se tloukly na otevřenějších místech o silnější. Vypadalo to, jako by někdo hřeby zatloukal do rakve.

Po chvíli, když Jeníkovy kroky dozněly, začalo se

Digitized by Google

něco dole v zátočině pod vrbovým křoviskem, větve své do vody samé smáčejícím, hýbati.

Byla to nešťastná Marie, jež na smrť bledá — vůbec více mrtva nežli živa, všecky síly své napínala, by si pomohla z vody. Ve strašlivém okamžení, když do Labe letěla, projela jí bleskem hrozná pravda, že Jeník se jí chce zbaviti, že na ní páše vraždu. Když ji vlny po pádu na hladinu vynesly, její ruka dotkla se vrbového prutu. Byl to jen slabý prut, a konec jeho se s ní utrhl. Marie tonouc zachytila se ho o kousek dále, a on ji udržel. Přitáhla se ke břehu, zavěsila se křečovitě na pevné kořání křoviska. Drkotajíc zuby, ano zimou na polo stuhlá, téměř po krk ve vodě pohroužena, čekala chvíli, není-li ještě Jeník nahoře. Ubohá umírala strachy, aby ji zrádný milenec znova do vody nesehnal, kde z hlubiny a proudu jistá smrť po ní sahala. Když se po hodné chvíli, smrtelnými úzkostmi ztýrána, přesvědčila, že nahoře na cestě vraha více není, pomýšlela teprve na to, jak by se z řeky na sušinu dostala. V lidskou pomoc doufati nemohla, zde jí mohl jenom Bůh pomoci. Rozhlížela se v pravo i v levo; v pravo nebylo ani lístečku a kořínku, samá jílovitá příkrá stěna; v levo, kus od ní, byla jiná vrbička a kus nad ní kořání borovice na samičkém pokraji břehu stojící. To byla jediná cesta z jistého hrobu. Ale jak se dostati k druhému křovisku!? Marie cítila na sobě, že sil jejích jest již namále, že za nějaký časek musí bezděčně v hlubinu klesnouti. Zbystřila oči a hle! na prostoře mezi oběma vrbičkami černal se v jílovité stěně kořen a kousek za ním druhý. Poručivši duši Bohu dosáhla šťastně levicí kořene prvního, a když se s ní trhal, chytila se ještě šťastně druhého a pak vrbového proutí pod sosnou. Rukama i nohama vyškrábala se na kořeny křoviska, vypracovala se z vody, vyhoupla se, co měla síly, chopila se kořene borovice ztloušťí ruky

Digitized by Google

lidské a tudíž spolehlivého. Oň zavěšena a opírajíc se nohama o vrbičku asi dvě minutky si odpočinula; pak soukajíc se do výše objala dole sosnu, i doškrábala se hořejšího břehu, kdež vysílena mdlobou se svalila. Za nedlouho rozléhaly se těžké kroky stranou od kříže. Vozovou cestou bral se vesničan prohýbaje se pod břemenem, jež v pytli na zádech nesl. Spatřiv bílý šat na zemi při cestě, zastavil se, naklonil se a rukou ohmatával tento neobyčejný předmět. Cítil, že jest to tělo lidské v promočených šatech; jinak viděti mnoho nebylo.

„Kdo to?“ vykřikl poděšen. „Jsi-li živ či mrtev?“

Bolestný sten vyrval se dívce z úst.

„Ještě žije,“ zvolal vesničan, odhodil pytel a přiklekl k nešťastnici.

„Kdo jsi, promluv!“

Dívka se probrala trochu ze mdlob.

„Z Poruby jsem — Kvasničková Marie,“ chraptivě odpověděla.

„Pro umučení Páně! Tys to, Marie? A já cestou pořád na tebe myslil. Jak jsi se tady octla?! Pro Boha, mluv!“

Marie poznala ho po hlase.

„Smiluj se, Václave, nade mnou. Nejsem sama. Jsem útěžkem. Smiluj se nad mým ubohým červíčkem.“

Václava bodlo to do srdce. Zalomiv rukama vzpřímil Marii na zemi a vzav ji kolem pasu naložil si ji přes rámě a běžel s ní, co mu nohy stačily, k Porubě. U vsi, kousek cesty od ostatních stavení, stál o samotě chatrný barák. Václav zabušil na vrátka; psi ve vsi se ozvali.

„Jsi-li to ty, Vašku?“ tázal se uvnitř hlas staré ženy.

„Jsem, matko! Honem otevřte — rozdělejte světlo a oheň.“

„Nu, nu, snad nehoří,“ odpovídala stařena odstrkujíc závoru. Když pak rozsvítila kahan, div udivením ne-

Digitized by Google

vykřikla; před ní stál syn nesa mrtvolu ženskou, všecku promočenou.

»Jest to Kvasničková Marie, matko! Topila se v zátočině před křížem. Nalezl jsem ji takto na břehu. Převlékněte ji — vzkřiste ji. Já pytel s moukou nechal v lese. Musím pro něj, aby mi ho nikdo nesebral.«

A položiv Marii na chudobné lože odcházel do lesa pro pytel. Když se zase navrátil, byla Marie již převlečena a úplně při sobě. Stará Domalípová vařila jí zapraženou polévku a sušila její šaty.

»Pomysli si, Václave,« volala mu matka v ústrety, »co Poruba Porubou stojí, něco podobného se nesběhlo. Jací to lidé za těchto bohaprázdných časů: pomysli, Jeník Klokočínských hodil Marii do zátočiny, aby ji utopil. Aby Boží posel do něho! Ale přijde vždycky na to, co říkávám: na špatné švestce rostou pouchry!«

»A co jsi mu učinila, Marie?« otazoval se mladý muž k dívce vzhlédaje.

»Už jsem ti to v lese napověděla,« odpovídala Marie. »Chtěl se mne laciným způsobem sprostiti.«

Václav se zamýšlel. Ale po chvíli ozval se řka: »Jsi bledě na tom, viď? Však trochu polévky tě posilní. Doufej, dá Bůh, že bude zase dobře.«

»Ach, dobře sotva bude! Raději bych se viděla sáh pod zemí.«

»A já děkuji Bohu, že jsem ti mohl v něčem posloužiti.«

Dívka neodpovídala. Stará Domalípová přinesla na hliněné misce polévku a nutila ji do ní tak dlouho, dokud ji všecku nesnědla. Po té snesl Václav kde byla která peřina, aby Marii bylo hodně teplo. Účinek silné a horké polévky jevil se brzy při Marii. Na tvářích vyskočil jí ruměnec, odznak to příjemného tepla, jež zimou roztřesené tělo její probíhalo. Když se hodně zahřála

Digitized by Google

i prohřála, zavírala se jí víčka; braly ji dřímoty — usnula.

Stará si sedla na postel k nohám jejím a za chvíli klímala.

„Jděte si, matko, na pec odpočinout," napomínal stařenu syn. „Nevězíte beztoho v dobré kůži. Čemu byste zbytečně ponocovala?"

Stará si nedala dvakrát říkati, a Vácslav jí pomohl nahoru na pec. Tam říkala si polonahlas modlitby, až zdřímnula. Vácslav si sedl na postel, kde prve jeho matka seděla, sepial ruce na klíně a pohlížel k hlavě Mariině, z níž viděl jen kus šátku, do něhož jí matka hlavu zabalila, a trochu rusých kadeří, jež se jí do čela tlačily.

Bylo již přes půlnoc. Větru venku spíše přibývalo než ubývalo, a meluzina hvízdala jediným komínem chatrče beztoho dosti děravé. Leč v srdci Vácslavově nebyla smutná, větrná noc; naopak, v něm po smutné a pošmurné noci vycházelo blahodějné ráno. Takoví jsou již běhové lidští: z neštěstí jedněch rodívá se štěstí druhých. A štěstí se za dnešní truchlivé noci Vácslavovi rodilo; aspoň domníval se, že se mu rodí.

Otec jeho byl chudý rybář; štěstí se mu vyhýbalo, starosti a trampoty se naň věšely jako klíšťata. Měl osm dětí a jenom jedny ruce. Z osmi dětí zůstalo mu jich pět na živě. Ký div, že když před devíti lety k poslední hodince pracoval, blaženě povzdechl sobě: »Tak si jednou přece odpočinu!« Dva synové mu zahynuli na vojně, dvě dcery byly na službě v cizině. Jediný Vácslav zbyl se starou a nedužívou matkou v chudé rodinné chýši. Byl sice těla jak náleží silného, ale dopadal na levou nohu, a obličej jeho starostmi rozervaný nevábil děvčat. Rybaření více nešlo, proto nádeničil živě poctivě v potu a mozolích starou matku svou. V ten čas minulo mu již dvacet šest let, ale radostí

Digitized by Google

zažil posud málo, za to dosti bídy a starosti o ten suchý vezdejší chléb. Byl se svým stavem spokojen a nereptal nikdy. Padala-li na něj tesknota, těšíval se tím, že jsou lidé, již se mají ještě hůře nežli on. Ale v tom hloží vezdejšího života kvetla mu přece jedna růžička. Byla chuďátko se všech stran ohrožena, ale růžičkou byla — byla jedinou radostí Václavovi.

Abyste dlouho nehádali, povím vám, kdo ta růžička byla: byla to tajná láska k Marii Kvasničkovic. Václav byl sprostý člověk, ale spravedlivý, a takový umí lépe milovati, než člověk vyrostlý v hojnosti. Ubohý Václav, co zkusil on s tou svojí láskou! Celá ves věděla, že Marie z té duše přeje Klokočínských Janovi. Klokočínský byl z jednoho z nejlepších statkův; Václav proti němu málem méně nežli žebrák. Naproti tomu byla Marie taktéž chuda, a Jeníkův otec měl mysl pýchou a hrdostí tak nadutou, že nebylo se od něho nadíti, by přijal za dceru dítě z chudiny. To byla sice obstojná mast na ránu srdce Václavova, ale mnoho nehojila. K tomu přistupovalo, že když se k Marii přibližoval, shledával, že sýtem nabírá z Labe. Marii se tak zajedl do srdce Jeník, že hrubě ani místečka tam pro Václava nezbývalo. Ale naděje jest milionem chudiny: Václav přese všecky ty nesnáze stále a pevně doufal, že Jeníkovi při Marii rozmarýna nerozkvete, ačkoli šel po vsi jeden hlas, že Jeník od Marie nepustí. A dobrá víra, kterouž se těšil Václav, jeho nezradila.

Dnešní noc přetrhla rázem tuhou známosť obou milencův a co více. Prozřetelnosť sama sblížila ho dnes s Marií, že smutná růžička jeho srdce porozvila se v libovonnou, spanilou růži. Vždyť kdyby nebylo jeho, Marie byla by do rána v lese zahynula. On jí zachoval život, a Marii, i kdyby byla plna dívčích vrtochů, nepovažoval za tolik špatnou, aby se nad jeho zásluhou zapomněla. Ovšem novina, že Marie bude s Jeníkem matkou, byla

Digitized by Google

hroznou překážkou. Ale i ta závada Václava neodstrašila. Miloval Marii tak poctivě, že přes to všecko by jí byl rád třeba dnes podal ruku u oltáře, anobrž pevně si umínil, že i Jeníkovu dítěti bude otcem věrným a spravedlivým.

O tom právě Václav přemítal, když najednou Marie prudce sebou pohnula.

„Spíš-li, Marie?“ otázal se soucitně nemocné.

„Právě jsem se vzbudila, ale spala jsem tvrdě.“

„Poruč si, co poruč; všecko ti udělám.“

„Kolik je hodin? Je-li posud noc?“

„Posud.“

„Doprovoď mne k matce, dokud se lidé nevzbudí. Nerada bych učinila ve vsi povyk.“

„Všecko ti udělám, jen že se bojím, abys nebyla k chůzi dosti silna, aby se ti nepřitížilo.“

„Jen pojď se mnou, a já dojdu.“

Václav povstal.

„A nic jiného mi nemáš co povědíti, Marie?“

„Mnoho, jen že nevím, kudy do toho. Vždyť kdyby tebe nebylo, bylo by už dávno po mně. Sotva už bych byla přišla k sobě. A bylo by mně lépe bývalo, Václave, tisíckráte lépe nežli teď.“

„Buď pokojna, má zlatá dušičko. Však se najde, kdo ti ohavného toho zrádce nahradí a kdo tě bude jiným, upřímným srdcem milovati, nežli ten bohaprázdný zlosyn.“

„Ó, já jsem na věky ze vší lásky vyhojena. S mou láskou jest již do smrti amen.“

„Není, Marie. Tys ještě ani lásky nepoznala; ty ji teprve poznáš.“

Marie neodpověděla.

Václav promluvil po chvíli zajíkaje se:

„Chceš-li, odnesu tě k matce.“

Digitized by Google

„Odnes, Vácslave, nedošla bych.“

Vácslav přinesl z půdy svůj zimní plášť, zavinul do něho nemocnou jako malé dítě, naložil si ji opatrně a odnášel ji ke „Kvasničkové bábě“. Šel s drahým břemenem svým za humny, aby nepotkal ponocného. Vítr fičel bez ustání. Vácslav tiskl starostlivě Marii k sobě, aby ji vítr neprofoukal.

III.

Mariina matka, Pěničková, byla vdovou a živila se roznášením kvasnic po okolí. Proto jí říkáno „Kvasničková bába“ a jediné dceři její Kvasničková Marie. Na druhém konci vesnice hledíc od rybárny měla slušný barák, a zle se jí nevedlo. Lidé říkali o ní, že má vždycky živý groš a že, kdyby se ráda někdy nenapila a kdyby do loterie nesázela, mohla by se míti jako leckterá selka. Kvasničková byla domácí dítě, ale nebožtík muž její, Pěnička, byl rodič až někde od Čáslavi. Jsouc dcerou podruhovou sloužila Pěničková nejprve doma. Než když se jí polní práce znechutila, odešla do Prahy, kdež to z chůvy až na kuchařku připravila. Selky ovšem nad tím kuchařstvím ukřivovaly nosy, ale to nemátlo Pěničkovou, jež mimochodem řečeno, ráda se chlubívala. V Praze pobyla hromadu let a zbystřela tam tolik, že obíhala o ní jedna pověst, že je všemi masťmi mazána. Nebožtík Pěnička byl v Praze vojákem při pěších, a známosť jejich trvala tak dlouho, že když došlo na svatbu, dceruška prý matce mohla jíti za družičku. Možno, že to byla jen zlomyslná kleveta; aspoň když Pěničková s mužem a děvčátkem do Poruby ke staré tetě přišla, byla řádně s mužem oddána i chovala se a jednala po všecky časy mravopočestně. Rodina zamýšlela se do Čáslavska, do rodiště Pěničkova, za výživou odebrati, ale uvázla na dobro v Porubě. Stará

Digitized by Google

„Kvasničková bába“ ležela pádem, a nebylo naděje, že kdy bude ještě choditi do pivováru. Pěničková se té živnůstky chutě chytila, zakoupila si s mužem barák v otčině a nikdy toho později nelitovala.

Pěnička pomáhal se živiti podělkováním, ale lidé říkali, že je dělník z koudele a že raději čepem nežli křížem se žehná. Také se dlouho v Porubě životu netěšil. Po několika letech přebral o masopustním pondělí v Jarkovicích tak, že večer jda domů zabloudil a s nějaké skalky spadl zrovna na hlavu. Ráno teprve ho našli a odvezli do Poruby. Několik neděl se trápil, až dotrpěl. Nad mrtvolou jeho Pěničková mnoho slz neprolila. Byl ť jí za živa více břemenem nežli podporou, a od té doby, co byl v zemi, zelenal se jí lépe trávníček nežli dříve. Pěničková se uměla k lidem přitáčeti a jazykem svým by se byla přes moře prosekala. Vedle živnosti své přilepšovala si hojením dobytka a lidí, vykládala sny lépe než egyptský snář. Ano i v záhadných domácích i rodinných záležitostech rádi se jí lidé o radu ptávali a za to dárky vděčili. Zkrátka, Pěničkové nic jiného nechybělo, než aby byla také uměla čarovati. Ale v té věci by jí byl nikdo nepřišel: „zdravý rozum a zbožná mysl,“ říkávala, „tisíckráte více vydá, nežli blbé čáry.“

Dceruška její, když přišli do Poruby, byla tak právě do školy. Matka ji z počátku strojila po městsku, a lidé na to broukali. Pak nosila se jako jiná selská děvčata a když odrůstala do krásy, lidé ji rádi viděli. Měla Marjánka nějaký neviditelný háček při sobě, jímž staré i mladé k sobě přitahovala; byla urostlejší a jaksi panštější nežli jiná děvčata, měla hojné rusé vlasy, jemnou, poněkud pihovatou pleť, a hnědé oči šly jí poněkud do žluta. Matky, jež měly dcery, říkaly sice o ní, že je zrzek, ale muži a hoši neviděli při ní nic zrzavého, i šel

Digitized by Google

mezi nimi jeden hlas, že je přece jen děvče, jakoby je z vosku vyloupl.

Kvasničková si na dceři své mnoho zakládala; — mělať s ní plnou hlavu spekulací. „Děvče bude jako obrázek," přemítávala chodíc po vsích s kvasnicemi, „a to by bylo, aby jí nesedlo štěstí. Nedostanu-li ji aspoň do statku, jinému selskému člověku ji nedám. Však se najde pro ni ne-li pán, aspoň nějaký pořádný měšťák. Krása je kvítek, který se všude draze váží."

Při tom Pěničková myslela zrovna tolik na sebe jako na Marii, jež jí měla býti prostředkem k tomu, aby na stará kolena při ní v dostatku a pohodlí si mohla pohověti. Myšlénky takové a podobné vštěpovala každodenně dceři do hlavy kojíc se jistou nadějí, že její štěp vydá hojné a dobré ovoce.

Proto také, když si Jan Klokočínských s Marií začínal, nestavěla se proti jeho milůstkám, naopak ještě potají je podporovala, ba podněcovala. Nemyslila při tom jinak, nežli že dcera učení její dobře pochopila, a Jeník že se z tenátek její lásky více nevyplete. Leč v téveci Marii křivdila.

Dívčice milovala sličného mladíka beze vší falše, nepokrytě a upřímně a byla by ho zrovna tak v srdci svém nosila, kdyby byl býval synkem rodičů chudých. Myslila si vůbec, že jí růže štěstí jenom při Jeníkovi rozkvésti může a skutečně rozkvete. A proto oddávala se vášni k němu celou duší a celým životem svým. Nebyla také Marie z poslušných a povolných dětí, onať vysedla brzy na větvičku a stávala ráda ve všem na svých vlastních. Kdyby jí v lásce nebylo šlo podle jejího, sotva byla by radou a vůlí matky své se spravovala.

Kam ji to přivedlo, viděli jsme již. Nejen že nejdražší klénot duše své, česť a nevinnosť, s Jeníkem zmrhala, ale málem byla by přišla také o život. Kvas-

Digitized by Google

ničková neměla buď o tom potuchy, nebo si podobných starostí dosud k mysli nepřipustila. Když ale téhož večera dcera její v obvyklou hodinu domů se nevracela, a pomalu již táhlo na půlnoc, počala se opravdivě o ni lekati. Nepokoj ten se v ní každou uplynulou čtvrť hodinkou tak zmáhal, že se jí posléze samou obavou točila hlava. Nedalo jí to doma býti, vyšla ze stavení a hledala Marii po vsi i za vsí, ale nadarmo. Úzkosť, jaké posud nepocítila, držela jí srdce v kleštích. Tušilať neštěstí, leč nevěděla si rady. Třikrát byla dnešní noci venku za Marií, třikrát vrátila se ještě smutnější a polekanější domů. Kam by se Marie poděla, nemohla se domysliti. Nebylo na jiném, než trpělivě čekati do rána. Kvasničková svítila celou noc a nezamhouřila ani oka, ač nočními obchůzkami za větru byla i na těle velice unavena.

Tu po třetí hodině z rána opatrně zaboucháno na okenici. Pěničková vyskočila a běžela otevřít. Venku bylo šero. Poznala jen, že nějaký silný muž s břemenem v náručí před vrátky stojí.

„Pro Krista Pána, koho mi to nesete?“ zvolala matka strachy a tuchou více mrtva nežli živa.

„Marii,“ odpověděl Vácslav.

Kvasničková zalomila rukama.

„Pro rány Kristovy! Co se jí stalo?“

„Jeník ji hodil do Labe, do zátočiny před křížem v lese.“

Matka div se neskácela.

Vácslav na ni nedbal a nesl Marii do světnice. Kvasničková opírajíc se rukou o zeď plouhala se za nimi.

Vácslav položil Marii na postel a rozbalil plášť.

„Ona je živa,“ vykřikla Pěničková, vrhla se na Marii líbajíc jí hlavu i ruce a smáčejíc slzami.

Vácslav stál mlčky opodál.

„A kdo tě vytáhl z vody?“

Digitized by Google

„Zde Václav mně zachránil život.“

Pěničková se k mladíkovi obrátila:

„Bůh ti to tisíckrát odplať, Václave! A jak to bylo?“

„Nechte, Kvasničková, Marii s pokojem. Vidíte, že jí dobře není,“ odpovídal Václav. „Já vám to všecko vypovím.“

„Povídej, hochu, povídej!“

Stručně a prostě vypověděl Václav, co věděl.

„Mor na toho bezbožníka a celý jeho rod,“ vypukla Pěničková v kletby.

„Nechte lání,“ pokojil ji Václav. „Marie nemá ještě vyhráno. Bude nejmoudřeji, když pošlete pro doktora. Bude ráno. Chcete-li, já třeba sám pro něj doběhnu. Máte-li Marii jen trochu ráda, nehleďte už na peníze. Promeškaná hodina se nedá po druhé za nevím co koupiti.“

„Pravda — a kdyby barák měl na to padnouti. Běž, Vašíčku, běž pro doktora a vzbuď vedle Vránovou, aby sem přišla. Mně je smrtelně úzko.“

Václav přehodil plášť a podívav se srdečně na Marii odešel pro lékaře, s nímž se asi po dvou hodinách vrátil. Cestou vyptával se doktor po nemocné. Dobromyslný Václav všecko dopodrobna pověděl. Lékař ho pozorně vyslechl a neřekl k tomu ani a ani b.

Ohledav bedlivě Marii nařídil, jak mají s ní zacházeti, dal jí z lékův, jež s sebou přivezl, řekl matce soukromí, že nemoc dceřina jest nebezpečna, i že nutno, aby odpoledne opět se na ni přijel podívat. Po té odejel.

Ráno byla toho plná Poruba, že Kvasničkovic Marie v Labi se topila a že rybářův Václav jí život zachoval. — Že by ji mladý Klokočínský sám do vody hodil, aby ze známé příčiny život jí ukrátil, se posud nahlas nepovídalo, ale bystrozraké klepny braly to za

Digitized by Google

pravdu jistou a věrnou. A takto se vůkol statku Klokočínských stahoval neviditelný kruh šeredných domněnek a povídaček.

Pěničková byla jako na jehlách. Když ji první úzkosti přešly, a obvyklá její rozvaha se navracovala, napadlo jí, by nešťastný ten příběh ke svému a své dcery prospěchu využitkovala. Předvídala dobře, jaké těžké následky milenec Mariin z toho zločinného skutku míti může, očekávala na jisto, že otec jeho, by syna zachránil před žalářem a sebe i rodinu svou před hanbou a potupou, svolí k žádosti, již naň bez odkladu vznésti zamýšlela. Domnívajíc se, že jenom ona a Václav o vražedlnickém úkladu Janově vědí, odhodlala se tajemství toho použiti k tomu, by na sedláku Klokočínském svolení ku rychlení sňatku mezi oběma mladými lidmi vynutila. U ní bylo zásadou, že polévka se musí sníst, dokud nevystydla; a proto hned dopoledne asi o deváté hodině odebrala se svátečně oblečena do statku ke Klokočínským. Vránová ji zatím u dcery zastala. Štěstí jí přálo. Sedlák byl doma. Nezarazila se pranic, že Klokočínský, když ji zočil ve dveřích, čelo zakabonil a bubáky pouštěl po světnici.

„Co byste ráda, Kvasničková?“ oslovil ji zhurta a nevlídně sedlák.

Mařina matka mu jasně a dopodrobna vyložila, proč k němu přichází. Na čele sedlákově stahovala se při tom mračna — čím dále tím tmavější. Nechal ji vymluviti. Když byla hotova, prošel asi dvakráte po světnici, nežli se mu odpověď našla.

»Kdo vysoko leze, s vysoka padá,“ pravil k ní studeně. »Mějte se na pozoru, Kvasničková, abyste nepolámala vaz. Co jste mi tu tak pěkně povídala, více se podobá pohádce nežli pravdě, a s pohádkou věru na můj rozum nevyzrajete. Chytrými babskými pletichami mně oči nezamydlíte. Já jsem tak k tomu, abych přijal

Digitized by Google

do statku za nevěstu lecjaké děvče z baráku a k tomu děvče, jež se v noci po polích a lesích s hochy potuluje — na bohaté synky líčí, aby ji některý z hlouposti posadil do dvora. Dobře jí tak, že se trochu ve studené vodě skoupala. A že jest nebezpečně nemocna, z toho mějte aspoň vy poučenou, abyste věděla, co to jest, když lehkovážná matka zapomíná na všecko náboženství, na všecku mravopočestnosť a nechává svou dceru zvlčiti, které by měla ostříhati jako oka v hlavě. Ale to je to: klep, lahvička rosolky, loterie jest vám stokrát milejší než pořádně vychovávati dceru.«

Pěničková dělala za jeho řeči tvář jako po kyselém zelí, ale nechala ho, aby si svou domluvil. Když dokončil, pravila suše a pevně:

»Nepřicházím k vám, hospodáři, na křesťanské cvičení; přicházím, abych vymohla na vás určité slovo, že svolujete, aby si váš Jan mou Marii vzal za ženu, protože jest to jeho svatou povinností. Svolujete-li k tomu, je dobře, a budeme přáteli. Nedáte-li svolení, přičtěte si vinu sám ze všeho, co zlého vás potká. Pravím vám, že vás nebudu ani hodinu šetřiti. Váš syn chtěl moji dceru zabiti. Že ji nezabil, jest skoro zázrak, ale před soudem a zákonem to není žádnou platnou výmluvou. Toho se držte a ničeho jiného. Chci od vás dnes této chvíle zcela určitou odpověď.«

Klokočínský zbledl jako smrť a hryzl se v pysky. Prošel se opět několikrát po čeledníku, nežli se dopracoval nějakého rozhodnutí.

Vytáhl z kapsy klíč, otevřel almárku ve zdi a vyňal desítku. Položiv bankovku na stůl, nutil se k poklidu a promlouval ke Kvasničkové:

„K čemu nám hádky, k čemu nepřátelství?! Tu vemte, matko, desítku a dejme si druh druhu svatý pokoj. Abyste neřekla, že jsem necita, uvoluji se ještě

Digitized by Google

platiti lékaře a lékárnu. Myslím, že by někdo jiný lépe s vámi nejednal, nežli já.“

„Zač teď dáváte desítku,“ odpovídala pokojně Kvasničková, „to byste rád zítra stovkami kupoval. Já nechci žádných peněz a neustoupím ani na krok od svého práva.“

„A já, dokud na mně který vlas, nesvolím nikdy, aby jediný můj syn a nástupce si vaše děvče vzal za manželku.“

Pěničková měla se na oko k odchodu, ale neodcházela. Pravila důrazně:

„Rozmyslete si to dobře, hospodáři, dokud je čas, abyste se do smrti na sebe nemrzel.“

„Dejte mi už svatý pokoj!“

„Poraďte se s hospodyní a s kým chcete; já tu zatím u vás počkám.“

„Již jsem vám povídal. To je moje poslední slovo.“

Pěničková odešla až ke dveřím. Tam se zastavila na novo a pravila:

„Nejen já s Marií, ale více ještě váš Jeník, vy a celý rod budete zkaženi. Nezatvrzujte se z pýchy a lakoty. Má dcera, třeba chuda, bude lepším přínosem do statku, nežli nevěsta s nevím jakými penězi. Soud nezná ohledův.“

„Jděte po svých, Kvasničková, i se svými hloupými strašáky. Nepůjdete-li, vystrčím vás ze dveří. Přijdete-li po druhé, vyštvu na vás psa.“

„Po druhé nepřijdu já, po druhé přijdete vy ke mně, a to s rukama sepiatýma.“

Klokočínský se zalil krví a ohlížel se, jakoby hledal hůl. Při tom pokročil hněvivě proti Pšeničkové.

„Tatík jako syn,“ podotkla pichlavě Kvasničková. „Více mne neuvidíte.“

Po té odešla spěšně domů.

Digitized by Google

Marii se velmi přitížilo. Odpoledne, když přijel lékař, nedělal matce téměř žádných nadějí.

Ještě byl u Kvasničkových, když dva četníci s nasazenými bodáky do Poruby přišli. Stavěli se na krátko u starosty a pak ubírali se s ním rovnou cestou ke Klokočínským. Hospodář vida je oknem do dvora vcházeti omdlel jako kus dřeva. Jeníka nalezli ve stodole. Sepiali mu želízkem palce a odváděli ho do města k okresnímu soudu, kdež ho doktor hned ráno po své povinnosti udal.

Václav byl po celý den za výdělkem. Večer přišel ke Kvasničkovům, by v noci u Marie hlídal. Pěničkové to bylo velmi vhod; šelť jí starostmi celý svět kolem.

IV.

Lidé Klokočínského hrubě nelitovali, ano mnozí mu toho neštěstí potají přáli. Mělť otec Jeníkův mnoho při sobě, což odpuzovalo. Předně byl skoro nejbohatší v Porubě, pak byl chladný, pyšný a pohrdavý, lidských běd a trampot málo citelný. Seděl v obecním výboru, ale na poradách vždycky chtěl, aby šlo po jeho, a přese všechen odpor uměl prováděti svoje rozumy. Sousedé se ho jaksi báli. Nejhorší bylo, že neměl žádných obyčejných slabostí, a že se mu nikdo nemohl dostati na kobylku. Takoví lidé bývají sice váženi, ale nikdy oblíbeni.

Nad statkem Klokočínských visela odedávna jakási chmura pověry. Lidé si povídali, že mají skřítka v domě, a proto že jim slouží štěstí. Tu i tam ještě o přástkách báby vypravovávaly, jak ten skřítek se tam dostal. Dědnynějšího Klokočínského přinesl prý si jednou od mlynáře z Brandýsa slepici jako uhel černou. První vejce z ní dal prý si pod levé paždí a sedl si s ním za pec.

Digitized by Google

Byl prý to člověk odříkající se Boha, kněží a všeho náboženství. Za devět dní vylíhl se mu skřítek. Pokud seděl na vejci, nemyl prý se, nečesal se, nestříhal si nehty, aniž se kdy pomodlil. Skřítek dal se mu hned do služby a udělal vše, co mu rozkázal. Celé hospodářství se obrátilo na líc. Skřítek nosil peníze, co jich na něm chtěl, snášel noviny z celé vsi a okolí. A skřítek ten prý pořád u Klokočínskýsh sedí. První pán jeho, děd, mohl se ho ještě zbaviti, ale neuměl to; druhý, otec nynějšího hospodáře, co jej od něho převzal, pověsil prý jednou skřítka v lahvi zabedněného v lese na buk. Ale přišel prý vítr, láhev se utrhla a roztloukla na zemi o kámen, a skřítek přiletěl domů. Třetí jeho pán, nynější Klokočínský, už prý se ho nezbaví.

Byly to ovšem babské báchory, a každý rozumný rolník se jim vysmíval, poněvadž, kdyby otec Janův byl skřítka míval, neštěstí by se bylo jeho domu vyhnulo; ale rodu Klokočínských báchory ty škodily tím, že jej jaksi od jiných sousedských rodův odcizovaly. A proto také lidé pověrám přístupnější přáli Klokočínskému neštěstí se synem.

Pře Jeníkova šla svým během nejprve při okresním a po vyšetření při zemském trestním soudě v Praze. Dostal se tam před porotu. Při výslechu i závěrečném přelíčení lhal Jan Klokočínských důsledně, ale velmi hrubě, upíraje rozhodně vražednický úmysl a tvrdě, že Marie sama spadla do zátočiny. Ano z počátku všecko všudy naprosto zapíral. Leč výpovědi Mariiny, jež mnoho neděl byla těžce nemocna a nad všecko očekávání lékařovo a k největší mrzutosti Janova otce posléze ozdravěla, měly na sobě ráz pravdy tak jisté a přesvědčivé, že všecka lež i všecko přestrojování nebylo Jeníkovi nic platno. Věc ještě se zhoršila tím, když přišlo na jevo, že starý Klokočínský Marii i její matku chtěl uplatiti, dávaje jim konečně i pět stovek za mlčenou.

Digitized by Google

Marie by si byla ještě dala říci, ale Pěničková byla neoblomna, bezpochyby nejvíce z opatrnosti, poněvadž dobře předvídala, že by dříve nebo později pro ten úplatek měla opletačky se soudem, čemuž otec Janův také neušel.

Ze svědkův ovšem nejvíce vydal Václav Domalíp. Vypověděv prostě a jasně všecko, co mu bylo známo, potvrdil všecko přísahou. Ostatní svědkové jenom zjistili, že Jan téhož dne před devátou z domova odešel a asi o jedenácté se vrátil, který čas úplně k tomu dostačoval, by došel na místo, kde byl zločin spáchán, a odtamtud zase domů. Také do jednoho na tom se shodovali, že Labe v zátočině v lese před křížem jest velice hluboké, a že po celý Boží rok jest tam tak silný proud, že to jako zázrakem, že Marie, jsouc ještě ke všemu v jiném stavu, se zachránila. Na konec i soudní lékaři podávajíce své dobrozdání jednohlasně tvrdili, že podle okolností na místě shledaných život Mariin byl na všechen způsob v nebezpečenství, a že se neutopila pouze náhodou, které ovšem Jan Klokočínský netušil. Když porotci z úrady se vrátili, prohlásilo se z nich deset pro zločin a jenom dva proti zločinu. Na těchto základech odsoudil soudní dvůr Jana Klokočínského na pět let těžkého žaláře, posty a samovazbou zostřeného.

Soud byl konán začátkem měsíce listopadu. Byly již skoro čtyři hodiny odpoledne, když bylo po všem. Posluchačstvo, mezi nímž byla asi polovice všech dospělých lidí z Poruby, se ze soudního domu na náměstí rozcházelo. Když Pěničková s dcerou, Václavem a jeho matkou ze vrat vycházeli, krajané jich buď si jich potupně nevšímali, buď jim hlasité výčitky do tváří metali, že byli tak tvrdi k Janovi, jenž zlý ten skutek z mladické nerozumnosti spáchal.

Ženské se ani neozvaly, jen Václav odpověděl pevně a jistě kmotře Pavlině:

Digitized by Google

„Jednali jsme, jak nám kázal Bůh a mluvilo svědomí.“

„Nu, uvidíme, kam s tím dojdete,“ odsekla pichlavě kmotra.

Ještě na náměstí dohonil jich starý Klokočínský. Zastavil je a zrakův ani nepozvednuv pravil k nim trpce:

„Co z toho máte, že jste mi zkazili dítě a celý náš rod? Kdo má cit v těle, ani vody vám nepodá. Jinak vězte, že Pánbůh vám upeče oplatky, na nichž si ty kousavé zuby vylámete.“

„Co jsme učinili,“ hájil sebe a družky své Václav, „učinili jsme jako spravedliví křesťané.“

„Ty belhavá žebroto!“ lál mu Klokočínský. — „Kdybych ty krajíce, které jsem tobě jako žebravému klukovi dával, psu byl hodil, moudřeji bych byl učinil!“

To pověděv, odcházel prudce do nejbližší hospody. Několik sousedů šlo tam za ním, aby ho potěšili a by snad nic zlého sobě neudělal.

Cestou seděli naši lidé mlčky proti sobě ve voze, stejnými asi myšlénkami se obírajíce. Ženské hleděly pod sebe, jen Václav opíral svůj zrak o Marii. Bylo na něm viděti, že vnitřní radosť jej prohřívá. Byl již soumrak a zimavo.

Ostrý, ano řezavý větřík ofukoval pocestné. Ženské se k sobě choulily: jak rád by byl Václav Marii k sobě přivinul, aby ji ohřál!

Kvasničková první přetrhla trapné mlčení.

„Inu, byly jsme živy a budeme zase nějak živy,“ prohodila vzdychajíc. »Že mnoho svítku v Porubě nepojíme po tom, co se stalo, nesmíme si zamlčovati a musíme býti na to připraveny. Lidé nevědí nikdy člověku jména. Kdybychom se byly daly Klokočínským uplatiti, řekli by, že jsme podvodnice, a když jsme řekly pravdu, spílají nám necitův a řeknou, že máme

Digitized by Google

v těle místo srdce a svědomí kámen a houžev. Kdyby aspoň byl nebožtík Pěnička živ! Ale bez muže, co jsou ženské? — Hrách u cesty, každý na nich trhá!«

»Myslím,« pravil Vácslav důrazně, »že máte mne. Když nás už Bůh tak dohromady svedl, budu vás přece aspoň tolik zastávati jako nebožtík Pěnička.«

»Bylo by pro tebe i nás lépe bývalo,« namítala Kvasničková, »kdybys byl v té proklaté noci Marii v lese nenašel.«

»Mluvíte do pole, Kvasničková,« poučoval ji Vácslav. »Kdyby to nebyl Bůh tak řídil, byla by Marie už dávno v zemi. A teď ji máte živou, zdravou.«

»Pravda. Ale k čemu vypadá po té hrozné nemoci? A co na ubohou čeká po tom jejím poblouzení?!«

»Pěničková, Bůh ví, že bych pro Marii svou krev do poslední kapky vycedil. Kdyby mně Marie jen trošku ve svém srdci přála a vy proti tomu nebyla, proč byste se bála o její budoucnost? Mám ovšem jenom ty dvě ruce a ten chatrný barák, ale jsem silen a zdráv. Kdyby pak Marie trochu se mnou zatáhla o chléb poctivě vydělaný, nebylo by nám nikdy zle. Že bych jí někdy Jeníka vyčítal, to ona ví, že nikdy neudělám. Bůh mi dal dobré srdce, a to je nejlepší jistota proti takovým obavám.«

»Milý hochu! Já vím, že to dobře myslíš. Ale kam by to vedlo? Chudý k chudému, těžký to život! Mám jen jediné dítě a nerada bych, aby v létě smažilo se v polích a v zimě omrzalo ve stodole. Svatba jest hned hotova, ale co po ní přijde, nemívá konce, zvláště není-li zásoby v domě. Ty jsi dobrý a rozumný člověk; jsem zkušena ve světě, dej si raditi. Pusť ty a takové myšlénky Labem a uvidíš, že časem sám řekneš: »Pěničková měla pravdu; dobře bylo, že jsem ji poslechl.« Co z Marie bude, hlavu si netýrej. Ona zatím sesílí a od nového roku půjde do Prahy na službu. Myslím,

Digitized by Google

že je teď dosti poučena, aby dělala dobrotu. Bude-li hodna, svět se jí ještě zazelená a může udělati štěstí. Vždyť je mladá, světu podobna, dobře vychována."

Václav se smutně zamyslil a těžký povzdech vydral se mu ze sklíčených prsou.

„A co ty tomu říkáš, Marie?" obrátil se zajíkavě k Marii.

„Matka má skoro pravdu," odpovídala Marie nejistě. »Ona zná svět a život i vidí, kam ani já ani ty nevidíme. Bude asi pro nás oba dobře, půjde-li po jejím."

„Nebuď dětina, hochu," vmísila se stará Domalípová, jež až posud jen pozorně poslouchala, do řeči. „Když tebe nechtějí, nevtírej se! Kvasničková si myslí, že když jeden Jeník děvčeti nevyrostl, že jí vyroste druhý. Nech jich při té víře, ať se jí najedí. Mysli si, že v tom vůle Boží, a srovnej svou vůli s ní a nebudeš nikdy naříkati."

Václav odvětil po chvíli:

„Budu trpěliv, matko! — Nemluvme o tom již ani slova."

Mlčky dojeli do Poruby — mlčky rozešli se. Ale dobrý Václav přece když odcházel, Marii ruku stiskl.

Marie stisknutí ruky mu opětovala.

V.

V Porubě změna změnu stíhala. Druhou neděli adventní zemřela Domalípová a Václav v rybárně na dobro osamotněl. Dva dni před novým rokem odešla Marie Kvasničková do Prahy na službu. Matka ji tam doprovázela, by těžila pro ni ze starých známostí. Václav šel s nimi až do polovice cesty. Když se loučil, srdce se v něm trhalo na kusy, ale přemohl se vzpomínaje na radu matčinu: srovnej vůli svou s vůlí Boží

Digitized by Google

a nebudeš nikdy naříkati. Teprve když se sám vracel domů, plakal celou cestu. Doma bylo mu tak úzko, že se již rozbíhal do hospody. Leč na polou cesty se zarazil.

„Budu trpěliv," pravil k sobě; „mnoho jsem již přetrpěl: přetrpím i tu bolest. Bůh mne posilní; Klokočínským nebudu."

I vrátil se domů, ale usnul teprve k ránu.

Václav se zmínil o Klokočínském; myslil tím otce Jeníkova. Lidé již nyní věřili, že u Klokočínských více skřítka není. Ve statku všecko se obracelo na ruby. Hospodář i hospodyně nebyli více svoji, chodili jako zařezáni a o hospodářství hrubě se nestarali. Nesnesli statečně hroznou ránu, kterouž jim Jeník zatal do živého srdce. Měli kromě Jeníka ještě dvě menší dítky — dvě dcerky, měli se tedy o koho starati. Ale i tyto ubohé a nevinné děti jich netěšily. Doma byly samé hádky; otec matce a matka otci vyčítali Jeníka — jeden smítal vinu na druhého. S hospodářstvím šlo to s kopce. Čeládka i cizí lidé roznášeli. Klokočínský se dával do pití. Poruba mu nestačila, jezdíval často do Brandejsa a do Prahy, hovíval si tam v hospodách i kavárnách, a do svatovácslavské trestnice zřídka kdy zamířil k synovi. Nebylo ani jinak lze, nežli že se pouštěl do dluhův a že se zavadil u pražských židů. V Porubě jej i manželku jeho všecko pálilo. Myslili, že každý, kdo se na ně podívá, má radost z jejich neštěstí a jim samé zlé věci přeje. Stalo-li se, že druhdy potkali Kvasničkovou nebo Václava, tehdy div hněvem neuhořeli.

„Vyprodejme se!" radila Klokočínská

„Vyprodejme! Tady nelze nám na živu býti," odpovídal Klokočínský.

„Prodám všecko — pojedeme do Ameriky, a to hned z jara. Tam nás aspoň nikdo nebude očima polykati."

Digitized by Google

„A co Jeník?“

„Až jej propustí, půjde za námi. Já mu tu několik set ponechám u notáře, aby měl na cestu.“

„Učiníme tak. Tady zůstati nemůžeme.“

Po novém roce nastala obleva a sníh sešel na nějaký čas s polí. Do Poruby trousili se za Klokočínským věřitelé a kupci, by si živnosť jeho prohlédli.

Do dubna vyprodal se otec Jeníkův z Poruby a nežli se rok s rokem setkal, vinou synovou, ale ještě více svojí nestatečností, lichou pýchou a umíněností přišel aspoň o polovici jmění svého. Složiv si potřebné věci do beden, jednoho dne v noci odejel se svou rodinou do Ameriky a hrubě se ani s krajany nerozloučil. Lidé ho a ještě více jeho rodinu litovali.

„Prodal chleba a koupil nůž,“ říkali o Klokočínském. „Ty Čechy by na prstech spočítal, co za mořem zbohatli. Ostatně, dej mu Bůh štěstí, jehož hledá!“

Leč Klokočínský se v Americe se štěstím neshledával. Podle novin, jež o něm ob čas do Poruby zabloudily, vypadalo to s ním v nové vlasti bledě.

Kvasničková živila se jako jindy, ale nedostávalo se jí více té důvěry u lidí, kteréž před tím požívala. Nedala to na sobě viděti, ale hnětlo ji, že jí ubývá výdělku, ač na druhé straně dobré zprávy o Marii docházely. Téhož roku na podzim začala postonávati, polehala, až ulehla. O vánocích, v poledne na štědrý den, zesnula v náručí své dcery za přítomnosti Václava Domalípa, jenž za nemoci jí neopouštěl, ano jako syn o matku měl o ni péči.

Ten večer před svou smrtí pravila k dceři své:

„Dělej si, Marie, co chceš s Václavem; on ti neuteče. Já ti jen tolik povídám, že je to člověk, jakémuž rovného a druhého jsem nepoznala.“

Když Kvasničkovou pochovali, měla se Marie opět na cestu do Prahy.

Digitized by Google

Václav jí z toho nezrazoval. Ale když se loučili, pravil k ní tak měkce, že se jí při tom srdce pohnulo:

„Teď nemáme, Marie, oba nikoho na tom širém světě. Vstupme do spolku, buďme mužem a ženou; tak břímě života snáze ponesem. Podej mi ruku a srdce.“

„Do Poruby mne, Václave, nikdo nedostane.“

„Nejsme k ní přirostlí. Prodáme své baráky a za společné peníze usadíme se jinde.“

„Dej mi několik neděl na pomyšlenou. Pak ti povím,“ odvětila pevně Marie.

Václav se spokojil a doufal pevně dále. Tenkráte mu naděje neselhala: o ostatcích odvedl si milovanou Marii od oltáře.

Prodali v Porubě baráky a přestěhovali se do Moštína, na druhé straně Labe, asi hodinu cesty od Poruby vzdáleného. Usadili se tam, poněvadž se jim tam příhodná koupě naskytla a Václav se od otcovského Labe jaksi na dobro odtrhnouti nemohl.

Živili se poctivě prací rukou svých. Marii ovšem těžká selská práce s počátku nevoněla. Ale když viděla příklad na muži svém, navykla jí znova a vyrovnávala se muži; i Václav byl na kraji samého nebe, když viděl, jak hodná, pracovitá žena se z Marie stává i jak si ji lidé všude chválí. Býval již za svobodna střídmý a skrovný, ale nyní stával se z něho takořka lakomec. Marie mu to někdy až vytýkala.

„Popřej si trošku té posily,“ říkávala mu.

„Milá ženo, musíme pamatovati na zadní kolečka,“ odpovídal jí. „Kdyby Bůh na nás nějakou nehodu seslal, každý krejcar pak se hodí.“

První časy vedlo se jim dobře, a když Marie Václavovi prvního synáčka porodila, dovršilo se štěstí našeho přítele. Leč brzy nebylo bez nehody. Marie ochuravěla. Václav musil dvojnásob své síly napínati, aby své rodině

Digitized by Google

byl práv. Konal to rád a ochotně i prosil jen Boha, by mu dal síly a příbytku jeho před nehodami ostříhal. Ale Bůh ho zkoušel. Po nehodě jedné ob čas přišla druhá, a sotva že se Domalípovi trochu zpamatovali, bylo tu opět něco, nad čímž se jim hlava starostmi točila. Za několik let měli již tři dítky a spotřebovali mnohem více. K tomu se jednou Václav při práci sekl silně do ruky a po mnoho neděl byl k práci neschopen, a to v nejlepší čas. Bída a hlad stěhovaly se pomalu k Domalípovům. Děti naříkaly, i ač dobří lidé poctivých dělníků svých neopouštěli, bylo přece Marii i Václavovi velmi krušno, doprošovati se pomoci u lidí cizích. Marie kolikráte zpomínajíc na řeč matky své, když tenkráte od soudu z Prahy jeli, div si nezoufala. Ale když se podívala na Václava, jenž při vší ubídněnosti tak ctihodně vypadal, pookřála povždy a pachtila se s ním znova o vezdejší chléb. Bylo to pátého roku, co byli svoji, když si Václav sekerou ruku poranil. Teprve po sv. Václavu mohl pracovati a sobě oddělávati, čím ho soucitní hospodáři napřed založili. Na zimu neměli nic uspořeného. Zima je zlá a pro chudého člověka nemívá konce a kraje. Manželé Domalípovi pracovali pilně za sněhu a mrazu až omrzali, a přece nevydělali více, než že se jenom ledajak s dětmi najedli a že aspoň doma ty drahé děti mrznouti nemusily. Marie téměř již zmalomyslněla a jen na lásce k dětem svým ohřívala ochablou mysl. Nejmladší dcera Františka byla miláčkem jejím: za tu by byla každou minutu dala život, a děcko to počalo postonávati! Bída a strasti dostupovaly u Domalípových svého vrcholu. Marie zmalomyslněvši stávala se příkrou k muži svému.

»Tys mne svojí nešťastnou láskou zavedl do nedostatku a bídy,« vyčítala mu. »Pes v boudě má se lépe nežli já a mé děti u tebe. Ach, že jsem se dala tobě přemluvit, že jsem tebe poslechla! Ó, kdybys

Digitized by Google

mne byl tenkráte u Labe nezdvihl, co bídy, co trápení, co zkušeností mohla jsem míti uspořeno.«

Větší děti, jež Václav držel na klíně, vidouce matku, jak naříká i lomí rukama, daly se do křiku. Václav těžkou hlavu nachýlil k prsům a neodpovídal.

Marie pustila se znovu do žalování a výčitek; — neustala, dokud se nevymluvila.

Pak teprve Václav pozdvihl hlavy a podívav se na ni beze hněvu, pravil vážně:

„Zima nebude věčně trvati a přijde jaro, Marie. Dávám ti hlavu do zástavy, že je tato zima poslední, kterou jsi v bídě a nedostatku se mnou a s dětmi prožila. Naši vojáci, co se vrátili z Bosny, vypravují, že je tam práce pro tisíce dělníkův a že jich tam ani sta není; — mzda že jest znamenitá. Tamější lidé nejsou prý pracovití a také pracovati neumějí. Já mám obě vlastnosti. Až nám Pánbůh otevře jaro, pustím se na cestu do Bosny. Víš, Marie, jak umím šetřiti. To by bylo, abych vám na budoucí zimu krásné peníze z Bosny nepřinesl. Pak nám bude všem dobře.«

»A co já si tu počnu s dětmi; jak je uživím?«

„S pomocí Boží uživíš je dobře, Marie. Já vám to tady pěkně zařídím a ještě nějaký zlatý vám poštou zašlu. Věř mně, ženo, nebude zle. Pánbůh nedá, aby vám tu bylo zle.«

„A umřeš-li nám na cestě, nebo v té daleké a pusté zemi?!«

„Víš, že jsem opatrný. Nic se mi nestane. A přinesu, mé zlaté dítky, penízky: budete míti máslo na chlebíček a každou neděli upeče vám maminka koláče!«

Marie oslzela. Vzala churavé dítko do náručí, vzala si stoličku a přisedla si k nohoum svého muže.

Tehdy zapomněla na všecky svízele. Dobrý její duch se vrátil a šeptal jí:

Digitized by Google

„Marie! Kde která žena v Moštíně má takového muže?! — Jdi, hledej ho a království dám tobě, najdeš-li druhého.“

Marie pozvedla k Václavovi svůj obličej, bídou a nedostatkem sešlý, a pousmála se naň. A úsměv ten byl Václavovi za království.

VI.

Sněhy a ledy roztály; měkký a teplý vítr zadouval po krajích. Bylo deštivo, ale déšť byl vlažný: — pole a luka se po něm vesele zazelenaly. Václav byl již na cestu přichystán. V pondělí velikonoční záhy z rána vyšel pravou nohou z domova, doprovázen Marií a dětmi, jež ho na hodinu cesty doprovázely.

Hospodáři to neradi viděli, že tak pilný a svědomitý dělník jim na léto odchází, ale nebrali mu to za zlé. Někteří, kdož byli lepší povahy, také nějaký groš na cestu mu podstrčili. Václav se těžko, velmi těžko loučil se svými, ale rozloučil se. Cestou ještě se třemi známými se sešel a společně přes Prahu a Vídeň putovali k jihu. Po mnohých nesnázích a utrpeních dostali se konečně do Bosny a ubírali se do hlavního města Sarajeva. Tam jim bylo již veseleji. Byli mezi slovanským lidem a našli si tam hromadu krajanův, kteří jim byli po ruce. Díla i dobré, ano skvělé mzdy bylo všude všudy dostatek, a hned po prvním témdni zaslal Václav nějaký zlatý svým drahým dětem a Marii do Čech. Václav byl brzy hledaným dělníkem. Byl střídmý, pilný, zručný a dal se rád všudy poučiti. Kdyby byl uměl psáti, bylo by se mu ještě lépe vedlo. Zprávy, jež časem dostával od svých lidí z Moštína, bývaly utěšitelné, někdy i radostné. Marie a dítky měly co jísti, byly zdrávy; — lidé prý se k nim přívětivé

Digitized by Google

chovali a spíše je podporovali, než aby jim ubližovali. Františka prý rostla jako žitečko po dešti, stavěla prý se jako vojáček na nožky, žvatlala prý pořád „táta".

Václav počítal nejprve neděle, pak i dni do sv. Václava. Čas mu nade všecko očekávání ubíhal. Neděle minula za nedělí a váček jeho přes to, že na své v Moštíně nezapomínal penězi, utěšeně se plnil.

Peníze nashromážděné měl uloženy u krajana svého od Brandejsa, vojenského šikovatele Vítka, muže v jeho letech a počestného, s nímž každou neděli se scházíval. Vítek mu kromě toho ledacos dobrého učinil. Když pak se Domalíp k odchodu do vlasti chystal, zavedl mu to tak, že Václav na jeho přímluvu hodný kus cesty bezplatně se svézti mohl. V neděli po sv. Václavu vydal se Domalíp na zpáteční cestu do Čech. V plátěném váčku na prsou měl nastřádaných čtyřicet zlatých dobrých peněz, nepočítaje k tomu několik zlatých, jež měl kromě toho při sobě na útraty.

Václavu bylo jako Theofilovi v ráji: myslil si, že jest Bůh ví jakým boháčem. Duše jeho rozplývala se samým štěstím, když viděl, jak se jako na koni blíží den, kdy přijde opět do drahých Čech, kdež Marii a děti k hladovému srdci svému přitiskne. Prosíval Boha dnem i nocí, by zdráv a bez nehody došel do Moštína, by doma zastal všecky zdrávy. Spravedlivý a ctihodný člověk nebyl oslyšán. Jednou v sobotu při konci října večer po desáté hodině, dlouhým deštíkem promočen stanul před svým barákem.

Sepjal ruce a pohlédl vděčně k obloze, vysýlaje vzhůru díky za vše dobré, co mu prokázal Bůh. Přistoupil k okenici a zaklepal.

„Marie, děti!" volal štěstím se zajíkaje. —

V síňce zazněly kroky, závora klapla.

„Václave náš!" vykřikla Marie a vrhla se mu do náručí.

Digitized by Google

»Co děti?« tázal se Domalíp.

»Spí, jako by je do vody hodil,« odvětila Marie vedouc ho do světničky. »Povídala jsem jim o tobě, až chuďátka usnuly.«

»Zdrávy-li?«

»Jako Rusi. Podívej se na ně.«

»To-li Františka?«

»Viď, že jí nepoznáváš?!«

»Jak bych poznal to zlaté kotě. Vždyť je z něho již kočička. A Vašíček, a Verunka! Ach, jak živ jsem nebyl tak šťasten jako dnes! Ale také jim nesu a tobě také Marie! Uvidíš, jen až ranec rozděláme.«

Marie mu pomohla ranec složiti se zad, Václav jej na stole rozpáral a vykládal své poklady: Marii veliký, teplý vlněný šátek, dětem šatičky na zimu, marcipán a perníkové panáky. Františce po té dřevěnou panenku.

»To všecko není nic,« vysvětloval Václav. »Nejhlavnější je to zde.« I sňal plátěný váček s krku a vyňal z něho čtyři desítky, všecky z brusu nové, jako by právě vyšly z bankálu.

»Nu, co říkáš tomu nadělení na zimu?« otazoval se hrdě Marie.

Žena jeho omakávala opatrně jednu bankovku za druhou, položila je zase pěkně vedle sebe a pravila:

»Bůh nám žehnej! Hladověti a mrznouti v zimě nebudeme.«

Po té oslušila si šátek a točila se s ním před zrcátkem. Václav s ní ani očí nespouštěl; zdála se mu tak pěknou, jaká bývala někdy za svobodna.

»A teď, Marie, peníze musíme pěkně ukryti, aby byly v bezpečnosti. Kam myslíš?«

»Nech to na ráno! Uradíme se zatím. Zapomněla jsem samým divením, že budeš hladov. Odpočiň si, převlékni se. Uvařím ti večeři — brambory s máslem.

Digitized by Google

Ráno zaobalil Václav váček s bankovkami do pevného hadříku, svázal všecko pěkně motouzem a pak šel s Marií na půdu, kdež ukryl peníze v pravém koutě do došku.

„Zde jich zloděj nenalezne," podotkl spokojeně.

„A kdyby hořelo?" podotkla žena jeho.

„Toho nás Bůh uchrání a nepřátel nemáme."

V tom byl dobromyslný Domalíp na omylu. Nepřítel, na nějž dávno byli zapomněli, z daleka již obcházel příbytek jejich štěstí rodinného.

Za nedlouho po tom, co se Václav navrátil z Bosny, propuštěn jest z trestnice v Praze — Jan Klokočínský. — Jeník vycházeje ze žaláře nebyl dávno již tím Jeníkem, jenž do žaláře vstupoval. Již na pohled nebylo ho poznati. Všecka mládenecká krása s něho oprchala. Byl suchý a zažloutlý. Vzhled jeho byl tak drzý a odporný, že dobrý člověk na pouhý pohled od něho se odvracel. Ale co bylo v pytli, horší bylo, než co bylo na pytli. Mezi surovými a zlosynskými kumpány zdivočela duše mladíkovi a za dlouhé vazby nassála tolik neřestí do sebe, že kromě Jeníka každý by se byl z toho zděsil, kdyby byla bývala před ním otevřena. Mladý Klokočínský jsa naplněn nenávistí proti celému světu, lačnil jen po pomsté na společnosti lidské za to, že jak on se domníval, nespravedlivě ho zkazila. První, co ho posedlo, když se dostal na svobodu, bylo užívati do sytosti radostí světa, by si dlouholeté odříkání a utrpení nahradil. Měl k tomu prostředky. Otec mu nechal pět set zlatých v Praze u notáře na cestu do Ameriky. Jeník se dlouho plánem svým netrmácel.

„Utratím tolik," myslil si, „aby mně zbyly jenom nejpotřebnější peníze na cestu. Jak budu jednou v Americe, musí se tatík starati o mne. Zatím schladím si žáhu na těch, kdo mně ublížili. Běda Marii, běda Václavovi: — zdravých já tu nezanechám!"

Digitized by Google

První čas hýřil po Praze se společností sobě rovnou, užívaje světa až do úpadu tak dlouho, že již mu sotva zbývalo na cestu. Bankovky se rozlítaly. Před policií měl se chytře na pozoru, ale neušel jí. Vypověděli ho z Prahy a tak musil domů do Poruby. Lidé jej s počátku útrpně přijímali, nikdo před ním nezavíral; ale když poznávali, jaký hořký host jest, odvraceli se od něho. Byl otrlý a mnoho si z toho nedělal. Konečně ho Poruba omrzela i zašel si do Moštína. Měl tam po matce příbuzné a co nad to: Václav a Marie žili tam jako dva květy ve šťastném manželství a zle se jim nevedlo. Také se dověděl, že Domalíp byl v Bosně celé léto a že si odtamtud přivezl krásné peníze na zimu. Divoká závisť i nenávisť klepala mladým Klokočínským. Cítil na sobě, že nebude míti pokoje, dokud nezkazí Marii a Václava. Pak teprve odhodlal se odebrati za moře.

S Marií setkal se poprvé v polích. Zastoupil jí cestu a tázal se jí studeně a uštěpačně:

„Nu, děvče, jak se ti líbím?“

Domalípové ho bylo líto. Viděla, bohužel, že nic není na něm, co by se dobrému člověku líbiti mohlo.

„Nech mne na pokoji, Jene, a jdi mi z cesty,“ odpověděla vážně a prosebně. „Myslím, že jsem již dosti pro tebe vytrpěla.“

„Lžeš, má zlatá holubičko! Co jsi vytrpěla, není ještě ničím proti tomu, co zasloužíš za to, jak jsi proti mně jednala. A hlavu na to, že ještě zkusíš, co zasloužíš, a ten belhavý žebrák, tvůj muž, utrpí s tebou.“

„Jdi po svých, Jeníku! Nás chrání naše poctivosť a zákon.“

Jeník se rozesmál, až se za boky popadal, ale z cesty jí šel, neboť soused nějaký přibližoval se s povozem.

Digitized by Google

Marie téhož večera všecko muži svému pověděla. Vácslav se zakabonil, ale konečně pravil:

„Budeme se mu vyhýbati — budeme se míti na pozoru. Pro všecko půjdu k starostovi, by obecní úřad o tom věděl, že nám hrozí. Opatrnosť tak káže.“

Starosta si předvolal Jeníka a domlouvaje mu připomenul, že kdyby se něčeho zlého proti Domalípovým dopustil, jej na okresním hejtmanství udati musí.

Jeník nepohnul ani brvou, pokrčil rameny a pravil:

„Hloupé klepy!“

Ale v nitru jeho se zloduch rozvětřil a nenávisť proti Domalípovým se vznímala děsným plamenem. Jako pomatenec běhal v polích se svými hroznými záměry obíraje se tak dlouho, až ho všecka rozvaha opustila. Večer sedával v hospodách, ale v řeči byl opatrný.

Několik dní minulo beze všeho vzruchu. Lidé měli sice Jeníka posud v ústech, ale něčeho zlého se do něho nenadívali.

„Je to nešťastný člověk, a takovému nesmí se na slovo věřiti. Kéž by odešel do Ameriky! Jde tu o pokoj.“

Leč jednou v neděli večer, když už všecko spalo, bylo asi tři neděle po tom, co se Domalíp navrátil z Bosny, strhl se ve vsi poplach, že hoří u Domalípův. Sotva že lidé vyběhli, byl již barák v jednom plameni. Byl silný vítr a lehká, dřevěná stavba byla pravou potravou živlu všecko zničujícímu. Oheň se tak úžasně rychle rozšířil, že nemohlo se ani na to pomysliti, skrovničký majetek Domalípových vynášeti. Vácslav a Marie neustrojeni pobíhali jako šílení před stavením planoucím.

V tom vykřikla Marie hlasem, jenž všem kosti a ledví pronikal:

„Mé děti, mé děti mně uhoří!“

Digitized by Google

A šipkou vrhla se do hořícího stavení, odhodlána k smrti — s obětovností pravé matky hodnou.

„Má Františka!“ bylo jen ještě slyšeti a Domalípová zmizela v chatrči.

V tom s hrozným praskem sesypal se strop. Lidé jako lvové po kořisti vrhli se za Domalípovou do požáru a vytáhli šťastně rekovnou ženu z rozvalin; byla živa, ale ranami a hroznými spáleninami po všem těle pokryta. Sotva ji položili na zemi, přiběhl Koudel, nesa Františku a Verunku zdrávy v náručí; za ním ponocný nesl Vašíčka. Oba byli dříve od zadu malým oknem pro děti vlezli a šťastně je a sebe zachránili.

Vidouc děti své Marie se šťastně usmála a pak mdlobami přimhouřila oči. Václav přiklekl k ní. Neplakal sic, ale hrozná zoufalosť vyzírala mu z očí.

VII.

Kromě baráku Domalípova neshořelo v Moštíně nic, ač nebezpečenství bylo veliké. Nejbližší chalupu zachránily vysoká hruše i jiné stromy a přičinliví lidé. Ráno, když lidé vyděšení se vzpamatovali, byla jen jedna řeč, že Jeník Klokočínský zapálil ze msty Domalípovi.

Leč nebylo po něm památky: večerem se ztratil a v noci ho nikdo neviděl. Byl ten tam. Ale dlouho nebyli lidé v nejistotách o něm. Asi o desáté hodině před polednem přišel z Poruby Studnička s novinou, při níž každému mráz po zádech obíhal: v zátočině, kam před pěti lety hodil Marii, aby se jí zbavil, nalezli Jeníka po osmé hodině ranní utopeného. Aby byl z úmyslu do Labe skočil, nepodobalo se; ve vysokém jílovitém břehu bylo viděti, že se zuby nehty smrti bránil; patrně smrť jeho byla těžká. Bezpochyby převezl se v noci přes Labe na druhou stranu a dal se na útěk

Digitized by Google

do lesův. Při zátočině učinil asi po tmě chybný krok a spadl dolů. Rámě božské spravedlnosti zastihlo ho na témž místě, kdež byl vraždu na Marii spáchal. —

Václav uslyšev tu novinu pravil vážně:

„Bůh jest spravedliv!“

Domalípovou, těžce raněnou a popálenou, na radu lékařovu odvezli ještě téhož dne do pražské nemocnice. Lékaři nejvyhlášenější dali si s rekovnou tou matkou největší práci, ale při životě jí nezachovali. Třetího dne z rána za největších bolestí zesnula v Pánu. Hřích, jehož se dopustila za mládí, odčinila úplně krásným skutkem, jenž když se rozhlásil, soustrastí každého citelného člověka projímal.

Nešťastný otec byl nyní úplně na holičkách. Byl hůře na tom než kterýkoli žebrák, poněvadž žebrati neuměl. Neměl kam hlavy položiti; drahou ženu odňal mu Bůh, majetku svého byl úplně zbaven. Peníze z Bosny přinešené a takořka od úst utržené mu shořely — a nad to vše byly tu tři nedospělé malé dítky, ježto žalostivě se naň věšely, že lidem dobrým ani slzy neoschly, když tu bídu viděli. Marii byl vystrojen jednoduchý ale slušný pohřeb a za umrlčím vozem kráčel téměř bez ducha — ubohý Václav. Na levé ruce nesl Františku, pravou rukou vedl Verunku a Vašíček držel se ho za kabát, jejž mu starosta na pohřeb daroval, poněvadž mu ani kouska šatu po ohni nezůstalo. Z Poruby a Moštína lidé přišli na pohřeb a bylo pláče, že ho Praha zřídka kdy tolik při nějakém pohřbu vídá.

Když šel průvod mimo jeden výstavný dům, stál v prvním poschodí u okna vzácný pán se svou manželkou.

»Podívej se,“ pravila paní k manželovi; „to jest asi pohřeb oné nešťastné matky, jež, jak stálo v novinách, tak rekovsky pro své děti skočila do ohně a život za ně obětovala.“

Digitized by Google

»A muž s těmi dítkami za umrlčím vozem jest ubohý její muž. Myslím, Mileno, že darmo mne na tento truchlivý průvod neupozorňuješ.«

I šel a zatahal za zvonec.

Služebník vstoupil.

»Jdi, Antoníne, s pohřbem, jenž právě jel mimo,« nařizoval bohatý kupec. »Až bude nebožka v zemi, vyřiď muži jejímu, by i se všemi dětmi sem ke mně přišel. Bez něho se nevracej!«

Asi po dvou hodinách přivedl Antonín Václava i s dítkami k pánu svému.

»Jste-li Václav Domalíp?« otazoval se ho kupec.

»Jsem, milostpane!«

»Dobře,« odvětil kupec a hladil dítky Mariiny po hlavě. »Jsem velkokupec a potřebuji právě řádného posluhu do obchodu. Můžete od hodiny službu u mne nastoupiti a zůstati zde s dítkami svými. Dole vám domovník byt vykáže. Pro první den zaopatřím vás vším, čeho vám a dítkám třeba. Doufám pevně, že se mně věrnou službou za to odvděčíte.«

Václavovi se rozjasnily oči. Sahal pánovi po ruce, by mu ji políbil.

Kupec tomu nedopustil a ukázal mu rukou na svou manželku, ale Václav pokynu jeho nerozuměl.

»Dovol, mužíčku!« pravila lahodně paní, »aby trochu zásluhy i na můj účet odpadlo. Pojďte, milé dítky, i vy, Domalípe, se mnou do kuchyně. Jste promrzlí. Třeba vám ohřáti a posilniti se.«

To pravivši, odváděla všecky čtyři do teplé kuchyně.

* * *

Digitized by Google

Rybářovic Vácslavovi a jeho dítkám vede se nyní tak výborně, že ani ve snách se jim nikdy o takovém blahobytě nezazdálo. V neděli nosí se on i děti po městsku a chodívají z pravidla odpoledne do Olšan na svaté pole. Milostpaní dala zlaceným křížem rov Mariin ozdobiti. Někdy dává si Antonínem dítky osiřelé nahoru do svého pokoje přiváděti, by se jimi pobavila.

„Jak se osvědčuje Domalíp?“ tázala se asi po půl létě svého chotě.

„Výborně,“ odvětil kupec. „Udělal jsem s ním trefu. Je to perla v hrubé kazajce.“

Digitized by Google

Digitized by Google

Lesní panenka.

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Byl štědrý den a táhlo na devátou hodinu ranní. Obloha byla zatažena hustými, těžkými mraky jako svědomí zlosynovo. Vítr hučel a skučel ulicemi pražskými jako vášnivec, ode vší rozvahy odtržený, a dešťové kapky a sněhové kousky lítaly na různo sychravým ovzduším jako slzy trpitelův, bezbranných a nevinně utlačovaných v chumeli životním.

Třetí čtvrť na devátou byla na věži novoměstské radnice již hodnou chvíli odbila. V jedné z chodeb vedoucích v zadním oddělení soudního domu k celám ozvaly se pádné a odměřené kroky. Byl to strážník, jenž jedny z dveří hrubým klíčem otevřel a nepřekročiv ani prahu, do vnitř provolal:

„Prokop Tetřev. — K přelíčení!“

„Zde jsem,“ odpověděl jadrný a hluboký mužský hlas uvnitř, a krátce po tom objevil se ve dveřích muž co do věku padesátník. Byl silný a statný, že by skály mohl lámati. Zrůstu byl téměř obrovského. Na prsa splývala mu dlouhá, silně prošedivělá brada. Hojné vlasy, jako by popelem byly posypány, měl slušně do zadu zkadeřeny a z hlubokých důlků z pod hustého obočí svítily mu vážně a neohroženě jiskrné zraky.

Digitized by Google

»Mám to dnes krásný štědrý den,« prohodil trpce k strážníkovi, jenž za ním opět dvéře pečlivě uzavřel. Strážník neodpověděl a mlčky mu posunem ruky ukázal, aby šel před ním. Prokop Tetřev poslechl a ubíral se do soudní síně tak důstojně, jako by sám šel soudit. Soudní sbor ho již očekával. Prokop Tetřev posadil se na stolici obžalovaných, ukloniv se prve uctivě soudcům. Předseda, starý to pán, na pohled nehrubě přívětivý, dal naň nejprve potřebné obecné otázky. Tetřev povstal i odpovídal jasně i stručně, že jsou mu padesát tři léta, že jest rodič z Novosedel na Zbirovsku, že bydlí již drahná léta v Deštném.

»Jsem ženat,« vykládal dále. »Měl jsem osm dětí, z nichž čtyři jsou na živě. Nejstaršímu, Prokopovi, jest šestnáct a nejmladšímu, Františce, přes devět let. Živím sebe i děti poctivě: — jsem dřevařem.«

»A při tom také pytlákem,« připomenul předseda.

»Milostivý pane,« odvětil Tetřev, »kdo se v lese narodil jako já, přichází již s flintou v ruce na svět. V lese mne vychovali, v lese trávím život; do kraje jen za čas jednou přijdu. Jak možno, abych si někdy nevystřelil za zvěří? Však nedělám to pro užitek, věru že nedělám. Pytlačení mi sotva zaplatí prach, broky a puškaře. Ale našinci to nedá, aby si nevystřelil. Nedá a nedá, dělej co dělej. Je to vášeň jako veliká voda; vzpírej se jí, vezme tě s sebou. Při tom dokládám se tu živým Bohem, že jsem poctivý člověk. Jaktěživ jsem nesáhl nikdy někomu na čest, jmění nebo život; — děti mé nikdy ještě nešly pro chléb ku cizím dveřím.«

»Což ta zvěř, již stíháte, nenáleží-li ke jmění jiných lidí?« podotknul předseda.

»Pravda, podle litery zákona,« odpovídal Tetřev. »Ale my lesáci díváme se na ni jinýma očima. Připouštím, že jsem na omylu, ale ta nešťastná flinta.«

Digitized by Google

„Kde rozum a víra nespravují vášně, není obecného blaha," poučoval obžalovance předseda. Po té načal z jiného soudku, vyzývaje vedle sedícího pána, by přečetl Prokopu Tetřevovi obžalobu. V této bylo vylíčeno, že Tetřev ozbrojen brokovnicí na samotě lesní zprotivil se hajnému Bartoloměji Holanovi, jenž vzat jest do přísahy; Tetřev že dopustil se tím zločinu veřejného násilí.

„Pravda-li?" otázal se přísně soudce obžalovance, „co udáno na vás v obžalobě?"

„Milostiví pánové!" odpovídal Tetřev, „povím upřímně, jak se všecko zběhlo; se lží jsem jak živ neměl spolku. Bylo to druhou neděli po sv. Václavě. Odpoledne jako obyčejně vyšel jsem si trochu do lesa. I přišel jsem náhodou k místu pro mne památnému; k potoku, říkáme tam pod Skalkou. Tam vzpomínáním hnula se ve mně krev a pěstě se svíraly. Šel jsem dále a došel jsem k místu, kde pod mechem byla uschována moje brokovnice, tak pro pana Příhodu. Vytáhl jsem ji, odvázal šatek a prohlížel zámek. V tom uslyšel jsem za sebou šustiti kroky, ohlídl jsem se a vidím, jak jde na mne Holan. Neměl zbraně, měl jen sukovitou hůl v ruce. Bylo mi, jako by štír mne zrovna do srdce uštknul."

„Ach! dostal jsem tě přece jednou, padouchu," vykřikl na mne Holan, přiskočil ke mně a chytil mne, pánové, za krk. S počátku bylo mně, jako by hrom do mne udeřil, ale rázem jsem se vzpamatoval. Viděl jsem, že bude zle. Krev se mi zpěnila klokotem, hrdlo se mně zadrhlo, zrak mne přecházel, hlava zahořela, vztek mne posedl. Vytrhl jsem se mu, co jsem síly měl, ustoupil na dva kroky, obrátil brokovnici pažbou vzhůru a namířil po jeho hlavě. Štěstí bylo od Pána Boha, že Holan nespal a obratně nastrčil sukovnici. Tím zadržel osudnou ránu. Krev netekla, jazyky dostaly se do sebe. Tím se nám ulevilo; rozešli jsme se."

Digitized by Google

»Dopověděl-li jste?« otazoval se dále předseda.

»Dopověděl.«

»A zdá se, že svého přenáhlení ani dost málo nelitujete.«

»Ani dost málo.«

»Z vašeho vypravování vysvítá, že nesešel se pouhý pytlák s pouhým hajným. Skoro se mně zdá, jako by mezi váma nějaká stará nepřízeň vězela. Proč vás to místo pod Skalkou tak neobyčejně dojalo?«

»Pan soudce má bystré oko. Mezi mnou a Holanem stojí staré a hrozné záští.«

»Povězte nám je.«

Prokop Tetřev zahleděl se posupně pod sebe a nepokojně se probíral pravicí v šedé bradě. Soudce si jeho výrazu všimnul a nařídil strážníkovi, by přivedl Bartoloměje Holana. Při jméně tom trhnul sebou Tetřev, jako by bosou nohou byl šlápnul na zmiji. Soudce nespouštěl s něho očí.

Holan vstoupil. Co do věku, zrůstu a síly vyrovnával se Tetřevovi, ale pohled jeho sivý nebyl tak pokojný a všecko vzezření jeho věštilo chytráka. Vlasy měl sporé a plavé, a bradu ryšavou, ne tak hustou a dlouhou jako Tetřev. Na pokyn soudcův postavil se vedle Tetřeva, ale ani zrakem oň nezavadil.

»Znáte obžalovaného?« otázal se ho soudce.

»Znám ho — prosím,« odpovídal hajný hlasem nezvučným, poněkud sípavým.

»Jste-li spolu z přízně, nebo sešvakřeni?«

»Jsme nevlastní bratří, Vaše Milosti, ale jako bychom nebyli.«

»Jak tomu mám rozuměti?«

»Bylo mi, prosím, deset let, když nebožka moje matka vzala si nebožtíka Tetřeva. Byli spolu jen asi tři léta; vzali se jen tak pro snadnější výživu. Já jsem

Digitized by Google

s dětmi Tetřevovými hrubě nesrostl. Pak bez toho šli jsme každý po svých.«

»Chováte-li, Holane, proti Prokopu Tetřevovi nějaké nepřátelství?«

»Pán Bůh zachraň, Vaše Milosti, nechovám.«

»On lže,« zahoukl Tetřev, jako by po někom volal v pustině lesní. Pánové při soudním stole sebou trhli, soudce sepjal před sebou ruce a vzrušen upjal ostrý zrak svůj na oba muže, jakoby dostihnouti chtěl nejtajnější skrýše jich myšlének.

»Mluvte, hajný, pravdu,« napomínal vlídně Holana. »Vidím, že máte mezi sebou tajnou a starou příčinu vzájemné nenávisti.«

Hajný mlčel, rozpačitě hledě na podlahu. Tetřevem zavířil nepokoj. Přešlapoval chvilku, pak upřev pichlavě zrak svůj na hajného, rozmlouval pádně a vážně:

»Holane, já přiznal se ke všemu, nežli jsi byl zavolán. Neboj se, že bys řečí svou na vině mi ulehčil; — pověz pravdu a nelži. Tys ode dávna nepřítelem mým a věru paměť tvá není děrava. Ty víš dobře, co se mezi námi přihodilo, a proč jsme se už dávno rozestanuli.«

Holan se neměl k řeči. Soudce vybídnul Tetřeva, aby on pověděl pravdu věrnou a jistou; — Holan že bude míti i vůli i pokdy k opravě, bude-li toho potřeba.

Na Tetřevovi bylo viděti, že stěží odhodlává se k vyznání; leč odhodlal se a jal se vypravovati:

»Co povídám, nerad povídám, milostiví pánové. Ale jednal bych proti sobě i proti zákonu, kdybych před slavným soudem stavěl pravdu pod kbelec. Je tomu skoro dvacet pět let. Já i Holan byli jsme dřevaři a káceli spolu kmeny a kopali pařezy. Bydleli jsme oba v Deštném, v jednom domku. Bůh ví, že tehdy nebylo ve mně kyselosti proti němu, ač nebyl on nikdy z těch dobrých a upřímných. Já se tenkrát oženil, a protože nebylo ještě dětí, vzal jsem k sobě jedinou svou sestru.

Digitized by Google

Lidušku. Co jsem měl činiti, když rodičů nebylo na živě? Liduška byla děvče — krev a mléko, a svižná jako laňka, ale do práce třikrát nebyla. Ale já ji měl rád; krev není voda. Šla lidem více k oku nežli k mysli a říkali jí »lesní panenka«. Bydleli jsme s Holanem v jednom domku; on v levo, já se svými v pravo. Od těch dob, co jsem se oženil, byl Holan ke mně chladnější; Bůh ví, proč. Snad nepřál mi mé ženy. Aspoň jednou prý řekl v hospodě, že kdybych si já ji nebyl vzal, byl by on ji odvedl od oltáře. Ale řeči jsou řeči; což dbá na ně člověk, jenž je z ruky do úst živ. Ostatně může Holan sám promluviti, má ústa k tomu.«

Holan zarputile mlčel. Tetřev pokračoval:

„V tu asi dobu přišel k nám na myslivnu nový polesný. Byl to muž mladý, svobodný, úhledný a po tom pěkném hadím plemeni, po ženských, jako oheň. S mou sestrou začal si brzy navazovati, vyhledával ji, nadbíhal jí, promlouval s ní a aby si ji více nachýlil, posýlal jí všeliké tretky a dárky pro parádu. Rozuměl svému řemeslu a čas ukázal, že na lesní panenku neléčil nadarmo. Žena má mne na ty zálety polesného upozornila, a já varoval po otcovsku sestru před léčkami, do nichž leze. Ale řeč má byla jí sněhem na parném slunci. Beztoho že o mé nelibosti polesnému pověděla, nebo brzy po tom vyřizoval mi Holan od něho, že zamhouří již jedno oko, jestliže si z lesa tu i tam nějakou borovici odvleku. Patrně chtěl šelma i mne na svou stranu přimámiti, bych mu u sestry nebyl na závadu. Ale u mne propadl; já šel z ostra na sestru a zapověděl jí tvrdě, aby s polesným se nescházela — darův od něho nepřijímala, ač nechce-li, abych jí i jemu pořádně posvítil. Zaťal jsem jí i jemu nějaký čas žílu. Ale kdo uhlídá se pošetilého děvčete, zvláště měla-li v domě za tajného pomocníka takového bídníka, jakým je tuto Holan.«

Digitized by Google

»Vida, že nejde po mé, došel jsem si jednou do myslivny. Slovo dalo slovo, a já polesnému pohrozil, že dopadnu-li ho se sestrou, nasypu mu broků do těla, že ho budou po léta svrběti. Rozešli jsme se ve žluči. Polesný zarazil a otočil, ale od svého neupustil. I odhodlal se po křivých pěšinách dojíti tam, kam ho rovnější cesty nevedly. Spolčil se s Holanem, umluvil se s ním a slíbil mu dobrý peníz za jeho práci, jestliže mne mu nažene do léčí zchytra nastrojených. A vyhráli nade mnou. Jednou odpoledne pověděl mi Holan, že dole v bučině, u potoka, kde stojí starý dřín, křižuje srnka. On že ji vypátral, ale že nemá jistou ránu. Abych si pro ni došel, že si pochutnáme na dobré pečince. Dvakrát mi to nemusel říkati. Vzal jsem flintu na rámě a šel na vysokou. Čekám hodinu, dvě: srnka se ukázala a přišla mi do rány. Vezmu ji na mušku, stisknu kohoutek a srnčí leželo. Zajásal jsem v duchu a vzchopil se za zvířetem. V tom za samou hlavou zvolal na mne hlas: „Dobře jste trefil, Tetřeve.“ Nohy mně přirostly k zemi; byl to polesný. Když jsem se ohlédl, viděl jsem, že není sám; kus za ním míhala se v šeru stromů mužská postava, jak se mi zdálo, Holan. V hlavě se mi rozsvítilo, seděl jsem v léči. Nebránil jsem se. Polesný mně odňal ručnici a řekl ke mně důvěrně: „Něco za něco, Tetřeve. Nepřekážejte mi u sestry, a já vás neudám.“ Ve mně se zbouřilo svědomí. Řekl jsem: „Udejte si mne!“ Udal mne a druhého dne odvedli mne četníci. Seděl jsem za srnku čtrnácte dní. Když jsem se vrátil domů, Holana více v Deštném nebylo; stal se hajným, půl druhé hodiny od nás. Sestra byla také ta tam. Holan prý jí přinesl psaníčko, ona svázala si raneček a odešla prý sloužit do dvora. Mne pojala hrozná hořkost. I nešel jsem za ní a ponechal ji zlým světa příhodám. Tři léta nebylo o lesní panence ani vidu ani slechu. Po třech letech přivedli mi ji jednou

Digitized by Google

postrkem jako běhlou ženku. Bídu a neřesť měla napsánu na čele. Bůh mne zkoušel. Všecko křesťanské a bratrské hnutí odpadlo ode mne a žena mne k tomu ještě popichovala jizlivou řečí: ukázal jsem nešťastné lesní panence dvéře a zahrozil jí, že jí všecky kosti přetluku, páchne-li jenom nohou v můj příbytek. Odešla a nikdo ve vsi nepřijal jí pro nečistotu. Bylo to večer na podzim. Den byl tehdy krátký, ztratila se v lese. Třetího dne našli ji lidé v potoce pod Skalkou. Byla utopena. Od těch dob pochází naše nepřátelství tuto s Holanem. Ať mluví, slavný soude, jestli jsem slovíčka přilhal.«

»Holane! Pravda-li vše, co tu Tetřev vypravoval?« otazoval se předseda hajného.

Holan přitakal hlavou a dal se do pláče. Tetřev se chvíli naň díval a promluvil měkkým hlasem:

»Vidíš, Holane, nebyl bych si pomyslil, že můžeš ještě plakati.«

II.

Prokop Tetřev vyšel z obžaloby zdráv a cel. Uváživ náležitě všecky k činu pohnutky, neshledal soud v jednání jeho naproti Holanovi známek potřebných k zločinu veřejného násilí. S letošním štědrým dnem nevypadlo to tedy tak bledě, jak náš dřevař najisto očekával; naopak dostalo se mu dnes daru, nad nějž lesák nezná vzácnějšího — osobní svobody. K tomu měl naději, že bude ještě dnes se svými doma večeřeti.

Za přelíčení, jež trvalo skoro celé dopoledne, ubylo venku větru i deště. Mžilo jen a sychravá zima lezla do těla. Po silnici k Zlíchovu stoupali Tetřev i Holan statně ku předu. Šli kus od sebe mlčky a dýmajíce již od újezdské brány, ale netrhli se. Najednou Holan se zastavil a pravil hlasem napolo prosebným:

Digitized by Google

„Prokope!“

I Tetřev stanul, ale k hajnému nepohlédl.

„Máme dnes štědrý den, bratře,“ pokračoval Holan. „Je to den dobrým lidem milý, ba svatý. I nám oběma by se mohl státi opravdu milým a do smrti památným.“

„Snad nepočítáš sebe také k dobrým lidem?“ připomenul kysele Tetřev.

„Až do dneška nepočítal jsem se, Prokope! Ale ode dneška rád bych vstoupil do jich cechu, kdybys ty k tomu dal pomocnou ruku. Ty víš, Prokope, že neumím dávati se na proso, ale tys muž, lesák, povaha — uši tvoje nejsou železná vrata. Plakal jsem dnes před soudem; však tys sobě toho dobře všimnul a víš, co to jest, když našinec uroní slzu.“

„Co máš za lubem?“

„Všecko dobré, Prokope! Nechť na místě se propadnu, tane-li mi něco špatného na duši naproti tobě. Nevěříš-li, řekni to, a já dám si ústa na zámek.“

„Mluv si, Bárto! Uvidím a vyberu si již zrní ze sypání.“

Oba muži dali se opět na cestu. Holan pokračoval.

„Je mi dnes, jako bych se byl vykoupal v Jordánu. Tys mi, Prokope, při přelíčení podržel zrcadlo, že jsem sebe v něm viděl tak, jaký jsem. Při tom všem mluvila z tebe jenom pravda a žádná zloba; a já ti přece tolik ublížil. Bůh posvětil, Prokope, jazyk tvůj, ten rozměkčil to moje okoralé svědomí. Bůh má ve všem svou ruku, já to vím z celého svého života. Ty si myslíš, že sedím jako každý hajný v suchu, že se mám jako na kraji nebe. Ale já ti povídám upřímně, že jsem se jako hajný mnoho medu nenalízal. Věř mi, že bych stokrát raději mozolil se s těmi kmeny a pařezy, jen kdybych měl pokoj tuhle v srdci, jako ty. Oženil jsem se a nedostal jsem ženu s holýma rukama. Ale Bůh nám odepřel děti, a ty nevíš, co je to doma bezdětná žena, jak mi

Digitized by Google

pelyňkem posypává každý krajíc, který si ukrojím. Dokud byla mladší, utíkala mi z hájovny; co je starší, brousí si o mne jazyk, že to skřípe do duše. Nebyla by zlá — byla by dobrá, kdyby měla dítě; ale to je ta Boží pokuta na mne. Prokope, pro Boha tě prosím, dej mi svou Františku, a budu ti bratrem do smrti nejvěrnějším. Tobě ubude doma starostí o děti, a mně a mé ženě bude zpomožíno — náš domácí suchopár se pěkně zazelená. Hlavu svou ti dávám do zástavy, že vychováme z ní...“

„Druhou lesní panenku,“ přejal mu Tetřev pásmo řeči.

Holan svěsil hlavu a pravil po chvíli zasmušile:

„Ty nevíš, jak mi svou řečí srdce ve dví roztínáš,“ vyčítal mu. „Nejsem ani buk ani dub, ale ty jsi tvrdá skála, na niž musí Boží klín.“

„Já to tak zle nemyslil, Bárto,“ omlouval se Tetřev. „Ostatně když to dobře uvážíš, nebudeš se diviti.“

„A vidíš, nadlesný Hron!“ pokračoval hajný. „I jeho zastihla ruka Boží za to, co vyvedl na sestře tvé a na tobě. V nejlepších letech z neopatrnosti na honbě se zastřelil. Bylo mu podle mého asi čtyřicet pět let, a jedna dcera po něm jest němá; horší nežli ten lesní pták, jenž si může aspoň zazpívati. Co mu bylo platno, že měl štěstí v úřadě? Nesmířen s Bohem a se světem, práchniví někde tam na Šumavě pod hlinou. Když tak se toulám v noci lesní samotou, motávají se hlavou mou divné myšlénky. Což kdyby mne tak z houští pytlák z ničeho nic zastřelil? Co si počnu na věčnosti? Prokope, jsi muž, máš srdce v těle, odpusť mi! Já chci svědomitě, pokud zdráv jsem a živ, napraviti, čím jsem se prohřešil na tvé sestře, na tobě a na vás všech. Na tobě visí má budoucnosť i moje spása. Nebuď ke mně tvrdou skalou! Já vím, že jsem byl bídníkem, ale rád bych se z té bídy vytrhnul, jenom když mi podáš

Digitized by Google

ruky k tomu. Co to tobě, co ženě tvé udělá, dáte-li mně vaši Františku. To dítě se mně i ženě mé líbí, máme je rádi. Učitel ji také chválí, že je čiperná i dobrá jako beruška. Já bych ji choval jako v bavlnce a napravil na ní, čím jsem se prohřešil na lesní panence. Hlavu na to, že se jí u nás ani vlásek nezkřiví a že jí lepší budoucnost vystrojíme, než jakou mívají děti lesácké. Máme pěkné peníze uspořeny a budeme rádi pro ni spořiti. Věř mně, od huby si pro ni utrhnu. Má žena by to také ráda viděla; kolikrát jsme již o tom mezi sebou rozprávěli.«

»A přece jsi mne u soudu udal!«

»To se zlý duch ve mně ozval, Prokope. Ale dám ti ruku na to, že to bylo naposledy. Střel si již někdy, já tvé rány nebudu slyšeti, a kdyby mne měli vyhnati z hájovny.«

»A co by řekla žena má k tomu?«

»Ty jsi pánem v domě, Prokope. Ty jí to povíš, jako by to na másle ovaloval. A starosti se jí umenší; má toho také dosti s ostatními dětmi.«

»To by dnešní štědrý den mohl nám býti opravdu štědrý,« pravil Tetřev rázně, »a je-li v tom vůle Páně, také bude. Přijď k nám s hajnou zítra odpoledne. Máme Boží hod. Já si to zatím povím se svou ženou a ty se svojí. Hodí-li se půlka k půlce, bude jablíčko vaše.«

»A teď, prosím tě, podej mi, bratře, ruku,« vybízel Holan Tetřeva.

Mlčky podali a potiskli si ruce. Zabočili se silnice v pravo do vrchů. Cesta byla rozměklá, ale nohy jejich byly uvyklé horším cestám a jadrné plíce jich horší povětrnosti; — svaly a kosti jich neznaly únavy. Cesta jim rychle ubíhala a večer, již za tmy, byli oba doma. V Tetřevově domku v Deštném bylo světlo; louč plápolala v kleštích. Matka s dětmi seděla na lavici při kamnech. Zpomínaly. V tom zaklepáno na okenici.

Digitized by Google

Františka vyskočila jako šipka a zvolavši: „Tatínek," běžela odstrčit závorky. Po chvilce přiváděla otce do světničky chudobné a nízké, ale příjemně vytopené.

„Jak to, táto, dopadlo?" vyhrnula se dřevařka s otázkou.

„Svoboden!" zajásal dřevař.

„Tedy prohrál ten proklatý zrzek!"

„Zvolna, matko, jazyk za zuby. My jsme se dnes po dvaceti a pěti letech smířili. Hoši, zujte mi boty! — Františko, bačkory. Ty, matko, vař, kde co k snědku. Mám hlad jako vlk."

Po večeři, jež skládala se z omaštěných bramborů se zelím, z kaše, ze křížal a sušených hrušek a skývy chleba, a již zapil Tetřev kalíškem jalovcové, rodiče vypravili všecky děti na jitřní do kostela, načež rozhovořili se o událostech dnešního dne. Byla již dávno půlnoc, když Tetřev na tvrdém loži svém usnul; dřevařku však spaní nebralo. Nelíbilo se jí hrubě, že má Františku dáti do hájovny, ačkoli nahlížela, že by tím hodný kus domácí starosti odpadl a že by dcerušce lepší štěstí v hájovně mohlo sednouti, nežli v chudobném Deštném. Ale na konec položila všecko do vůle Boží a čekala po tmě na děti, až přijdou z kostela. Ještě dnes napověděla Františce neočekávanou novinu a vylíčila jí, že u hajných bude míti lepší stravu a lepší šaty nežli doma. Děvče šlo na vnadu, a když jí matka připověděla, že častěji přijde podívat se na ni, slíbilo, že poslechne tatínka a maminku.

Druhého dne po obědě přišli si Holanovi pro Františku a ještě za světla si ji domů odváděli. Hajná přinesla Tetřevové trochu vajec, hrachu, uzené plícko a vlněný šátek. Františce dala menší šat, aby jí bylo teplo na cestě. Holan slíbil, že ji povede cestou, kde budou pěkně za větrem, a kde bude vlhko, že ji přenese. Tetřevovic do jednoho je kus cesty do lesa vyprovodili

Digitized by Google

a rozloučení neobešlo se bez pláče. Sám dřevař všecken se zasmušil a na zpáteční cestě nepromluvil ani deset slov.

Byla již tma, když Holan si přinesl do hájovny, druhdy tak tiché a smutné, novou lesní panenku.

III.

V lese ubíhají léta zrovna tak jako v kraji a bývá tam po deštích čas a po mukách kvas zrovna jako v kraji, a také více dešťův a muk nežli času a kvasu. Ale proto jsou lesáci přece jinší, než lidé z kraje. Oni jsou zvykli dívati se do zelena a nedaleka, kdežto v kraji díváme se do modra a daleka. A poněvadž oči jsou okna té Boží duše, jest povaha lesákův uzavřenější v sebe, co do prostory menší, jadrnější a pevnější, nežli povaha lidí z kraje. To viděti jest při mladých i starých, při ženách i mužích. I Holanova schovanka, Františka, byla lesačka, a sotva že škole odrostla, objevovala se již samostatná její povaha. Lidé jí předpovídali, že sebeře lejstra po tatíkovi a předem po dědovi z otcovy strany, jemuž přezdívali jenerál, protože uměl poroučeti a svou prováděti, třeba mu lokty svítily z kamizoly a kolena krášlily záplaty. Sám polesný, mládenci, ano i páni rádi mu vyhověli, poněvadž se uměl před nimi na obě nohy postaviti a hlavou svou i rameny uměl si dodávati váhy. On za svého dlouhého života z lesa ani hrubě nevyšel, ale nepotřeboval do kraje choditi pro rozumy. Františce bylo zatím patnácte let, ale každý by jí byl hádal více, jak v hájovně vyrostla do síly a krásy. Byla štíhlá a pružná, jako mladá bříza, oči měla hnědé jako laňka a vlasy jako zralý kaštan, když se ze skořápky vyloupne. Pleti byla bílé a jemné; vedro sluneční jí v lese neopálilo a větrem jí čelo a tváře nezdrsněly. Dítěti z dřevařské chýže se povedlo.

Digitized by Google

Teta hajná byla sice z ostrých, ale schovance neubližovala, poněvadž se dávala k práci a vůbec k dobrému vésti. Holan, ten nadržoval své lesní panence a hověl jí, třeba někdy se mu dostalo od ženy výtopku. Ač starobné vrásky shrnovaly se mu na čele a hlava mu do ramen zapadala, přece si připadal mladším od těch dob, co Františka byla ve stavení. Na svědomí byl pokojnější, a vůbec mysli jasnější a klidnější. Po smíření mezi ním a Prokopem, ačkoli žádné vroucí přátelství nevzniklo, přece staré jich nepřátelství bylo pochováno a vycházeli vůbec spolu dobře. Lidí to neušlo; zapomínali na staré jeho hříchy a byli k němu zjevnější a upřímnější. To bylo starému lesákovi milo a jako odměnou za to, že šel do sebe, že před Prokopem se pokořil a za odpuštění ho prosil.

Hájovna stála o samotě, čtvrť hodiny cesty od Novosedel, na mírném svahu kopce. Hledě z důli, přiléhal k ní po pravé straně a ze zadu vysoký borový les, v levo od ní bývala paseka, ale byla opět zalesněna. Borovičky, asi půl lokte zvýší, vyrůstaly tam ze sporé trávy. Viděti bylo z ní slušný kousek země, ale skoro samé kopce a lesy. Byla to dřevěná chalupa, šindelem pokrytá, při ní stodůlka s kolničkou, zahrádka pro zeleninu, ovocný sádek a kus pole pro domácí potřebu. Hajný býval skoro celý Boží čas v lese — hajná obstarávala hospodářství. Když pak počala žaludkem povážlivě postonávati, nalezla zástupkyni svou ve Františce, jíž si zatím byla podle svého vycvičila. Nyní dvojnásob viděla, jakou dobrotu má se schovankou, jež věrně a spravedlivě jí byla ve všem po ruce a jejíž veselé písničky rozháněly tesknotu lesní samoty. Nejmilejší místečko Františčino byla zahrádka pod okny, kde kromě zeleniny měla pro zábavu několik trsů božího dřevce a šalvěje, něco měsíčkův a laskavce, nějakou slunečnici a starý keř růžový. Hůlkový plot byl porostlý posedem. Tam v rohu udělalo

Digitized by Google

si děvče sedánek z několika kamenův a drnu; tam, když nebylo právě práce, ráda sedávala, pletla, šila a nejraději si říkala pro sebe z knih, které hajný ob čas domů přinášel. On sám, zvláště za zimních večerův a v neděli, poslechl si rád nějakou povídačku z úst schovančiných. Hajná nebyla také proti takové kratochvíli, již z té příčiny, aby prý Františka nezapomněla čísti. Hajný sám jen z těžka četl a nejvýše si vážil spravedlivé kroniky české od Malého, protože mu vypravovala něco, co se skutečně v české zemi stalo. Ale Františčino nejmilejší čtení byla Pravdova povídka: „Štěpánův Vít učí se na kněze.“ Z té věděla z paměti, co na každé stránce stojí; ta vzbuzovala v ní nejlíbeznější city a vyloudila jí z oka mnohou slzu a ze srdce mnohý vzdech po takové lásce, jaká byla Vítova.

Věci v Deštném i v novosedlské hájovně chodily každodenním svým během, až tu dvě nové události jej zarazily a rozvlnily. Jednou z jara — na stromech ukazovaly se již pupence a sosnami provívaly vlažné větříky — přiběhl Jeník, druhý synek Tetřevův, k hajným a s pláčem vyřizoval, že otec přišel k úrazu, aby ho hajný navštívil. Tetřev byl z lidí při práci opatrných, ale kdo může za nehodu!? Při díle v lese svalilo se naň dřevo a porouchalo ho na prsou i na noze. O nohu by nebylo bývalo, hůře bylo s prsy. Měl bolesti a těžký dech, horkost v celém těle a těžko mluvil. Ač se nemoci zuby nehty bránil, musil přece ulehnouti, a na dílo nebylo pomyšlení. Hajný platil za polovičního lékaře, a když se ještě v lese o nehodě dověděl, nechal všeho a pospíšil do Deštného. Ohledal a prohlídl Prokopa, poradil, jak nejlépe věděl a uměl, potěšil celou rodinu, ale raněný se mu v duchu nelíbil. S Tetřevem nebylo ten den hrubě řeči. Holan k večeru odešel a slíbil, že před slunce východem opět přijde. Tetřev nespal celou noc, naříkal na hrozné bolesti a ráno svěřil se Holanovi,

Digitized by Google

že raději by viděl, aby ho Bůh povolal, než aby zůstal mrzákem a svým lidem padl za obtíž. Hajný mu domlouval, aby kříž svůj trpělivě nesl, slíbil, že sám zaplatí cestu doktorovi, aby věděli, na čem jsou. Doktor přijel a pověděl pak důvěrně hajnému, že sice tělo, jako Tetřevovo, za tři snese, že snad přečká, co by jiný nevydržel, ale pro budoucnosť že z těžké dřevařské práce nebude nic. Tetřevovi se za několik dní sice ulevilo, ale povstati nemohl. Nejtížeji nesl, že se od svých musí dáti živiti. Myšlénka, že snad bude mrzákem, upíjela mu z duše mízu a tuk. Na konec odevzdal se mužně do svého osudu a čekal trpělivě, co z toho bude; ale bylo mu hůře, nežli lesnímu pěvci, jejž uzavřeli do klece.

Několik dní po tom obíhala lesem novina, že polesný Křenek povýšil a přijde na jiné panství a že jeho místo zaujme syn po nebožtíku nadlesním Hronovi. Dřevařům na té změně mnoho nesešlo. Křenek byl ostrý potentát, vždy a všude prospěchu své vrchnosti dbalý a k dělným lidem nedověrný, ač, když toho nebyla potřeba, jich neutlačoval. Nebožtík Hron byl lidštější a přejnější, a poněvadž žalud daleko od dubu nepadává, soudili lidé o novém polesném, že snad po stříbře nepřijdou šajny. Na jiné váhy kladl novinu tu Holan. Nešťastný příběh s nebožkou Liduškou Tetřevovou, při němž měl tak vydatnou úlohu přidělenu, oživnul mu v paměti a pokalil a rozvětřil všecko jeho myšlení. V příchodě syna Hronova viděl tajuplný pokyn s nebes, že pro staré hříchy není mu ještě souzeno tráviti stáří v pokoji a blahu, jako za posledních několik let. Podle jeho nemohlo novému polesnému ještě býti žádných třicet let, a poněvadž asi Deštné bylo první jeho samostatné místo, nebyl asi ještě ženat. Holan vyptával se po lidech, ale s té stránky nedověděl se ničeho určitého. Byl-li mladý Hron svoboden a dědil-li po otci,

Digitized by Google

co se ženského pohlaví týče, lehkou krev, mohl Františku jeho potkati nešťastný osud nové lesní panenky. Holana vzal zrovna omraz, když na to pomyslil. Františka mu byla přirostla k srdci a po jeho nebylo v domácích lesích nad ni sličnějšího děvčete. Přimyslil-li si, že mladá ženská krev jde na sliby mužův, zvláště dobře postavených, jako slavík na červa, trnul celý strachy pro Františku a litoval toho, že ji k sobě bral a uvalil na se těžkou zodpovědnosť. K tomu ke všemu ještě Tetřev churavěl a nemohl býti, kdyby potřeba kázala, ochráncem dítěti svému. Františku nemohl také z hájovny dáti již k vůli stonavé ženě své. Na konec těšil se nadějí, že snad mladý polesný manželku si přivede, a pro všecko ustanovil se v mysli své na tom, že na Františku i Hrona bedlivé oko ponese.

Tetřev zatím strádal mnoho neděl ve světničce své, popocházel, ale rozejíti se a k pile a sekyře sáhnouti nemohl. Za ten čas silně sestárnul a na těle se spadl. Ač se nutil do pokojné mysli, přece ob čas býval nevrlý: chyběly mu lesní vzduch a práce. Jinak domácí nedostatek ho do té duše bolel. Jednou k večeru zašel k němu Holan na potaz. Leč Tetřev sám zatočil rozprávku k novému polesnému.

„Krásně se to hatí," pravil k němu kysele. „Mladý Hron sedne na tatíkovo místo. S Františkou mohla by se opakovati kronika s nebožkou Lidkou. A já jsem nemocný mrzák."

„K čemu si dělati zbytečné strašáky, Prokope," odvětil hajný. „A na ostatek jsem já tu a převzal-li jsem u Františky tvé místo, poctivě tě zastoupím. A pak snad mladý bude ženat — nebude takový pudivítr jako tatík."

„Mně z toho bolí hlava, Holane," připomenul Tetřev, „a při sám Bůh, kdybys mne znova zradil, tolik síly ještě mám, abych zdvihl sekyru!"

Digitized by Google

„Nebude ti toho třeba, Prokope. Nejsem, který jsem býval před třiceti lety, a co jsi churav, má Františka ve mně otce, věř mně, že spravedlivého. Kdyby nový polesný přišel s takovou, služby a života si nevážím.“

„Kdybych byl zdráv, vzal bych Františku domů, ale takto ... Jsem k politování ... Kdybych ti mohl věřiti!“

„Vrážíš do mne trny, Tetřeve, ale nejsou nezasloužený. Než jaká pomoc! Chceš-li přísaze, složím ji na místě.“

„Polož, Bárto, polož mi pravici na srdce. Hřešíš-li, uschne ti!“

Holan tak učinil a pravil vážně:

„Ať mi uschne!“

Hovořili spolu ještě drahnou chvíli, ale nic zvláštního. Když večer ubíral se Holan lesem domů, každou chvíli mimoděk prohlížel si pravici. Zdála se mu býti těžší než obyčejně — zdálo se mu, že se třese, ač byla jako z oceli.

„Ať uschne,“ opakoval si několikráte.

Když docházel k hájovně, zabručel do vousů pevně a určitě:

„Však ona neuschne!“

Prvního dne měsíce máje přistěhoval se mladý Hron do deštěnské myslivny. Nebyl ženat, ale přivezl s sebou svou sestru — němou Otylku. Byla o něco starší nežli Františka, ale nebyla tak silna a vyvinuta, jako ona. Na mladém polesném bylo viděti mysliveckou krev; měl vousy i vlasy černé jako uhel, oči tmavomodré a hlas jako zvonek. Když se mu hajní představovali, všimnul si zvláště Holana.

„Vy, tuším, sloužil jste již za nebožtíka otce?“ pravil k němu.

„Sloužil.“

„Jsem rád, že mám tak zkušeného člověka v lese.“

Digitized by Google

IV.

Polesný Hron, sotva se v myslivně poněkud uvelebil, býval se svým ohařem Lapem od rána do večera v lese a přilehlých osadách na nohách, aby náležitě obeznámil se s místem i s lidmi. Byl to mužík bystrý a na svůj věk obezřetný. Mluvil úsečně a rychle, což projevovalo ráznosť, a z řečí jeho bylo slyšeti, že lesnickým věcem dobře rozumí. Za týden znali jej všudy. V Deštném seznámil se i s churavým Tetřevem a přispěl k tomu, že syna jeho nejstaršího, Prokopa, jenž letos poprvé stavěl se na vojnu, neodvedli. Byť Prokop na ten čas jediným živitelem rodiny; — kdyby ho byli odvedli, byli by Tetřevovi propadli bídě a nedostatku. Hron to předešel a udělal si tím u dřevařů dobré oko. Otci Tetřevovi nebylo to však dvakrát milo; přenášeť starou nenávisť z otce na syna — dobrodiní z jeho ruky bylo mu více potíží, nežli úlevou ve smutném jeho postavení.

S Františkou seznámil se nový polesný u studánky, jež ležela v lese asi čtyřicet krokův od hájovny a v zimě v létě dostatek čerstvé vody poskytovala. Vyptal se jí, čí jest a odkud jest. Ptal se i po domácích věcech v hájovně a počínal si s ní beze všeho ostychu, jako by již ode dávna se znali, ale nikoli dotěravě. Děvče odplácelo mu stejnou měrou. Bylať uvyklá státi na svých nohou a tak i naproti nadřízenci svého pěstouna nevyšla z obvyklé své neohroženosti. Zdálo se, že její chování se Hronovi líbilo, neboť když odcházel, obrátil se ještě po ní a díval se za ní, až zašla. Františka si toho všimla i zrychlila svůj krok; nějaký divný nepokoj popoháněl ji do předu. Doma se o tom setkání nezmínila, až když hajný večer se tázal, nešel-li mimo polesný, pověděla, že s ní mluvil u studánky.

Digitized by Google

Holanovo čelo se zakabonilo. Vzal si ji očima na mušku a pravil:

„Kdybys se s ním opět setkala, ať je to, kde je, dej si na sobě záležeti. Tvým pánem není a nic nám na něm nezáleží. Já si vykonám svou povinnosť, a tím jsme mezi sebou vypořádáni. Jeho chleba nejím; živí mne vrchnosť za mou práci. On je svobodný, a ty nejsi už žádné dítě. Se sirkami není dobře hráti, a já bych toho také netrpěl.«

Když se Františka večer uložila, přemýšlela o potkání s polesným a zvláště, že se po ní obrátil, a pak o poučení, jež jí dal pěstoun. Co ji potřeboval poučovati a vyhrožovati, vždyť si nic nezadala a také nezadá. Ostatně, když si mohl Oldřich při studánce oblíbiti Boženu, proč by ona nemohla se státi paní polesnou, kdyby v tom byla vůle Boží? Den po tom šla s něčím do Deštného a zastala otce samotného, an seděl na kameni před chaloupkou. První jeho otázka byla, nebyl-li mladý polesný v hájovně a nemluvil-li s ní. Když mu přisvědčila, dal jí poučení ještě peprnější nežli hajný a pohrozil jí ovšem důtklivěji, jestli mu snad bude nadbíhati. Když šla domů, byla plna nevole. Co mají ti lidé s polesným? Co jí po něm? Proč by mu dokonce nadbíhala? Ve Františce ozval se vzdor, a mysl její připjala se více po řeči hajného a otce k polesnému, než by se to bylo stalo, kdyby si toho setkání byli nevšimli. Upříti si nemohla: byl to člověk, jako obrázek — měl oči, jež zrovna se zamlouvaly do duše. Možná, že rád vidí ženské; ale vždyť je svoboden a může se ženiti. Ona jest ovšem chudá, ale rozmarina nekvete jen pro bohaté dívky. A co se sličnosti týče, může se zcela dobře vedle jiných, bohatých, postaviti a přepaností snad mnohou z nich, aspoň ve zdejší krajině. Ostatně vzal to vítr, tolik se nikdy nezahodí, aby polesnému nadbíhala. Ale kdyby to opravdu myslil, byla by proti sobě,

Digitized by Google

aby před ním brala nohy na ramena. Co má žena se dřevařem nebo s malým sedlákem? Práci a bídu, aspoň nedostatek. A do těch sedni si, kdo sedni; ona nesedne. To raději sloužiti u cizích lidí.

Mladý Hron Františky nevyhledával. Na cestě, vedoucí mimo hájovnu, zřídka ho bylo vídati. Ale jednou, za krásného červnového odpoledne nedělního, přišel do hájovny, ne sám, ale s němou sestrou svou Otylkou. I na Otylce jevila se myslivecká krev; ale neštěstí, jímž Bůh ji obmyslil, přichmuřilo panenskou její krásu a dodávalo tváři její bolestného výrazu, jenž každé citelné srdce projímal. Když zočila Františku, zalesklo se oko její radostí a podávala jí hned ruku jako staré známé. Františka ji zavedla do zahrádky a svázala jí, co měla nejlepšího, do kytice. Otylka byla z toho samý smích.

„Ta jí udělala radosť za sto zlatých," pravil Hron k hajnému. „Ona by se po květinách zabila. Je viděti na ní, že se jí vaše schovanka velmi líbí. Všecko se mi zdá, že ji odsud ztěžka dostanu."

Holan chtěl již Františku vychvalovati, ale z opatrnosti mlčel. Otylky bylo mu líto. Viděl v neštěstí jejím pokutu, jež skalou drtí dítě za hříchy otcovy. Svědomí jeho jej rozbolelo. Aby jen něco mluvil, zeptal se:

„Což není naděje, aby slečinka dostala řeč?"

Mladý Hron pokrčil rameny.

„Bůh milý ví," pravil zasmušile. „Učinili jsme všecko pro ni, co bylo možného. Umění lidské jí nepomůže. V Praze, v ústavě hluchoněmých, pořídili s ní jen málo. Mluvidla její jsou prý docela chybna. Nu, já jí neopustím; slíbil jsem to nebožce matce. Bůh mne tresci, nedodržím-li slibu. Mohl bych se oženiti, ale která ženská by sestře vyhověla? Jaká by to byla domácnosť? Otylka visí na mně jako jehličí na sosně. Kdybych pojal manželku, zašla by lítostí."

Digitized by Google

Holanovi šla řeč polesného k srdci, pojala ho upřímná lítosť a třebas oko zůstalo suché, v srdci ukápla mu slza. Nebyl by si nikdy pomyslil, že mu srdce tak rozměkne. Hron si ho tou řečí celého k sobě přichýlil.

„Ten se nepotatil," pomyslil si v duchu; „ten neublíží Františce."

Hajných snesli Otylce a polesnému, co měli nejlepšího, a mléko, chléb i med chutnaly Hronovým jako nevím jaká lahůdka. Němá Otylka se držela Františky, a tato zavedla ji na paseku, kde rostly nejlepší trávnice. Hajný říkával, že chutnají jako ananas. Když se sveče-řívalo, rozloučili se Hronovi. Františka i Holan doprovázeli je hodný kus cesty. Otylka loučíc se tiskla kytici Františčinu k srdci, jako by tím řekla, že jest jí Františka velice mila. Mlčky vrátili se hajný se schovankou domů. Jen jedním připomenutím přerušil pomlku.

„Je to neštěstí s tou sestrou polesného," pravil. „Je taková sličná, hodná a dobrá. Co za všecko může."

Františka pohlédla vyzvídavě k němu, ale on dále nepromlouval.

„Bůh ví," prohodila; „pro Otylku skočila bych do ohně. Tak je mi té slečinky líto." — — —

Některý den po tom sešel se Hron s hajným v lese a pravil k němu:

„Otylce se po vaší Františce stýská. Pošlete ji jednou k nám na chvíli. Mně to bude milo."

Hajný neodřekl, ale také hned na pozvání nepřistoupil. Zdálo se mu, že se hlas Hronovi trochu chvěje a že snad nemyslí při tom jenom na Otylku. Na konec však slíbil, že jí to vyřídí a s ní asi přijde. Téhož ještě dne zašel si k Tetřevovi, aby s ním o tom porozprávěl. Otec Františčin vyslechl všecko pozorně až do posledního slovíčka a kradí zpytoval hajného, jako by chtěl vniknouti až do kořenů jeho myšlení. Neodpověděl mu přímo,

Digitized by Google

nýbrž prohodil jenom: »A co ty, Bárto, o tom celém krámu soudíš? Mluv spravedlivě.«

»Já soudím tolik,« odpovídal bez rozpaků Holan »že mladý je lepší než starý, a že má-li nějaké úmysly na Františku, nejsou nekalé. Nebo předně jí potají nevyhledává, a pak obrací se zjevně na mne. Já jsem mu ještě ani slovem nepodlezl, ba spíše jsem se mu vyhýbal, nežli mu šel naproti. Co mně také na něm záleží? A pak mi připadá, že by řízením Božím prohřešek otcův na nebožce tvé sestře mohl odčiněn a napraven býti synem.«

»Ty nemáš nikdy nouzi o špekulace.«

»Buď si, Prokope! Mám snad také k tomu příčinu již pro své svědomí. Polesný se nežení pro svou němou sestru, protože si myslí, že by to nedělalo doma dobrotu. Má ji opravdu rád. Ale sestra jeho oblíbila si Františku. Není-li to dobrá cesta do myslivny pro Františku, nemohla-li by se takto státi paní polesnou místo nebožky tety?«

»Raději posledního dřevaře nežli Hrona. — To je moje slovo.«

»Inu, tys otec, máš k tomu právo,« omlouval se Holan. »Ale kaziti dítěti štěstí, které nevisí na každé borovici, musí býti tatíkovi přece na povážnou a na rozváženou. Víš sám, jaký je život při lesní práci, kam to i pilný dělník může přivésti. Proč odtrhovati dítě od lepšího bydla, kdyby mělo k němu cestu? Po otcovsku by to nebylo jednáno. To by jednala z tebe pomsta a dítě by odnášelo za tvůj úminek. Já bych si něco takového nechtěl vzíti na svědomí, kdybych byl na místě tvém.«

»To je má věc, Holane; já si již za sebe odpovím. Dítě mé nebude Hronovou, dokud ve mně dechu.«

Hajný se na chvíli zamyslil.

Digitized by Google

„Tedy nemám s ní do myslivny jíti?“ tázal se nevrle.

„Nechoď! Jiskra se snadno shasí, oheň ztěžka.“

„Dobře. Tys otec, Prokope! Proti tvé vůli nebudu vystupovati.“

Holan s Františkou nešli na návštěvu do myslivny. Některý čas po tom dotazoval se polesný hajného, proč nepřicházejí; Otylka že se Františky ani dočkati nemůže. Hajný odpověděl přímo, že starý Tetřev z Deštného tomu nechce, a doložil:

„Bez toho že proto, že vy jste svoboden a že se nesluší, aby svobodné děvče k vám do domu chodilo. Lidé mají oči jako ostříži.“

„Nu, něco na tom jest,“ odvětil po chvilce Hron, zardívaje se. „Ale nejde o mne, jde o sestru. Byla by mívala radosť.“

Františce neřekl Holan nic. Hron, jenž znameními se s Otylkou srozumíval, jí také příčinu zamlčel. Leč sestra jeho vzala si myšlénku tu do hlavy, a když jednou polesný do města na den odjel, věrná jich hospodyně, stará Kačena, musila s ní do hájovny. Kačena smluvila se s Holanovou a dověděla se pravou příčinu, proč Tetřev na Hrona nevraží. Otylce nepověděla nic, ale doma jednou za příležitosti napověděla něco polesnému. Tento se s ní nespustil do dlouhých řečí o bolestné věci, ale na mysli se znepokojil a umínil si, že s hajným, jakožto s živým pamětníkem, o tom důkladně porozpráví. Hron míval Františku na mysli, co poprvé u studánky s ní se potkal; ale od těch dob myslíval na ni více, a to proto, že stavěla se mezi něj a ni nějaká neviditelná, nepřátelská mocnosť. Od jakživa to, co můžeme míti, méně nás vábí, než k čemu po vůli nemůžeme. Hron neměl posud se žádnou ženštinou vážné známosti; nyní čas k tomu dopršel. Všecko jeho myšlení a chtění točilo se za Františkou jako květina ve světnici po světle slunečním.

Digitized by Google

V.

Začátkem měsíce července jednou odpoledne strojilo se k bouřce. Hron byl v lese a nedbal příliš blízké nepohody. Když však bouřka se strhla a liják se spustil, zaměřil cestou necestou ke kamenné boudě nedaleko Skalky, kde mu kynul nejbližší suchý úkryt. Udýchán a všecek umoklý tam dorazil a když do temné prostory, více jeskyni se podobající vstoupil, zpozoroval, že tam není sám. Postava v koutě schoulená ho oslovila: byl to hajný. Holan postoupil polesnému své lepší místo a sám se posadil na zemi v druhý kout naproti vchodu. Rozprávěli chvíli o bouřkách a o nešťastných příhodách, jež se za nich ve zdejší krajině zběhly. Chvílemi se odmlčovali, poněvadž pro hromový rachot a šumy lijáku ve větvích a listí nebylo ani svého slova slyšeti. Když boží dopuštění povolovalo, Hron obrátil rozprávku k nebožtíku svému otci a vyzval hajného, aby mu věrnou pravdu pověděl, jak se ta nehoda s nebožkou sestrou starého Tetřeva z Deštného zběhla.

„Slyšel jsem jen tak něco zvoniti," vybízel hajného, „a více mne to znepokojuje nežli holá pravda. Povězte mi všecko bez ohrádky, hajný; však vy jste všeho dobrý pamětník."

„A spolustrůjce," přejal mu zádumčivě slovo Holan.

„Asi nerad byste povídal," pokračoval Hron. „Mluvte jen, mne tím nepohněváte. Povídám vám, že mi mnoho na tom záleží. Nežli jsem přišel do Deštného, ani slovíčka jsem o tom nevěděl. Co nyní vím, jest jen málo. Rád bych měl vodu ze samé studánky a nikoli Bůh ví kým a kam donešenou."

Hajný se dal k vypravování obměkčiti. S počátku povídal s nechutí a úryvkovitě, pak se rozhovořil do

Digitized by Google

široka i ulevoval tím sklíčeným svým útrobám. Vylíčil všecko prostě a věrně až do času, když Hron přišel po Křenkovi. Pak dal jazyk na zavírku z přirozené chytrosti a opatrnosti. Hron si toho dobře všimnul a viděl, že musí obezřetného starce otázkami podporovati, má-li se všeho domakati.

„Což když jsem se dostal sem?“ otazoval se. „Jistě že jste si vy a Tetřev myslili, že jsem dědil po otci lehkou krev a že smutná historie s nešťastnou Ludmilou se bude opakovati, jen že místo sestry Tetřevovy nastoupí vaše Františka? Jsem neženat — všecko bylo jako přistřiženo na ten kabát. Což, hajný?“

„Skoro jsme se toho obávali.“

„Myslím si to, hajný. A když jsem náhodou mluvil s Františkou u studánky a pak Otylku do hájovny přivedl, myslili jste si, že pasu po Františce?“

»Inu, myslili jsme si.“

»A když jsem zval Františku, aby přišla do myslivny k Otylce, myslili jste si, že je to návnada pro děvče ode mne? Proto jste ji k nám nepustili?“

„Opatrnosti nebývá nikdy nazbyt.“

„Což kdybych vám byl nabídl, co jsem měl skoro na jazyku — čeho si Otylka tolik žádá, kdybych vám byl nabídl, abyste Františku dali do myslivny na službu, vlastně Otylce za společnici? To byly by vaše šedivé hlavy zrovna zahořely.“

„Kdo se jednou v pasti přiskřípl, podruhé stěží do ní vleze.“

„Pravda: — zkušenosť jest moudrosť. Nebyli byste tomu připustili?“

„Nebyli bychom dopustili.“

„A kdyby jen na vás, hajný, záleželo?“

„Byl bych se proti tomu postavil, vzácný pane, a kdybyste mne z hájovny vyštval. Jsem zavázán Tetřevovi

Digitized by Google

přísahou. Tato pravice by mně byla uschla. To jsem přísahal na jeho srdci.«

»Buďte pokojen! Kdo si toho nezaslouží, toho Hron ze služby nevyštve; a vy ostatně konáte poctivě svou povinnosť. Jsem rád, že mluvíte ke mně upřímně. Vlka se nebojím, spíše hada: vy hadem jistě nebudete.«

»To nebudu.«

»Ještě otázku, hajný. Jsem svoboden a svým pánem. Františka se mi líbí. Což kdybych už k vůli Otylce a k vůli tomu, abych napravil na Tetřevových, čím nebožtík otec jim ublížil, Františku pojal za manželku? — Co tomu říkáte?«

»To jsou snad jen řeči.«

»Nejsou. Kdyby to byla pravda, co byste tomu řekli?«

»Já bych řekl: dej Pánbůh k tomu požehnání. Ale Tetřev nedá k tomu svou vůli.«

»Což jste snad o tom mluvili?«

»Mluvili. Mně to tak připadlo, zrovna jak jste to povídal. Ale Prokop řekl, že dokud bude v něm dechu, k tomu nepřivolí. A co jednou řekne, to stojí. Spíše se voda v potoce do vrchu obrátí, nežli Tetřev od svého upustí, a kdyby věděl, že jeho dítě posadíte do samého zlata.«

»Jste vy lesáci palice. Na štěstí je Tetřev stár a neduživ. Sládne červům. Mohu se svým plánem posečkati, až zemře.«

»I tu jest ještě jedné věci potřeba, vzácný pane. Dokud neumře, nesmíte ukazovati, že o Františku stojíte; nebo pak by třeba ještě na smrtelné posteli učinil prostředek, aby Františka nebyla vaší.«

»Pravda! To mu jest podobno,« přisvědčoval po chvilce polesný, vše rozváživ. »Dám srdce a vůli na uzdu, bych provedl svou.«

Digitized by Google

Tím se hovor obou lesníků skončil. Venku se zatím vyjasňovalo a přestávalo pršeti. Sypal se jen drobný deštík. Oba vystoupili z kamenné boudy do lesní prostory. Všecko v lese jen vonělo po bouřce a tu i onde ozývaly se veselé hlasy ptactva, jež úkryty své opouštělo. Mlčky šli za sebou po rozmoklé pěšině kus cesty. Když pěšina se dělila, zastavil se Hron a pravil:

„Co myslíte, hajný, chtěla-li by mne Františka?“

„Můj Bože, jak by nechtěla?“ odvětil Holan. »Vždyť by to bylo pro ni pravým štěstím.“

„Tak mi ji bedlivě opatrujte, hajný.“

Rozešli se po svých.

Hron dostál slovu. Hájovně se vyhýbal a Otylce vymlouval, aby Františku nevyhledávala, kryje se tím, že by hajný z té známosti třeba pro sebe těžil. Ano jednou potkav Františku, ani s ní nepromluvil, poněvadž lidé byli na blízku. Děvče to zabolelo a bylo jí útěchou, že vroucně a laskavě k ní pohlížel, a všecko jí říkalo, že nikoliv nadarmo. Zatím její otec v Deštném očividně scházel. Neměl takto ani bolestí, jako na sobě cítil, že mu tělesných sil ubývá. Myslil si, že přečká tak léto a za podzimní plískanice a za větrů že bude asi s ním konec. O hochy a o ženu neměl starosti; šlo mu jen o Františku. Nevěřil dobře Holanovi a třeba mu byl přísahal. Byl by nejraději vzal Františku domů; ale nejstarší syn, jenž ho v rodině zastupoval a jen mozolně jej a ostatní živil, byl proti tomu.' V tom došla ho novina, jež mysl jeho zrovna pobouřila. Lidé mu donesli, že Holan dostal bolesti do pravé ruky a že pro bolesti nemůže již hrubě ani ven. A přišlo prý mu to z ničeho nic, povídali lidé. Tetřev rozpomněl se na přísahu, již Holan na jeho srdci složil, a v té události viděl pokutu Boží za to, že ho asi Holan za jeho zády s Františkou a Hronem zrazuje. Přitížilo se mu; —

Digitized by Google

neměl dnem i nocí pokoje tím více, poněvadž nemohl s Holanem mluviti. Ale i kdyby s ním byl mluvil, sotva by mu byl věřil.

„Holan zůstane Holanem, šibal šibalem. Co platna pletichářiřísaha?“ bylo jádrem a sumou jeho myšlének.

Promluvil vážně s nejstarším svým synem a stál na svém, aby Františka šla domů, nebo aspoň do světa. Syn s ním nesouhlasil. Nemoc Holanova nebyla mu nic divného. Kromě toho myslil, že sestra je v hájovně zrovna tak schována jako doma nebo ve světě, ba mnohem lépe. Po mnohém odporu však byl tatíkovi po vůli a došel do hájovny, spíše aby se přesvědčil, než aby Františku přivedl. Holan se rozhněval.

„Jaké to máte svědomí, lidičky,“ rozhorlil se. »Vidíš, že jsem lazar, a že teta stůně; vidíš, že máme k obsluze Františky potřebí jako Božího vzduchu k dýchání. A teď, když tolik let ji živím a jako otec spravedlivě o ni se starám a vám všem jsem ulehčil, chcete mi ji brátí a nezkušené děvče posýlati do světa? A proč? Protože tatík tvůj si nasadil komáry do hlavy a protože poctivému člověku nevěří, kdyby se mu rozkrájel. Měj ty zaň rozum, Prokope; — bez toho jsi teď pánem v domě ty, a nech tu Františku. A tatíkovi vyřiď, že mám jen v ruce suché loupání od nastuzení asi, že nemusí míti strachy, že mi ruka uschne. Rozumíš, zrovna tak mu to vyřiď; do slova, hochu.“

Prokop se vrátil bez Františky a vyřídil věrně otci Holanovo vzkázání. Starý Tetřev se dopálil tím více, že syn patrně stranil hajnému. Proklínal celý svět, zlobil se na sebe, že je bezmocným mrzákem naproti pletichám zlých lidí, a ulehl. Neduh jeho se následkem silného pohnutí valně zhoršil. Několik dní nemohl ani promluviti, a myslili již, že se blíží poslední jeho hodina.

Digitized by Google

Holan zatím nespal. Myšlénka, aby Františka se stala paní polesnou, obdržela vrch ve všem jeho myšlení a chtění. Pokládal za svatou povinnosť, staň se co staň, ten plán provésti. Obával se jen, aby polesný pro mrzutosti neopustil od svého úmyslu. Zdálo se mu sice, že Hron má svou hlavu a že v pláně svém se tak snadno nezviklá, ale starý lišák, světem protřelý, jako Holan, věděl, že i přes to třeba jest býti bdělým na všecky strany. Nemoha sám na cestu se pustiti, poslal jistého posla k Hronovi a poprosil ho, aby k němu přišel. Hron se odpoledne objevil v hájovně, a ti dva muži se dali mezi čtyřma očima do rozmluvy. Hajný mu pověděl, jak nemocná jeho ruka starého Tetřeva pobouřila a jak ho považuje za falešného člověka a že by rád s jeho přispěním konec učinil těm mrzutostem.

Hron se zasmušil a kdyby nebyl býval ráznych a pevných povah, byl by asi od úmyslu svého s Františkou upustil pro překážky, jež ho již počínaly hnísti. Takto však odpověděl:

»A jak tomu, hajný, přítrž učiniti?«

Holan přidusil hlasu a radil jako prohnaný chytrák:

»Tetřev nemůže, jak doslýchám, již dlouho dělati. Kdybyste dovolil, vzácný pane, až bude možno, šel bych k němu a řekl bych mu, že se budete ženiti; že máte nevěstu v Praze vyhlídnutou; že to mám od vás. A bude pokoj.«

»On vám neuvěří, hajný.«

»Řeknu mu, by se doptal u vás.«

»A kdyby Františka se dověděla?«

»Řeknu mu to docela v soukromí.«

»Je to — lež!«

»Ale dobře míněná — —«

Polesný se rozchodil po světnici.

»Budiž!« pravil. »Ale je to naposledy, co vám něco v té věci dovoluji.«

Digitized by Google

»Po druhé, bohdá, nepřijdu s takovou.«

»Bylo by to také marno.«

Holan si oddechl. Asi za týden po tom odebral se ještě s rukou na šátku do Deštného. Starý Tetřev zahrnul ho výčitkami. Holan je pokojně vyslechl a když Tetřev domluvil, odpověděl mu na ně s novinou, že polesný má nevěstu v Praze. Pověděl ji tak jistě a pokojně, že Tetřev uvěřil. Přejev si jednou rukou čelo a druhou si držev prsa, jako by udržeti chtěl kašel v nich se zmáhající, odpověděl otec Františčin:

»Nu, teď aspoň pokojně zemru.«

Hajný byl opatrný člověk, ale přece si nepovšimnul, že okénko, vedoucí do zahrádky, jest pootevřeno. Sedě při loži nemohl viděti, že stará Tetřevová pod okénkem poslouchá. Pozorovala, že mužové mají důležité věci mezi sebou, a šla tajně na posluchy. Nebyla takto klepna, ale když několik dní po tom přišla dcera domů, pověděla jí mezi jiným i tu novinu o polesném pod pukličkou.

VI.

Františka nemohla tu noc ani oka pořádně zamhouřiti. Byla takto na svůj věk rozumná dívka, ale dnes rozum zrovna od ní odpadl. Nevěděla sama proč, a věděla jen, že jest bláhova; ale všecko nitro se dnes v ní bolestí na ruby obracelo. Mladý, černovousý polesný padl jí do oka i do srdce; — obrázek jeho svítil po dlouhý čas do jejího života, jako ten měsíček do tmavé krajiny. Tisíckrát zobrazila si v duchu, jak bude mu hospodařiti v myslivně, jak bude mu ošetřovati Otylku, jak se s ním bude těšiti, až unaven vrátí se z lesa, co mu bude vařiti, aby ji za to pochválil. Co byly všecky ty zlaté sny? Oblaků stíny, stroucí se po louce, a ještě méně. — Všecko to tam! — On vezme si jinou, fiflenku

Digitized by Google

z města; a ona ho měla tak ráda, že by mu byla snesla hvězdy s nebe, perly z hlubiny mořské, démanty z útroby zemské.

„Dobře ti,“ šeptal jeden duch v ní, „jsi chudé nepatrné dřevařské dítě. Proč chceš někam doběhnouti, kam ti nohy nestačí? Kdo vysoko leze, hluboko spadne. Dobře ti tak!“

Ale jiný duch odmlouval: „Proč bych nechtěla tomu, co se mi líbí? Kdo mi může právo k tomu vzíti? Srdce mé je zrovna tak dobré a citelné jako nějaké slečny. Mohu-li za to, že nemám klobouk s péry a kyticemi, že mám jen prostou, pestrou plachetku? A co do krásy? Nevídáno! Konvalinka z lesa není špatnější, nežli fiala ze zahrady.“

Takovými a podobnými myšlénkami hnětla se Františka na mysli, třeba prostý zdravý rozum jí říkal: „Kam tě to, děvče, přivede? Proč by si mladý polesný nevybral podle svého? Ty jsi také vybrala podle svého. Přej mu, co jeho jest.“

Ano! Přej! Přej, když se můžeš zaliti slzami, že jsi odhozena, pohozena . . .

Bůh to naprav!

Františka se pomalu odevzdávala svému osudu. Vyhýbala se lidem — ani to šero lesní ji více netěšilo. A přece jí v hlubině lesní bylo nejsnáze. Ty stromy tak smutně stály, jako by s ní truchlily a na konec přečkávaly všecko, léto i zimu, teplé výsluní i ostrý mráz. Ona také všecko přestojí. Proto bylo lesní panence v lese nejsnázeji. A hluboko, v tom svém lese, potkala se také s polesným Hronem. Když ho spatřila, z daleka se mu chtěla vyhnouti; ale on šel za ní. Neviděla to, cítila to. Zrychlila krok poháněna úzkostí. Ale když myslila, že je sama, a ohlédla se, byl jí v patách.

Stanula.

Digitized by Google

„Proč, Františko, přede mnou utíkáš?“ tázal se jí důvěrně Hron.

Podívala se naň, oči se jí zalily, vypukla v hlasitý pláč.

Hron stál na svém místě, kus od ní, jako by byl přimrazen. Nastrkoval jí pravici a promlouval zvučně a pevně:

„Františko, žádná jiná nebude mou ženou, jenom ty.“

Dívka odpověděla:

„Jak mohu býti vaše, když jste si už jinou vybral v Praze. Ó, já už to vím.“

„A kdo ti tu lež pověděl?“

„Maminka v Deštném.“

„Není to pravda, Františko; ani písmena není na tom pravdy.“

„Hajný to tatíčkovi povídal; maminka to pod okénkem poslouchala.“

„A kdyby to stokrát byla slyšela, pravda to není. Děvče, pojď se mnou! Nedaleko je studánka, kde jsme se z jara poprvé viděli. Pojď, sedneme si tam, tam se mne nemusíš báti.“

„Já se vás nikde nebojím.“

„To jsi hodna za to, Františko, pojďme.“

Vzal ji za ruku a vedli se k studánce. Tam usedli si do mechu, tam Hron Františce všecko pověděl, co se stalo nebožce její tetce, co se utopila u Skalky, jak otec její zanevřel na jeho rod, jak on ji rád má a jak hajný obelhal otce s jeho svolením, jenom aby ho upokojili. To všecko jí tam pověděl, jako by to četl z knihy, a ptal se jí také, zdali by nechtěla býti sestrou ubohé němé Otylce a jemu upřímnou ženou?

„Počkáme jen, až tvůj otec se v úmyslech svých změní, nebo až jej Bůh povolá. Pak vystrojím ti svatbu na myslivně,“ dodával Hron.

Digitized by Google

S Františkou šel les a celý svět kolem; nevěděla ani, co mluví, co myslí; cítila jen, jak ji Hron tiskne k srdci svému, jak jí líbá ústa, oči, čelo, líce . . . Vyvinula se mu z náručí, vstala.

Hajný přicházel od hájovny. Lap mu prozradil, že pán jeho jest na blízku.

„Hajný!“ pravil radostně polesný. „Všecko je s Františkou v pořádku. Kdybych měl ještě deset let na ni čekati, počkám.“

„Bůh vás oba opatruj,“ žehnal jim hajný. „Žádný déšť věčně netrvá; nežli se nadějeme, přijde čas.“

To bylo v sobotu. Ve středu po tom obešel Prokopa Tetřeva věčný odpočinek. Již v úterý nic nemluvil, byl však při dobré paměti, a když se ho Holan tázal, chce-li se smířiti se světem, přitakal hlavou. Ještě téhož dne přivedl hajný polesného do Deštného k loži Tetřevovu a pověděl mu, že on a Františka jsou sobě již zaslíbeni a v brzce budou štólou spojeni a syn že po vůli Boží na dítěti svou láskou napraví, čímž prohřešili se jeho otec a on, hajný, na nebožce lesní panence. Tetřev podal Hronovi ruku a díval se hodnou chvíli na Františku. Oči se mu zavlažily a ústa i krk namáhaly se mluviti: ale nevypravil více ze sebe slova.

Smířen s Bohem i s lidmi opustil dřevař lopotu životní a vešel do věčného odpočinku a míru.

Hron dal Františku na svůj náklad do Prahy, aby se tam trochu vycvičila v hladších městských způsobích. Do roka slavili svatbu na myslivně a nebylo snad ani lesáka, ani obyvatele z okolních osad, aby se nebyl šel do kostela na ten krásný páreček podívat. Němá Otylka byla za jedinou družičku a Františka se jí stala upřímnou sestrou. Brzy se znameními lépe s ní srozuměla, nežli sám polesný, snažila se vůbec poctivě, aby jí usnadnila břímě těžkého osudu, dobývajíc si takto čím dále tím větší přízně a vděčnosti svého manžela.

Digitized by Google

Hajný Holan chodíval se častěji dívat na svou lesní panenku do myslivny a když ovdověv dostal se do výslužby, přestěhoval se do posledního baráku do Deštného, aby měl hodně blízko do myslivny. Starou Tetřevovou vzal si za hospodyni.

Zlaté sny lesní panenky vešly ve skutečnosť; ale o těch nejkrásnějších věcích přece se jí v hájovně a lese nezazdálo. To jsou ty dítky plné jaré krve myslivecké, jež ve spolku s Otylkou manželu svému odchovává.

Digitized by Google

OBSAH.

Pod doškovými střechami 1
Spálený Šimák 63
Baron Krušina 137
Perla v hrubé kazajce 185
Lesní panenka 229

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03343 6653

Filmed by Preservation NEH 1995

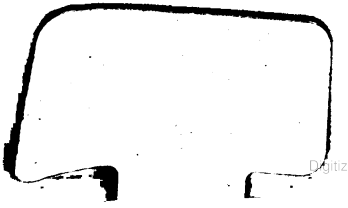

Digitized by Google